

16380

CALENDARUL

PARTIDULUI NAȚIONAL ROMÂN
DIN UNGARIA ȘI TRANSILVANIA

ANUL V.
1917

SE VINDE ÎN LIBRĂRII ȘI PRĂVĂLII CU 1 COB.

ARAD

URA ȘI TIPARUL TIPOGRAFIEI „CONCORDIA” SOC. PE AGȚIL

0

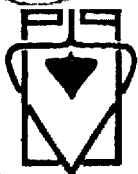
16380

CALENDARUL

PARTIDULUI NAȚIONAL ROMÂN
DIN UNGARIA ȘI TRANSILVANIA

ANUL V.
1917

SE VINDE ÎN LIBRĂRII ȘI PRĂVĂLII CU 1 COR.

ARAD

EDITURA ȘI TIPARUL TIPOGRAFIEI „CONCORDIA” SOC. PE AGȚIL

ARAD M. E. V. E. INT.
KÖNYVTÁRA

747 M. E. V. E. INT.
1918

'Răvaşul veacurilor.

Dela fundarea Romei (25 Aprilie 753 n. de Christos)	2670
Dela moartea lui Alexandru cel Mare	2449
Dela îndreptarea Calendarului prin Sosigen	1962
Dela naşterea lui Christos	1917
Dela risipirea Ierusalimului prin Romani	1848
Dela descalecarea Romanilor în Dacia sub imp. Traian	1812
Dela năvălirea popoarelor sălbatice (270 până la 275 d. Christos)	1642
Dela venirea Maghiarilor în Europa (896 după Christos)	1021
Dela încreştinarea Maghiarilor şi fondarea Ungariei (1000 d. Christos)	916
Dela desbinarea bisericei apusene de cea răsăriteană	864
Dela întemeierea Munteniei	679
Dela întemeierea oraşului Iaşi din Moldova	640
Dela întemeierea oraşului Bucureşti, capitala României	633
Dela inventarea ochelarilor	624
Dela aflarea prafului de puşcă	586
Dela întemeierea Moldovei	568
Dela aflarea hârtiei	544
Dela aflarea tiparului	477
Dela ocuparea Constantinopolului prin Turci	462
Dela descoperirea Americii	425
Dela moartea lui Ştefan cel Mare Domnul Moldovei	413
Dela reformaţia lui Luther	400
Dela îndreptarea călindarului prin papa Grigorie XIII	335
Dela uciderea lui Mihai Viteazul la Turda	316
Dela alipirea Bucovinei la Austria (1777)	140
Dela revoluţia lui Horia-Cloşca şi Crişan	133
Dela cea dintâi răpire a Basarabiei	105
Dela naşterea M. S. Francisc Iosif I. (6/18 August 1830)	87
Dela cel dintâi telegraf cu scrisoare	85
Dela aflarea maşinilor de cusut	73

Dela adunarea celor 40.000 Români pe Câmpul Libertății dela Blaj	69
Dela suirea pe tron a M. S. împăratului Francisc Iosif I.	69
Dela unirea principatelor Moldova și Muntenia	58
Dela înființarea „Asociațiunei”	55
Dela introducerea dualismului în monarhia noastră	50
Dela proclamarea României ca regat	36
Dela descoperirea telefonului și fonografului	30
Dela serbarea mileniului Ungariei	21
Dela descoperirea telegrafiei fără sârmă	13
Dela prima expoziție națională din București	11

IULIUS ANCA

Prăvălie de manufactură cu diferite Stofe, Pânză, Albituri, Dantele, Ciorapi, Batiste, Năfrâmi, Pălării, Bumbac, Arniciu, Haras, Haine gata de bărbai și copii etc. cu prețuri moderate

DICSŐSZENTMÁRTON
 ≡ ERZSÉBET-UT 35. ≡

Sărbători și alte date schimbăcioase.

Deslegare de post: Mercurile și Vinerile dintre Crăciun și Bobotează. Cele din săptămâna brânzei, din săpt. după Paști (luminată), precum și cele din săptămâna după Rusalii.

Parastase oficiale: 12 Februarie pentru mecenatele Em. Gojdu, 30 Noemvrie pentru marele metropolit *Andrei baron de Șaguna*.

Sărbători școlare: 29 Martie (11 Aprilie n.): sancționarea (întărirea) legilor din 1848 (ștergerea iobăgiei). În 26 Maiu (8 Iunie n.): aniversarea încoronării M. S. regelui Ungariei. 5 (18) August: ziua nașterii M. Sale. În 21 Sept. (4 Oct.) ziua numelui M. Sale. În 6 (19) Nov. serbarea amintirii reginei-împărătese Elisabeta, când tinerimea școlară dela toate școalele merge la biserică și ia parte la parastas. 30 Noemvrie: serbarea memoriei marelui mitropolit Andrei bar. de Șaguna.

Sărbătoare publică: În 7 (20) August: ziua S. Ștefan cel dintâi rege al Ungariei.

Elevii români ort. și gr.-cat., cari cercetează școale străine, sunt dispenzați dela prelegeri, în comunele unde e biserică românească: în ziua de Anul Nou, (1 Ianuarie), în ziua Botezului (6 Ianuarie), în ziua Intimpinării (2 Februarie), în ziua de Bunavestire (25 Martie), în Vinerea Patimilor, I și II de Paști, în ziua de Ispas, I și II zi de Rusalii, în ziua de Sânpetru (29 Iunie), în ziua Nașterii Fecioarei Maria (8 Septemvrie) în ziua de Intrarea în biserică (21 Noemvrie), în ziua I și II de Crăciun (25 și 26 Decemvrie) și în ziua hramului bisericeii române din loc.

Anotimpuri: *Primăvara* începe în 7 (20) Martie, *vara* 8 (21) Iunie, *toamna* la 10 (23) Septemvrie și *iarna* în 9 (22) Decemvrie.

Gerar

IANUARIE

Are 31 zile

1917 Zilele	Calendarul Iulian	Calend. Greg.
Dum. înainte de Botez. Ev. dela Luca c. 2, gl. 6, v. 9		
Dum.	1 †† Taier. I. S. Vasile	14 Felix
Luni	2 P. Silvestru	15 Maur.
Mărti	3 Pr. alachia	16 Marcelin
Mercuri	4 Sin. celor 70 Ap.	17 Antonie
Joi	5 Teopemt, Teona	18 Prisca
Vineri	6 †† Botez. Dlu	19 Sara
Sămbătă	7 †† Ioan Botezătorul	20 Fab., Seb

Duminica după Botez. Ev. dela Matei, c. 4, gl. 7, v. 10

Dum.	8 C. George	21 Agneta
Luni	9 M. Polieuct	22 Vincenție
Mărti	10 P. Grigorie	23 Longd. Mariei
Mercuri	11 C. Teodosie	24 Timoteiu
Joi	12 M. Tațiana	25 Pavel
Vineri	13 M. Ermil	26 Policarp
Sămbătă	14 Păr. din Sinai	27 Ioan

Dum. 15 ev. Luca lui Zachei. Ev. Matei c. 15, gl. 8 v. 11

Dum.	15 C. Pavel Teb.	28 Carol
Luni	16 Lanț Ap. Petru	29 Francisc
Mărti	17 † C. Antonie	30 Martina
Mercuri	18 P. Htan. și Chiril	31 Petru Nol
Joi	19 C. Macarie	1 Febr. Ign.
Vineri	20 † C. Eutimie	2 †† Int. Dlu
Sămbătă	21 C. Maxim	3 Blasiu

Dum. Vameșului și Fariseului, Ev. d. Luca c. 18, gl. 1, v. 1

Dum.	22 Ap. Timoteiu	4 Veronica
Luni	23 M. Clement	5 Agata
Mărti	24 C. Xenia	6 Dorotea
Mercuri	25 † P. Grig. Teol.	7 Romuuld
Joi	26 C. Xenofont	8 Ioan
Vineri	27 † Ioan Hirsost.	9 Apolonia
Sămbătă	28 P. Efrem Sirul	10 Scolastica

Dum. Fiului răstăcit. Ev. d. Luca c. 15 gl. 2, v. 2

Dum.	29 M. Ignatie	11 Desideriu
Luni	30 †† SS. Vas., Gr. Ioan	12 Eulalia
Mărti	31 Chir și Ioan	13 Catarina

IANUARIE

[illegible]

Faur

FEBRUARIE

Are 28 zile

1917 Zilele	Calendarul Iulian	Calend. Gregor.
Mercuri	1 M. Trifon	14 Valentin
Joi	2 Intimp. Domnului	15 Faust
Vineri	3 Drept. Simeon	16 Iuliana
Sâmbătă	4 P. Isidor	17 Constantin

Dum. lăsafului de carne, ev. Mateiu, c. 25, gl. 3, v. 7

Dum.	5 M. Agatia	18 Flavian
Luni	6 P. Vicol	19 Conrad
Mărți	7 Partenie	20 Eleuteriu
Mercuri	8 Teodor Stratilat	21 Eleonora
Joi	9 M. Nichifor	22 Petru C.
Vineri	10 M. Haralampie	23 Romana
Sâmbătă	11 M. Vlasic	24 Mat. Ap.

Dumineca lăsafului de brânză, Ev. Mat. c. 6, gl. 4, v. 4.

Dum.	12 P. Meletie	25 Geza
Luni	13 P. Martinia	26 Alexandr.
Mărți	14 P. Axentie	27 Leander
Mercuri	15 Ap. nisim	28 Romanus
Joi	16 M. Pamfilie	1 Martie Alb.
Vineri	17 M. Teod. Tiron	2 Simpliciu
Sâmbătă	18 P. Leon papa	3 Cunigunda

Dumineca 1. în post, Ev. dela Ioan, c. 1, gl. 5, v. 5

Dum.	19 Ap. Archip	4 Casmir
Luni	20 P. Leon ep.	5 Eusebie
Mărți	21 P. Timoteiu	6 Frideric
Mercuri	22 M. din Evgenia	7 Ap. Toma
Joi	23 M. Policarp	8 Gotfrid
Vineri	24 + Afl. c. S. Ioan B.	9 Francisca
Sâmbătă	25 P. Tarasie	10 40 Martiri

Dumineca 2. în post, Ev. d. Marcu c. 2, gl. 6, v. 6

Dum.	26 P. Porfirie	11 Heraclie
Luni	27 P. Procopie	12 Grigorie
Mărți	28 P. Vasilie	13 Rosina

FEBRUARIE

[illegible]

Mărțișor

MARTIE

Are 31 zile

1917 Zilele	Calendarul Iulian	Calend. Greg.
Mercuri	1 M. Eudochia	14 Matilda
Joi	2 M. Teodot	15 Longin
Vineri	3 M. Eutropic	16 Heinrich
Sâmbătă	4 C. Gerasim	17 Gertrud

Dumineca 3. în post, Ev. dela Marcu c. 8, gl. 7, v. 7

Dum.	5 M. Conon	18 Alexandra
Luni	6 SS. 42 Martiri	19 Iosif Log.
Marti	7 M. de Cherson	20 Ioachim
Mercuri	8 P. Teofilact	21 Benedict
Joi	9 SS. 40 Mucenici	22 Rafael
Vineri	10 M. Codrat	23 Victoria
Sâmbătă	11 P. Sofronie	24 Gavril

Dumineca 4. în post, Ev. dela Marcu c. 9, gl. 8, v. 8

Dum.	12 C. Teofan	25 [†] Bonavestire
Luni	13 P. Nichifor	26 Emanuil
Marti	14 C. Benedict	27 Supert
Mercuri	15 M. Agap	28 Guntram
Joi	16 M. Sabin	29 Eustasiu
Vineri	17 C. Alexie	30 Quirinus
Sâmbătă	18 P. Ciril	31 Amos

Dumineca 5. în post Ev. dela Marcu c. 10, gl. 1, v. 8.

Dum.	19 M. Hris. și Dar.	1 Apr. [†] Florile
Luni	20 PP. u. în Sava	2 Francisc
Marti	21 C. Iacob	3 Richard
Mercuri	22 M. Vasilie	4 Ambrosie
Joi	23 C. Nicon	5 Joia mare
Vineri	24 C. Zaharie	6 Vinerea mare
Sâmbătă	25 [†] Bonavestire	7 Sâmbăta mare

Dumineca Floriilor, ev. dela Ioan c. 13.

Dum.	26 [†] Florile	8 [†] S. Paști
Luni	27 C. Matrona	9 [†] a 2 zi
Marti	28 C. Ștefan	10 Daniil
Mercuri	29 C. Marcu ep.	11 Leon Papa
Joi	30 C. par. Ioan	12 Iulius
Vineri	31 [†] Vinerea Pătimilor	13 Justin

MARTIE

[illegible]

Prier

APRILIE

Are 30 zile

1917 Zilele	Calendarul Iullan	Calend. Gregr.
Sâmbătă	1 Maria egipt.	14 Tiburtia

Dumineca Paștilor, Ev. d. Ioan c. 1

Dum.	2 [†] Sî Paști	15 Anastasie
Luni	3 [†] Luni Paștilor	16 Turibius
Măști	4 [†] Măști Paștilor	17 Rudolf
Mercuri	5 Teodul, Agatop.	18 Apolonia
Joi	6 C. P. Eutichie	19 Eremina
Vineri	7 C. P. George	20 Agneta
Sâmbătă	8 S. Ap. Irodion, Ruf.	21 Sulpitius

Dumineca 2. a Tomii, Ev. dela Ioan c. 20, gl. 1, v. 1

Dum.	9 Eupsihie	22 Sotir, Caius
Luni	10 Terenție și Pompie	23 George
Măști	11 M. Antipă	24 Adalbert
Mercuri	12 P. Vasilie ărturisit.	25 Marcu
Joi	13 M. Artimon	26 Cletas
Vineri	14 Păr. Mart. Papa	27 Peregrin
Sâmbătă	15 S. M. Aristarch	28 Vitalis

Dum. 3. a Mironosiț., Ev. dela Marcu c. 15, gl. 2, v. 4

Dum.	16 M. Agapia	29 Petru
Luni	17 M. Sim. Persul	30 Catarina
Măști	18 C. P. Ioan	1 Maia Fil.
Mercuri	19 C. Ioan d. peș.	2 Atanasia
Joi	20 C. Teodor T.	3 † Fil. Cr.
Vineri	21 M. Ianuarie	4 Florian
Sâmbătă	22 C. Teodor S.	5 Pius

Dum. 4. a Slăbănogului, Ev. dela Ioan c. 5, gl. 3, v. 5

Dum.	23 [†] S-tul George	6 Ioan P.
Luni	24 Sava și Elsav.	7 Stanislau
Măști	25 Ap. Ev. Marcu	8 Mihail
Mercuri	26 M. Vasile	9 Gr. Naz.
Joi	27 M. Simeon	10 Isidor
Vineri	28 Ap. Iason	11 Adolf
Sâmbătă	29 9 M. din Chizie	12 Pancraț

Dum. 5. a Samrinencei, ev. dela Ioan c. 4, gl. 4, v. 7

Dum.	30 Ap. Iacob	13 Servația
------	--------------	-------------

APRILIE

[illegible]

Florar

MAIU

Are 31 zile

1917 Zilele	Calendarul Iulian	Calend. Gregor.
Luni	1 Pr. Ieremia	14 Bonifacia
Marti	2 P. Atanasie	15 Sofia
Mercuri	3 M. Timoteiu	16 Isidor
Joi	4 M. Pelagia	17 (+) Indltarea Dlui
Vineri	5 M. Irina	18 Venantius
Sambata	6 Dreptul Iov	19 Celestin

Duminea 6. a Orbului Ev. dela Ioan c. 9, gl. 5, sv. 8

Dum.	7 M. Acachie	20 Bernardin
Luni	8 + Ap si Ev. Ioan	21 Felix
Marti	9 Pr. Isaia	22 Iulia
Mercuri	10 Ap. Simeon Zil.	23 Desideriu
Joi	11 (+) Indltarea Dlui	24 Ioana
Vineri	12 P. Epifanie Ep.	25 Urban
Sambata	13 M. Gliceria	26 Filip

Dum. 7. a SS. Părinți, Ev. dela Ioan c. 17, gl. 6, sv. 10

Dum.	14 M. Isidor	27 (+) Rusaliile
Luni	15 C. P. Pachom.	28 (+) L. Rusaliilor
Marti	16 P. Teodor	29 Maximin
Mercuri	17 Ap. Andronic	30 Ferdinand
Joi	18 M. Petru	31 Angela
Vineri	19 S. M. Patrichie	1 Iunie Gratian
Sambata	20 M. Talaleu	2 Erasmus

Duminea Rusaliilor, Ev. dela Ioan c. 7,

Dum.	21 (+) Rus. (+) Const. E.	3 Clotilda
Luni	22 (+) L. Rusaliilor	4 Quirinus
Marti	23 C. Mihail	5 Bonifacia
Mercuri	24 P. Simeon	6 Rorbert
Joi	25 A 3-a afl. c. I. Bot.	7 Zina Dlui
Vineri	26 S. Ap. Carp	8 Medard.
Sambata	27 M. Tereapont	9 Primus

Duminea 1. d. Rus. Ev, d. Mateiu c. 10, gl. 8, sv. 1

Dum.	28 P. Nichita	10 Margareta
Luni	29 C. M. Teodosia	11 Varnava
Marti	30 C. P. I. Sachie	12 Vasilides
Mercuri	31 M. Ermil	13 Antonie

MAIU[illegible]

Cireșar

IUNIE

Are 30 zile

1917 Zilele	C alendar iullan	Calend. Gregor.
Joi	1 M. Iustin	14 Antonia
Vineri	2 S. P. Nichifor	15 Vitus
Sâmbătă	3 S. M. Lucian	16 Beno

Dum. 2. a după Rus., Ev. dela Mateiu, c. 4, gl. 1, v. 2

Dum.	4 S. P. Mitrofan	17 Adolf
Luni	5 M. Doroteiu	18 Gervasia
Mărti	6 C. Visar. și Ilar	19 Iuliana
Mercuri	7 M. Teodot	20 Silveriu
Joi	8 M. Teodor Strat.	21 Aloisie
Vineri	9 P. Ciril	22 Paulin
Sâmbătă	10 M. Timoteiu	23 Edeltrud

Dum. 3. a după Rus. Ev. dela Mateiu, c. 6, gl. 2, v. 3

Dum.	11 Ap. Vart. și Var.	24 Ioan Bot.
Luni	12 P. Onufrie	25 Prosper
Mărti	13 M. Achilina	26 Ioan și P.
Mercuri	14 Pr. Eliseu	27 Ladislau
Joi	15 Pr. Amos	28 Leo II.
Vineri	16 P. Tihon	29 (+) Pet. și Pavel
Sâmbătă	17 M. Manuil	30 Paul

Dum. 4. a după Rus., Ev. dela Mateiu c. 8, gl. 3, v. 4

Dum.	18 M. Leontie	1 Iulie Teob.
Luni	19 A. Iuda, fr. Dlui	2 Cerc. Mar.
Mărti	20 M. Metodie	3 Heliodor
Mercuri	21 M. Iulian	4 Udalric
Joi	22 M. Eusebiu	5 Dometie
Vineri	23 M. Agripina	6 Isaia
Sâmbătă	24 (+) Nașt. Sf. I. Botez.	7 Vilibald

Dum. 5. după Rus., Ev. dela Mateiu, c. 8, gl. 4, v. 5

Dum.	25 M. Fevronia	8 Cilian
Luni	26 C. David	9 Antonia
Mărti	27 P. Samson	10 Amalia
Mercuri	28 Chir. și Ioan	11 Pius
Joi	29 (+) Sf. A. Petru și P.	12 Enric
Vineri	30 Sinod. SS. Ap.	13 Margareta

IUNIE

[illegible]

Cuptor

IULIE

Are 31 zile

1917 Zilele	Calendarul Iulian	Calend. Gregor.
Sâmbătă	1 Cosma și Dam.	14 Bonavent.

Dum. 6. după Rus., Ev. dela Mateiu, c. 9, gl. 5, v. 6

Dum.	2 Veștm Mariei	15 Imp. Ap.
Luni	3 M. Iacint	16 Maria d. B.
Măști	4 P. Andreiu	17 Alexe
Mercuri	5 P. Aftanasie	18 Iriderie
Joi	6 P. Sisoe	19 Aurelia
Vineri	7 P. Toma	20 Ilie Pr.
Sâmbătă	8 M. Procopie	21 Praxedis

Dum. 7. după Rus., Ev. dela Mateiu c. 9, gl. 6, v. 7

Dum.	9 M. Pancrație	22 Mar. Mag.
Luni	10 45 Mart. d. Nic.	23 Apolinar
Măști	11 M. Eufemia	24 Cristina
Mercuri	12 M. Pr. și Ilarie	25 Iacob A.
Joi	13 (+) Arh. Gavril	26 Ana
Vineri	14 Ap. Achila	27 Pantelimon
Sâmbătă	15 M. Chiril și Iud.	28 Victor

Dum. 8. după Rus., Ev. dela Mateiu c. 14, gl. 7, v. 8

Dum.	16 M. Aftinogen	29 Marta
Luni	17 M. Marina	30 Afdon
Măști	18 M. Iac. și Emilian	31 Ig. Loiola
Mercuri	19 C. Macrina	1 August Petru
Joi	20 (+) Sf. Profet Ilie	2 Porțian
Vineri	21 C. Sim. și Ioan	3 Stefan
Sâmbătă	22 Maria Magdalena	4 Dominic

Dum. 9. după Rus., Ev. dela Mateiu. c. 14, gl. 8, v. 9

Dum.	23 M. Foca	5 Maria
Luni	24 M. Cristina	6 Șeh. I. față
Măști	25 † Ad. S. Anei	7 Caietan
Mercuri	26 M. Ermolae	8 Chiriac
Joi	27 † M. Pantelimon	9 Roman
Vineri	28 Ap. Prohor	10 Laurențiu
Sâmbătă	29 M. Calinic	11 Susana

Dum. 10. după Rus., Ev. dela Mateiu, c. 17, gl. 1, v. 10

Dum.	30 Ap. Sila și Siluan	12 Clara
Luni	31 D. Eudochim	13 Casian

IULIE

[illegible]

Măsălar

AUGUST

Are 31 zile

1917 Zilele	Calendarul Iulian	Calend. Gregor.
Mărti	1 † Sc. și S. Mac.	14 Eusebie
Mercuri	2 Pr. M. Stefan	15 (+) Ad. Mariei
Joi	3 C. P. Isachie	16 Rocus
Vineri	4 SS. 7 tin. d. Efes	17 Bertram
Sâmbătă	5 M. Eusignie	18 Naș. Reg.

Dum. 11. d. Rus., Ev. dela Mateiu, c. 18, gl. 2, v. 11

Dum.	6 (+) Schimb. la față	19 Ludovic
Luni	7 M. Dometie	20 (+) Stefan
Mărti	8 M. Emilian	21 Ioana
Mercuri	9 Ap. Matia	22 Timoteiu
Joi	10 M. Laurențiu	23 Filip
Vineri	11 M. Euplu	24 Bartolom.
Sâmbătă	12 M. Fot. și Anich.	25 Ludovic

Dum. 12 d. Rusalii, Ev. dela Mateiu, c. 19, gl. 3, v. 1

Dum.	13 C. Maxim	26 Zefirin
Luni	14 Pr. Mihea	27 Iosif
Mărti	15 (+) Ad. născ. de Dzeu	28 Augustin
Mercuri	16 M. Diomid	29 T. c. Ioan
Joi	17 M. Miron	30 Roza
Vineri	18 M. Flor. și Lavru.	31 Raimund
Sâmbătă	19 M. A. Strat.	1 Septembrie Eg.

Dum. 13 d. Rusalii, Ev. dela Mateiu, c. 21, gl. 4, v. 2

Dum.	20 Pr. Samuil	2 Stefan C.
Luni	21 Ap. Tadeu	3 Serafin
Mărti	22 M. Agatonic	4 Rosalia
Mercuri	23 M. Lup. și Ir.	5 Laurenț
Joi	24 M. Eutichie	6 Magno
Vineri	25 Ap. Vartol. și Tit	7 Regina
Sâmbătă	26 M. Adrian	8 (+) N. Mariei

Dum. 14. d. Rusalii, Ev. dela Mateiu, c. 22, gl. 5, v. 3

Dum.	27 C. Pimen	9 Gorgonie
Luni	28 C. Moise Arapul	10 Nic. Tol.
Mărti	29 (+) Tăerea c. S. Ioan	11 Protus
Mercuri	30 Alex. Iona, Pav.	12 Macedon.
Joi	31 Brăul Preac.	13 Matern

AUGUST

[illegible]

Răpciune

SEPTEMVRIE

Are 30 zile

1917 Zilele	Calendarul Iulian	Calend. Gregor.
Vineri	1 C. Simeon Stâlp.	14 † În. S. Cr.
Sâmbătă	2 M. Mamant	15 Sch. M.

Dum, 15 d. Rus. Ev. d. Mateiu c. 25 gl. 6, v. 4

Dum.	3 M. Antim	16 Ludmila
Luni	4 M. Vavila	17 Hildegrad
Măști	5 Pr. Zaharia	18 Toma Ap.
Mercuri	6 Min. Arh. Mih.	19 Ianuarie
Joi	7 M. Sozont	20 Eustatie
Vineri	8(†) Nașt. N. de Dzeu	21 Mateiu
Sâmbătă	9 Ioachim și Ana	22 Mauricia

Dum. În. S. Cruci, Ev. dela Mateiu c. 25, gl. 7, v. 5

Dum.	10 M. Minodora	23 Tecla
Luni	11 C. Teodora	24 Rupert
Măști	12 M. Autonom	25 Chleophas
Mercuri	13 M. Corn. Sut	26 Ciprian
Joi	14(†) Înălț. S. Cruci	27 Cosma
Vineri	15 † M. Nichita	28 Venceslav
Sâmbătă	16 M. Eufemia	29 Mihail

Dum. după înălț. S. Cruci Ev. d. Mateiu c. 15. gl. 8, v. 6

Dum.	17 M. Sofia	30 Ieronim
Luni	18 C. Eumenic	1 Octomvrie Remig
Măști	19 M. Trofim	2 Leodegar
Mercuri	20 M. Eustatie	3 Candid
Joi	21 Ap. Codrat	4 Francisc
Vineri	22 M. Foca	5 Placid
Sâmbătă	23 (†) Z. S. Ioan B.	6 Bruno

Dum. 18. d. Rusalii, Ev. dela Luca c. 5, gl. 1, v. 7

Dum.	24 M. Tecla	7 Iustina
Luni	25 C. Eufrosina	8 Brigita
Măști	26 (†) Ad. S. Ap. Ioan	9 Dionisie
Mercuri	27 M. Calistrat	10 Francisc
Joi	28 P. Hariton	11 Nicasiu
Vineri	29 P. Chiriac	12 Maximilian
Sâmbătă	30 M. Grigorie	13 Coloman

SEPTENVRIE

[illegible]

Brumărel

OCTOMVRIE

Are 31 zile

1917 Zilele	Calendarul Iulian	Calend. Gregor.
----------------	-------------------	-----------------

Dum. 19 d. Rusalii, ev. 3 dela Luca c. 6, gl. 2, v. 8

Dum.	1 Ap. Ananie	14 Calist
Luni	2 M. Ciprian	15 Teresia
Mărti	3 M. Dionisie Ar.	16 Gallas
Mercuri	4 M. Ieroteiu	17 Hedwig
Joi	5 M. Haritina	18 Luca
Vineri	6 † Ap. Toma	19 Petru d. A.
Sâmbătă	7 M. Serg. și Vach.	20 Felician

Dum. 20. d. Rusalii Ev. dela Luca, c. 7, gl. 3, v. 9

Dum.	8 C. Pelagia	21 Ursula
Luni	9 † Ap. Iacob I. Alf.	22 Cordula
Mărti	10 M. Eulampie	23 Ioan C.
Mercuri	11 Ap. Filip	24 Rafail
Joi	12 M. Pr. Tarah	25 Hrisant
Vineri	13 M. Carp. și P	26 Amand
Sâmbătă	14 (†) Gav. Paraschiva	27 Frument

Dum. 21 d. Rusalii Ev. dela Luca. c. 8 gl. 4, v. 10

Dum.	15 M. Lucian	28 Simeon
Luni	16 M. Longin sut.	29 Narcis
Mărti	17 Pr. Osie	30 Claudie
Mercuri	18 Ap. și Ev. Luca	31 Wolfgang
Joi	19 Pr. Iqil	1 Noemvie T. Sânt.
Vineri	20 M. Artemie	2 Pom. Rep.
Sâmbătă	21 C. P. Ilarion	3 Hubert

Dum. 22. d. Rusalii, Ev. dela Luca, c. 16 gl 5, v. 11

Dum.	22 P. Averdeie	4 Carol
Luni	23 Ap. Iacob fr. Dlui	5 Emeric
Mărti	24 M. Areta	6 Leonhard
Mercuri	25 M. Marcian	7 Engelbert
Joi	26 (†) St. Mac. Dimitrie	8 Gottfried
Vineri	27 M. Nestor	9 Teodor
Sâmbătă	28 M. Terenție	10 Andreiu

Dum. 23. d. Rus., Ev. dela Luca c. 8, gl. 6, v. 1

Dum.	29 Anastasia	11 Martin
Luni	30 M. Zenovie	12 unibert
Mărti	31 A. Stahie și soții	13 Stanislau

OCTOMVRIE

[illegible]

Brumar

NOEMVRIE

Are 30 zile

1917 Zilele	Calendarul Iulian	Calend. Gregor.
Mercuri	1 Cosma, Dam.	14 Venerant
Joi	2 M. Achindin	15 Leopold
Vineri	3 M. Aicepsia	16 Otomar
Sâmbătă	4 C. Ioanichie	17 Grigorie

Dum. 24. d. Rusalii Ev. dela Luca, c. 8, gl. 7, v. 2

Dum.	5 M. Galacteon	18 Odo Eg.
Luni	6 Pavel	19 Elisaveta
Mărti	7 SS. 33 M. d. Mel.	20 Felice
Mercuri	8 (+) Mădăl și Gavril	21 Intr. Născ.
Joi	9 M. Onisifor	22 Cecilia
Vineri	10 Ap. Erast și soții	23 Clement
Sâmbătă	11 Victor, Mina	24 Ioan

Dum. 25 d. Rusalii, Ev. dela Luca, c. 10 gl. 8, v. 3

Dum.	12 S. Ioan milost.	25 Catarina
Luni	13 † Ioan G. de aur	26 Conrad
Mărti	14 † Ap. Filip	27 Virgil
Mercuri	15 M. Gurie	28 Sostin
Joi	16 † A. E. Mateiu	29 Saturnin
Vineri	17 P. Grigorie	30 Andreiu A.
Sâmbătă	18 M. Platon	1 Decembrie Elig.

Dum. 26. d. Rus., ev. dela Luca, c. 12 gl. 1. v. 4.

Dum.	19 Pr. Avdie	2 Bibiana
Luni	20 † C. Grig. P. Pr.	3 Fr. Xaver
Mărti	21 (+) Intr. în biserică	4 Varvara
Mercuri	22 Ap. Filimon	5 Sava
Joi	23 P. Amfilohie	6 Nicolae
Vineri	24 P. Clement	7 Ambrosie
Sâmbătă	25 † M. Ecaterina	8 (+) Zem. M.

Dum. 27. d. Rusalii ev. dela Luca, c. 13, gl. 2. v. 5.

Dum.	26 C. Filipie	9 Leocadia
Luni	27 Iacob Persul	10 Iudita
Mărti	28 M. Stefan c. nou	11 Damasch.
Mercuri	29 M. Paramon	12 Maxentie
Joi	30 (+) Ap. Andreiu	13 Lucia

NOEMVRIE

[illegible]

Indrea

DECEMVRIE

Are 31 zile

1917 Zilele	Calendarul Iulian	Calend. Gregor.
Vineri	1 Pr. Naum	14 Spiridon
Sâmbătă	2 Pr. Avacum	15 Celian

Dum. 28. d. Rusalii Ev. dela Luca, c. 14 gl. 3, v. 6

Dum.	3 Pr. Sofronie	16 Adelaida
Luni	4 M. Varvara	17 Lazar
Mărti	5 C. Sava cel sfântit	18 Grațian
Mercuri	6 (+) St. Pă. Nicolae	19 Nemesie
Joi	7 D. Ambrosie	20 Liberat
Vineri	8 C. Patapie	21 Toma Ap.
Sâmbătă	9 † Zem. Sf. Ana	22 Dimitrie

Dum. 29 după Rus. Ev. dela Luca c. 14, gl. 4, v. 7

Dum.	10 M. Mina, Erm.	23 Victoria
Luni	11 C. Daniil stălp.	24 Adam. t. va
Mărti	12 † P. Spiridon	25 (+) St. D. I. H.
Mercuri	13 † M. Eustr. și soții	26 (+) M. Stefan
Joi	14 M. Tirs. și soții	27 Ioan Ev.
Vineri	15 M. Eleuterie	28 Pruncii u.
Sâmbătă	16 Pr. Ageu	29 Toma ep.

Dum. 30 după Rusalii Ev. dela Luca c. 18 gl. 5, v. 8

Dum.	17 Pr. Danil	30 David
Luni	18 M. Sebastian	31 Silvestru
Mărti	19 M. Bonificiu	1 Ianuarie 1918
Mercuri	20 M. Ignatie	2 M. Iesuf.
Joi	21 M. Iuliana	3 Genoveva
Vineri	22 M. Anastasia	4 Tit.
Sâmbătă	23 SS. 10 Mart. de C.	5 Telesfor

Dum. în. Nașt. Dlui, Ev. dela Mateiu c. 1, gl. 6, v. 9

Dum.	24 M. Eugenia	6 (+) Bot. Dlui
Luni	25 (+) St. D. Iosif Hristos	7 Luzian
Mărti	26 (+) Soborul Preacuraz.	8 Severin
Mercuri	27 (+) Ap. și Arh. Stefan	9 Iulian
Joi	28 SS. 20 mii Mart.	10 Pavel
Vineri	29 Pr. uciși de Irod	11 Higiu
Sâmbătă	30 Anisia	12 Ernest

Dum. înainte Botezului Ev. dela Marcu c. 1, gl. 7, s 10

Dum.	31 C. Celania	13 Marie
------	---------------	----------

DECEMBRIE

[illegible]

„STEUA” INSTITUT DE CREDIT ȘI ECONOMII SOCIE- TATE PE ACȚII IN **PETRE (COMITATUL TORONTAL.)**

FONDATA IN 1897. ■■■■ TELEFON NRUL 2.

Capital de acții 200.000 K || Fonduri de rezervă 78.000 K
Depuneri spre fruct. 450.000 K || Circulațiune anuală 10,000.000 K

Primește depuneri spre fructificare
și plătește deponenților cele mai favorabile interese.
Depuneri până la suma de 500 Cor. se pot ridica
fără abdicere. Darea după depuneri o plătește insti-
tutul. Escomptează cambii personale și hipotecare.
Acordă avansuri pe efecte publice (Lombard) Acordă
împrumuturi hipotecare pe case și realități. Infor-
mațiuni mai deaproape se pot primi dela institut.
DIRECȚIUNEA.

„ARIEȘANA” INSTITUT DE CREDIT ȘI ECONOMII, SOCIE- TATE PE ACȚII IN **= TURDA (TORDA). =**

ANUL FONDĂRII: 887.

Centrala: TURDA (palatul propriu). ::

Filiale: JARA și GHIRIȘ (Aranyosgyéres).

Capital social: K 300,000.— Fonduri: K 190,000.—

:: Depuneri spre fructificare: K 1,300,000.— ::

a) Primește depunerile spre fructificare. b) Acoardă credite pe
lângă cambii simple, siguranță hipotecară, obligațiuni cu ca-
venți, intabulare pe realități și case și pe efecte, valori, măr-
furi etc. etc. c) Cumpără efecte publice lombardabile. d)
Participă la fondarea de întreprinderi productive și îndeosebi
la înființarea de însoțiri de tot solul.

DIRECȚIUNEA.

BIHOREANA

INSTITUT DE
CRED. ȘI ECO-
NOMII SOCIE-

TATE PE ACȚII ORADEA-MARE. FILIALE: TINCA, CARAI

CAPITAL SOCIAL . 2,000.000 COROANE.

FONDURI 550.000 COROANE.

DEPUNERI 3,000.000 COROANE.

1. Primește bani spre fructificare pe lângă lilele de depuneri, sau în cont-curent și după banii depuși spre fructificare plătește interese de 4% net; darea după interesele de depuneri o plătește institutul. 2. Acoardă împrumuturi ipotecare. 3. Acoardă pe lângă cele mai favorabile condițiuni împrumuturi pe amortizare pe 10, 15, 20, 25, 30, 35, 40, 45, și 50 de ani. 4. Escontează cambii (polițe), efecte și pretenziuni sigure către case publice cu scadențe fixe. 5. Acoardă împrumuturi pe lângă amanetarea de efecte (lombard). 6. Acoardă credite cambiale și de cont-curent cu acoperire ipotecară, sau de altă natură. 7. Îngrijește afaceri economice și totfelul de afaceri de bancă. :: :: Direcțiunea.

IULIA institut
de cre-
dit și economii socie-
tate pe acții în Alba-
Iulia. Fondată în 1892

Capital societar 200.000 C.

Operațiunile societății sunt:

a) primește depuneri spre fructificare; b) escontează cambii; c) acoardă credite personale pe lângă obligațiuni cu caventa; d) acoardă împrumuturi ipotecare; e) acoardă împrumuturi pe efecte; f) cumpără, vinde și lombardează efecte publice; g) cont-curent; h) împrumuturi pe cambii cu acop. ipotecară

LA FIRMA

IOAN COMȘA
& FIU, SELIȘTE (SZELISTYE.)

Se află de vânzare cu pre-
turi favorabile mărfuri de

manufactură, bum-
bac, băcănie ș. a.

produse ale primelor sta-
billmente industriale din
țară și din străinătate. ♦♦

AURORA

INSTITUT DE CREDIT ȘI ECONOMII,

SOCIETATE PE ACȚII ÎN BAIA-MARE
(NAGYBÁNYA) STRADA CETĂȚII N-RUL 2.

TELEFON 88. ♦ FONDAT ÎN 1906. ♦ TELEFON 88.

Capital de acții: 150.000 Coroane. Fonduri de rezervă:
106.580 Coroane. Suma activelor: 1.047.381 Coroane.

Institutul primește depuneri de bani spre fructificare dela 2 Cor. în sus și plătește deponenților cele mai favorabile interese. Eseomptează cambli cu giranți și cu acoperire hipotecară. Primește pentru îngrijire și păstrare efecte publice și private, precum și alte valori dela particulari. Incasează valori și pretenziuni. Face vânzări și cumpărări în comission. Provizii minime. Sala de lectură la dispoziția fiecărui român.

„CORONA“

INSTITUT DE CREDIT ȘI
ECONOMII ÎN BISTRIȚA.

Telefon Nr 65. Filială în Lechința.

Giro Co. la Banca Austro-Ungară.

— Casa de păstrare postală.

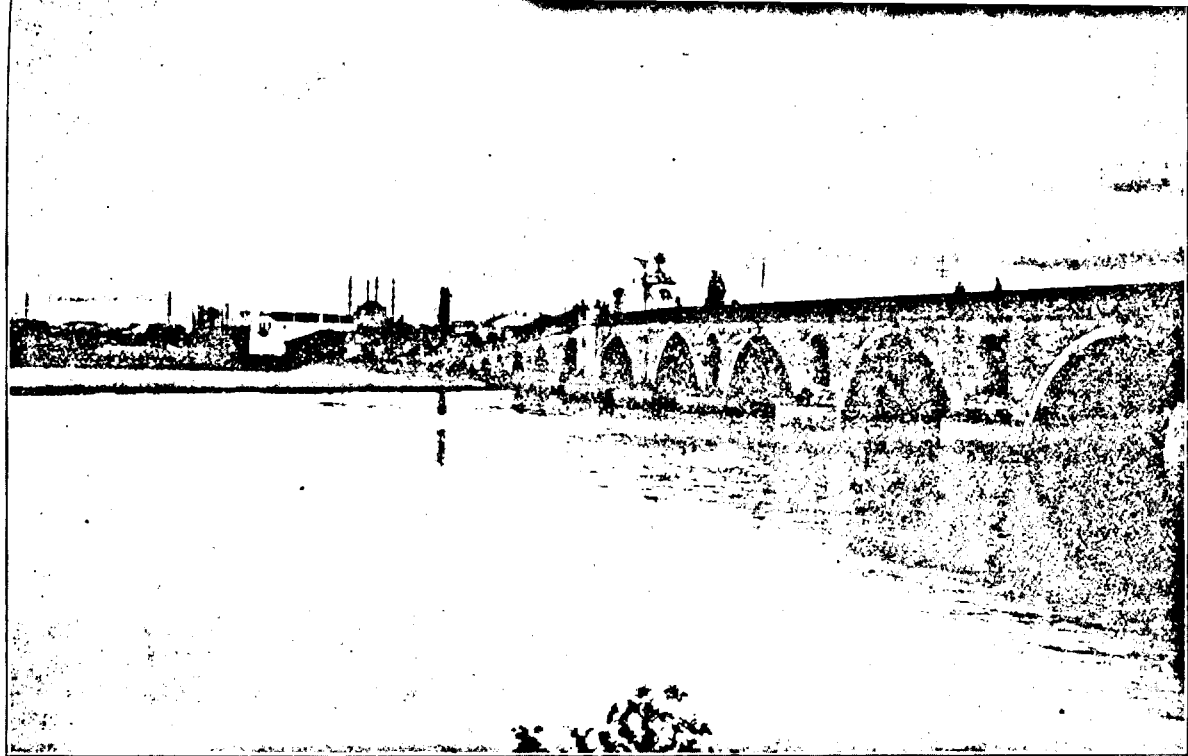
Primește depuneri spre fructificare pe lângă libel cu 5 perc. Depunerile bisericilor, școalelor și depuneri mai mari private și stabile se fructifică cu 5 și jum. perc. Darea după depuneri o plătește institutul. Pentru ușurarea de porto. trimite checuri. Acordă împrumuturi pe obligații, efecte, cont-curent, credite cambiale cu cavenți și acoperire hipotecară. Mijlocește asigurări de viață, contra focului, grindinei. Stă la dispoziția economilor, meseriașilor, comercianților români cu staturi din sfera lor.

Taxe ieftine de întabulare.

CONSTANTIN CH. BOLOG, CÂMPENI, (Topânsfalva.)

Mărfuri de ferărie, Specerei și coloniale! — Unicul vânzător pentru Câmpeni, și provincie, al plăcilor de coperit „Zenit“ care până acum a întrecut toate celelalte materiale de coperit, prin calitatea lor durabilă și ușurința cu care se e-
♦♦ feptuează lucrul ♦♦

Prețuri, conform împrejurărilor, moderate

Podul lui Mahall. — (Pod peste Marița lângă Adrianopol.)

TARIFELE POȘTALE, TELEGRAFICE ȘI TELEFONICE.

I. POȘTA.

Cu poșta se pot trimite a) *în loc* (adaus și comunele cari aparțin direct respectivului oficiu de poștă); b) *în țară* (Ungaria-Transilvania și Croația) și c) *în străinătate*: 1. *scrisori* (epistole), 2. *cărți poștale* (corespondențe), 3. *bilete* pentru comande de cărți, 4. *gazete*, 5. *tipărituri* (impri-mate), 6. *probe de mărfuri* (mustre), 7. *bani* și 8. *pachete*.

1. **Scrisorile** (epistolele) pot fi: *simple* (francate ori nefrancate, adică provăzute cu marca poștală recerută ori lipsite de acea marcă), *recomandate*, *expres* și cu *retour recipis*.

aa) Pentru o scrisoare simplă, care cântărește până la 20 grame, cam cât e de grea o coală de hârtie cu cuverta (plicul) dimpreună, se sol-veste prin aplicare (lipire) de marcă poștală pe prefata plicului, dacă e adresată

— *în loc* (inclusive comunele aparținătoare aceluia oficiu poștal): 6 fileri. Dela 20—250 gr. 12 fileri, dela 250—500 grame 18 fileri.

— *în țară* (precum și în Austria, Bosnia-Hertegovina, Germania, Serbia și Muntenegru: marcă de 10 fileri. Dela 20—250 grame: 20 fil., dela 250—500 grame 30 fileri.

— *în alte țări străine*: până la 15 grame — 25 fileri dela 15—200 grame — 50 fileri.

Posta duce oriunde, chiar și afară din țară și scrisori nefrancate (neplătite) dar la înmânare i se cere adresatului taxa *îndoită*. Cel ce capătă scrisori nefrancate (fără marca poștală) nu-i dator să le primească și să plătească taxa îndoită, ci le poate respinge. Atari epistole posta — dacă se poate afla numele trimițătorului scrisoarei — le restituie acestuia pre-tinzându-i taxa îndoită, iar dacă nu se poate afla persoana trimițătorului le nimicește.

Pe durata războiului soldații pot corespunda cu ai lor nefrancat, adică fără să aplice mărci poștale.

Este oprit ca în epistole simple să se trimită pe ascuns bani ori alte valori (scumpeturi).

bb) **Scrisori recomandate**: Pentru scrisorile cari vrem să le trimitem recomandat (cu recipisă) ca sigur să ajungă la mâinile adresatului și să avem în recipisă, dovadă, că am trimis scrisoarea, plătim pe lângă marca poștală de francare (adeică cât se recere pentru epistola simplă), dacă scri-soarea recomandată e adresată *în loc* (și raionul poștei locale) încă 10 fileri, dacă e adresată în țară ori în țări străine încă 25 fileri, ca taxă spe-cială pentru recomandare.

Trimițătorul primește gratuit o *recipisă* (adeverință) din partea oficiului poștal și dacă epistola recomandată s'ar pierde din vina poștei, i-se solveste o despăcubire de 50 coroane.

Dacă trimițătorul epistolei recomandate e în îndoială, că oare primit-a adresatul respectiva epistolă, se poate prezinta cu recipisa la ofi-ciul de poștă și poate *reclama*, adică cere, ca posta să erueze înmănatu-s'a acea epistolă și când? Pentru reclamare se solveste marcă de 10 fileri.

cc) **scrisori expres**, sunt cari se trimit astfel, ca să fie înmânate numai decât prin trimis special al poștei ultime. Atari scrisori, cum sosesc la poșta ultimă, dacă sunt adresate în loc, se înmânează îndată adresatului. Dacă sunt adresate în altă comună, aparținătoare oficiului poștal al poștei

ultime, se trimite prin un curier osebît, a cărui cale se plăteşte după depăr-tarea în chilometri ca taxă specială de curier (cursor).

Taxa de expres este 30 fileri. Taxa de curier este deasupra 6—100 fileri de fiecare chilometru.

Trimiţătorul însă poate să se declare, că trimite expres, dar nu doreşte ca dela posta ultimă epistola să fie trimisă cu curier separat, ci lasă să fie dusă de acolo cu poştăşul regulat. În acest caz nu solveste peste taxa de express şi taxa curierului.

Express se pot trimite şi epistole simple şi recomandate şi scri-sori cu bani. Recepisă se dă numai când epistola express e trimisă totodată şi recomandat, solvind-se fireşte, toate trei taxele diferite, ori este epistolă cu bani, trimisă ca atare. Loco se poate trimite scrisoare express numai în Budapesta.

dd) scrisori cu retour-recipisă, se trimite dovăzute cu o ade-verinţă, care are să o subscrie şi dateze primitorul (adresatul) în momentul când i-se înmânează epistola respectivă. Aceasta adeverinţă apoi se dă trimiţătorului scrisoarei, drept dovadă. — Taxa pentru retour-recipisă este 25 fileri.

2. Cărţi postale (correspondenţe) sunt simple file de hârtie carton, de mărime 7×10 cm., cel mult 9×14 cm. Cari se folosesc aşa, că cel puțin 1/2 parte a unei lături trebuie să fie rezervată pentru adresă, iar cealaltă parte şi dosul pot fi întrebuiţate pentru text.

Correspondenţe, fie loco, fie în tară adresate (inclusive Austria, Bosnia-Hertegovina, Germania, Serbia şi Muntenegru), au să fie marcate cu 5 fileri. Cele adresate în alte ţări străine cu 10 fileri.

Oficiile poştale vând cărţi postale gata cu 5 fil. una. Sunt şi cărţi postale *duple*, cari costă 10 fil. Aceste sunt menite în parte pentru răspunsul aşteptat dela adresat şi se pot prevedea dinainte cu adresa pe care aşteptăm răspunsul dorit.

Cărţile poştale se pot trimite, asemenea scrisorilor şi ele: reco-mandate, express şi cu retour-recipisă. Aceste taxe sunt şi pentru cărţile poştale tocmai cele indicate mai sus la epistole.

3. Biletele pentru comande de cărţi nu pot conţine altfel de co-municări. Formatul ca la cărţile poştale. Taxa loco şi în tară 2 fil., în Germania, Austria, Bosnia şi Hertegovina 3 fileri. În străinătate 5 fileri.

4. Gazete se trimite cu marcă anumită pentru gazete. Privăţi însă, nu au voia a se folosi de atari mărci poştale, ci numai editorii foilor, şi aceştia numai după autorizare primită dela direcţia poştelor. Când trimite privaţi ziare, au să aplice mărci poştale ca pe imprimate (tipărituri).

5. Imprimate (tipărituri) se trimite sub faşie (bandă), ori în cu-vărte deschise cu mărci poştale de 2 fil. până la greutate de 20 gr. Incolo până la 50 gr. — 3 fil., până la 250 gr. — 10 fil., până la 500 gr. — 20 fil., până la 1 kgr. 30 fileri.

Ca imprimate se pot trimite cărţi, broşuri, hârtii tipărite ori lito-grafate de orice fel, fotografii, corecturi cu manuscrisele aparţinătoare şi observările referitoare la tipar, scrise cu mâna.

6. Probe de mărfuri se trimite cu posta în anume pungi din hârtie tare, în săculeţe de pânză, în cutii mici, ori chiar în roluri. Formatul n'are să fie mai mare de 30×20×10 cm., la roluri (cilindre) 30×15 cm., greutatea poate fi până la 350 grame. Probele de marfă nu-i iertat să fie sigilate, ci trebuie să se poată desface cu înlesnire. Lângă adresa este a se nota: „muştră fără preţ”. Taxa de transport poştal este până la 50 grame 3 fil. dela 50—250 gr. 10 fileri şi dela 250—350 gr. 20 fil. În ţări străine pentru primele 50 grame 5 fil., pentru tot alte câte 10 fileri.

7. Trimiterea banilor cu poșta.

Bani se pot trimite cu ajutorul poștei: a) *sub plic* (cuvertă) sigilat; b) cu ajutorul *asemnatei poștale* și c) cu ajutorul *asemnatei telegrafice-poștale*.

a) *Scrisorile cu bani* au să fie sigilate cu 5 pecete de ceară roșie și pe fața adresei trebuie să fie espus și conținutul lor special, adică câte bancnote de 1000 cor., câte de 100 cor., câte de 50, câte de 20 cor., câte de 2 cor. și că valoarea acestora laolaltă cât este (sumizarea)? Pentru astfel de scrisori e bine să ne folosim de anume plicuri pentru scrisori cu bani, cari se vând la oficiul poștal cu câte 4 fileri bucata.

Dacă duci scrisoarea cu bani de acasă gata închisă și sigilată, poșta o primește și o expediază, dar nu primește ca adevăr netăgăduit, că ea de fapt conține suma expusă pe cuvertă. De aceea recipisele despre atari epistole cu bani, sună numai despre scrisori, cari „afirmativ” conțin valoarea de atâtea și atâtea coroane. Deci dacă pieri o atare scrisoare, ori dacă adresatul neagă, că ea ar fi conținut suma expusă pe plic, trimițătorul are să dovedească, că într'adevăr a trimis acea sumă.

Din aceste considerări e mai cuminte, ca luând cu tine sigiliul tău și ceara roșie să duci plicul adresat deschis la oficiul poștal și acolo să predai banii, ca însuși oficianțul să-i numere, să-i pună în cuvertă și el să o închiză și să o sigileze cu sigiliul și cu ceara ta. În acest caz el expune pe plic, că banii sunt numărați de oficiul poștal și atestază asta cu subscrierea sa. Iar în recipisă nu mai stă, că ai trimis „afirmativ” atâtea, ci atestază ca fapt recunoscut că epistola conține suma respectivă. Dacă s'ar pierde scrisoarea, n'ai să umbli dovedind conținutul, ci simplu te despăgubești fără multă contradicere. Tot așa nici adresatul, dacă ar lipsi din epistolă banii ori toți ori în parte, nu cu tine, ci cu poșta va avea să se răfuie.

Când adresezi epistola cu bani, griji să nu tragi linie nici sub nume, nici sub adresă, nici la sumizare, ci numai puncte, căci altcum ți se refuză primirea spre spedere. Pe plic expune numele și locuința ta, cu indicarea prului casei (în orașe și numele străzii).

Pentru spedarea scrisoarei cu bani se plătește pe lângă porto socotit după greutate și altă competență socotită după depărtare și după valoare, cum urmează:

I. Tarifa de depărtare și greutate.

Epistole cu bani	DEPĂRTAREA ÎN CHILOMETRI											
	I		II		III		IV		V		VI	
	75		75 - 150		150 - 375		375 - 750		750 - 1125		peste 1125	
până la greutatea de 250 gr. francate (plătite înainte)	C	f.	C	f.	C	f.	C	f.	C	f.	C	f.
	—	24	—	48	—	48	—	48	—	48	—	48
	—	36	—	60	—	60	—	60	—	60	—	60

Pentru greutatea ce trece peste 250 grame tot câte 12 fil. după 50 gr. continuative începute.

2. Tarifa după valoare.

I. Tarifa de valoare pentru epistole cu bani închise
(nenumărați de oficiul poștal)

Valoarea declarată declarată (Coroane)	Fără privire la depărtare		Valoarea declarată (Coroane)	Fără privire la depărtare	
	cor.	fil.		cor.	fil.
până la 100	—	06 ¹	3800—3900	—	78
100—600	—	12	3900—4200	—	84
600—900	—	18	4200—4500	—	90
900—1200	—	24	4500—4800	—	96
1200—1500	—	30	4800—5100	—	0
1500—1800	—	36	5100—5400	1	08
1800—2100	—	42	5400—5700	1	14
2100—2400	—	48	5700—6000	1	20
2400—2700	—	54	și așa mai departe după ficare 300 c. (sume mai mici se iau ca 300 întregi) cu 6 f. mai mult.		
2700—3000	—	60			
3000—3300	—	66			
3300—3600	—	72			

¹⁾ Pentru Germania cea mai mică taxă de valoare e 12 f.

II. Tarifa de valoare pentru epistole cu bani date
deschise (bani numărați¹⁾)

Valoarea (Coroane)	Fără privire la depărtare		Valoarea (Coroane)	Fără privire la depărtare	
	cor.	fil.		cor.	fil.
—1000	—	36	4500—4800	1	44
1000—1200	—	36	4800—5100	1	53
1200—1500	—	45	5100—5400	1	62
1500—1800	—	54	5400—5700	1	71
1800—2100	—	63	5700—6000	1	80
2100—2400	—	72	6000—6300	1	89
2400—2700	—	81	6300—6600	1	98
2700—3000	—	90	6600—6900	2	07
3000—3300	—	99	și așa mai departe după ficare 300 c. sau părți ale acestei sume cu 9 f. mai mult.		
3300—3600	1	08			
3600—3900	1	17			
3900—4200	1	26			
4200—4500	1	35			

¹⁾ Numai în comunicațiunea internă și cu Austria.

b) *Asemnate postale* se folosesc mai cu ușurință pentru trimitere de bani. Aceste asemnate se pot cumpăra la fiecare oficiu de poștă, bucata cu 2 fileri.

Cu o singură asemnată poștală se pot trimite până la 1000 cor. și se solvește în mărci poștale:

Tarifa pentru asemnate poștale:

1. Ungaria și Austria.

până la	20 cor.	10 fil.
"	100	20 "
"	300	40 "
"	600	60 "
"	1000	100 "

2. Bosnia și Herțegovina și pašalicul Novibazar; Muntenegru și Serbia:

(Maximul sumei la o asemnată 1000 cor.)

până la	40 cor.	20 fil.
"	100	40 "
"	300	80 "
"	600	120 "
"	1000	200 "

3. Germania (cu Helgolanda) Luxemburg și oficiile postale ces. și reg. din Turcia.

(Maximul sumei la o asemnată 1000 cor.)

până la	40 cor.	20 fil.
"	60	30 "
"	80	40 "
"	100	50 "
etc. tot la	20 cor. mai mult	cu 10 fileri.

4. Statele unite americane*) Britania și Irlanda*) coloniile și proprietățile*) britanice (cu excepțiunea Noul Founland.)

(Maximul sumei la o asemnată 400 cor.)

până la	25 cor.	25 fil.
"	50	50 "
"	75	75 "
"	100	100 "
etc., tot la	25 cor. mai mult	cu 25 fileri.

5. În celelalte țări străine și anume:

Maximul sumei la o asemnată:

- a) 400 cor.: Grecia*) și India Holandeză*).
- b) 500 cor.: Argentina*), Bulgaria, Dania, România, Siam*), Guinea nouă*) și Apia*) (Insulele Samoa) la oficiul postal turcesc.
- c) 1000 cor.: Belgia, Chili*), Congo*), Egipt, Franța (cu Algeria, Tanger, Tripolis și cu oficiul postal francez din Zanzibar*), Japăn, Malta*), Hollandia, teritoriile de sub scutul german*), Shanghai*) și Tientsin*) cu oficiile germane din China) Norvegia, Italia, Portugalia, Svițera, Suedia și Tunis.

până la	25 cor.	25 fil.
"	50	50 "
"	75	75 "
"	100	100 "
"	150	150 "

etc., tot la 50 cor. mai mult cu 24 fileri.

În țările indicate cu *) nu se pot trimite asemnate postale telegrafice.

*) După restabilirea comunicațiunei cu asemnate.

Taxa imanuării prin express 30 fil. — Taxa informațiunei sau a recipisei despre solvire e 25 fil.

Recipisă despre solvire nu se poate pretinde în Statele unite americane, în Englițera și Irlanda, asemenea nu despre asemnatele adresate în coloniile britanice.

c) *Asemnate telegrafice postale*. Putem trimite bani și cu asemnate telegrafice. În atari cazuri solvim taxa asemnatei și deasupra taxa telegrammei. În atari cazuri textul e următorul N. N. din aseamnă pe seama lui N. N. la (strada, Nr. casei) Coroane.

Tariful pentru pachete.

Cu poșta se pot trimite și pachete, coșuri, sticle, lădițe ș. a. în cari se pot cuprinde orice lucruri și mărfuri, dar greutatea să nu treacă peste 50 kgr. Adresa unde merge pachetul trebuie scrisă pe învelișul pachetului, coșului etc. și pe un »Fracht« (Szállítólevél), care se cumpără dela poștă cu 12 fil.

Se plătește pentru un pachet de 5 kgr. până la o depărtare de 75 klm. 30 fil., iar mai departe 60 fil.

Iar pentru pachete mai grele de 5 klg. și la diferite depărtări se plătește porto după următoarea tabelă :

Pachetul: chilograme	KILOMETRI					
	75	75 150	150-375	375-750	750-1125	peste 1125
	fil.	fil.	fil.	fil.	fil.	fil.
5 - 6	36	72	84	96	108	120
6 - 7	42	84	108	108	156	180
7 - 8	48	96	132	132	164	240
și mai departe de fieștecăre kigram.	6	12	24	36	48	60

Pentru unele pachete, cari de altcumm pot fi mai ușoare. dar *cuprind loc mult*, se plătește cu jumătate mai mult ca sumele arătate în această tabelă.

Dar se plătește pentru pachete peste taxele de mai sus și altă taxă după valoarea expusă a pachetului:

Tariful de valoare.

1. Taxa de valoare pentru pachete

Valoarea declarată	Fără privire la depărtare		Valoarea declarată	Fără privire la depărtare	
	cor.	fil		cor.	fil
până la 100 coroane	06*		3600—3900 coroane	—	78
100—600	—	12	3900—4200	—	84
600—900	—	18	4200—4500	—	90
900—1200	—	24	4500—4800	—	96
1200—1500	—	30	4800—5100	1	02
1500—1800	—	36	5100—5400	1	08
1800—2100	—	42	5400—5700	1	14
2100—2400	—	48	5700—6000	1	20
2400—2700	—	54			
2700—3000	—	60	și așa mai departe după fie-		
3000—3300	—	66	care 300 cor. (sume mai		
3300—3600	—	72	mici se iau ca 300 întregi)		
			cu 6 fileri mai mult.		

*) Pentru Germania cea mai mică taxă de valoare e 12 fileri.

TELEGRAME.

In Ungaria. Se pot trimite telegrame dela fiecare oficiu poștal și oficiu telegrafic. Telegramele se plătesc după fiecare cuvânt, într'un cuvânt pot să fie și 15 litere. Dacă e mai lung ca de 15 litere se numără ca două cuvinte. Punctul, coma, semnul întrebării, subtragerea cuvintelor se socotesc fiecare ca un cuvânt. Număr de 1—5 cifre încă se socotește ca un cuvânt. Litere ori cifre singuraticice încă se iau ca cuvinte.

Pe telegramă, care cu totul numără numai până la 10 cuvinte se plătește taxa minimală de 60 fil. Dela 10 cuvinte în sus se plătește de fiecare cuvânt încă câte 6 fileri. Pentru blancheta (hârtia) pe care scrii, ori se lipește la poștă telegrama scrisă acasă, se plătește 2 fil. Poți cere recipisă despre trimiterea telegramei, dar atunci mai plătești 10 fileri.

Pentru telegramele trimise în Austria, Bosnia și Herțegovina se plătește tot atâta.

Dacă vrei să dai telegrama urgentă (care să meargă înaintea tuturor adunate atunci la poștă) platești taxa întreită. La o astfel de telegramă scrii înainte de adresă litera d mare în paranteză, așa: (D).

Poți da și telegrame cu răspuns plătit. Atunci scrii înainte de adresă (R. P.) și plătești peste taxa telegramei încă cel puțin 60 fileri, taxa pentru 10 cuvinte ca să-ți vie răspunsul.

Când în comuna adresată nu-i oficiu postal, atunci ai să solvești și taxa de curier (vezi „epistole expres”) ce însă poți încunjura, dacă declari, ca depeșă sa fie dusă dela ultima poștă cu poșta îndatătă.

Telegrame în străinătate. Pentru telegramele ce le trimitem afară de Ungaria și de țările amintite până acum se plătește de fiecare cuvânt:

In România	10 fileri.
In Bulgaria	20 fileri.
In Rusia	28 fileri.
In Franța	20 fileri.
In Italia	20 fileri.
In Turcia	32 fileri.
In Anglia	30 fileri.

În statele din America sunt deosebite taxe. Dar în fiecare stat taxa pe un singur cuvânt trece peste 1 cor.

TELEFON.

Pentru convorbiri telefonice se solvește:

În interiorul aceleiaș comune pe 5 minute — 20 fileri.

Între 2 comunități a aceluiăș comitat ori a cercului din comitatul vecin — 1 cor.

Între 2 comune din țară pe 3 minute câte 2 coroane.

TABELA PENTRU COMPUTAREA INTERESELOR.

Cu $\frac{1}{2}$ procent.

Ca- pital	Pentru							
	1 an		$\frac{1}{2}$ an		$\frac{1}{4}$ de an		1 lună	
cor.	c.	fil.	c.	fil.	c.	fil.	c.	fil.
1	—	$\frac{1}{3}$	—	$\frac{1}{4}$	—	$\frac{1}{8}$	—	$\frac{1}{24}$
2	—	1	—	$\frac{1}{2}$	—	$\frac{1}{4}$	—	$\frac{1}{12}$
3	—	$1\frac{1}{2}$	—	$\frac{3}{4}$	—	$\frac{3}{8}$	—	$\frac{1}{8}$
4	—	2	—	1	—	$\frac{1}{2}$	—	$\frac{1}{6}$
5	—	$2\frac{1}{2}$	—	$1\frac{1}{4}$	—	$\frac{5}{8}$	—	$\frac{5}{24}$
6	—	3	—	$1\frac{1}{2}$	—	$\frac{3}{4}$	—	$\frac{1}{4}$
7	—	$3\frac{1}{2}$	—	$1\frac{3}{4}$	—	$\frac{7}{8}$	—	$\frac{7}{24}$
8	—	4	—	2	—	1	—	$\frac{1}{3}$
9	—	$4\frac{1}{2}$	—	$2\frac{1}{4}$	—	$1\frac{1}{8}$	—	$\frac{3}{8}$
10	—	5	—	$2\frac{1}{2}$	—	$1\frac{1}{4}$	—	$\frac{5}{12}$
20	—	10	—	5	—	$2\frac{1}{2}$	—	$\frac{5}{6}$
30	—	15	—	$7\frac{1}{2}$	—	$3\frac{3}{4}$	—	$1\frac{1}{4}$
40	—	20	—	10	—	5	—	$1\frac{2}{3}$
50	—	25	—	$12\frac{1}{2}$	—	$6\frac{1}{4}$	—	$2\frac{1}{12}$
60	—	30	—	15	—	$7\frac{1}{2}$	—	$2\frac{1}{2}$
70	—	35	—	$17\frac{1}{2}$	—	$8\frac{3}{4}$	—	$2\frac{1}{12}$
80	—	40	—	20	—	10	—	$3\frac{1}{3}$
90	—	45	—	$22\frac{1}{2}$	—	$11\frac{1}{4}$	—	$3\frac{3}{4}$
100	—	50	—	25	—	$12\frac{1}{2}$	—	$4\frac{1}{6}$

Cu 2 procente.

Ca- pital	Pentru							
	1 an		$\frac{1}{2}$ an		$\frac{1}{4}$ de an		1 lună	
cor.	c.	fil.	c.	fil.	c.	fil.	c.	fil.
1	—	2	—	1	—	$\frac{1}{2}$	—	$\frac{1}{6}$
2	—	4	—	2	—	1	—	$\frac{1}{3}$
3	—	6	—	3	—	$1\frac{1}{2}$	—	$\frac{1}{2}$
4	—	8	—	4	—	2	—	$\frac{2}{3}$
5	—	10	—	5	—	$2\frac{1}{2}$	—	$\frac{5}{6}$
6	—	12	—	6	—	3	—	1
7	—	14	—	7	—	$3\frac{1}{2}$	—	$1\frac{1}{6}$
8	—	16	—	8	—	4	—	$1\frac{1}{3}$
9	—	18	—	9	—	$4\frac{1}{2}$	—	$1\frac{1}{2}$
10	—	20	—	10	—	5	—	$1\frac{2}{3}$
20	—	40	—	20	—	10	—	$3\frac{1}{3}$
30	—	60	—	30	—	15	—	5
40	—	80	—	40	—	20	—	$6\frac{2}{3}$
50	—	100	—	50	—	25	—	$8\frac{1}{3}$
60	—	120	—	60	—	30	—	10
70	—	140	—	70	—	35	—	$11\frac{2}{3}$
80	—	160	—	80	—	40	—	$13\frac{1}{3}$
90	—	180	—	90	—	45	—	15
100	—	200	—	100	—	50	—	$16\frac{2}{3}$

Cu 1 procent.

cor.	c.	fil.	c.	fil.	c.	fil.	c.	fil.
1	—	1	—	$\frac{1}{2}$	—	$\frac{1}{4}$	—	$\frac{1}{12}$
2	—	2	—	1	—	$\frac{1}{2}$	—	$\frac{1}{6}$
3	—	3	—	$1\frac{1}{2}$	—	$\frac{3}{4}$	—	$\frac{1}{4}$
4	—	4	—	2	—	1	—	$\frac{1}{3}$
5	—	5	—	$2\frac{1}{2}$	—	$1\frac{1}{4}$	—	$\frac{5}{12}$
6	—	6	—	3	—	$1\frac{1}{2}$	—	$\frac{1}{2}$
7	—	7	—	$3\frac{1}{2}$	—	$1\frac{3}{4}$	—	$\frac{7}{12}$
8	—	8	—	4	—	2	—	$\frac{2}{3}$
9	—	9	—	$4\frac{1}{2}$	—	$2\frac{1}{4}$	—	$\frac{3}{4}$
10	—	10	—	5	—	$2\frac{1}{2}$	—	$\frac{5}{6}$
20	—	20	—	10	—	5	—	$1\frac{2}{3}$
30	—	30	—	15	—	$7\frac{1}{2}$	—	$2\frac{1}{2}$
40	—	40	—	20	—	10	—	$3\frac{1}{3}$
50	—	50	—	25	—	$12\frac{1}{2}$	—	$4\frac{1}{6}$
60	—	60	—	30	—	15	—	5
70	—	70	—	35	—	$17\frac{1}{2}$	—	$5\frac{5}{6}$
80	—	80	—	40	—	20	—	$6\frac{2}{3}$
90	—	90	—	45	—	$22\frac{1}{2}$	—	$7\frac{1}{2}$
100	—	100	—	50	—	25	—	$8\frac{1}{3}$

Cu 3 procente.

cor.	c.	fil.	c.	fil.	c.	fil.	c.	fil.
1	—	3	—	$1\frac{1}{2}$	—	$\frac{3}{4}$	—	$\frac{1}{2}$
2	—	6	—	3	—	$1\frac{1}{2}$	—	$\frac{1}{3}$
3	—	9	—	$4\frac{1}{2}$	—	$2\frac{1}{4}$	—	$\frac{3}{4}$
4	—	12	—	6	—	3	—	1
5	—	15	—	$7\frac{1}{2}$	—	$3\frac{3}{4}$	—	$1\frac{1}{4}$
6	—	18	—	9	—	$4\frac{1}{2}$	—	$1\frac{1}{2}$
7	—	21	—	$10\frac{1}{2}$	—	$5\frac{1}{4}$	—	$1\frac{2}{3}$
8	—	24	—	12	—	6	—	2
9	—	27	—	$13\frac{1}{2}$	—	$6\frac{3}{4}$	—	$2\frac{1}{4}$
10	—	30	—	15	—	$7\frac{1}{2}$	—	$2\frac{1}{2}$
20	—	60	—	30	—	15	—	5
30	—	90	—	45	—	$22\frac{1}{2}$	—	$7\frac{1}{2}$
40	—	120	—	60	—	30	—	10
50	—	150	—	75	—	$27\frac{1}{2}$	—	$12\frac{1}{2}$
60	—	180	—	90	—	45	—	15
70	—	210	—	105	—	$32\frac{1}{2}$	—	$17\frac{1}{2}$
80	—	240	—	120	—	60	—	20
90	—	270	—	135	—	$67\frac{1}{2}$	—	$22\frac{1}{2}$
100	—	300	—	150	—	75	—	25

Cu 4 procente.

Cu 5 procente.

Ca- pital	Pentru							
	1 an		1/2 an		1/4 de an		1 lună	
cor.	c.	fil.	c.	fil.	c.	fil.	c.	fil.
1	—	4	—	2	—	1	—	1/3
2	—	8	—	4	—	2	—	2/3
3	—	12	—	6	—	3	—	1
4	—	16	—	8	—	4	—	1 1/3
5	—	20	—	10	—	5	—	1 2/3
6	—	24	—	12	—	6	—	2
7	—	28	—	14	—	7	—	2 1/3
8	—	32	—	16	—	8	—	2 2/3
9	—	36	—	18	—	9	—	3
10	—	40	—	20	—	10	—	3 1/3
20	—	80	—	40	—	20	—	6 2/3
30	1	20	—	60	—	30	—	10
40	1	60	—	80	—	40	—	13 1/3
50	2	—	1	—	—	50	—	16 2/3
60	2	40	1	20	—	60	—	20
70	2	80	1	40	—	70	—	23 1/3
80	3	20	1	60	—	80	—	26 2/3
90	3	60	1	80	—	90	—	30
100	4	—	2	—	1	—	—	33 1/3

Ca- pital	Pentru							
	1 an		1/2 an		1/4 de an		1 luna	
cor.	c.	fil.	c.	fil.	c.	fil.	c.	fil.
1	—	5	—	2 1/2	—	1 1/4	—	5/12
2	—	10	—	5	—	2 1/2	—	5/6
3	—	15	—	7 1/2	—	3 3/4	—	1 1/4
4	—	20	—	10	—	5	—	1 2/3
5	—	25	—	12 1/2	—	6 1/4	—	2 1/12
6	—	30	—	15	—	7 1/2	—	2 1/2
7	—	35	—	17 1/2	—	8 3/4	—	2 11/12
8	—	40	—	20	—	10	—	3 1/3
9	—	45	—	22 1/2	—	11 1/4	—	3 3/4
10	—	50	—	25	—	12 1/2	—	4 1/6
20	1	—	—	50	—	25	—	8 1/3
30	1	50	—	75	—	37 1/2	—	12 1/2
40	2	—	1	—	—	50	—	16 2/3
50	2	50	1	25	—	62 1/2	—	20 3/6
60	3	—	1	50	—	75	—	25
70	3	50	1	75	—	87 1/2	—	29 1/6
80	4	—	2	—	—	1	—	33 1/3
90	4	50	2	25	—	112 1/2	—	37 1/2
100	5	—	2	50	—	125	—	41 2/3

Cu ajutorul acestor tabele ori cine poate computa interesele pe anumit timp ale oareșcarei sume. Ca pildă: dacă vrem să știm cât fac interesele de 8% dela suma de 360 cor. pe 8 luni de zile, socotesc astfel: 100 cor. cu 4% pe 1/2 dă 2 cor. Așadar 300 cor. dau 6 c. — Cu 8% dublu, adică 12 cor. — 60 cor. dau cu 4+4% pe 1/2 an 2 cor. 40 fileri camătă. Pe o lună dau 300 cor. $3 \times 33 \frac{1}{3}$ fil. dublu = 2 cor., pe 2 luni 4 c., iar 60 cor. dau pe 1 lună 40 fil., pe 2 luni 80 fileri dobândă. Așadar interesele dela 360 cor. pe 8 luni cu 8% fac 12 cor. 60 fil. + 2 cor. 40 fil + 4 cor. + 80 fil. = 19 cor. 80 fileri.

TABELELE INTERESELOR CAPITALIZATE.

L

Dacă vrem să știm, că la cât crește în anumit timp capitalul nostru deus spre fructificare la o bancă, cercăm că în tabela din jos în capitalul fix de 100 coroane în tot aceeaș vreme la care cifră a crescut. Aceasta o aflăm astfel, că luăm de bază cifra intereselor (3 1/2, 4%, la 7 1/2 socotim laolaltă aceste două) și dând în jos pe acea coloană, ne oprim la numărul anilor respectivi. Multiplicăm apoi suma aflată cu atât cu cât e mai mare capitalul nostru decât 100 cor.

Așa de pildă, dacă vreau să știu, că oare la cât crește capitalul meu de 2650 cor. deus la „Victoria”, cu interesele capitalizate în rastimp de 13 ani cu 4 1/2% aflu, că 100 cor. crește în acest interval la 177 cor. 22 fileri. Capitalul meu e de 26.5 ori mai mare, deci multiplic suma de 177.22

$$177.22 \times 26.5 \text{ dă } 4696.33$$

Adecă suma de 2650 cor. crește cu 4 1/2% capitalizate semestral în decurs de 13 ani la 4696 cor. 33 fileri.

La cât crește suma de 100 cor. în: și cu:

AN	2%	2½	3%	3½	4%	4½
1	102 —	102 50	103 —	103 50	104 —	104 50
2	104 04	105 06	106 09	107 12	108 16	109 20
3	106 12	107 69	109 27	110 87	112 49	114 12
4	108 24	110 38	112 55	114 75	117 —	119 25
5	110 40	112 14	115 93	118 77	121 66	124 02
6	112 62	115 97	119 40	122 93	126 53	130 23
7	114 86	118 87	123 —	127 23	131 59	136 09
8	117 16	121 84	126 68	131 08	136 86	142 21
9	119 51	124 89	130 48	136 29	142 33	148 01
10	121 89	128 —	134 39	141 06	148 02	155 30
11	124 33	131 20	138 42	146 —	153 95	162 29
12	126 82	134 49	142 58	151 11	160 10	169 59
13	129 36	137 85	146 85	156 40	166 51	177 22
14	131 94	141 30	151 25	161 87	173 10	185 10
15	134 58	144 83	155 80	167 53	180 10	193 53
16	137 27	148 45	160 47	173 40	187 30	202 24
17	140 02	152 16	165 28	179 47	194 79	211 34
18	142 82	155 97	170 24	185 75	202 58	220 85
19	145 68	159 80	175 35	192 25	210 68	230 79
20	148 58	163 86	180 61	198 98	219 11	241 17
21	151 56	167 96	186 03	205 94	227 68	252 02
22	154 59	172 16	191 61	213 15	237 —	263 37
23	157 68	176 46	197 36	220 61	246 47	275 22
24	160 84	180 87	203 28	228 33	256 33	287 60
25	164 06	185 39	209 38	236 32	266 58	300 54
26	167 34	189 02	215 66	244 60	277 25	314 07
27	170 68	194 79	222 13	253 16	288 34	329 20
28	174 10	199 65	228 79	262 02	299 87	347 97
29	177 58	204 04	235 66	271 19	311 87	358 40
30	181 13	209 87	242 73	280 68	324 34	373 53
31	184 75	215 —	250 01	290 50	337 36	391 39
32	188 45	220 38	257 51	300 67	350 81	409 —
33	192 22	225 89	265 23	311 19	364 84	427 40
34	196 06	231 53	272 19	322 09	379 43	446 64
35	199 98	237 31	281 39	333 36	394 61	466 74

Tot aceasta tabelă tinde modru de a se convinge ori și cine, că românașul ușuratec, care se încarcă cu datorii la bancă, unul pentru a bea, altul pentru a purta procese fără rost, și iar altul pentru a face ospete ori pomeni mari, ce dobândă uriașă dă din sucul averei și puterii sale pentru acei bani împrumutați.

Sună aceasta și inteligenței române și mai ales femeilor cheltuitoare prea mult pe îmbrăcăminte, mătasuri, palării etc.

II.

Această a II-a tabelă arată, că în anumit număr de ani la cât crește 1 cor. a mea cu interesele ei capitalizate, dacă *din an în an o adaug cu 1 coroană.*

AN	2 ^o	2½	3 ^o	3½	4 ^o	4½
1	1 002	1 025	1 030	1 035	1 040	1 045
2	2 060	2 076	2 091	2 106	2 122	2 137
3	3 122	3 153	3 184	3 215	3 246	3 278
4	4 204	4 256	4 309	4 362	4 416	4 471
5	5 308	5 388	5 468	5 550	5 633	5 717
6	6 434	6 547	6 662	6 779	6 898	7 014
7	7 583	7 736	7 892	8 052	8 214	8 380
8	8 754	8 955	9 159	9 368	9 583	9 802
9	9 949	10 203	10 464	10 731	11 006	11 288
10	11 169	11 483	11 808	12 142	12 486	12 841
11	12 412	12 796	13 192	13 602	14 026	14 464
12	13 680	14 140	14 118	15 113	15 627	16 160
13	14 974	15 519	16 080	16 677	17 292	17 932
14	16 293	16 932	17 596	18 296	19 024	19 784
15	17 639	18 380	19 157	19 971	20 825	21 719
16	19 012	19 865	20 762	21 705	22 698	23 742
17	20 412	21 386	22 414	23 500	24 645	25 855
18	21 841	22 946	24 117	25 357	26 671	28 064
19	23 297	24 545	25 870	27 280	28 778	30 371
20	24 783	26 183	27 676	29 269	30 969	32 783
21	26 299	27 863	29 537	31 329	33 248	35 303
22	27 845	29 584	31 453	33 460	35 618	37 937
23	29 422	31 349	33 426	35 667	38 083	40 689
24	31 030	33 158	35 459	37 950	40 646	43 565
25	32 671	35 012	37 553	40 313	43 312	46 571
26	34 344	36 912	39 710	42 759	46 084	49 711
27	36 051	38 860	41 931	45 291	48 968	52 992
28	37 792	40 856	44 218	47 911	51 966	56 423
29	39 568	42 752	46 577	50 623	55 085	60 007
30	41 379	45 006	49 004	53 429	58 328	63 757
31	43 227	47 155	51 500	56 729	61 701	67 666
32	45 112	49 354	54 078	59 341	65 210	71 756
33	47 034	51 615	56 729	62 453	68 858	76 030
34	48 994	53 927	59 462	65 672	72 652	85 497
35	50 994	56 306	62 277	79 008	76 599	95 516

Ca pildă, vreau să știu, că dacă eu depun la ziua nașterii fetei mele în fiecare an 300 cor. în bancă pe seama ei, pe 5% capita-

lizate semestral, atunci câți bani va avea fetița mea în al 18-lea an al vârstei ei. Coloana cu 3% îmi dă cifra de 24.117, cea cu 2% dă cifra de 22.946, laolaltă fac 47.063. Această sumă o iau de 300 ori, adică a multiplic cu 300.

47.063×300 dă 14.118 cor. 90 fil.

Adecă fetița mea, va avea după 18 ani, dacă depun în fiecare an pe seama ei câte 300 cor. și îi las neatinși să crească la bancă cu 5% capitalizate semestral — 14.118 cor. 90 fil.

Tabela aceasta dovedește ca soarele, că bețivii, cârtașii, prădătorii, cu ce sume enorme se sărăcesc pe sine însași și pe familia lor nevinovată în restimpul vieții lor destrămate. Cel ce cheltuie 100 cor. în fiecare an pe lucruri de nimica, se sărăcește pe sine în 10 ani nu numai cu 1000 cor., ci socotind banii prădați cu 8%, cât mai puțin e camata, între țărani, de tot cu 2597 cor. 20 fileri, adică cu o avere întreagă.

Se sărăcesc țărani bând țuică și se sărăcesc domnii, bând șampanie.

INDREPTAR, ÎN AFACERI JUDECĂTOREȘTI ȘI ADMINISTRATIVE.

L AFACERI JUDECĂTOREȘTI.

Cu ziua de 1 Ianuarie 1915 a intrat în folosință legea I, din anul 1911, care a introdus *nouă rânduiulă în afacerile judecătorești*.

Dam în cele ce urmează un mic extras din această lege, ca cei ce ar avea daraveri pe la judecătorii; să se știe orienta.

Dela 1 Ianuarie 1915 incoace, pretenziuni, pagube până la valoarea de 50 *coroane* au a se improcesua la casa satului (orașului) adică la *judecătoria comunală*.

Pretenziuni, cari trec peste suma de 50 cor. și până la suma de 2500 *coroane* au a se pări înaintea judecătoriei cercuale regești.

În procese, a căror substrat nu trece (în capital) peste valoare de 1000 *coroane*, fiecare persoană maioreană (trecută de 24 ani) poate umbla și purta procesul însași fără ajutorul unui avocat. În procese ce trec peste valoarea de 1000 *coroane*, însă atât pâritorul, cât și improcesuatul trebuie să se înfățișeze naintea legii prin avocații lor provazuți cu imputernicire (plenipotență).

E bine și de recomandat însă, ca ori cine, care are de lucru cu judecătoria, să se folosească de ajutorul și sfatul unui avocat, pentrucă altcum se expune primejdiei a rămănea pagubaș chiar și pe lângă dreptatea ce o are în mâni, neștiindu-se el apara cum se cere.

Avem în fiecare ținut locuit de români avocați din viața românească, români cu tragere de inimă pentru neamul lor. Este așa dar explicabil, ca pretutindeni de ajutorul acestora să ne folosim, pentrucă ne înțeleg și îi înțelegem.

Dacă însă cineva din careva pricină află de bine a umbla fără ajutor de avocat, singur, în atacarea lui procesuala (până la valoare de 1000 cor.) urmeze aceste îndrumări.

I. *Păra* (improcesuarea). La fiecare judecătorie regească (kir. *jársbiróság*) sunt staverite anumite 2 zile din săptămână, în cari se primesc părele date cu vorba la protocol.

Ai așadar sa întrebi la judecătoria ori de altcineva, care o știe, că la judecătoria regească cercuală, careia aparține după locuința

lui. dătorășul ori potcașul, pe care vrei să-l părăști, — în care zi se primese la protocol *părele făcute cu vorba*.

Aflând a ști ziua, în acea zi te prezinți la județ înaintea judei ori ajutorului însărcinat cu primirea acestor jalbe, între orele 9 și 11 înainte de amiază. El va lua cu tine protocol și îți va cere să lipești receruta taxă de timbre pe protocol.

Dacă vrei să o știi și aceea, că oare cât timbru se cere pe protocolul ce s'a luat cu pâra ta, îți răspundem mai întâiu, că chiar atâta, ca și când ai fi înaintat-o judecătoriei în scris și cu nimic mai puțin. Și adevă:

Dacă dădeai pâra în scris, trebuia să o predai, părănd cu acea pâra un singur dătorăș (potcaș): în 2 exemplare (parii) și un rubru. Primul exemplar rămâne la judecătorie, al II-lea i-se dă părătului dimpreună cu citafia, iar rubrul (jumătate de coală, care constă numai din adresa pârei tale) îți vine tie deodată cu citafia ta la începerea (sulevarea) procesului. Dacă cu tot aceeaș pâra improcesezi 2 persoane trebuia să dai 3 exemplare scrise și un rubru. De părăști în scris 5 persoane în tot acelaș proces, trebuia să dai 6 exemplare și un rubru. Va să zică tot cu un exemplar mai mult, decât câți sunt părății tăi și deasupra un rubru.

Astfel, dacă eu părăsc pe un datorăș pentru un capital de mărime între 50 și 100 coroane, am să pun pe protocolul luat cu pâra mea dată cu vorba la protocol în peana judei cercual pentru exemplarul I — 50 fil., pentru exemplarul II 50 fil., pentru rubru 30 fil., — laolaltă 1 cor. 30 fileri. Dacă îmi dătoresc 2 persoane cu aceeaș sumă de capital între 50—100 cor. și le-am improcésuat laolaltă pe amândouă, am să pun timbru de 50 fil. și pentru al III-lea exemplar, adevă laolaltă 1 cor. 80 fil. — Dacă părăsc pentru datorie între 50 și 100 cor. pe mai mulți înși, adevă 3, 4, 5, 6, și mai multe persoane în tot aceeaș pâra, trebuie să adaug în timbre pentru fiecare improcésuat dela 3 încolo peste 1 cor. 80 fil. mai câte 30 fil. Așadar dacă părăsc cinci înși pentru suma de 90 cor. trebuie să pun timbru pe protocolul de pâra $50+50+50+30+30+30+(rubru) 30 \text{ fil.} = 2 \text{ cor. } 70 \text{ fil.}$

Dela suma de capital improcésuat de 100 cor. în sus până la 200 cor. timbrele pârei fac 1 cor. 25 fil. + 1 cor. + 40 fil., adevă 2 cor. 65 fil. și pentru al 2-lea și al 3-lea părăt cu câte 1—1 cor. iar pentru ceilalți încolo cu câte 40 fil. mai mult, în fine pentru un rubru 40 fileri.

Dela 200 cor. capital improcésuat în sus, timbrele pentru exemplarul II și cele următoare, resp. pentru rubru rămân tot acelea, adevă de exemplarul II — 1 cor., de exemplarul III — 1 cor., de celelalte câte 40 fil. și de rubru 40 fil. *numai timbrele exemplarului prim (întâiu), se ridică (urcă) în chipul următor:*

•Dela 200—400 cor. timbrele exempl. I fac 1 cor. 50 fil.

Dela 400—600 cor. timbrele exempl. I fac 1 cor. 75 fil.

Dela 600—1000 cor. timbrele exempl. I. fac 2 cor.

și cu cât e suma improcésuată mai mare, cu atât crește și timbrul exemplarului I. Deoarece însă în procese peste 1000 cor. e obligator, ca partidele să aibă advocat (apărător), nu aflăm de lipsă a înșira aici și continuarea acelei scale.

În caz de știu ungurește și ești în stare să pregătești singur tu pâra (actiunea) ta în scris, cu scopul de a o înainta judecătoriei, să grijești a aplica (lipi) toate timbrele, ce compet după explicarea de mai sus singur numai pe 1-lui exemplar al pârei (actiunei), și să nu le lipești nemijlocit una sub alta, ci să lași loc gol între ele.

Păra are să expună pe scurt istoricul pretenziei tale, deriva-rea ei, apoi titlul de drept sub care preținzi și cererea (petitul) părei. Ea trebuie să fie subscrisă de tine și provăzută cu semnatura a doi martori.

Coala întreagă de hârtie, format de mărime $20\frac{1}{2} \times 30$ cm. pe a cărei prefată ai să scrii textul părei tale, o îndoi apoi dealungul și pe prefata de $\frac{1}{2}$ coală scrii rubrul (titulatura și extrasul scurt al părei. — Iată de pildă:

Fiindcă judecătorii regești ungare ți primesc numai acte scrise în limba maghiară, dăm textul formular și în ungurească:

Timbrele

Onorat Județ Cercual!

Gheorghe Toma locuitor din Căpșeni
(Necskés) imi datorase drept împrumut
ca suma de 270 for. capital, și ca interes
de 5% socotite dela 1 Dec. 1914, care
sumă avea să mi-o solvasecă în
la 1. Iunie 1916

Deoarece datoratul nu socotește
să satisfacă datoriei sale suspuse
pagubănoare Onorata Judecătorie Cere.

Ca să binevoiască a-l obliga
prin sentință, ca în răstimp de
15 zile să mi solvasecă sub titlu de
împrumut desplătind suma de 270 for.
capital, interesele de 5% dela 1 Dec.
1914 și speșele procesuale cunoscute

Martori:

J. Popescu n. p.

Mosor Lăpuș n. p.

Conștină

Păruș Măgareș
locuitor în Târnău

Tekintetes
kir. Járásbiróság!

N. N.-i la-
kos kölcsön címén K
tartozott volna 1914. évi

hó 1-jé óta hátralékos 5%, ka-
mataival együtt 1916.

hó-én nekem megfizetni.

Mint hogy adós fizetési
kötelezettségének ele et tenni
vonakodik, tisztelettel kérem
a tekintetes kir. Járásbiró-
ságot:

hogy alperest itéletileg
részemre K. f. köl-
csöntőke, ennek 1914

hó-e óta járó 5%, ka-
matai és a felmerült per-
költségeknek 15 nap alatti,
végrehajtás terhe melletti
megfizetésére kötelezni mel-
tőztassék.

Előttiünk: Tisztelettel

N. N. N. N.

N. N. lakos.
tanuk.

La județ (judecătoria cercuală) se pot pune la cale procese nu numai pentru bani (împrumut, chirie, arândă), preț al marfei, ori a mobilelor vândute, datorie de boltă, pagubă pricinuită și alte diferite titluri de drept, ci și moștenire, proprietatea, posesia mobilelor, ori imobilelor, pentru suferirea vreunei intabulări ori stergerea vreunei intabulări, pentru lucrări, isprăvirea vreunei lucrări obligate, pentru predaarea unui obiect mișcător ori nemiscător, pentru staverirea ori restituirea vre-unui hotar dintre intravilane ori holde, pentru staverirea și împlinirea vre-unui obligământ, legal, ori contractual, că ținerea co-

pilului, a soției, a părinților etc. pentru folosința (usufructul) vre-unui obiect mobil ori imobil, pentru restituirea în folosința vre-unui obiect mișcător ori nemiscător.

Toate afacerile de proces, cu excluderea unor afaceri speciale, cari legea osebît le-a rezervat exclusiv pe seama tribunalelor regiști, se țin de competența judecătorei cercuale, încât suma banilor respective prețul trece peste 50 coroane, însă nu trece peste valoarea de 2500 cor.

Deadreptul competenței exclusive a judecătorilor cercuale aparțin — fără privire la valoare —:

a) procesele pentru arândă, ori pentru predarea ori restituirea în folosință a obiectului arândat,

b) procesele de repoziție ori restituire a miezuinel,

c) procesele pentru restituirea în folosință a vre-unel case, locuințe, odăi cedate cuiva în folosire pe timp hotărît ori până la abdicere,

d) procesele între întreprinzătorul de ceva lucrare și între dătătorul de lucru,

e) procesele ce se ivesc din pricina garantării obligate a cuiva pentru vre-un animal vîndut de dînsul altuia,

f) procesele ce se ivesc între ospătar și oaspeți, între chiriashul cu trăsura și cel ce l'a închiriat, între luntraș și cel ce l'a încredințat cu transportul pe apă,

g) procesul femeii cununate împotriva soțului ei, care a isgonit-o dela casa lui fără vina ei — pentru ținere (intertentie). Atare ținere se ține însă de competența judecătorei numai ca intertenție intermială (ideiglenes nôi tartásdij) pe vremea cînt nu e încă în curgere proces de despărțire între fețele căsătorite,

h) procesele pentru ținerea copiilor nelegiuți, îndreptat împotriva tatălui lor natural.

Inceperea procesului (Sulevarea procesului).

Dacă pîra e dată cum se cade la protocol ori este înalntată la protocolistul județului în scris cum se cere, — judecătoria emite citația la *inceperea* ș'apoi continuativ la pertractarea procesului.

Citația primă trebuie să fie înmănată la mîna proprie a fiecărei partide.

Atît pîrătorul, cît și pîrătul sunt datori a se înfățișa personal pe minută la ușa odăii indicate în citație a judecătorei, unde la vremea fixată li se strigă numele.

Cine nu e prezent și astfel nu dă răspuns, cînd l-se strigă numele, se consideră de neînfațisat și are să poarte urmările legale ale întîrzierii resp. neînfațisării sale la vreme.

Aceste urmări ale întîrzierii și neprezentării punctuale la *inceperea procesului* sunt diferite.

Dacă nu se prezintă la vreme pîrătorul, ci numai pîrătul, atunci acesta poate cere respingerea pîrei și judecarea pîrătorului în spesele făcute lui cu chemarea la lege. — Judele enunță imediat sentința de contumație, prin care respinge pe pîrător cu acțiunea sa și îl judecă în spese.

Dacă nu se prezintă pîrătul, ci numai pîrătorul, atunci acesta cere judecarea pîrătului conform pîrei sale și judele fără ai cere dovedirea, îi aduce sentința în acest înțeles.

Dacă nu se prezintă la vreme nici pîrătorul nici pîrătul, judele pune pîra la o parte, ca suspendată.

Iar în fine — dacă se prezintă *amîndouă partidele la vreme*, și strigându-li-se numele lor, dau răspunsul „prezent”, „aici”, judele îl cheamă la rîndul lor în odaia, sala de pertractare și *procesul e și început prin asta*, trecându-se imediat la *pertractarea cauzei procesuale*.

Nainte de a trece însă la pertractare, voim să lămurim pe cetitorul nostru asupra mijloacelor, prin cari se poate repara întârzierea dela ora și minuta începerii unui proces la județ.

În privința aceasta legea face puțină deosebire între pârător și între cel improcesuat.

Dacă se întârzie cel improcesuat dela începerea procesului și pârătorul folosindu-se de aceasta întârziere a cerut și a primit judecată din contumație împotriva lui, pârâtul are a se prezenta în termen de 15 zile în careva zi anumită, când se iau la protocol jalbele verbale (spuse cu graiu viu) și a cere să se iee la protocol **contrazicerea** (ellentmondás) lui împotriva sentinței de contumație.

Nare să adeverească pârâtul, că de ce s'a întârziat dela începerea procesului nici să înșire dovezi, că acea întârziere a fost fără voie și fără vină, ci simplu cere a se lua la protocol, că dânsul cere pertractare nouă, pentru că contrazice acelei sentințe, care a adus-o judecătorul în absența lui.

Timbre are să pună pe protocol de astădată:

în procese dela 50—100 cor.	1 cor.	80 fileri
în procese dela 100—200 cor.	3 cor.	90 fileri
în procese dela 200—400 cor.	4 cor.	40 fileri
în procese dela 400—600 cor.	4 cor.	90 fileri
în procese dela 600—1000 cor.	5 cor.	40 fileri.

Firește că tot atâta timbru are să aplice și în cazul, când dă contrazicerea sa (ellentmondás) în scris, aplicând aceste timbre toate pe exemplarul I, iar pe al II-lea și rubru nimic. Trebuie să fie expus în contrazicere și Nrul procesului: P.... din anul 19....

Pe urma contrazicerei se delige termen non. Dacă pârâtul se întârzie și dela acest termen, care nu mai este termen de începere a procesului, pentru că în momentul, când dânsul a contrazis este dela început acest proces, ci este termen de pertractare a procesului, — el nu mai are dreptul de a contrazice iarăși și a cere din nou termen, ci numai în cazul dacă din cauze absolut neprevăbute, de pildă: s'a bolnăvit greu în momentul ultim, a întârziat pe neașteptate trenul cu ore. l'a ajuns nefericire pe drum cu trăsura etc. poate cere **justificarea** întârzierii (igazolás) în termen de 15 zile dela terminul scăpat.

Tot numai **justificare** (igazolás) poate cere și pârătorul care a scăpat ori terminul începerii procesului ori cel al pertractării.

Justificarea se cere cu vorba la protocol, ori în scris (2 exemplare, 1 rubru) în termen de 15 zile.

Pe rugarea (1 exemplar) ori protocolul de justificare este a se aplica timbru

în procese dela 50—100 cor.	1 cor.	30 fil.
în procese dela 100—200 cor.	1 cor.	65 fil.
în procese dela 200—400 cor.	2 cor.	90 fil.
în procese dela 400—600 cor.	3 cor.	15 fil.
în procese dela 600—1000 cor.	3 cor.	40 fil.

Dacă însă pârătorul cere **justificarea** întârzierii sale, atunci acel pârător, care a improcesuat cu tot aceeaș pără mai multe persoane, trebuie să aplice (tot numai pe 1 exemplar) în procese 50—100 cor. pentru a 2-a persoană cu 50 fileri și încolo cu câte 30 fil. mai mult, iar în procese 100—1000 cor. pentru a 2-a persoană cu 1 cor., iar încolo cu câte 40 fil. mai mult.

Pescuim în țări străine. — (Când pe front este liniște.)

Pertractarea cererei de justificare.

Judecătoria defixe termen de pertractare asupra cererei pentru justificarea neprezentării la vreme a actorului (pârător) ori a inculpatului (pârâtului).

Cine se întârzie și dela acest termen, va fi respins cu cererea sa și sentința atăcată cu acea cerere de justificare rămâne în valoare. Deasupra va fi judecat și în speșele cauzate contrarului prin citarea lui la pertractarea de justificare.

Când partidele se înfațesează în regulă la pertractarea de justificare, judele la protocol cu dâșii. Dacă contrarul celui ce cere justificare nu se învoiește la repararea cu invoița a întârzierii potrivnicului sau, ci neagă, că acesta s'ar fi întârziat fără vina lui, are să-și prezinte justificantul dovezile sale: atestatul medical, ori martori, ori atestatul oficios:

Dacă acela, care a cerut justificarea, a produs dovezi, judele dă loc justificării, față de care decis contrarul n'are drept de recurs. În atare caz se trece apoi la pertractarea în merit a procesului.

Însă și în acel caz, când dă loc justificării, judecă pe celce a cerut justificare în speșele pricinuite contrarului prin întârzierea sa.

Dacă însă judecătoria n'a dat loc cererei de justificare, petentul poate recurge împotriva acestei hotărâri a județului în termen de 8 zile (felfolyamodás).

Dar mai înainte are petentul de justificare să pună pe protocolul de pertractare timbru de protocol și timbru de hotărâre, cari fac

în procese pentru Cor.	50—100	timbrul protoco.	Cor.	—50	timbr. hot.	Cor.	2'—	=	Cor.	2'50
"	"	"	"	100—200	"	"	1'25	"	"	4'25
"	"	"	"	200—400	"	"	1'50	"	"	5'—
"	"	"	"	400—600	"	"	1'75	"	"	5'75
"	"	"	"	600—1000	"	"	2'—	"	"	6'50

Timbrul recursului împotriva decisului judecătoresc, prin care se respinge cererea de justificare face

în procese dela	50—100 cor.	tot pe exempl. l aplicate)	2 cor.	80 fil.
în procese dela	100—200 cor.	(tot pe exempl. l aplicate)	4 cor.	40 fil.
în procese dela	200—400 cor.	(tot pe exempl. l aplicate)	4 cor.	90 fil.
în procese dela	400—600 cor.	(tot pe exempl. l aplicate)	5 cor.	40 fil.
în procese dela	600—1000 cor.	(tot pe exempl. l aplicate)	5 cor.	90 fil.

Recursul să se prezinte cu vorba ori în scris la judecătoria ce provocare la Nrul actului respectiv.

Pertractarea în merit a procesului.

Partidele prezentate punctual la ora și minuta precisă în citațiune, judecătorul cercual le invită în sala de pertractare.

După constatarea identității lor personale, judele deschide pertractarea.

Actorul (pârătorul) are să-și predea și cu vorba din nou pâră sa (istoricul pretenziunii, titlul de drept și apoi cererea, că la ce și cum cere să fie judecat inculpatul).

Cu aceasta ocazie pârătorul poate reduce ori ridica suma improcesuată nu însă sub 50 cor. și nu peste 2500 cor.)

După actor are cuvântul improcesuatul.

Pârâtul (inculpatul) are să grijască, că înainte de a se exprima el în meritul procesului, îndată ce i-se dă cuvânt, să valideze, sa-și

să-și spuie în fața judeului excepțiile (protestele) sale împiedecătoare așa-cu pâra.

Atari excepții împiedecătoare a procesului sunt:

1. dacă procesul acesta nuse ține de judecătoria civilă. Spre pildă mă pârêște cineva pentru 48 cor. la județ. Eu imediat protestez, sub titlul ca atari procese aparțin în prima linie judecătoriei comunale. Ori mă improcesuiază cineva pentru 2700 cor. capital, fără ca să aibă dela mâna mea document subscris de mine cu mâna proprie și *columinizat de 2 martori cu subscrierea lor*, prin care document eu m'am supus competenței judecătoriei respective, când de fapt în procese de astea tribunalul are drept să judece ca prima instanță.

2. dacă procesului trebuie să-i premergea vre-o procedură dusă în sfârșit prin alt organ public și aceasta procedură încă nu e finită. Ca pildă: Dacă antistia comunala regulează drumurile (duleile) dintre holde, acela, care are ceva împotriva acestei regulări, prin care s'a tăiat ceva din holda lui, are mai întâiu să contrazică la antistie, care are a subșterne contrazicerea lui la pretură, unde are a se încerca aplanarea controverzei pe baza folosinței din trecut. Numai după aceea are cineva drept a improcesua apoi pe vecinul cu holda la judecatorie. Deci dacă a improcesuat înainte de vreme, cel pârât poate protesta, împiedecând procesul.

3. Dacă procesul nu se ține de competența judecătoriei respective. Așa ca pildă: Se ține de competența judecătoriei judecarea taxei lunare de tinere pe seama unui copil nelegiuit, dar nu se ține judecarea tinerei unui copil legiuit, pentru că aceasta aparține competenței sedrii orianale comitatense. Dacă deci o femeie cununată pretinde cu proces la judecatorie dela bărbatul ei legiuit tinere pe seama copiilor grijiți de ea, bărbatul protestează, punând în cale piedeca ca atari cereri nu se țin de competența judecătoriei regești.

Tot așa, dacă o soție raznita pretinde tinere dela bărbat pe vreme ce procesul de despartire între ei este deja în curgere la tribunal, el poate protesta, făcând înaintea de a se slobozi în pertractarea meritorică a cauzei, excepția, că pe vreme, cât procesul de divorț e în curgere, judecătoria nu mai poate judeca tinere femei, ci numai tribunalul ca for matrimonial.

4. Mai sunt și alte impedimente de proces, cari însă nu le pot înșira aici, pentru că înțelegerea lor recere studii iuridice.

Nici ca poate avea acest comunicat ținta, să formeze din fiecare cetitor un avocat iscusit în toate apucaturile și întorsaturile procedurii judecătorești, pentru că ascunsurile legilor și aplicarea lor numai după studii amanunțite de mai mulți ani de zile se pot pătrunde cu mintea. Scopul nostru este a iniția publicul mare în chestiile mai simple judecătorești, ca fiecare român să se poată apăra după puțină dărau și cheltuieli nemeșitate. Însă statul nostru este și va fi, ca îndată ce nu ești versat pe deplin în afacerile procesuale și în conducerea lor, adresează-te unui avocat român din apropierea ta, și încrede-l să-ți conducă procesul. „Român” este avocatul care, luptă pentru neanul sau și nu cel născut numai de o mama ori dela un tata român.

Pertractarea faptică a procesului în merit.

În cazuri când incatul (pârâtul) n'are motiv a face excepție împiedecătoare de proces (pergátló kifogás) el predă apărarea sa în merit.

Și pârâtul și pârătorul au să se exprime asupra afirmărilor contrare, recunoscând cele adevărate, rectificând cele întortochiate și negând cele scornite ori falsificate. De altă parte incatul are a preda starea faptică a chestiei dintre dâșii.

Fiecare partidă are a dovedi afirmările sale. Aceasta e o treabă foarte delicată și pretinde multa iscusință și practică. Cel neumbat în procedura judecătorească ușor poate fi încurcat de contrarul sau iscusit, mai ales când acela este reprezentat prin avocat.

Ca pildă: Petru improcesuiază pe Pavel, că îl este dator cu 200 cor. imprumutate. Pavel nu poate nega, că a luat imprumut dela Petru 200 cor. dar susține, că i-le-a răsplătit. Petru neaga (tagăduiește) că i-s'ar fi restituit banii. Așadar Pavel, pârâțul, trebuie să dovedească că a răsplătit banii și nu Petru că Pavel e încă dator cu ei.

O carte întreaga s'ar putea scrie asupra teimei, că ce și când au a dovedi actorul și când inculatul. De aceea e bine, că îndată ce procesul e complicat, părțile să-și angajeze avocat, caruia sa-i destăinuiească cu deamănuntul adevărata stare a lucrului.

Dovezile.

Dacă contrarul neagă, tăgăduiește, afirmările susținute de mine, eu trebuie să dovedesc spusele mele.

Dovezi sunt: documente publice, documente private, martori, prețuitori, experți și ascultarea partidelor din proces sub jurământ.

Partidele au dreptul a fi de față la dovedire.

Dupa încheierea procedurii de dovedire judele aduce sentință.

La judecătoria sentința de regulă se publică ori imediat ori în anumită altă zi următoare.

Cu prilejul publicării sentinței pârâtorul are să aplice pe protocol timbrul de judecată care face:

în procese dela 50—100 cor.	2 cor.
în procese dela 100—200 cor.	4 cor.
în procese dela 200—400 cor.	5 cor.
în procese dela 400—600 cor.	10 cor.
în procese dela 600—1000 cor.	12 cor.

La fiecare pertractare ce a urmat dela începerea procesului până la sentința pârâtorul (actorul) are să aplice pe protocol ca timbru de protocol separat

în procese dela 50—100 cor.	50 fil.
în procese dela 100—200 cor.	1 cor. 25 fil.
în procese dela 200—400 cor.	1 cor. 50 fil.
în procese dela 400—600 cor.	1 cor. 75 fil.
în procese dela 600—1000 cor.	2 cor.

pe coala primă a protocolului, iar dacă acela se extinde pe mai multe coale, pentru coala 2, 3 4 etc. în procese de 50—100 cor. câte cu 50 fileri mai mult, iar în procese de 100—1000 cor. cu câte 1 cor. mai mult.

Apelata.

Acela dintre partidele procesuante, care află sentința judecătorei, de nedreaptă, o poate apela în termen de 15 zile.

Apelata dată într'un proces ce nu trece peste 50 cor. capital se înaintează prin judecătorie și se timbrează (totdeauna pe l-ul exemplar) ori dacă s'a dat cu vorba la protocol, pe acest protocol:

cu atâta timbru, cât a fost timbrul de sentință, plus în procese până la 100 cor 50+30 fil. = 80 fil., în procese dela 100—1000 cor. plus 1 cor + 40 fil. = 1 cor. 40 fileri.

Pildă: într'un proces pentru 570 cor. se pune pe apelată (litate pe 1 exemplar al apelatei) 10 cor. + 1 cor. + 40 fil. laolaltă 11 cor. 40 fileri.

Dela forul al II-lea, tribunal, în sus se poate cere revizuire numai în procese peste 500 cor. capital și cererea are a se înainta tribunalului, ca for apelatoric deadreptul.

Însă numai după capitalul, care îl apelez, am să pun timbru de apelată. Așadar dacă într'un proces, ce a curs împotriva mea pentru capitalul de 600 cor, eu nu aflu sentința forului I de vătămătoare până la suma de 300 cor., ci numai partea ei care mă judecă la solvirea peste 300 cor. capital, am să pun timbru de judecată după 300 cor. — Apelate, ce se dau numai împotriva speselor, întocmai.

Dacă afli, că afacerea se poate judeca de către forul apelator și fără dovezi noi, pe baza singur a dovezilor cuprinse în actele procesului la judecătorie, poți cere în apelată, că forul apelator (tribunalul ca for apelator) să nu defigă pertractare verbală apelatorică, ci să aducă sentința, schimbând judecata greșită a judecătoriei în ședința publică fără pertractare verbală.

Dacă însă nu ceri expres, ca forul apelatoric să nu defigă pertractare apelatorică verbală, atunci tribunalul citează partidele pe anumită zi și oră naintea sa la pertractare verbală.

Înfățișare punctuală, pe minută, este prescrisă. Cine se întârzie fără vina poate cere cu petit în scris justificare.

Pertractarea apelatorică se începe cu cetirea sentinței atăcate cu apelată.

După aceea are partida, care a apelat să predea petitul, cererea sa către forul apelator. Apoi urmează la rând cealaltă partida, care contrazice cererei și se roagă a fi susținută în valoare sentința atăcata.

După aceea iar partida care a apelat are cuvântul pentru ca să motiveze cererea apelatei sale, documentând greșeala sentinței atăcate și întregind dovezile sale noi.

În fine i-se dă cuvânt în merit partidei contrare.

Dacă forul apelator află de lipsă întregirea dovezilor, ordonează dovedire nouă ori înaintea sa ori înaintea forului prim. Când nu află de lipsa atare întregire, aduce sentința și o publică imediat.

Pe protocolul de pertractare a forului apelator are să aplice imediat ca timbru de protocol acea partidă, care a apelat

în procese dela 100—200 cor.	2 cor. 50 fil.
în procese dela 200—400 cor.	3 cor.
în procese dela 400—600 cor.	3 cor. 50 fil
în procese dela 600—1000 cor.	4 cor.

Timbru de sentință la forul apelator nu se aplică.

Timbrele cererei de reviziune sunt cu $\frac{1}{2}$ parte mai mari decât cele ale apelatei la forul al II-lea.

Spațiul de care dispunem în cadrele acestui calendar nu ne permite ca să dezvoltăm și mai departe deastădată popularizarea cunoștinței regulilor judecătorești. Vom lua însă firul în calendarul anului viitor.

Dorim, ca mai ales preoții și învățătorii noștri să studieze bine aceste informări, ca să știe da poporului înviațiuni. Cu cât mai de multe ori bate „nația” la ușa lor pentru sînt, cu atât mai intensivă va fi trecerea, vaza și influința lor în comună.

Înțelegem sfat desinteresat și — gratuit.

Documentele să timbrează după anumite scale.

Scalele timbrării.

Scala I.				Scala II.				Scala III.			
peste	până la	150 cor.	fil	peste	până la	40 cor.	fil	peste	până la	20 cor.	fil
150	300	2	10	40	80	2	26	20	40	2	26
300	600	4	38	80	120	3	38	40	60	3	38
600	900	6	64	120	200	4	64	60	100	4	64
900	1200	8	126	200	400	6	126	100	200	6	126
1200	1500	1	188	400	600	8	188	200	300	8	188
1500	1800	1	250	600	800	2	250	300	400	2	250
1800	2100	1	312	800	1600	2	312	400	800	5	312
2100	2400	1	375	1600	2400	7	375	800	1200	7	375
2400	2700	1	438	2400	3200	10	438	1200	1600	10	438
2700	3000	2	500	3200	4000	1	500	1600	2000	12	500
3000	6000	4	562	4000	4800	15	562	2000	2400	15	562
6000	9000	6	625	4800	6400	20	625	2400	3200	20	625
9000	12000	8	688	6400	8000	25	688	3200	4000	25	688
12000	15000	10	750	8000	9600	30	750	4000	4800	30	750
15000	18000	12	812	9600	11200	35	812	4800	5600	35	812
18000	21000	14	875	11200	12800	40	875	5600	6400	40	875
21000	24000	16	938	12800	14400	45	938	6400	7200	45	938
24000	27000	18	1000	14400	16000	50	1000	7200	8000	50	1000

și așa mai departe dela câte 3000 cor. cu 2 cor. mai mult, resturi de sub 3000 cor. sunt a se lua drept sume pline.

Peste aceeași sumă e a se solvi la scala II. dela câte 800 cor. și la scala a III. dela câte 400 cor. cu 2 cor. 50 fil. mai mult, luându-se resturile drept sume pline.

OBSERVĂRI: Scala I. Pentru cambii, assignațiuni dela neguțatori, obligațiuni pentru împrumuturi dela case pe 3 luni. Scala II. Pentru contracte, civate, obligațiuni și toate celelalte documente, ce nu aparțin după dispozițiuni speciale la scala III. Sumele de sub 4 cor. sunt scutite de timbru. Conturi saldate sau nesaldate pentru trebuințe private sub 100 cor. 2 fil.; altcun 10 fil.; pentru trebuințe la oficii; cele saldate după scala II. Scala III. Pentru cestiuni de mobile, contracte de cumpărare, vânzare și de schimb, contracte de furnizare, câștiguri de loterie și contracte aleatorice; cuse de baie, contracte de servicii, împrumuturi sunătoare la purtători, contracte de acții pe mai mult de 10 ani ș. a.

Procentuațiile (Competințele erariale).

1. Pentru cumpărări de obiecte mișcătoare (mobile) este a se aplica pe contract timbru scala III amăsurat pretului de cumpărare. Procentuație pentru vindere de averi mobile nu se cere.

2. Pentru cumpărări de averi nemișcătoare se aruncă după prețul (valoarea) lor, ca procentuație pe seama vistieriei statului, câte $4\frac{1}{10}\%$ (Această competență erarială poporul a poreclit-o după ținuturi cu diferite numiri străine schimonosite. Așa în Bănatul timșan o numesc „Bemiesunc”, în părțile ungurene „Ilatic”, în alte părți „Staier” etc.)

3. Pentru averi nemișcătoare ori mișcătoare primite ca dar (dăruiri) se aruncă (electează) procentuație erarială după gradul de neam al părților contractuante. Si adică:

A) Pentru dăruiri de mișcătoare, de bani, de drepturi, ori dăruiri prin abdicări de pretenție, uzufruct ori drept la ținere

a) când aceste dăruiri se fac între tată și fiu, moș și nepot, străbun și strănepot, părinte adoptător și fiu ori fică adoptivă, socru și ginere, soacră și noră, bărbat și soție, mire și mireasă, procentuația este după valoarea dăruită $1\frac{1}{10}\%$;

b) când dăruirile se întâmplă între neamuri de-a două și a treia spiță (grad), adică între frați, veri, unchi și nepoți (fie și din pat nelegiuit) 5%;

c) când donatorul și dăruitul sunt neamuri mai îndepărtați ca de a treia spiță, ori peste tot nu sunt în nemotenie 10%.

B) Pentru dăruiri de averi nemiscătoare se aruncă peste procentuația de sub A). adică peste $1\frac{1}{10}\%$ resp. peste 5 ori 10% deasupra mai $1\frac{1}{10}\%$ procentuație.

La contractele de donațiune, dăruire vine luat în seamă, că donațiunea face-se oare pentru a intra în aplicare în viața donatorului, ori numai după moartea lui. În primul caz se aplică pe atare contract timbru de 1 cor. de coală, iar în al doilea caz 2 coroane de coală. Acest din urmă trebuie să fie făcut după condițiile testamentului scrisual, adică cu 4 martori și cu clauzula martorilor.

4. Pentru moștenire (erezire) asemenea se socotește și aruncă procentuația erarială după gradul de nemotenie a moștenitorului cu lășătorul. Și procentuația este tot aceeaș ca la donațiuni (vezi mai sus sub 3).

5. Taxele de întabulare.

Pe rugărilor în cari cerem întabularea vre-unei averi imobile a datorasului nostru, trebuie să aplicăm în timbru (pe 1 exemplar) afară de timbrul propriu al rugării (până la întabularea de 100 cor. — 2 cor. 10 fil., dela 200 cor. în sus 3 cor. 80) și taxa de întabulare, care face $\frac{7}{10}\%$ a sumei întabulânde. Dacă suma e așa de mare (mai mare de 8000 cor.) încât taxa de $\frac{7}{10}\%$ ar trece peste suma de 56 cor., atunci nu avem să aplicăm taxa pe rugare în timbre, ci va fi electată cu mandat ca și celelalte procentuații.

Ca de încheiere aflăm de lipsă să dăm deastădată și asupra judecătoriei comunale câteva înviațiuni.

JUDECĂTORIA COMUNALĂ.

este reformată prin §§-ii 755 și 756 al noiei proceduri judecătorești și mai ales prin ordinațiunea 197100/1914 B. M. a ministrului reg. ung. de justiție.

1. Organizația judecătoriei comunale.

Judecătoria comună constă în comune mari din judele comună ca președinte, din notarul comună și din un membru designat al antistiei comunale. În comue mici se poate forma judecătoria comună din judele comună, din notarul cercual ori substitutul său și din un membru al antistiei, iar încât notarul nu poate fi prezent, sub presiul judelei comună — din 2 membri designați al antistiei.

Dacă nici unul dintre acești 2 membri n'ar fi destoinic în a duce procesul verbal și a prevedea lucrul scripturistic al judecătoriei, antistia poate aplica la acest rol și o persoană privată.

Judecătoria comună este prezidată de judele comună și decide cu majoritate de voturi. Când judele e absent, prezidiază judele al doilea.

Oricare membru al antistiei poate fi designat ca membru în judecătoria comună, medicul comună sau cercual însă numai cu învoirea sa.

2. Competința judecătoriei comunale.

Am arătat mai sus, când am desbătut competența judecătorilor regiști, că

competenței judecătoriei comunale aparțin pretenziuni până la valoarea de 50 Cor. însă și atari pretenzii nu toate, ci numai acele, cari nu sunt avizate prin dispoziții de lege special la competența judecătoriilor cercuale.

Afaceri, cari aparțin neîndoios competenței judecătoriei comunale sunt:

1. pretenziuni bănești (nu însă cele cambiale) până la capital de 50 Cor.:

2. procese pentru îndeplinirea căreivei lucrări în valoare până la 50 Cor.:

3. procese pentru mișcătoare, a căror valoare nu trece peste 50 Coroane.

Judecătoria comunală nu poate judeca asupra unui pârât (incat) care nu locuiește în acea comună. Când e vorba de împlinirea cuturii obligământ contractual și pârătorul are la mână document în regulă, care arată, că unde avea să fie împlinit acel obligământ (solvire, lucrare, predare de obiect mobil) atunci el poate împrucesua pe pârâtul său naintea judecătoriei comunale a acelei comune, în care avea să fie împlinit acel obligământ, chiar și atunci, când pârâtul n'ar locul în acea comună.

Negutătorul poate împrucesua pe musteriul său dator și mutat în altă comună, nainte de a se împlini anul dela mutarea acestuia, nainte judecătoriei comunale din comuna sa.

Comercianții, cari poartă cărți comerciale regulate pot împrucesua timp de 2 ani de zile socotit dela ultima poziție din contul datorășului, să împrucesueze pe respectivul naintea judecătoriei lor comunale.

Meseriesii pot împrucesua pe datorășul lor, care deși locuiește în altă comună, încă tot în raionul aceluiaș tribunal regesc, asemenea naintea judecătoriei lor comunale.

Pentru desdăunare (despăgubire) se poate împrucesua păgubitorul și în comuna, resn. la judecătoria comunală a acelei comune, în a cărei hotar s'a întâmplat păgubirea.

Însă în atari cazuri, când pârâtul nu este locuitor al respectivei comune, judecătoria comunală numai în acel caz poate proceda dela citirea părților încolo, când poate înmăna citația pe teritoriul său la mâinile incatului (pârâtului).

3. Incompatibilitatea membrilor judecători.

Nu poate lua parte la rezolvirea vreunei afaceri acel membru al judecătoriei comunale:

1. care e însuș pârător ori pârât în acea afacere;
2. care poate avea dobândă ori pagubă din acea afacere;
3. care e rudă ori cuscră cu careva dintre părțile litigante ori cu reprezentantul unuia;
4. care a fost martor ori prețuitor în cauză;
5. care este preocupat față cu careva dintre partide.

4. Procedura judecătorească în afaceri aparținătoare judecătoriei comunale —

— este în mic cam tot aceea, ca cea dela judecătoriile cercuale. Celce s'a întârziat dela terminul de pertractare, poate cere în termin de 15 zile justificare (igazolás).

Acea partidă, care nu e mulțumită cu sentința judecătoriei comunale, are un termin de 15 zile socotite dela publicarea acelei sentințe să declare la protocol naintea acelei judecătorii, că aneazează la judecătoria cercuală și cere transpunerea afacerii la acea judecatorie regească.

5. Timbrele, cari se aplică în afaceri procesuale de judecătoria comunală.

1: Pe pâra, plânsoare dată cu vorba ori în scris la judecătoria comunală, de coală

30 fileri

2. Pe protocolul (procesul verbal) de pertractare	30 fileri
3. Timbru de sentință cu data publicării ei	30 fileri
4. Timbru pentru pacea făcută nainte jud. comunale	30 fileri
5. Celce cere revizuirea sentinței prin judecătoria reg.	
cercuală, are să aplice pe cerere, ori protocol	30 fileri
6. Când cere careva execuție	30 fileri

6. Cum prevede judecătoria reg. afacerile apelate dela jud. comună.

Toate procesele, ce se transpun dela judecătoriile comunale la județul cercual, se provăd asemenea celorlalte afaceri aparținătoare competenței judecătoriei cercuale. Diferența, că în aceste afaceri nu mai este apelată dela județ încolo.

Cel săraci sunt scutiți de timbre.

Procedura nouă judecătorească dă modru, ca oamenii săraci să fie scutiți de spesele pe timbre. Așadar cei săraci caute a se folosi de acest drept, cerânduș dela antistia comună atestat despre pauperitatea (sărăcia) lor, prezentându-se cu acest atestat la judecătorie și alăturându-l la acte cu rugarea expresă, că cer a fi scutiți de timbre.

Apărători grațuți pe seama săracilor.

Dacă cel lipsit de mijloace n'ar afla ce nu putem crede — avocat român, care să le primească afacerea fără avans de spese, ori chiar grațuit, atunci au a se adresa atari sărmani către camera advocațională, care le va designa un avocat grațuit.

II. AFACERI ADMINISTRATIVE.

Ar trebui, că acuma, când începem să introducem pe coloanele acestui calendar lățirea cunoștințelor privitoare la afacerile administrative. — s'o începem dela baștină și să tratăm materia după sistem didactic.

Cum însă urmările războiului groaznic, ce curge, ne atinteste privirea asupra familiilor lipsite de brațul sustinătorului lor și mai ales asupra soartei triste a văduvelor și orfanilor celor căzuți pe câmpul sângeros al luptelor, precum și spre ursita vitregă, care îi așteaptă pe atâția frați de al noștri, cari se reîntorc din bătălii ciungi și invalizi — aflăm de lipsă, ca înainte de toate să ne ocupăm cu lățirea acelor cunoștințe administrative, cari dau modru, ca cei rămași fără ajutor, să stie reclama — și ca văduvele, orfanii și părinții neputincioși ai eroilor noștri, cari si-au jertfit viața pentru tron și patrie, așa și ostașii invalizi, să stie pretinde ajutorul și penzia care li-se cuvine din partea statului, fie ea cât de puțină.

Dreptul ostașilor noștri și al familiilor lor la ajutor din partea statului.

A) Dreptul la ajutor — al familiilor celor mobilizați.

Cine are drept la ajutor din partea statului pentru ostași mobilizați?

Pentru fiecare soldat din rezervă, erzat-rezervă, glotaș ori voluntar, tot așa și pentru cei duși în serviciu militar cu trăsuri, ori cu muncitori — au drept la ajutor:

- a) soția legiuită (cununată), care a conviețuit cu dânsul;
- b) copiii lui, chiar dacă ar fi nelegiuiți;
- c) copiii soției lui;
- d) nepoții;
- e) tatăl și mamă-sa;
- f) bunicul și bunica;
- g) socrul și soacra;
- h) frații dela aceiași părinți, ori dela alt tată ori altă mamă.

Pentru soldații cari fac ori făceau pe vremea mobilizării serviciul lor militar activ, numai dela 1 Ianuarie al acelui an se poate pre-tinde ajutor, care urmează după anul, în care ei ar fi împlinit serviciul lor activ militar de 2 ani (honvezime), 3 ani (armata comună) resp. 4 ani (cavalerie).

Va să zică, pentru soldatul activ nu se poate cere ajutor pe vremea, ce el o petrece în războiu, ca timp al serviciului activ.

Nu are drept la ajutor soția necununată (concubină) a ostașului mobilizat.

Condițiile ajutorului.

Membrii mai sus înșirați ai familiei ostașului mobilizat, numai în acel caz pot cere ajutor:

a) dacă nu-s în stare a se sustineea ei singuri și

b) dacă pot dovedi că ori în parte ori peste tot mobilizatul l-a susținut din câștigul muncii sale.

Reiese din acestea că nu aceea are să decidă, că au oare cei-ce cer ajutor ceva avere ori nu au, fie mobilă, fie imobilă. Pentru că mulți au avere frumuscă, însă au totodată și datorie, care consumă întregul lor venit anual.

În atari cazuri se cuvine, ca antifistiile comunelor să judece împrejurările vitrege ale familiilor celor mobilizați cu suflet de creștin și să nu caute a lipsi de ajutor pe unii și a ajuta la ajutor îmbelșugat pe alții, după plac ori după partidă locală.

Din ce constă ajutorul?

Fiecare îndreptățit la ajutor pentru că susținătorul lui este mobilizat — are drept la:

a) ajutor regulat zilnic,

b) la relut zilnic pentru locuință (bani de cvartir).

Din ajutorul zilnic nu-i iertat să li se detrage nimic. Aceștia bani nu se pot nici cuprinde (execva) nici ceda.

Banii de cvartir compet numai acelorora, cari locuiesc în casă închiriată. Aceștia au a dovedi, că folosesc banii primiți ca relut pentru locuință într'adevăr pentru solvirea chiriei și dacă totuși nu ar plăti arânda casei, gazda casei poate cuprinde cu legea banii lor de cvartir.

Cât face suma ajutorului?

Suma ajutorului ce compete membrilor de familie, avizați la ajutorare, ai vre-unul ostaș, cărăuș, ori lucrător mobilizat, face:

În comitatele:

Alba Inferioară, Bistrița Năsăud, Cîc Pădăras, Treiscaune, Hunedoara, Târnava mică, Cojocna, Murăș-Turda, Târnava mare, Sibiu, Solnoc-Dobâca, Turda-Arleş și Odorhelu

1. ajutorul regulat zilnic

57 fileri

2. relutul zilnic de cvartir

28½ fileri.

În comitatele:

Arad, Bichis, Bihor, Cenad, Caras-Severin, Maramurăș, Sătmăre, Sălaj, Timiș, Torontal și Ugocea.

a) ajutorul regulat zilnic

62 fileri.

b) relutul de cvartir

31 fileri.

În orașul propriu Sibiu 64+32 fileri.

Dacă ostasul mobilizat n'a fost susținătorul pe întregul ci numai în parte a căruia dintre membrii familiei sale, atunci acest membru de familie are drept numai la jumătate parte din sumele de mai sus.

Tot așa și pentru copiii de vârstă până la 8 ani se dă ca ajutor numai partea de jumătate a sumelor expuse mai sus.

Relutul de cvartir nu poate fi mai mare, decât jumătate din ajutorul regulat zilnic, dacă însă careva familie solveste sa mai puțin ca de 365 ori 28½ ori 31 fil., adică mai puțin ca 102 resp. 113 cor., atunci nu le compete tuturor laolaltă în relut de cvartir mai mult decât cât face suma de 50—60—70—90 cor. care de fapt au să solvească pe an arânda casei ori locuinței închiriate, locuită de dânsii.

Repetăm: cel ce nu locuiește în casă închiriată, ci în a lui proprie, ori în casa ostasului mobilizat, n'au drept peste tot la relut de cvartir, ci numai la ajutorul regulat zilnic.

Altă restrângere a ajutoarelor mai sus indicate este, că toți membrii de familie a vre-unui mobilizat împreună nu pot primi ca ajutor și relut de cvartir o sumă mai mare, decât ce era câștigul pe zi a respectivului mobilizat pe vremea, când era acasă și îi susținea.

Spre pildă: Un zluș susținea pe soția sa cu 4 copii ai lor și pe mamă-sa bătrână. După taxele de mai sus li-ar compete:

a) soției	fil. 57 + fil. 28½ = fil. 85½
b) celor 2 copii peste vârsta de 8 ani	C. 1·14 + fil. 57 = C. 1·71
c) celor 2 copii de vârstă sub 8 ani	fil. 57 + fil. 28½ = fil. 85½
d) mamei	fil. 57 + fil. 28½ = fil. 85½

Familiei întregi: Cor. 4·26½

Susținătorul lor avea însă abia 3 cor. câștig pe zi, asadar nici ei nu pot căpăta mai mult ca 3 cor., toți împreună, ca ajutor și relut de cvartir.

Când se poate cere urcarea ajutorului?

Ajutorul are să fie mărit resp. completat:

a) când soția ostasului ori lucrătorului mobilizat naște în interval un copil.

b) când un copil din familie trece în interval peste vârstă de 8 ani.

c) când un membru al familiei pe care până acum nu-l susținea pe întregul ori nici în parte mobilizatul, a devenit avizat la susținere din partea acestuia ori pe întregul ori în parte.

d) dacă familia n'a primit până acuma relut de cvartir, nenăscută avea locuință proprie ori gratuită și în interval ajunge silită să se muta în casă închiriată.

Când se poate reduce (scurta) ajutorul?

a) Când moare un membru ajutat.

b) Când iese din familie careva membru susținut, spre pildă să mărită o fată.

c) Când familia ajunge să locuiască gratuit ori în casă proprie.

d) Când familia ajunge prin moștenire în folosința unei atari averi care îi asigură traiul.

Unde are să se înfățișeze celce cere ajutor pentru absența susținătorului său?

Ajutorul are a se cere la antistia comunală a acelei comune, în care locuiește petentul.

Antistia (notarul) este datoră a lua în scris rugarea gratuit (fără plată).

Este de recomandat, ca fiecare să ducă cu sine documentele, prin care poate adevăra, că este avizat la ajutor.

Asa de nildă, familia care are 3—4—5 jughere de pământ, însă atâta datorie pe ea, încât venitul acestel datorii trece întreg pe camete, — are să prezinte libelul de bancă, ori copia de carte funduară, cu care să fie adevărită această stare de lucruri. Căci altfel notarul arată către forurile mai înalte, că respectiva familie are 3—4—5 jughere de pământ și nestiindu-se nimic de datoriala lor grea — vine rezolvirea, că nu primesc ajutor, pentru că au destulă avere.

În jurul acestel întrebări s'au comis și până acum cele mai mari nedreptăți.

Mulți, iscusiti și vicleni, cari au chiar 6—8 jughere de pământ, si-au știut umbla în treabă plângându-se antistilor, că ei ar mi și mi de coroane datorie pe la bănci și astfel nu le rămâne din venitul holdelor nimic pentru trai și ajutor în belsug din visteria statului.

Alții, mai puțin umblați în apucături, ori poate și mai puțin agreați, n'au căutat să dovedească, că dânsii de fapt au datorii coplesitoare întabulate pe cele 2—3 jughere de pământ ale lor, și deasupra alte datorii neîntabulate — și aceștia, ca urmare, nici nu primesc, bietii, nici un ajutor.

Servească aceste învățături ca imbold pe seama celor neîndreptățiți, ca ei să caute din nou as exopera ajutorul, ce le compete.

Cine stăvereste ajutorul cerut?

Aceea, că dintre petenți cui și cât ajutor i-se cadă, are să stăverască în cercuri pretoriale. — *protopretorul* (fisolgăbirăul), în orașe *primarul* (polgărmesterul). Apelați mai departe nu este.

Potentul însă are dreptul a repeta cererea lui, cerând a dovedi prin documente și provocându-se și la alte dovezi, că dânsul are drept la ajutor.

Dacă nici după repetite rugări nu i-se acordă ajutor, poate să se lălbeară în scris deadreptul către ministrul de honvezime ori către ministrul de finanțe.

Toate rugările în chestii de ajutor, așadar și lăbele către miniștri sunt libere (scutite) de timbru.

Unde se eliberează (solvesc) ajutoarele?

Ajutoarele se solvesc la casa comunală în rate de jumătate lună. Solvirea se întâmplă cu notare în libele.

Când pierde cineva libelul (cărțicla) de ajutor are să ceară dela notarul comunei de vreme un *dunlicot* (măsoțlat).

PEDEPSE.

Acela care dictă la protocol, ori prezintă în rugarea sa pentru ajutor, cu voia și bineștiind că lucrul nu stă așa, date neadevărate, false, prin cari stăveresc ajutorul, — ori retace împrejurări cari sunt decizătoare pentru stăverirea, pentru feducerea ajutorului ori chiar pentru sistarea ajutorului: va fi pedensit pentru transgresiune pe cale administrativă cu pedeapsă până la 15 zile închisoare și 200 cor.

B) Dreptul la ajutor din partea statului a familiilor soldaților activi, cari au căzut pe câmpul de luptă, ori au răposat în urma răniților ori boalelor, cari și le-au atras în serviciul armatei noastre.

Pentru soldatul activ răposat sub durata războiului alta este despăgubirea, care o primesc soția și copiii lui în primele 6 luni dela moartea

dragului lor, și alta care o primesc dela 6 luni încolo. — Această sună însă numai pentru familiile, cari au primit ajutor pentru soldatul mobilizat.

Vreme de 6 luni, socotite dela moartea ostașului mobilizat, soția lui și copiii primesc ajutorul regulat și dacă locuiesc pe arândă și bani de cvartir, expuși mai sus.

Când însă soția și copiii n'au avut ajutor pentru că nu avea drept a cere atare, atunci ei primesc dela ziua morții dragului lor socotită că: (soția) *pensie* și (copiii) *providerea orfanilor*.

Dela 6 luni încolo și soția și copiii, cari obțineau ajutor pentru soțul respective tata mobilizat primesc și ei în loc de ajutor pensie și resp. *providerea orfanilor*.

Pensia văduvei soldatului activ.

Când soldatul n'a căzut în luptă ori n'a răposat în răstimp de un an în rana care a primit-o pe câmpul de luptă, ci și-a dat sufletul în vre-o boală, ori a murit după împlinirea anului dela rănirea sa, văduva lui primește după gradul militar, care l'a avut soțul ei în oaste, lunar (pe luna de zile) următoarea pensie:

a) văduva unui soldat fără șarjă, infanterist, cavalerist, tunar, vânător, etc.	6 cor.
b) văduva unui frunțas-gefreiter	8 cor.
c) văduva unui caporal	10 cor.
d) văduva unui plutonier-zugsführer	12 cor.
e) văduva unui sergent maior clasa II	15 cor.
f) văduva unui sergent maior clasa I	20 cor.
g) văduva unui sergent maior din ștab	25 cor.
h) văduva unui cadet	25 cor.

Șarja „titulară” nu vine luată în socotintă.

Când ostașul a căzut în bătălie năntea frontului inamicului, ori a pierit în răstimp de un an în urma ranei primite în luptă, văduva lui primește o pensie cu 50% procente mai mare și adică:

a) văduva soldatului fără șarjă	9 cor.
b) văduva soldatului frunțas-gefreiter	12 cor.
c) văduva soldatului caporal	15 cor.
d) văduva plutonierului-zugsführer	18 cor.
e) văduva sergentului maior clasa II	22 cor. 50 f.
f) văduva sergentului maior clasa I	30 cor.
g) văduva sergentului din ștab	37 cor. 50 f.
h) văduva unui cadet	37 cor. 50 f.

În cazul când văduva însăși, în urma oarecarei boale ori scădenței trupestă, este incapace a lucra și a câștiga, ea mai primește peste suma de mai sus lunar încă 8 cor. adăuș la pensie.

Din punctul de vedere a pensiei, ce compete văduvei unui ostaș răposat nu vine luat în socotintă, că are ea ori familia avere ori nu are. Această pensie i-se cade ei, până e văduvă, ori are avere și venit ori nu are.

Dacă văduva n'a trăit împreună (n'a conviețuit) cu soțul ei vremea când a fost acesta chemat în oaste, numai în acel caz îi compete pensie de văduvă, dacă nu ea este vina acestui traiu deschilănit, ci singur răposatul ei soț a provocat și a purtat vina rumperii conviețuirii din tre dânsii.

Când o văduvă, care primește pensie pentru soțul ei ostaș căzut ori răposat, vrea să se mărite, ea poate cere escontentare definitivă (de plătire pentru totdeauna) și va primi pensia pe un an înainte deodată. Dacă însă noul ei sot moare ori când ea s'ar despărți de acesta, nu mai poate pretinde ca pensia pentru soțul ei ostaș să li se pună din nou în curgere.

Provederea orfanilor soldaților activi.

Copiii orfani rămași pe urma unui ostaș căzut ori răposat în război, dar numai cei legiuți ori legitimați, primesc pe lună, feciorii până la vârsta de 16 ani, fetele până la vârsta de 14 ani, încât ei stau sub îngrijirea mamei lor, fiecare câte 4 coroane.

Când sunt orfani și de mamă, stând sub îngrijire străină, primesc lunar 6 coroane.

Dacă însă copiii umblă regulat la școală și continuă studiile lor cu bun rezultat în careva institut de învățământ din patrie, la cerere documentată li se poate da cele 4 resp. 6 cor. lunare și după împlinirea vârstei de 16 resp. 14 ani, până își încheie studiile. Nu însă și peste vârsta de 24 ani.

Taxa de provedere a orfanilor se solvește lunar la mâna mamei lor ori a tutorului lor.

Restrângerea (limitarea) sumei ce i-se poate da familiei unui soldat activ sub titlu de pensie văduvească și provedere de orfani.

E regulă, că o mamă cu copiii ei dimpreună nu poate primi în pensia ei și taxă de provedere a orfanilor împreună socotit — mai mult de 45 cor. pe lună. Vorbim aici numai de văduvele și orfanii acelor ostași, cari n-au avut rang militar de ofițeri.

Când o familie e atât de număroasă, încât pensia văduvei cu taxele de provedere a orfanilor ar trece peste 45 cor. lunar, atunci taxele copiilor orfani se reduc în măsura cerută.

Spre pildă: văduva unui cadet ar avea să primească 30 cor. pensie. Având ea 6 orfani, acestora li-ar umbla pe lună a 4 cor. — 24 cor. Total ar avea așadar să primească lunar 54 cor. Nu va primi atâta, ci numai 45 cor. socotindu-se de copil numai câte 2 cor. 68 fil.

Alta restrângere este, că orfanii fără mamă și tată, frați între sine, nu pot primi toți împreună mai mult de 30 cor. lunar. Dela numărul de 5 încolo, taxa de provedere a fiecărui orfan se reduce proporționat.

C) Ajutorul provizoriu anual, care se dă rămășițelor după un cetățean mobilizat, care a căzut în decursul războiului, a pierit, ori a răposat în urma vreunei răniri ori boule, ce și le-a atras în serviciul armatei noastre.

Aici e vorba de familiile acelor mobilizați, cari n-au fost ostași activi, ci rezerviști, erzaț-rezerviști, glotași, voluntari ori chiar civili duși la cărauși ori lucrători în serviciu de război.

Ajutor provizoriu anual compete pentru un căzut, pierit ori mort:

- văduvel,
- copiilor lui legiuți ori legitimați prin căsătorie ulterioară,
- copiilor lui nelegiuți,
- tatălui și mamei lui, bunicel și buniculul. (Cestor din urmă trei chiar și în acel caz, când căzutul, pieritul ori mortul a fost născut din tată nelegiuit).

Toți cei mai sus înșirați pot cere însă numai în acel caz ajutor anual provizor (ideiglenes évi segély):

dacă căzutul, pieritul ori mortul lor a fost sudit, cetățean ungar,

Dacă căzutul, pieritul ori mortul lor n'a fost soldat activ, ci a aparținut contingentului de rezervă al armatei, ori a fost atras în serviciul armatei în puterea legii 68 din anul 1912 și

dacă respectivul membru de familie, care cere ajutorul interimar este într'adevăr avizat la ajutorare.

Suma ajutorului provizoriu anual.

Vaduva cazutului (pieritului, mortului) primește ajutor lunar de 10 coroane.

Copiii a căror mamă e în viață, primesc ca ajutor lunar câte 1 cor., iar dacă sunt orfani și de mama, unul singur 3 cor. pe luna, 2 înși 5 cor., 3 înși 6 cor., 4 ori mai mulți înși câte 1 cor. 50 fil. Acest ajutor copiii orfani îl primesc până la vârsta de 16 ani (feciorii) resp. de 14 ani (fetele).

Dacă copiii sunt nelegiuți, ei primesc ajutor lunar de 5 Cor. fiecare, iar încât tatăl lor cazut, pierit ori mort, a fost singurul lor susținător, lunar (1ul) 9 Cor. (1+1) câte 8 Cor. 50 fil., (1+1+1) câte 8 Cor. și resp. câte 7 Cor. 50.

Unde are a se cere ajutorul privizor anual? Membrii familiei celui căzut, pierit, mort, au a se prezenta naintea antistiei comunale, unde au să lce cu dâșii *gratuit* proces verbal (protocol) asupra cererii lor. Cu ocaziunea acestei prezentări sunt a se preda spre alaturare la cerere, protocol, toate documentele de lipsă (estrase de cununie, estrase din matricula botezaților, atestat despre conviețuire, atestat despre eventuala neputință.)

Să grijim bine, ca să nu întârziem, pentru că după ce a trecut 6 luni delu stârșitul războiului (cel puțin după rânduiala de pân'acum), **cereri pentru ajutor interinial anual nu se mai iau in seamă.**

Este de așteptat — și Exc. Sa ministrul președinte a și făgăduit, — ca ajutorul văduvelor și orfanilor va fi ridicat prin lege la o sumă mai mare decât ce-i staverit mai sus. Să urmărim cu atenție eventualele modificări, ce se vor face și sa ne acomodam.

D) Competințele ostașilor invalizi.

Statul ungar este dator a se îngriji de soartea invalizilor oaste și de cea a familiei lor. Legile referitoare sunt: Art. 51 din anul 1875 Art. 20 din anul 1886, Art. 21 din anul 1891, Art. 4 din anul 1896 și Art. 12 din anul 1915. — Acestei din urmă aparține ordinațiunea Nr. 70.000 din anul 1915 a ministrului de finanțe.

Invalizii, fie ei ai armatei comune, fie honvezi, fie glotași, vor fi ajutamați 1. cu *penzie stabilă ori vremelnică*; 2. cu *premiu pentru răni* ori 3. cu eventuala primire pe întreaga prevedere in cutare casă a **invalizi**.

Invalizii au *deasupra* tuturor acestora drept și la un **ajutor provizor anual**.

I. Constatarea dreptului de invalid.

Aceea, că cineva suferit-a oare sub durata războiului atari răni, ori scaderi trupesti, cari îl cvalifică de invalid, are sa o constate comisia militară de supraarbitrare.

1. Penzia invalidului.

Ea este, precum am spus mai sus, ori stabilă, ori numai vremelnică.

Penzie stabilă de invalid compete fiecărui soldat, fie fost ac ori rezervist, glotaș, etc., care in urma ranei primite in campania războiu, ori in urma strapărilor, — care in urma unei boale mentale corporală, sub durata războiului in serviciu militar, fără vina sa a devenit invalid. Sunt cazuri, când comisia constată invaliditatea respectivului ostaș și îl eliberează din oaste, dar nu constată că dânsul ar fi invalid, neputincios, și pentru orice fel de ocupație civilă. In atari caz

el primește penzie interimală de invalid și după cinci ani de zile vine iarăși supraarbitrat. Dacă nici atunci nu și-a recăstigat puterea de lucru și întregimea putinței sale de a câștiga, penzia lui se va declara ca stabilă.

Penzie vremelnică de invalid, mai scurt pe timp de 1 an și mai mult pe 3 ani, se acordă acelor ostași, asupra cărora comisia este de părere, că scăderile lor sunt numai trecătoare și cu vremea se vor îndrepta pe deplin.

Suma penziei invalizilor se face după rangul militar faptic — și nu numai „titular” — al respectivului fost ostaș ori muncitor de războiu:

a) pentru ostași de rând	pe lună 6 Cor.
b) pentru fruntași (gefreiter)	pe lună 8 Cor.
c) pentru corporali	pe lună 10 Cor.
d) pentru plutonier (zugsführer)	pe lună 12 Cor.
e) pentru sergent major	pe lună 14 Cor.
f) pentru sergent major de stab	pe lună 16 Cor.

La staverirea acestei penzii nu vine luat în seamă, că respectivul are oare avere ori e lipsit. Așadar compete penzie de invalid și aceluia, care are avere, ori are cine să-l susțină.

2. Premiul pentru rănire.

Ostașii răniți, cari în urma acelor răni au rămas cu scădere trupească ori suflatească, au drept *pe deasupra* penziei de invalizi și la *premiu pentru rănire*.

Aici nu vine în seamă șărja respectivului ostaș, ci **gradul greutății rănirii sale**. Sunt trei graduri. Cei din gradul I primesc lunar 8 Cor. cei din al II-lea lunar 16 Cor. și cei din al III-lea lunar 23 Cor. 33 fil. **premiu pentru rănire**.

Gradului I, aparțin acei ostași, cari simplu au ajuns invalizi. Gradului II, ceice au pierdut un membru al corpului, ori au o rană atât de grea, încât urmările aceleia influențează pe întreaga viață lor starea-le sanitară. Gradului III, aparțin cei ologiți în 2 membre a corpului și aceia, cari au pierdut vederea la amândoi ochii etc.

3. Primirea în case de invalizi.

Ostașul, care a suferit în războiu atari conturbații a întregității sale trupești, încât este stabil avizat la îngrijire din partea altor persoane, ori la tratament continuu medical, apoi nefericiți cari s'au tâmpit la minte, au căzut în epilepsie, ori suferă de apoplexie parțială și n'au pe nime cine să-i grijească acasă, — pot cere primirea lor pe prevedere întreaga în casa de invalizi, unde pe lângă îngrijire au soldă, vipt, pâne, locuință, haine și tabăc cu preț redus. Iar după moartea lor primește familia lor o escontentare de 60 Cor.

4. Ajutorul provizor anual al invalizilor.

Când invalidul, care e cetățean ungar și a servit ori ca soldat activ, ori ca rezervist, ori ca muncitor în războiu (art. 68 din anul 1912), nu are avere și astfel este avizat la ajutor din partea statului, el poate pretinde atare ajutor nu numai pentru persoana sa proprie (vezi mai sus sub 1—3), ci și pentru acei membri ai familiei sale, al căror susținător era ori avea să fie dânsul. Atari membri de familie, pentru cari poate pretinde invalidul „ajutor provizor anual” sunt:

a) el însăși în primul rând;
 b) pentru soția sa cununată, conviețuitoare;
 c) pentru copiii săi legiuiți ori legitimați;
 d) pentru copiii săi nelegiuiți;
 e) pentru tatăl său, mamă-sa, bunic și bunică (pentru mamă, bunic și bunică chiar și în acel caz, dacă el, invalidul, ar fi născut din pat nelegiuit).

La staverirea sumei acestui ajutor se ia de cinsură, că puțința invalidului de alucra și a câștiga scăzut-a oare cu mai mult de 20%, ori peste 20% însă nu peste 50%, ori peste 50% încă nu până la absolută neputință, ori în fine, ca este el oare absolut necapace de orice lucru productiv.

Suma ajutorului provizor al invalizilor.

În ce privește persoana și proprie, invalidul primește ca ajutor provizor anual când în capacitatea lui a lucra este între 20—50% — pe lună 5 Cor.;

când neputința lui trece peste 50%, însă nu este absolută (100%) — pe lună 10 Cor.;

iar când neputința lui în a câștiga este absolută — câte 15 Cor. pe lună.

În privința acestui ajutor nu vine luată în seamă neputința de câștig ce nu trece 20%.

Pentru soția sa primește invalidul lunar un ajutor de 5 Cor. iar pentru copii capătă invalidul parțial neputincios de fiecare copil câte 3 Cor. pe lună, până-ce cel total neputincios lunar câte 5 Cor. de fiecare copil. Firește până la vârsta acestora de 16 (feciori) resp. 14 (fete) ani.

Câte 5 Cor. primește invalidul pe lună pentru tată, mamă și bunici, însă pentru atari laolaltă nu-l compete mai mult de 10 Cor. la lună.

Când invalidul are familie grea și era înainte de a fi ajuns nefericit între împrejurări mai bunăsoare de traiu, la cerere motivată i-se poate ridica ajutorul, însă numai astfel, ca tot ce primește pentru sine și întreaga familie, să nu treacă lunar peste suma de 50 Cor. De sine înțeles, că premiul ce-lare eventual pentru decorarea cu medalia pentru vitejie cea de argint ori de cea de aur (argint II cl. 7 Cor. 50 fil. pe lună; argint cl. I 15 Cor. pe lună; aur 30 Cor. pe lună), nu se computează în aceste 50 Cor., ci îi umblă deasupra.

Unde și până când se cere ajutorul provizor al invalizilor?

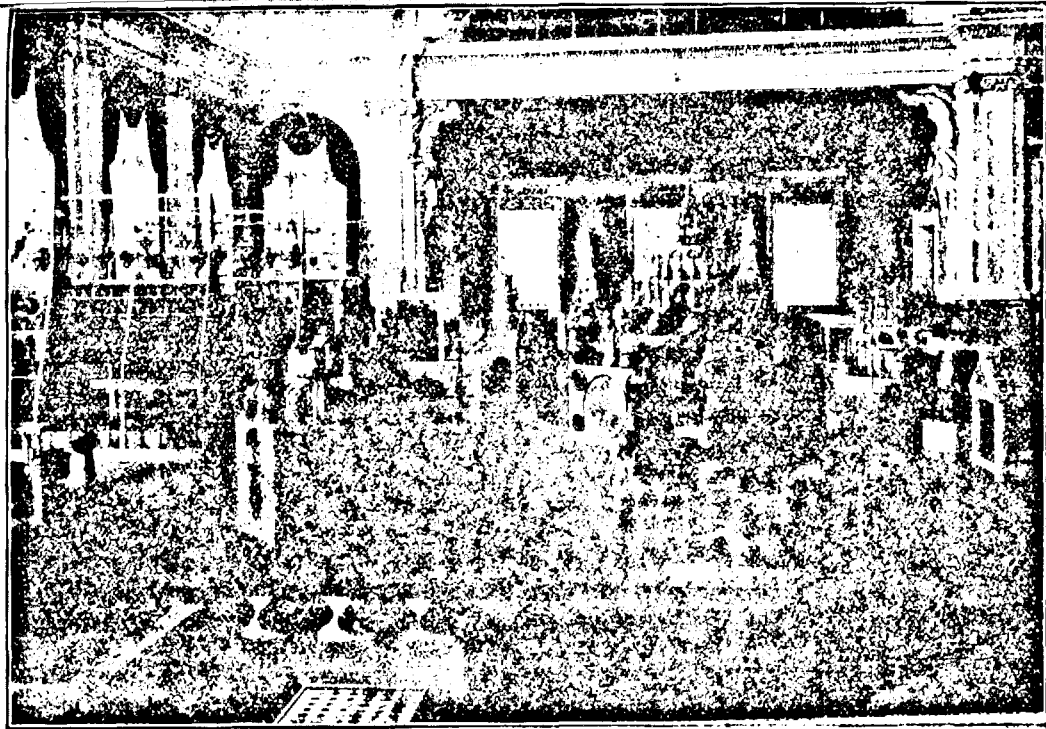
Acest ajutor se cere la oficiul pretorial și se stavereste pe baza documentelor de către direcțiunea finanțiară. Dacă decisiul nu ar fi mulțumitor, nu-i apelată, însă sustă drept de jălbire către ministrii reg. ung. de finanțe și de bonvezime.

Rugarea are să o facă antistia comunală gratuit. Și dacă n'ar face-o aceasta, credem că oricare avocat român o va face-o româneșului său frate invalid — gratuit.

Cine nu cere acest ajutor până la 6 luni dela sfârșitul războiului se conzideră de întârziat. Așadar să grijim cu toții!

Precum vedem din cele mai sus înșirate, ajutoarele și penziile cari se dau familiilor celor nenorociți în apărarea patrie i și invalizilor oastei noastre, sunt prea moderate. Să așteaptă cu drept, ca după sfârșitul războiului țara și în reprezentanța ei, dieta, să voteze legi, cari să asigure subsistința nefericiților războiului prin ajutoare și penzii mai mulțumitoare.

Mai observăm, că pe seama invalizilor orbi s'au întreprins în țara întreagă o colectă, care a rezultat o sumă ce trece peste 1½ milioane. Orbii vor primi deasupra și cametele acestui capital împărțite între dânsii. —

Expoziția metalelor de războiu în Viena.

SPICUIRI

DIN

ISTORIA NEAMULUI ROMANESC.

Nu-i mirare, că noi Românii, popor trecut și tot încă trecător prin atâtea suferinți și sfășieri, nu prea avem deosebită aplecare către studiile istorice. Literatura istorică a neamului românesc este prea tânără și dacă a și avut și are cultivători vrednici în timpurile mai noi, istoricii n'au încă acel cerc de cetitori între cărăturii noastre, și atât ma puțin între poporul de rând, ca să poată lua cultul istoriei noastre proporțiile cuvenite.

Iar acel popor, care nu cunoaște bine istoria sa, nu se cunoaște pe sine însăși.

Dela redesteptarea națională încoaci tot mereu își dădeau cele mai luminate minți silință, ca să animeze obștea românească pentru studiul Istoriei.

Iată cum pleda încă în 1843 marele *Cogălniceanu* pentru cultivarea Istoriei:

„Studiul istoriei a fost în toate timpurile ocupația de pre-dilecție a oamenilor gânditori. Niciodată însă n'a avut importanța și universalitatea de care se bucură astăzi. La cei vechi ea era partea numai a oștenilor și a filozofilor, din pricina scumpetei manuscripturilor. Astăzi însă, ori și unde nația este ceva înaintată, istoria este oetirea obștească a tuturor stărilor, până și a celor de rând. În Franța, țăranul, seara la colțul focului, ca să se odihnească de trudele zilei, cetește mărețele reforme ale Constituantei și strălucite biruințe ale lui Napoleon în Prusia, de câteori mi s'a întâmplat să văd, în vremea popasului, pe muncitorul de pământ cetind, la umbra unui copac, faptele marelui Friderik.

.....Când aș fi așa de norocit să desvolt tot mai mult în inima D-Voastră interesul pentru istoria patriei, m'aș fâli că am sporit în D-Voastră și iubirea către patrie și că, prin urmare, am contribuit la păstrarea naționalității; căci, ce poate mai mult să ne-o păstreze, decât această istorie, care ne arată ce am fost, de unde am venit, ce suntem, și, ca regula de trei ne descopere și numărul necunoscut: ce avem să fim!

Credem astfel a împlini o misiune sfântă, când în cele ce urmează introducem publicul cetitor al acestui calendar în cultul istoriei poporului românesc de pretutindenți.

I.

CE VIȚĂ DE OAMENI AU FOST DACII?

Obștea românească știe atâta despre originea sa, că noi Românii suntem urmașii amestecăturii Dașilor, a poporului barbar subjugat de împăratul Traian și a coloniștilor romani, pe cari i-a adus și așezat acest împărat și urmașii săi în provincia nouă: Dacia.

Ei bine, e însă de interes să știm și aceea, că Dacii de care obârșie erau?

Rolul strălucit, ce l-au avut Dacii vreme de peste două veacuri — cu un secol înainte și în primul secol după nașterea Mântuitorului nostru Is. Hristos, — a ambiționat pe numeroși scrutători, vechi și noi, din lume, ca să caute a descoperi originea și vița poporului dacic.

E caracteristic, că istoricianii străini, fiecare după naționalitatea sa, cerca să grupeze puținele indicii istorice referitoare la Daci astfel, ca să-i scoată a fi fost ei de aceeași obârșie cu neamul lor.

Toți aveau de bază asupra acestor vremuri de mult știute, cari le tinde singurul izvor, cărțile părintelui istoriei, ale nemuritorului Herodot, și dintre acestea mai ales cartea a IV-a. Însă fiecare dădea datelor cuprinse în cărțile lui Herodot, altă explicare, alt înțeles.

Germanii, după exemplul istoricului Iacob Grimm, au susținut că Dacii și Getii ar fi de obârșie germană. Slavistii în dorința-le de a scormoni rădăcinile rasei lor astfel, ca să întemeieze doririle lor, îndreptate spre predominarea Europei răsăritene, pe drept istoric, se silesc a dovedi, că vechea populație a peninsulei balcanice și a Carpaților orientali, Tracii și împreună cu ei Getii și respective Dacii, au fost popoare slave.

Francezii și Italienii încercau a scoate pe Daci a fi fost Celți ori Goți.

Toate aceste rătăcirii ale istoricianilor străini, le-a redus la adevărata lor valoare cei trei savanți, cu cari a dăruit Dumnezeu în timpurile mai noi neamul românesc: Hașdeu, Xenopol și Nic. Iorga.

Dăm rezultatul studiilor profunde, în esență deplin consonante, ale acestor bărbați în resumatul ce urmează:

Cu 5—6 sute ani înainte de Hristos locuiau peninsula balcanică în sudul ei și pe coastele mării egeice, precum și Ma-

cedonia — *Grecii*. Partea de către răsărit o locuiau *Tracii*, iar cea de către apus, *Ilirii*. Ardealul de azi îl locuiau *Agatirșii*, iar Muntenia de azi o locuiau *Getii*. Dela Carpați spre răsărit și chiar și pe teritoriul Dobrogei de azi se extindea marea țară a Scitilor.

Despre *Agatirși* ne spune Herodot, că erau un popor cu port răsătat și foarte de aur purtători (IV. 104.) Imbelsugarea aurului la acest popor și de acolo luxul hainelor provenia din bogatele mine de aur ale Transilvaniei de azi, exploatate după cât se vede încă de pe atunci și cari în vremile vechi vor fi fost de o producțiune mult mai mare.

Agatirșii erau o ramură a poporului scit, pe care natura țării ocupate o silise să apuce mai curând pe calea culturii.

Când atăcase regele Darius al Persiei pe Sciti prin Europa, trecând Dunărea pe la Tulcea de azi, aceștia au cerut ajutorul vecinilor lor, cari erau din apus Agatirșii, din părțile Galitiei de azi Neurii, iar dinspre nord Androfagii (mâncătorii de oameni) și Melanchlenii. Neprimind Scitii ajutorul cerut, după păruiala, ce o primiseră din partea regelui persic, ei căutară să-si răsbune asupra acestor vecini ai lor. Melanchlenii, Androfagii și Neurii trebuiră să îndure pustiirile Scitilor, singur Agatirșii putură să se împotrivească cu succes, cum ne spune Herodot (IV, 124, 125) și aceasta rezistentă li-a fost posibilă numai mulțumită munților. Carpaților, cari îi apărau.

Sesul propriu dintre Carpați și Dunăre, pare a fi fost o țară expusă adese năvălirilor Scitilor, o câmpie întinsă, locuită de Geti, popor înrudit cu Tracii.

Ilirii, cari locuiau Serbia nordică precum și Bosnia-Herțegovina, Dalmatia, Croația, Slavonia, Albania și Istria de azi, au fost fără îndoială popor stătător în legături de sânge cu Tracii, cari legături însă, după puținele urme, ce au rămas dela unii și dela alții, știința istorică nu le poate fixa deplin.

Deși având același sânge și vorbind o limbă încâtva asemănătoare cu cea a Ilirilor, *Tracii* n'aveau aceleași aplicări și același rost de viață, ca aceștia. Tracii nu locuiau în cătune, ci în sate cu locuitori foarte mulți, cari adesea ajungeau să samene cu adevăratele orașe, în cari sate însă casele erau în mijlocul curților întinse. Erau și printre dânsii prin părțile deluroase păstori și, lângă Marea Neagră erau Traci pescari și pirati (hoți de mare). Cei mai mulți însă erau plugari.

Religia Ilirilor nu ne este cunoscută: cât privește pe cea a *Tracilor*, ea avea un caracter foarte avântat, idealist și fa-

natic. Un proroc, numit de Greci *Zamolxe*, le-a adus o credință și învățăminte nouă: credința, că sufletul omului trăiește dincolo de marginile morții și ei erau mai presus de toate bucurorii de această nouă viață fericită, care se începe după născut trupului pământean. Plângeau la nașterea copiilor, se bucurau la ceasul sfârșitului.

Această credință făcea din ei niște strașnici rășboinici, cari în hainele lor de cânepă crudă, cu sulitele lor mari, erau temuți de toți vecinii.

Tracii ar fi putut să întemeieze o mare împărăție, care să tină împotriva oricărui dusman. Aveau pricenirea, vitejia și erau bucuroși să trăiască laolaltă ajutându-se unii pe alții. Aveau însă și ei datina de a trăi în semintii: se cunosc foarte multe dintre acestea, și rareori, și numai pentru scurt timp, se uniră mai multe semintii de acestea pentru a întemeia un stat. De aceea și la dânsii ca și la Iliri se pomeneste numai din când în când câte un rege vestit (ca Sitalkes), care n'are însă după dânsul jum lung sir de urmași vrednici.

Tracii aveau încă dela început legături cu Grecii: se înțelegeau destul de bine cu acestia, cari erau negustori în mijlocul unui popor de țărani; orasele de pe malul Mării Negre și Archipelagului erau întemeiate mai mult pentru Traci, dar în ele locuiau Greci. Mai rău s'au înțeles Tracii cu reșii Macedoniei, cari au căutat să unească toate țările balcanice sub stăpânirea lor. Au avut astfel lupte cu vestitul rege Filin și, ne urmă, cu fiul său, încă și mai vestit, Alexandru. Acesta a înaintat până la Dunăre, unde, pe vremea aceea, se afla pe malul stâng semintia Misilor (de unde Bulgaria de astăzi și o parte a Serbiei s'au și numit Misia sau Moesia), iar, pe malul cestic, Getii. Alexandru-cel-Mare a intrat în regiunile României de azi prin părțile de mlaștine ale Ialomiței: s'a multumit să vadă pe barbari fugind înspăimântați în fața lui și n'a îndrăznit să cerce mai departe primeidiile unei țări necunoscute.

După moartea lui Alexandru-cel-Mare împărăția întemeiată de dânsul s'a fărâmat, împărțindu-se între generalii săi.

Unul dintre acestia, stăpânind pe malul drept al Dunării, a luat titlul de rege al Traciei, fiindcă supușii săi erau în cea mai mare parte Traci. Și el a avut să se lupte cu un rege getic, a fost însă învins de acesta. Asa încât stăpânirea lui nu s'a putut întinde asupra malului stâng al Dunării.

Regatul macedonic a fost sfărâmat de Romani, și regatul Traciei n'a avut nici el viitor. Romanii au pătruns cu încredință în regiunile centrale și de răsărit ale peninsulei balca-

nice, au trecut linia munților Hemus (Balcanii de astăzi), au intrat în ținuturile deluroase dintre Hemus și Dunăre, și astfel, în anul 46 n. Hr., Tracia era încă una din provinciile marelui imperiu roman.

Tracii din Balcani găsiseră în fața lor, ca dușmani, veniți printr-o năvălire nouă, pe Celți, al căror neam ținea cheile apusene ale munților. Aceasta năvălire celtică a grăbit înfrângerea Tracilor de către regii de obârșie macedoneană. Cei dela Dunăre, mai ales de pe malul stâng al acestei ape, prin urmare *Geții*, avură dela o bucată de vreme împotriva lor o semănție germanică venită din sălașurile răsăritene ale acestui mare neam, pe *Bastarni*, cari locuiau prin părțile Basarabiei, în Bugeac, și în ostroavele dela gurile Dunării. *Astfel grosul neamului tracic, strâns pe de o parte de cucerirea macedonică și respins dela răsărit de cele dintâii valuri ale potopului german, trebui să părăsească malul apei și să se adăpostească în regiunile mai ferite ale Carpaților. Un trib nou sau unul vechiu care-și schimbase numele: Dacii, își făcură astfel sălașul lor de căpetenie în munții Hațegului.* Acolo un râu îngust, Streul, care se varsă în Murăș, curge sub mari înălțimi rotunzite, care și astăzi sunt acoperite de păduri. În mijlocul acestor culmi se deschide o vale largă, și aici zidiră Dacii, cu bolovani smulși din munte, cetatea lor; o numiră *Sarmisagetuza*, și în ea se îngrămădiră în cursul anilor comorile smulse de acești războinici neobosiți dela barbarii mai noi din vecinătate sau dela Romanii de dincolo de Dunăre.

De sigur că în stăpânirea lor erau acuma și minele de aur pe cari le ținuseră odinioară *Agatirșii*, despre cari se pomeneste în vremuri foarte depărtate că trăiau prin părțile aceastea de apus ale Ardealului.

E foarte verosimil, că triburile tracice, cari au trecut Dunărea și s'au adăpostit cam pe la anii 200 înainte de Hristos în Ardeal, au subjugat pe Agatirși și s'au amestecat cu ei, așa că poporul dacic din veacurile următoare a fost parte de sânge agatirșitic, adecă scitic, parte de sânge tracic și getic, formând împreună noul popor sumet al Dacilor.

Ca popor sunt Dacii pomeniți, după cât se pare, pentru întâia oară de geograful *Strabon*, care stăvurește următoarea deosebire între Geți și Daci: *Geți* sunt aceia, cari se înclină către Pons (Marea Neagră) și răsărit. *Daci* aceia cari de către Germania și izvoarele Istrului. Partea superioară a fluviului, până la cataracte (Porțile de Ier) se numește Danubiu și trece

mai ales pe lângă *Daci*. Partea inferioară până la Mare, de care sunt vecini *Geții*, se numește Istru”.

De sine înțeles, îndată ce imperiul dacic, pornit din Sarmisagetusa ca centru, s'a extins până la malul stâng al Dunării, acestei extinderi a trebuit să-i premerge ori supunerea *Geților* cu arma de către frații lor *Daci*, ori contopirea și ortăcirea frățească a acestor popoare de aceeaș obârșie sub sceptrul regelui dacic.

Va să zică, *Dacii* lui Decebal erau parte de origine arică, amestecătură de *Traci* și *Geți*, iar parte amestecătură din vechii locuitori ai Ardealului, din *Agatirșii* subjugati, adică din o ramură a acelor *Sciți*, cari au stăpânit în evul vechiu partea sudică a Rusiei de azi, fiind rasă uralo-altaică.

Știm așadar, că *de-o parte*, cari neamuri au fost străbunii noștri. *Tracii, Geții, Agatirșii, contopiți sub numirea de Daci.*

CU GETĂRI.

De Nicolae Iorga.

Niciodată o cetate n'a fost cucerită cu un plan sau cu viclenie, ci cu vitejia celor din afară sau cu prostia celor dinlauntru.

Porcul își inchipuie că e lăsat pe lume ca să mănânce. Și, când colo, află odata, că e lăsat, ca să fie mâncat.

Nu osândi orbul pentru că nu vede, ci mângăie-l și-l du de mână.

Pentru a fi un erou, ți se cere caracter, pentru a juca un erou — talent.

Tinerii visează înainte, bătrânii visează la urmă: la mijloc bărbaii luptă.

Sunt greșeli, pe cari trebuie să le faci, altele, pe cari nu trebuie să le faci și atâtea, pe cari *trebuie să nu* le faci.

De mil de ani găina nu bagă de seamă, că lăudăroșia ei te face să-ți găsești oul.

Intro lene mare, nu poate încăpea o grabă cât de mică.

II.

DACII ÎN LUPTE CU IMPERIUL ROMEI.

Din acelaș nod de munte al Hațegului pornește, cu mai multă repeziciune decât Streiul, curgând mai puternic decât dânsul, alt râu, Jiul, care, pe urmă, prin pasul Vâlcanului, străbate în Oltenia de astăzi. Pe această cale mergeau cetele prădănice ale Dacilor, căutându-și hrana pe alt târâm. Cu timpul, satele lor se răspândiră prin părțile mai înalte ale Olteniei de astăzi, dar erau așa de puține la număr, încât abia de vor fi ajuns până dincolo de marginea ținutului înalt.

În prădăciunile lor, Dacii mergeau însă până foarte departe: trecură Dunărea și apele moldovenesti și ajunseră la țărnul apusean și nordic al Mării Negre, cucerind chiar și orașele de pe acolo, pe care, firește, nu le țineau însă în stăpânirea lor, căci nu erau în stare să le ocârmuiască. Încărcați cu bani și cu lucruri scumpe, se întorceau înapoi în frigul și taina întunecoasă a muntelui lor, îmbogățind vistieria regală și templele Sarmisagetei cu roadele călătoriilor războinice.

S'a păstrat numele unui rege dacic care, în veacul I-ii înainte de Hristos, a străbătut cu ostașii săi multe țări străine și a făcut să i-se deschidă porțile atâtor cetăți grecești din țara civilizației. Este fără îndoială și cel mai mare dintre oamenii, pe cari i-a produs acest neam, și, deoarece sângele nostru este în mare parte tracic, se cuvine să știm numele lui. E *Boirebista*, care n'a fost numai un căpitan vrednic și un cuceritor îndrăzneț, dar și un legiuitor și un îndreptător al poporului său.

Boirebista n'a avut să se lupte cu Romanii; dela o bucată de vreme însă, țara Ilirilor (Illyricum) și Moesia (Bulgaria nordică și Serbia răsăriteană de azi) fiind în stăpânirea acestora, orice trecere prădănică a Dacilor peste Dunăre trebuia să aibă ca efect o pagubă și o jignire a statului roman. Nu putea să fie vorba de o luptă în câmp deschis cu astfel de dușmani. Dacii veniau repede, culegeau prada, strângeau robii și, cu aceeaș repeziciune fulgerătoare, care era și însușirea lor militară de căpetenie, ei se întorceau îndărăt.

Pentru a se asigura posesiunilor romane de pe malul drept al Dunării pacea desăvârșită, pe care Romanii o garantau când făceau cuceririle lor, trebuia o expediție sau un șir de expediții împotriva așezărilor de căpetenie ale Dacilor. Numai prin nimicirea dușmanului în însăș viziuna sa se putea înlătura primejdia acestor incursiuni care se reînolau cu o regularitate desăvârșită în fiecare an. Împăratul roman *Domițian* (81—96

după Hr.) se decise să îndeplinească această operă. El era însă un cârmuitor care stătea mai mult în capitala sa și nici într'un chip n'ar fi putut el să se hotărască a veni pe drumuri grele în aceste locuri sălbatice pentru a răpune virtutea unui popor îndărătnic. Doi generali ai săi legații *Oppius Sabinus* și prefectul gardei imperiale *Cornelius Fuscus* fură pe rând biruiți; cel de al treilea *Iulianus* câștigă o izbândă, care nu slăbi întru nimic situația Dacilor, în țara cărora însă el pătrunse, prin Bănat, spre „Poarta de fier” a Ardealului, și, deci, spre însăș reședința noului rege dacic, *Decebal*.

Decebal ceruse pacea, iar, Împăratul Domițian fiind învins în Boemia, regele barbar putu să capete condiții mai ușoare. Decebal intră, ce e dreptul, în clientela romană, recunoscând, prin urmare, puterea mai mare a Împăratului, dar, în schimb, primi un dar de bani în fiecare an și un fel de misiune de ingineri și arhitecți, cari aveau sarcina de a desvolta mai departe Statul său dacic. Ceeace înseamnă că, prin banii și meșteriile Romanilor, Decebal, care era un om de un talent de organizație și de o înțelegere, care abia se puteau aștepta dela un stăpânitor barbar, avea să se îndrepte curând împotriva Romanilor, dușmanii săi firești.

Cu mijloacele aceste nouă, *Decebal* grupă toate semințiile traco-getice în jurul lui. Aceasta era o primejdie foarte mare pentru imperiul roman și îndată-ce se găsi un împărat, care să înțeleagă rostul vremii sale, el trebuia să-și încoarde toate puterile pentru distrugerea organizației dacice și a puterii regelui Decebal.

CUGETĂRI.

De Nicolae Iorga.

A părăsi o luptă din cauza ticăloșiei mediului e tot una ca și cum ți-ai tăia gâtul pentru că e noroiu afară.

Prigonind, nu distrugi idela: zdrobind colivia, liberezi vulturul.

Mai mulți stăpâni ar merita să fie slugi, decât câți slugi să fie stăpâni.

Nație nobilă și nație de nobili, sunt două lucruri foarte deosebite.

III.

REGIMUL ÎMPĂRATULUI TRĂIAN.

În urma crudelului împărat Domițian, care fu ucis în 18 Septemvrie 96 d. Hr. de către conspiratorii din suita sa, ajunse principatul Romei în mâinile bătrânului Cocceius Nerva. Acesta era un împărat blând și înțelept, dar lipsit de energie recerută pentru a putea el sufoca multele înverșunări, provocate de sângheroasa cârmuire a antecesorului său. Mai ales uneltirile din garda pretorianilor îl neliniștau, care gardă împărătească merse cu cutezanța pân-acolo, ca să asedieze palatul lui Nerva, preținzându-i estradarea tuturor vinovaților și complicilor la uciderea lui Domițian. Și Nerva n'avuse încotro, trebui să-i dea pe mâna gardei sale și să vadă, cum îi măcelăresc pretorianii.

Nerva recunoscuse nevrednicia situației sale și de aceea își dădu silință, ca să se emancipeze de sub terorismul pretorianilor. Așaceva era însă posibil numai prin graba adoptare din partea sa a celui mai popular beliduce. Și cumînțele bătrân n'ă ezitat mult, ci, consultând și pe prietenul său intim, Licinius Sura, a făcut fără zăbavă cea mai fericită alegere dintre legații săi, adoptând de fiu al său și ridicând la rangul de coregent pe legatul luptător la Rinul superior, pe Traianus.

Marc Ulpiu Traian ca împărat reprezintă o fază nouă în dezvoltarea principatului român: cu dânsul se ridica în fruntea imensului imperiu roman pentru întâiaoră un roman din provincii. Traian era născut în Hispania, din familie de origine italiană, la 18 Sept. 53 d. Hr. în orașul Baetica. Tatăl său era Traianus, legatul lui Vespasian în războiul împotriva Evreilor (67 d. Hr.) Tinerul M. Ulpiu Traian, a cărui aplecări și talent prelevaleau pentru cariera militară, a făcut școala războaielor sub conducerea tatălui său timp de zece ani în diferite provincii. Dar și în afaceri administrative era Traian un geniu de primul rang. Deasupra era un ostaș trenat deplin, dedat cu suportarea gerului, a căldurilor tropice, a lipsurilor și a oboselilor. Era formal nesimțitor față cu toate acestea, de o sănătate și energie nesdruncinabilă.

Ales în 91 ca consul, Ulpiu Traian administrase în calitate de legat diferite provincii, mai pe urmă (dela 96 încoaci) Germania superioară. Marea vază și trecere, ce o avea Traian în ochii armatei, avu de urmare, că imediat ce se știu despre adoptarea lui de către Nerva, încetară conspirațiile gardei pretoriene. Urzitorii conspirațiunilor fură duși la hotarele dela Rin, unde legionarii lui Traian îi omorîră, între ei și pe pretorul Casperus Aelianus.

Trăian rămase și după aceea tot la hotarele germane, în lupte crâncene cu seminția Decumaților, pe cari îi subjugă, alăturând țara lor ca provincie nouă, imperiului roman.

Aici, în Colonia (Köln) primi Trăian vestea, că bătrânul său tată adoptiv, împăratul Nerva, a răposat în 27 Ianuarie 98. Solul, care îi aduse aceasta știre, era nepotul său Hadrian, pe acea vreme colonel al legiunei XXII din Germania superioară. Însă nici după primirea acestei știri n'a grăbit Traian să plece la Roma, ci mai întâi a căutat să asigure teritoriile germane ocupate, prin ridicări de întărituri și torturi, apoi a plecat în Pannonia, unde chiar pe acea vreme se sfârșise cu noroc războiul cu Sarmatii și Suevii. — Astfel ajunse Trăian abia în toamna anului 99 d. Hr. să intre ca împărat în Roma.

Dacă a captivat pe Romani deamna seriozitate și pășirea neprefăcută și simpatică a noului lor împărat, cu atât mai mult li-a îngpus figura impunătoare, maiestooasă și strălucitoare de energii a lui Trăian, cuviința aleasă, a ținutei lui, expresia liniștită a caracterului său hotărât și conștiu, ce se reoglindea din toată ființa lui.

Și soția lui Trăian, Pompeia Plotina, de origine din Gallia (Franța de azi) sudică, trecea ca o decoare a sexului femeiesc.

Noul stăpân al imperiului roman nu era numai un conducător genial de oștiri, ci, fără a fi avut el parte de o creștere științifică, avea prăcepere multă și adânc simț pentru științe și literatură și căuta cu predilecție societatea savanților și a cultivatorilor literaturii. Împărăția câștigă în persoana lui un domnitor pătruns de bunăvoință, iubitor de dreptate, om cu vederi clare și cu simț pentru nevoile poporului. Confuzia, ce a fost produs chivernisirea prădalnică a lui Domițian în ale finanțelor imperiului, el o delătură în scurtă vreme și nu numai că sană situația financiară, ci fu în stare să și reducă unele dări măgrele, ce apăsau poporul.

Cu natûrelul său cuminte și atrăgător, el câștigă dragostea și alipirea tuturor, atât a patricienilor-aristocrați, cât și a obștei poporului roman de fând.

Stăpân cu desăvârșire peste situația internă, Trăian privea ca datorie primordială a sa, să scape imperiul roman odată pentru totdeauna de cea mai mare primejdie, ce o amenința, de presiunea Dacilor.

Pregătirile pentru campania împotriva Dacilor le-a terminat Traian în decursul anului 100 d. Hr. Marele atac contra

țarei dacice avea să pornească din provincia Moesia superioară (Sârbia nordică de azi). Rumperea cu Decebal s'a făcut prin denegarea „dăruirilor” obligate (tribut, pe care Domițian îl îmbrăcase, ca să-și ascundă rușinea în haina de „dar”). Traian însuși parasi Roma la 25 Martie 101 d. Hr. și trecând prin Siscia se îndreptă către Singidunum (Beigrad) unde îl aștepta o armată de 60 mii ostași (între aceștia 5 legiuni) aieși. Traian trecu Dunarea cu oastea sa peste un pod de pontoane, cladit la *Viminacium*, unde se varsă Margus (Morava de azi) în Dunare (Timiș-Cubin) și înainta între lupte grele înspre Murăș. Anul 101 nu aduse însă nici un rezultat decizător și de aceea Traian, după ce și-a asigurat legături cu baza operațiunilor sale, cu Moesia, a petrecut iarna grea a anilor 101/2 pe teritoriul comitatelor de azi Caraș-Severin și Arad.

În primăvara anului 102 reluă Traian ofensiva împotriva oștirilor dacice, cu nouă energii și după lupte nespuse groaznice și sângeroase îi succese, mulțumită vitezei neîntecute a legiunilor sale și a călareților mauretani conduși de legatul sau Lusius Quietus, dar mai ales genialității sale de conducător, — să devingă rezistența înversunată a Dacilor.

Când ajunse în mâinile lui Traian și capitala Sarmisagetuza dimpreună cu sora lui Decebal, trebui Decebal să se aplece năntea lui Traian și să cerșască pace dela dănsul. Traian fu îndurător, însă condițiile pacii erau destul de aspre pentru Daci. Ei pierdura, țara Sarmisagetuza și regiunea ei (comitatul Fludoarei), — toate părțile țarei lor, ocupate de către oștirile lui Traian, (adecă Bănatul de azi, comitatele Arad și Bihor,) să obligară să dăruie toate întăriturile cetăților sale să estrada tot materialul lor de războiu, să enbereze toți sclavii și aplicații lor romani și să se obligă a nu mai lua niciodată ostași romani în soldul lor. (Keiese din asta, că și la Romanii vechi exista datina scârboasă, ca rencori, ambiții, pizmă ori alt motiv să tacă pe unii păcătoși a se oferi ei de coada la topor împotriva patriei lor!)

Doar nici Traian singur nu va fi crezut, pe când s'a reîntors la Roma în triumf pompos, că sumețul Decebal se va acomoda trainic condițiilor pacii dejositoare, ce-i fu impusă, li și veni în scurt știerea, că acesta nu numai că nu vrea să știe serios de pace, ci se pregătește din răspuțeri la noui lupte, ba s'a asociat împotriva Romanilor și cu regele Parților din Mesopotamia și Persia. Aceasta veste convinsă pe Traian, că el nu poate avea siguranță fără ca să fie nimicit total puterea Dacilor, prefăcând țara lor în provincie romană.

În pregătirea acestei a doua campanie, ce se arăta de neîncunjurat, hotări Traian să zidească un pod stabil peste Dunăre, care pod îl construi vesutul Apollodor din Damasc în rastâmp de 18 luni între Turnu-Severin și Cladova de azi. Acest pod avea 20 stâlpi colosali zidiți din piatră cioplită, înălțime 150' înalt și 60' lung, între stâlpi cu arcuri de câte 110' construite din lemn tare. Lungimea podului era de 3570' (urme).

Traian, care avea pe lângă sine pe nepotul său Hadrian, plecă în anul 104, târziu toamna, la Dunăre. Iarna o petrecu cu pregătiri în Moesia și deschise atacul contra Dacilor numai în primăvara anului 105 d. Hr.

Luptele extrem sângeroase, continuate din partea amânduror părților cu supremă încordare, urmau zilnic unei alteia, multă vreme fără rezultat. Pe urmă însă totuși dirimă geniul de general al împăratului Traian și organizația de fier a legiunilor sale. Decebal se sinucide cu propria sa sabie, mulți dintre fruntașii dacici asemenea căuta să se scape de rușine prin moarte, iar massa poporului nearmat s'a retras deocamdată în adâncimile Carpaților, ca să scape de robie. Pe la începutul anului 107 d. Hr. soarta Dacilor era pecetluită, puterea legiunilor romane se estindea până la Tisa de sus, iar înspre nord-est până la culmile Carpaților resp. până la partea de jos a Nistrului numit Tyras.

Cu nou mers triumfal, strălucit, cum nu mai văzuse Roma, intră Traian în capitala sa. Capul tăiat al nefericitului Decebal fu purtat pe sulită naintea victoriosului împărat, care tinse locuitorilor Romei 123 zile de continuă sărbătorire, delectându-i cu teatru, jocuri gladiatorice și petreceri de circ.

Senat și popor se întreceau în preamărirea lui Traian; în scurt se desfășură o literatură întreagă în jurul mărețelor sale lupte cu Dacii, poeții îi cântau faptele și gloria. Pagubă, că dintre toate momentele menite să treacă posterității lauda lui Traian, singur unul, columna lui Traian, ridicată de către Apollodor în decursul anilor 107—113 a scăpat de pustiirile vandalice ale evului mediu.

Columna lui Traian, acest monument fără păreche grandios, a fost așezat pe noul forum, creat din însărcinarea împăratului sub numirea „Forum Traiani”. Ca să se poată construi aceasta piață, trebuise ca șeaua dintre colțul numit Arx al colinei Capitoliului și dintre colina Quirinal să fie trasată cu desăvârșire. Pe acest șes improvizat se construia pompoasa Basilica Ulpi și alte zidiri mărețe iar la mijloc se ridică co-

lumna dacică, toată din marmură albă, înaltă de 30 metri. Pe această columnă sunt zugrăvite în fașii spirale, trecând peste lungimea de 200 metri, luptele cu Dacii, într-o lucrare artistică, plecând de jos, dela postament, până la capitlul columnei, pe care stătea statua din bronz aurit a lui Trăian, în mărime de 4 metri.

Dintre toate preocupările marelui împărat, cea mai pre-dilectă era îngrijirea sa de civilizarea cât mai potentată a provinciilor dunărene și mai ales de romanizarea cât de rapidă a Daciei de odinioară. **Moesia**, care era espusă mai nainte continuilor jăfuiți și prădări dacice, întră într-o eră de înflorire repentină. Aceasta perioadă de 60 ani (107—167) a fost în decursul atâtor veacuri, cari au fost premers și cari au urmat până în zilele noastre, singura eră de pace, înflorire și bunăstare pentru locuitorii de pe malul drept al dunărei balcanice. **Pannonia** încă fu organizată din nou și apărată cu cetăți puternice împotriva barbarilor nomazi, cari trăiau între Dunăre și Tisa.

Mai mult îi zăcea însă la inimă lui Trăian romanizarea și și dezvoltarea provinciei **Dacia**. Pe ruinele **Sarmisagetzuei** a fondat colonia romană **Ulpia-Traiana-Augusta-Dacica**, pe locul Cluiului de azi **Napoca**, pe vatra **Timdei** de azi **Potaissa**, apoi **Apulum**, **Aquae**, **Frateria** și altele. În jurul acestor și altor colonii, toate orașe cu întărituri și garnizonă de legiuni romane distribuia parcele de pământuri roditoare veteranilor săi (legionarilor cu „obsit”), împistritând astfel ținuturile dacice cu noi sate de coloniști romani. Afară de veterani îndreptă **Traian** și alte masse însemnate de coloniști romanizați din diferite provincii mai vechi ale imperiului spre **Dacia**, așa romani italieni din **Lucana**, **Apulia**, **Raetia** și **Noricum**, precum cete romanizate din **Gallia** (**Fanta** de azi) **Syria**, **Galatia**, **Asia**, **Caria**, **Bitinia**. Pentru cultivarea minelor de aur aduse **Trăian Pirusti**, (**Epireni**?) **Alburnum maior** (**Abrudul** de azi) era colonie de atari mîneri „**vicus Pirustarum**”.

Despre inzistentă cu care lucra **Trăian** neconținut la romanizarea Daciei, ne dă închinuire istoricul contemporan **Eutropius**, care amintește, că aceasta tendință luase în mintea lui **Trăian** un caracter de fixitate, care reiese din jurământul lui obisnuit: „așa... cum vreu eu să prefac **Dacia** în provincie romană”. Tot acest **Eutropiu** constată că „**Trăian** aduse pentru a împopora aceasta provincie, din un încunior de 100 mîle, din tot imperiul roman nesfârșite mulțimi de oameni, spre a cultiva goarele și orașele ei”. **Eutropius** dă drept motiv al acestei

măsurile stărpirea sexului bărbătesc din Dacia, e însă sigur că asta este o părere cam esagerată.

Istoricul Ptolemeu, care scria nela 150 d. Hr. ne dă numele a 18 triburi (semintii) dace, înşirindu-le începând dela nord dinspre Apus. Erau: **Anartii**, **Tauriscii**, şi **Cristobocii**, mai la sud: **Prendavensii**, **Ratacensii** şi **Cancoensii**, şi mai la sud în aceeaş ordine: **Blefii**, **Buridensii** şi **Cotensii**; tot mai sudic: **Alboensii**, **Potulatensii** şi **Sensii**; iar de tot sudic: **Saldensii**, **Clagisii** şi **Piesigii**. Aceasta dovedeste într'un chip învederat, că a rămas şi după rezistenţa cumplită şi istovitoare a lui Decebal în Dacia o poporaţiune dacică numărăoasă, căci altcum Ptolemeu nu avea la 150 d. Hr. să înşire aceste semintii, arătând chiar şi topografia lor.

Oraşele Daciei le-au năpădit târgovetii imperiului roman, cum a fost datina târgovetilor de când e lumea.

Astfel se romaniză Dacia cu paşi gigantici. Locuitorii îşi ziceau Romani, iar dela împăratul Caracalla încoaci, ajunseră a fi şi **cetăteni romani cu toate drepturile**. Toţi vorbeau limba latină a poporului, în care amesteca fiecare câte un cuvânt din limba părinţilor săi. Se începuse formarea limbei româneşti de azi.

Traian avu însă mari fante şi pentru celealalte provincii ale imensului imperiu roman. El ridică nu numai în Roma şi în Dacia, ci şi în alte părţi zidiri monumentale, întemeie şosele strategice, săpă canale, construie porturi maritime şi peste tot desvolta activitate pe cât de pricepută, pe atât de neobosită întru ridicarea bunăstării imperiului roman.

Şi alţi împăraţi au lăsat după dânsii mari monumente, însă nu ştim, că oare lor însăşi, ori cutărui contimporan al lor avem să atribuim meritul.

Vestita corespondenţă dintre Traian şi legatul său Plinius (cel tânăr) al Bithiniei şi Pontului, care ni-a rămas păstrată, ne dă însă modru a ne convinge, că Traian şi-a îndreptat continua sa atenţie şi grija asupra fiecărei provincii până la minutiositate şi că tot ce s'a făcut în vremea domniei sale, era după planul, propusul şi voinţa lui.

După 7 ani de pace rodnică fu silit Traian să pornească iar în războiu. Anume „regele-mare” al Partilor, Cosroes, alungă în 113 d. Hr. pe Axidares, regele Armenilor, vazal al im-

neriului Romei, din scaun și îl înlocui cu un nepot al său, Partihomasisiris, ocupând cu arme Armenia pe seama acestuia.

Isprăvind în Armenia, se îndreptă Traian împotriva Partilor, îi bătut, ocupă Mesopotamia și o prefăcu în provincie română. Traian iernă în Mesopotamia departe de centrul împărăției sale.

Cu primăvara anului 116 continuă Traian luptele sale cu Partii, ocupă Seleuchia și luă și capitala Partilor. **Ctesifonul**, ba captivă și o fică a mare-regelui partic **Cosroes**, făcând pradă chiar și tronul din aur massiv al dinastiei Arsachizilor.

Ajuns mai la porțile Indiilor, Traian era și dânsul aproape de idealul lui Alesandru cel-mare al Macedoniei. Era însă trupește cu mult mai istovit, decât ca să se fie putut rezolvi, să continue marsul triumfal al legiunilor sale până în valea Ganghesului. Și cu atât mai puțin, pentru că chiar pe când încorporă Mesopotamia între provinciile romane îi veniră stiri supărăcioase din părțile Asiei mici. Vestii, că în unele provincii orientale ale imperiului s'au ivit răscoli sângeroase, căror au căzut victimă zeci de mii coloniști romani din acele provincii. Urzitorii acestor vărsări cumplite de sânge erau Evreii, cari fuseră dela anul 70 d. Hr. încoaci, când Titus ruină Ierusalimul, împrăștiati prin diferitele provincii romane din Orient.

În calea-i de întoarcere din Mesopotamia află Traian cu înfiorare despre atrocitățile îngrozitoare, făptuite de Evrei în Palestina, Egipt, Lybia și pe insula Cipru asupra mii și mii de cetățeni romani. Adânc mâhnit luă Traian împotriva răsculatilor cele mai aspre măsuri și legații săi, Lusius Quietus și Quintus Marcius Turbo sufocară răscoala cu o rigoare, care corespundea devizei „ochi pentru ochi”, așa, că în unele provincii n'a mai rămas un singur suflet de Evreu în viață.

Adânc posomorât căuta Traian să-și ia calea spre Roma. Strapatiile mari îi atraseră însă o grea boală de inimă, îl încoltise așanumita boală de apă. Silit de suferințe, Traian trebui să întrerupă călătoria sa în Selinus, oraș pe termurele Chiliziei, unde la 8 August 117 d. Hr. își dădu zăcănd pe brațele soției sale Plotina, marele său suflet. Pe urma lui ajunse împărat nepotul mătușei sale Ulpia, Publius Aelius **Hadrianus**.

Am dat în cele de mai sus istorisirea pe larg a vieții și regimului împăratului Traian, dela a căruia moarte chiar în acest an se împlinesc 18 veacuri, doritori a contribui la întipărirea figurei sale mărețe în sufletul fiecărui român. Personal nu Traian strămoșul de sânge al nimărui dintre noi, însă el a

fost urzitorul conștiință al neamului nostru, romanizatorul cu plan și energie al acelui ținut european de mare și decizătoare însemnătate, pe a cărui întins există și trăește și azi poporul plămădit de dânsul: neamul românesc.

Dar aflăm de lipsă și aceea, ca să atragem atenția fiecărui român gânditor la soarta neamului său asupra regimului împăratului Traian, întru a putea să se convingă ori-și-cine, că Traian a fost primul, care a constatat neasămănat marea însemnătate geografică și strategică a acelui petec de pământ din Europa, care consta din Dacia de oarecândva, Ardealul de azi, și din împrejurimea sa.

CUGETĂRI.

De Nicolae Iorga.

Patria e pentru cei mulți patria lor, pentru câțiva patria părinților lor, pentru foarte puțini: patria fiilor lor.

Mormintele răspund numai acelor, cari au dreptul să le întrebe.

Viteazul privește pericolul; cutezătorul îl caută; nebunul nu-l vede.

Când doi se bat, se poate să câștige și al treilea, — dar numai dacă s'a bătut și el.

Sunt mulți oameni, cari văzând un drum în dreapta și altul în stânga se culcă la răscruce suduind pe cine a tăiat căi încurcate.

Un steag cu stegarul gata să moară pentru el va fi moralicește totdeauna un partid, iar mii de fugari, cari au părăsit steagul lor nu vor fi unul niciodată.

Nu te întreba de rostul vieții, când te gândești la moarte, ci când te pregătești la fapte.

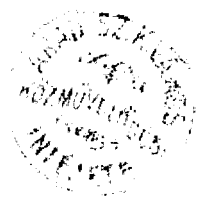
Lucrul tău să fie ca slujba în biserică: fără alte gânduri și fără alte cuvinte.

Sufletele tari nu sunt cele răzimate pe multe propteli, ci acele care stau numai pe temelie lor.

Amintirea suferințelor tale păstrează-o bine: e comoara cea mai scump plătită.

O granată rusească de 18 cm. neexploatată.

IV.

INSEMNĂTATEA SITUAȚIEI GEOGRAFICE ȘI STRATEGICE A ARDEALULUI.

N'a fost numai un capriț al împăratului Trăian râvna extrem încordată, care nu s'a mulțumit cu subjugarea Dacilor, ci l-a făcut să desvualte o energie fără seamăn în a romaniza și a fortifica cât de îngrabă noua provincie, Dacia. Au mai luat Romanii sub stăpânirea lor și în decursul veacurilor premerse și în al celor următoare zeci de provincii noi, fără ca undeva ei să fie desvoltat o tendință romanizatoare chiar și numai pe a zecea parte atât de întetită ca în Dacia. Chiar și Trăian însăși a mai adăugat imperiului provincii noi, însă nicăiri n'a dat pe față acel zel extrem pentru romanizarea teritorului ocupat, ca față cu Dacia.

Este neîndoios așadar, că Trăian a dus la îndeplinire febrila sa operă de romanizare a Daciei, purces din o convingere intimă a sa, înțeleasă și pe deplin apretiată și din partea contemporanilor săi.

Putem susține, că Trăian și contemporanii săi de aceea au sărbătorit și memorat înființarea provinciei Dacia cu o fală și bucurie nemaipomenită, pentru că priveau și apretiau în acest fapt închiderea porților Apusului și ale Balcanului dinaintea semănțiilor barbare, cari se apropiau de către Asia mare în puhoiu înspăimântător.

Ca să înțelegem pe deplin situația strategică a Ardealului, e destul să aruncăm o privire asupra hartei topografice a Europei.

Încă pe vremea înființării împărăției romane porniseră dinspre răsăritul Europei, împinse către Apusul cult și bogat, cete de popoară nomade. Roirea neamurilor Asiei mijlocie executa asupra semănțiilor parte germanice, parte slavice, parte scitice, cari trăiau în Rusia sudică de azi, o presiune, care nu le dădea alta deslegare decât ca ori să încerce ele a se refugia tot mai mult spre Apus și Miazăzi, ori să se lase doborâte la cea mai cruntă sclăvie de către semănțiile asiatice din călcâiul lor.

Încă în anul nașterii lui Iuliu Cesar, la 102 n. Hr. intrăseră doar în Italia Teutonii, pe cari i-a repus Gaius Marius la Aqua Sextiae.

De-abia ocupase Iuliu Cesar Gallia (Franța de azi) în anii 58—54 n. Hr. și stăveri granița Rinului, în 53 n. Hr. trebui să treacă Rinul pentru a pedepsi pe Eburoni.

Dela Cesar încoaci tot mereu băteau la porțile imperiului roman năvălirile barbare. Primul împărat Octavian August avu să întîmpine năvălirile Tauriscilor, Reților și ale altor popoare germăne. Favoritul său, Drusus luptă ani de-a rândul împotriva Cheruscoilor, Sugambrilor, iar după moartea acestuia, Tiberius și fiul lui Drusus, Germanicus, duceau din an în an lupte crâncene cu semînțiile năvălitoare ale Germanilor de pe malul drept al Rinului și de pe cel stîng al Dunărei superioare. Nu odată avură aceste popoare războinice norocul, ca să câștige victorii asupra legiunilor romane, cum a fost învingerea lor din anul 9 d. Hr. în pădurea dela Teutoburg, unde Armin, vîtavul Cheruscoilor a nimicit cu desăvîrșine legiunile legatului Varus.

Știm, că și Trăian, încă și ca împărat nou, a luptat împotriva germanilor și numai după-ce a asigurat pe deplin hotarele imperiului față cu Germanii, a plecat la Roma, ca să ocupe principatul său.

Trăian știa astfel din propria sa experiență, că după lupte de peste un veac și jumătate, deși nu li-a succedat Romanilor să supună popoarele germane, li-a succedat cel puțin să asigure hotarele dinspre Germania ale imperiului astfel, că din aceasta parte nu mai erau de așteptat năvăliri în stil mai mare. Linia de apărare, care o tindea fluviul Rin, provăzută cu dese fortificații puternice, precum și Dunărea și la sudul ei Alpii groaznici formau o siguranță de neprețuit pentru hotarele părților apusene ale imperiului.

Nu astfel stătea lucrul dinspre Răsărit, unde Dunărea singură nu tindea destulă siguranță împotriva năvălirilor barbare.

Trăian știa și aceea, că semînțiile germane, oprite în decursul alor 150 ani în loc și astfel silite a se așeza stabil pe ținutul dintre Rin și Vistulă, au să formeze și ele singure o stavilă puternică în calea roirii de popoare, ce avea să vină dela răsăritul Europei. Erau popoare de mari calități semînțiile germanice, cari în luptele lor cu legiunile romane și-au însușit arta războirei într-o măsură, care îi făcea a fi superiori tuturor popoarelor răsăritene. Era de provăzută așadar, că năvălirile, ce ar avea să vină peste Germania, au să fie oprite de însăși triburile germanice, nainte de a se putea izbi de hotarele dela Rin ale imperiului roman.

Dimpotrivă la hotarele dela Dunărea de Jos granița imperiului tindea o poartă deschisă. Proba au dat-o chiar Dacii, cari vreme de 150 ani au fost teroarea imperiului, adunând din răzbi în cetățile Daciei atâtea comori, încât Trăian luându-le,

fost în stare să reguleze cu aceste valori de miliarde finanțele imperiului, grav zdruncinate de către antecesorul său, Domițian.

Dealtcum o privire asupra hartei Sarmăției (miezul Rusiei europene de azi) documentează, că nici împrejurările topografice nu indicau o cale mai prielnică popoarelor puse în mișcare dinspre Asia mare, ca întinsele stepe rodnice ale Scitiei (Rusia sudică de azi) și în continuare Moldova și România de azi, parte spre peninsula balcanică, parte spre Pannonia.

Miezul Sarmăției îl formează imenzele mlaștini ale Pontesiei (Rochino) cu păduri seculare de o estindere uriașă. Nomazii aveau așadar să se decidă a ocoli ei aceste mlaștini ori dinspre Miazănoapte, ori prin Sud. Nordul nu promitea nici o pradă, ba era o țară rece și puțin fertilă; deasupra locuitorii băștinași formau o falangă războinică îndârjită. Dimpotrivă șesul nestârșit al Scitiei oferea începând dela Asia mijlocie (Turchestanul de azi) până la malul stâng al Dunărei, o cale prielnică cu pășiuni bogate. Și era deasupra și calea mai scurtă și mai lesne.

În calea acestui curent natural al năvălirilor barbare Transilvania de azi, simburul Daciei romane, împresorată din toate părțile cu munți înalți, forma o cetate uriașă, menită să apere nu numai Apusul și peninsula balcanică, ci și șesurile bogate, ce se întind spre răsărit până la Nistru și spre Meazăzi până la Dunăre, de năvălirile semintțiilor barbarice.

Acesta era conceptul luminat al lui Traian și pornind din acest adevăr a romanizat el Dacia cu atâta grabă și energie, legând cu insistență și urmașului său, Hadrian, la inimă întărirea acestei fortărețe a imperiului.

Veacurile următoare dădură cea mai deplină probă a acestei prevederi.

Sub era de înflorire a imperiului roman, care s'a început cu Traian, s'a continuat cu Hadrian (117—138 d. Hr.), Antoninus Pius (138—161) Marcus Aurelius (161—180) și Septimius Severus (183—211 d. Hr.) până la Caracalla cel cumplit, împărații Romei au purtat grija acestei sentinele a culturii și Dacia s'a romanizat într'o măsură, ce întrecea toate așteptările.

Dovadă e faptul, că limba românească, în butul atâtor veacuri trecute, este limba cea posibil mai curat conservată dintre toate limbile romanice (latine).

După moartea lui Septimiu Sever se înstăpâni însă asupra vieții publice romane demoralizarea generală. Pretoriani și legiuni se întreceau în a ucide Cesari și a ridica la purpură pe favoriți. Așa omorără pe Caracalla (217 d. Hr.) ca să facă

împărat pe **Macrinus**. Pe acesta îl resturnă (în 218 d. Hr.) **Elegabal**, susținându-se la putere abia 4 ani. Urmasul acestuia **Sever Alexandru**, fu asasinat în anul 235 d. Hr.

Urmă pe tron **Verus Maximinus**, pe vremea căruia **Goții** trec peste Dunărea de jos pentru prima-oară.

Ursita imperiului roman era decisă. Cēsarij Romei nu-s mai băteau capul acum cu apărarea Daciei și cu împiedecarea năvălitorilor, cari veniau tot mai adese și tot mai impetuoși spre Cărpăți și Dunăre, ci stăteau în continuă luptă cu contra-pretenđenți la împărăție.

Astfel se slei puterea de rezistență a brațelor legionariilor romani și trecu în uitare din conștiința publică a fiilor Romei adevărul stăverit de mintea luminată a lui Traian, că munții Carpaților, cari încunjură Ardealul de azi, sunt cetatea menită să apere miezul, Apusul și Sudul Europei împotriva Orientului expansiv și că fără Ardeal stă calea tuturor oardelor deschisă spre inima Europei.

Coloniștii romani din Dacia și Dacii, Geții și Agatirsii romanizați plătiră scump aceasta neglijare a Daciei. O parte mai mică a lor se refugiază, cu retragerea legiunilor din Dacia deodată, peste Dunăre. Grosul însă rămase resemnat pe vatră părănșilor.

Și urmară șir năvălirile. În anul 238 intrară **Goții** prima-oară. În 245 d. Hr. se apropiară **Carpilii**, pe cari îi succese împăratului Iulius **Filippus** să-i oprească la Prut, cedând părțile Daciei de peste Prut. În anul 248 veniră însă pentru a doua-oară și definitiv **Goții**. Contrapretententul Traianus **Decius**, șeful legiunilor din Moesia, Iliria și Pannonia porni cu oastea sa în Italia împotriva lui **Filippus**, pe care îl și învinsă la **Vendone**, luându-i purpura. Într'aceea însă trecură **Goții** cu ușor peste Dacia devastată în peninsula balcanică până la **Tessalonica** și **Filippopolis**. **Decius** încercă desperat să-i respingă, ba voia să le taie calea de retragere, însă fu învins de către **Goții** în bătălia dela **Abrittus** (în Dobrogea), căzând și el însăși. Urmasul lui **Decius**, legatul de odinioară a Moesiei, împăratul **Trebonianus Gallus** trebui să lege cu **Goții** o pace rușinoasă, obligându-se și la tribut, numai ca să-i vadă rentorși dincolo de Dunăre. De mântuirea Daciei din mâinile **Goților** nici vorbă nu mai putea fi.

Astfel fu înstrăinată provincia Dacia dela sânul imperiului roman chiar în acel an, când se serba în capitala imperiului cu splendoare nemaivăzută împlinirea alor 1000 ani dela fondarea Romei...

V.

SOARTEA POPORAȚIUNEI DIN DACIA, DELA OCUPAREA ȚAREI DE CĂTRE GOTI PÂNĂ LA FONDAREA PRINCIPATELOR RO- MÂNESTI: MOLDOVA ȘI MUNTENIA.

Pe la jumătatea veacului al treilea nu era nimic mai obișnuit decât să se vadă sosind în cuprinsul Daciei trimesii cutărui rege sau „judecător” al Gotilor pentru a cere dijma dela păstori dela plugari și pretul răscumpărării dela orașe. Aceste orașe căzuseră, de almintrelea, foarte repede în sărăcie; rar când vreun împărat nou își dădea ostăneala să le ridice zidurile din nou. Drumurile nu mai era sigure; izvoarele de bogăție secaseră în parte, așa încât viața orășenească, care strălucise timp deabia o sută cinzeci de ani, era acum în decădere deplină. Aușitămăș însă satele cele vechi dacice și altele nouă, întemeiate de urmă și după chipul lor. În satele acelea trăiau acumade-ia valma și urmașii vechilor barbari și târgoveții mai săraci gotiți din orașe, pe când orășenii bogați trecuseră dincolo de Dunăre, retrăgându-se pe măsură ce se retrăgeau ostile.

Ca să ascundă rușinea imperiului pentru pierderea unei provincii atât de prețioasă, dădură acum Moesiei numele de „Dacia”.

Stăpânii Daciei vechi, erau, începând anul d. Hr. 248 și cucesăvârșire dela a. 256, Gotii. Ei însă se mulțumiau cu dijmuri și trăiau viață nomadă, separatizată de cea a populațiunei vechi, stabilizată în Dacia. Așa se poate explica faptul, că Gotii, cari au stăpânit Ardealul vreme de peste un veac, abia au lăsat ceva urmă a dominației lor.

Preocupați de pofta lor de pradă, ei se pregăteau mereu pentru noui năvăliri peste Dunăre. Nenorocul Gotilor era, că imperiul roman fu dăruit de soarte chiar pe vremea acelor năvăliri cu trei împărați vrednici, de origine illirică, **Claudius Aurelianus** și **Probus**, cari desvoltară mari încordări pentru respinge pe barbari de pe malul drept al Dunărei. — Singur băătălia dela **Naissus** (Niș) căzură 50 mii Goti.

În a doua jumătate a veacului al IV-lea porniră din stelele Răsăritului **Hunii**, cari izgoniră din calea lor pe Goti, așezându-se pe sesurile Ungariei de azi. Ardealul și peste tot vechea provincie Dacia ajunse a fi atârânătoare lor.

Pe urma Hunilor împrăștiati veniră **Avarii**, iar dupăce spărură și aceștia, în veacul al IX-lea **Maghiarii**.

Maghiarii se mulțumiră însă, afară de Pannonia și se dintre Dunăre și Tisa, numai cu ocuparea pașnică a Ardealului propriu, iar peste Carpați treceau numai când escurgeau, căi războinice ori căutau să respingă invașiuni barbare venite din Orient.

În veacul al X-lea întărindu-se Ungurii, trecură la calicizm și își instituiră din dinastia cea veche un rege, pe Ștefan cel sfânt.

De aici înainte Ungurii ajunseră a fi un popor tare, așezat trainic și cu viitor, iar Ungaria intră în rândul statelor europene pene trainice, aparținându-i ca parte integrantă Ardealul.

În decursul veacurilor de năvăliri barbare populația Dacia de oarecândva a trecut prin nespuse peripeții. Trăind drumul mare al invașiunilor și incapace a rezista, a căutat să afle refugiu în munți, în păduri și prin văi ascunse, trăind viață de fugar, pururea stăpânit de teama barbarilor jăfuiți. E firesc, că în acest mod șesurile dincolo de Carpați au rămas vremea năvălirii barbarilor tot mai părăsite și că grosul populației din Dacia lui Traian s'a conglomerat în munții Carpaților resp. în Ardealul propriu.

Într'aceea s'au perondat prin Moldova, Basarabia și Muntenia de azi număroase popoare slavice și turanice, trezindu-se spre peninsula balcanică, dintre cari cele mai trainice au fost Sărbii, Croații și Bulgarii.

Rămăind șesurile de pe malul stâng al Dunărei și în Moldova tot mai părăsite, populațiunea română a Carpaților a început să le împopuleze mereu. La început au roit din Carpați numai familii singuratice, mai târziu plecară cete puternice de Români, mai întâiu spre Muntenia, unde înfruntau du-se, dimpreună cu Românii de dincolo luără parte la înfruntarea și susținerea imperiului romano-bulgar, iar după disoluția acestui imperiu la întemeierea Munteniei și Olteniei. Apoi, mai târziu, pe vremea începutului domniei lui Ludovic cel mare al Ungariei, și dintre Romanii din Maramurăș și nordul Ardealului roiră cete puternice conduse de Voievodul lor, Bogdan, care așezară pe amândouă malurile Prutului, întemeind Moldova.

Evident din toate acestea, că Ardealul a îndeplinit în curs de 1000 ani rolul de cetate susținătoare a vitei române, scăpându-o de perire și de încorporarea ei în popoare străine. Nu numai, ci Ardealul a dat Românilor putința, ca să se așeze ea estinde iar și pe șesurile de dincolo de Carpați ale Ardealului de odinioară.

VI.

ROMÂNII DE DINCOLO ȘI CEI DINCOACE DE CARPAȚI.

Românii roși din Ardeal au stat și după înființarea principatelor **Muntenia și Moldova** în dependență de regii ungari, ba Oltenia a format multă vreme parte integrantă a Ungariei, fiind administrată de către Banul Severinului.

Numai prin veacul al XIV-lea s'au desfăcut Muntenia și mai târziu și Moldova temporal de sub supremăția regilor Ungariei. Acest interval n'a ținut însă nici vreme de o jumătate de veac. Voevozii români fură cunștrâși de împrejurări a se răzima iarăș **pe puterea de rezistență a Ardealului** și în consecință pe forțele țarei ungurești.

Aceasta întorsătură o provocă noua năvălire barbarică pornită dela Răsărit, din mijlocul Asiei, care năvălire înspăimântătoare, deși nu venia dinspre Scitia de odinioară, ci de astădată peste Asia mică, totuș iar în cetatea Carpaților avea să se izbească.

Situația topografică, atât a Moldovei cât și a Munteniei, a fost dela început în legătură cu lupta cea mare, pe care o ducău sau trebuiau să o ducă în curând Puterile creștine din Nordul și Apusul lor, **Ungaria și Polonia**, cu dușmanul cel mare al Creștinătății, care se ridică dela Miazăzi, cu **Turcii**.

În adevăr, Turcii izbutiseră a se face cu totul stăpâni pe întreaga Peninsulă Balcanică. Încă de pe vremea când domnia în Tara-Românească Vlaicu-Vodă, stăpânitorii sârbi din părțile **Macedoniei**, uniți sub conducerea Despotului **Uglikeș** dela **Seres** și a **Craiului sârbesc Vucașin**, (care ținea pe sora vitregă a lui Vlaicu), fură biruiți lângă râul **Marîța** în anul 1371. Cele două căpetenii creștine căzură în această luptă. Asupra Sârbilor stăpânia de acum înainte, însă cu un titlu mai puțin strălucitor decât acela de Craiu și cu drepturi mai puțin întinse, **Lazăr**, care își zicea Cneaz (vecinii îl numiau e latinește: comes, comite). Lazăr avea însă mai mult Ținuturile dunărene și era în legătură cu Ungurii, pe când în părțile mai adânci ale muntelui macedonean era stăpânirea **Brancoviceștilor**. Lazăr încercă să înlăture năvălirea turcească ce înainta prin silinta comandanților turcești dela graniță (a belgilor) pe linia **Nișului** (Serbia Veche). Odată, într-o ciocnire a lui cu dânsii, putu să aibă biruința, dar Turcii erau în stare să-i răsplătească iute, și în chip îngrozitor. Sultanul **Murad** însuși veni împotriva Sârbilor, și o a doua luptă se dădu în câmpia dela poalele Pin-

dului, care se numește a **Mierlelor** sau **Cosova**. La urmă, oastea turcească birui, și, dacă Sultanul Murad fu omorât în invălmășală, el avu drept urinaș pe fiul său, **Baiezid**, care era cu mult mai presus în ceea ce privește însușirile războinice. Sultanului acestuia nou i-s'a zis: **Fulgerul**, fiindcă hotărârile sale nu suferiau nici o zăbavă și-l aveai înaintea ochilor când nici nu te gândiai la dânsul.

Baiezid nu mai voi să stăpânească în felul patriarhal cum stăpânise tată-său, ci înțelegea a fi Domn deplin în părțile Răsăritului, Împărat cum fuseseră vechii Împărați ai Constantinopolei de până aici. Acesta trebuia să fie cu adevărat o grozăvie primejdie pentru orice stăpânitor creștin dela Sudul Dunării, și chiar pentru țările românești, cari începuseră a-și înigheba rostul pe malul stâng al Dunărei, și, deci, și pentru Ungaria vecină.

Moldova era deastădată mai departe de primejdie, până ce Muntenia, care se numia și Țara-Românească ajunsese în pericol nemijlocit. Noroc, că avea pe acele vremuri un Domn înțelept și viteaz, pe **Mircea-cel-Bătrân**, care ridicase țara sa la putere respectată.

Turcii, cari nu se puteau gândi la o cucerire de-odată a Țării-Românești, căci erau prea slabi pentru aceasta, întrebuițară un mijloc pe care l-au întrebuițat totdeauna străinii față de noi: desbinarea între ai noștri. Ei găsiră un boier de neam domnesc, **Vlad**, pe care-l numiră Domn; o oaste turcească veni să-l aducă în țară. Sultanul însuși năvăli, unit cu Sârbii, cari erau acum vasalii săi, în părțile oltene. Se dădu o luptă la **Rovine** (adecă: Mlăștini), prin Ținutul de dealuri al Jiului-de-jos (satul se află încă și până acum). A fost o luptă mare: dintre fruntașii Sârbilor, a căzut aici și fiul lui Vucasin cu sora vitregă a lui Vlaicu, vestitul Marcu „feciorul de Craiu” sau „Crăișorul”, pe care l-au cântat multă vreme, cu mândrie, pentru biruințele sale și pentru sfârșitul său în anii de tinerețe. Cânteccele vitejești ale Sârbilor (10 Octomvrie 1394).

Înzădar învingerea dela Rovine, Mircea totuș trebui să treacă pas de pas în fața potopului turcesc ajutat de Sârbi, ba chiar și de către partizanii lui Vlad. N'avea altă scăpare, decât retragerea în Ardeal.

El căută întâiu să ajungă la reședința sa pentru a-și culege de aici comoara. Din Argeș el apucă pe linia Dâmboviței, spre trecătoarea Branului, unde, încă de pe vremea aceasta, Ungurii făcuseră cetate în fața pasului, — vestita cetate a Branului, care mai târziu a fost chiar în stăpânirea lui Mircea.

— și ajunse la Brașov. Regele Ungariei, care auzise de pregătirile Turcilor, veni și el acolo.

Astfel nevoia apropiie și împacă pe Mircea cu Sigismund, regele Ungariei și în Martie 1395 Sigismund și Mircea făcură legătură pentru a se lupta împreună împotriva Turcilor.

Moldova, întemeiată mai târziu ca Muntenia, era pe aceste vremuri în desvoltarea ființei sale, ea se întindea în adevăr repede parte către Dunărea de jos și hotarul Munteniei, parte către Nistru și chiar și peste Nistru.

Petru, Domnul Moldovei înțelese și el rostul vremii și după războiul, care-l dusă Mircea al Munteniei în alianță cu Sigismund, regele Ungariei, împotriva Turcilor, se provocă o apropiere sinceră între aceste două țări tinere românești.

Amândouă erau însă prea mici și slabe, ca să poată rezista potopului turcesc vreme îndelungată și de aceea Domnii români căutară a se răzima pe țările mai puternice, cari le aveau la spate.

Nu era pe acea vreme nici o Ungarie nici o Polonie cu adevărat tare, cu o dinastie bine așezată, cu o politică hotărâtă, care să fie în stare a se alia cu principatele românești pentru a respinge împreună cotorpirea păgână. Stim, ce s'a întâmplat după moartea lui **Ludovic cel mare**, rege al Ungariei și totodată al Poloniei: dintre ginerii lui, cel din Ungaria, **Sigismund**, râvni Polonia, iar cel din Polonia, **Vladislav Iagello**, se numia și rege al Ungariei. Domnii români, Mircea și Petru, trebuiau să aleagă între unul și celalalt. Urmașii lor inclinară însă tot mai mult spre o cooperare cu Ungaria, care era și ea tot mai grav amenințată cu cotorpire și astfel trebuia să desvoalte energie mai potențată pentru răspingerea năvălirilor turcești.

Încă pe vremea luptelor, cari le-a dus Sigismund, regele Ungariei în alianță cu Mircea-cel-Bătrân al Tării-Românești, s'au distins oastea separată ardeleană, condusă de către voevodul Ardealului, **Stibor**, care oaste și după ce Sigismund fu învins la **Nicopol** de către **Baiazid** și constrâns a se refugia pe corăbii, tot se mai ținea în putere, ba prinsă pe **Vlad** și restabili domnia lui Mircea peste întreaga Muntenie.

Aceasta oaste a Ardealului a constatat afară de Maghiari și Săcui, în mare parte din Români. Și nu numai din simpli gregari de viță românească, ci și din ofiteri din neam românesc, documentat fiind, că pe acea vreme erau prin țara Bârsei și a Făgărașului, în jurul Amlașului, în Unedoara și în alte

ținuturi ale Ardealului număroase familii de nobili, boieri români.

Dintre aceștia s'a ridicat **Iancu Corvinul** de Unedoara, acel bărbat, despre care Istoria Ungariei recunoaște, că **mare erou decât cum era dânsul, n'a născut țara ungurească**.

Punicul lui Iancu de Unedoara era Șerban Corvinul, chinul Românilor din Unedoara. Fiul acestuia Voicu, a luat parte în războaie și a primit dela regele Ungariei, Sigismund, ca donațiune castelul Unedoara, intrând prin asta în rândul nobililor ungari. Voicu avea trei fii, pe Iancu, pe Ioan (Iovan) și pe Voicu. — Dintre aceștia Ioan a figurat și el multă vreme dealătura fratelui său mult mai vestit, Iancu, până-ce Voicu pare a fi murit în tinerețe.

Urmasul lui Sigismund pe tronul Ungariei, regele **Albert** încredință la anul 1439 pe Iancu de Unedoara și pe frate-său Ioan cu apărarea țării împotriva năvălirilor turcești.

Și cu aceasta se începu o eră de lupte eroice purtate de Tara-Ungurească, atât în apărarea existenței sale propriie, cât și în apărarea Țării-Românești de cotoropirea păgână.

În acestea lupte strălucite, Românii din Ardeal, în frunte cu un neîntrecut conducător de oaste, român ridicat dela treapta poporului de rând până la cea mai înaltă demnitate, până la postul de guvernor înlocuitor de rege, — au luptat umăr la umăr cu românii din Tara-Românească vreme îndelungată.

Și deastădată Ardealul a fost cetatea, care tindea putere de rezistență șesurilor întinse a Munteniei, care în zile de restriște oferia loc sigur de refugiere, iar pe vremea reculegerii, dădea putința răspingerii vrășmașului peste Dunăre,

Până-ce n'a dat imperiul otomanic spre slăbire, cu puține și scurte întreruperi, tot împreună au trebuit să se apere Ardealul și principatele românești împotrivi invasiunii păgâne. Și de câte-ori s'au abătut voievozii români dela aceasta conduită, răul s'a revărsat în primul rând asupra țării lor, cufundându-o tot mai adânc în jugul străin.

Că nici Iancu de Unedoara și tot așa nici fiul său, regele **Matia Corvinul**, nu figurează în istorie ca români, nu poate să ne pună în mirare. Vremurile lor nu cunosteau ideia naționalității și iubirea limbei materne. Maghiarul cult vorbea latinește, boierul și voievodul din principatele românești vorbea și scria slavonește. Cine se ridica între „nobili” își lăsa limba și se alipia clasei stăpânitoare și datinelor acesteia. Limba mamei o păstra pe seama vecurilor următoare — poporul de rând, bietul iobag și clăcaș.

Însămănătatea strategică a Ardealului nu o ilustrează nimic mai elocuent, ca faptul, că după ce și Ungaria proprie căzu la 1526 în cea mai mare parte a ei în mâinile Turcilor și ajunse mai târziu a fi prefăcută în pašalicuri turcești, Ardealul, deși silit la rol de vazal, totuși își putu conserva ființa sa de Stat, sub toată durata dominațiunei păgâne. Nu numai, ci Ardealul era adese protectorul nemijlocit al Munteniei și Moldovei și totodată mentorul Ungariei proprii.

CUGETĂRI.

De Nicolae Iorga.

Națiunea ta nu e numai națiunea de unde vii, ci aceea, din care meriți să faci parte.

S'au văzut vulturi murind de foame, dar niciodată căutându-și hrana în cotețul găinilor.

Este un triumf cu robii în urmă, și altul în mijlocul celor desrobiți.

Un popor poate să nu-și aleagă conducători; dacă-i admite, e vrednic de dânsii.

Poporul poate iubi în tine numai nădejdea lui.

Între frânturile unui neam cultura poate statornici acele legături, ce nu se văd și nu se pot împiedeca.

Ca să fii în adevăr înlănțuit în viața ta, trebuie să fi bătut singur piroanele.

Din cerul totdeauna vesel nu cade roadă.

Drumul lung începe de unde ai obosit.

Pe unii îi disprețuiesc aceia, cari nu-i cunosc; pe alții cei-ce îi cunosc prea bine.

Singura cetate, care nu se poate lua cu sila, este sufletul omului.

VII.

PE URMA TURCILOR — MOSCOVIȚII.

În veacul al XVII-lea începu să scază tot mai mult puterea expansivă a Islamului, și Ungaria, care se alipise încă în decursul veacului al XVI-lea imperiului romano-germân, pentru a fi scăpat de sub dominația turcească, prin aceea, că și-a ales rege din dinastia habsburgică, se reculegea pas de pas.

Regii Ungariei din glorioasă dinastie de Habsburg, totodată și împărați romano-germani, ajutați de oștirile acestui imperiu mare, recupau meren dela Turci câte o nouă bucată din corpul Ungariei. Și **Ardealul ajunsese sub stăpânirea Habsburgilor**, ca mare principat separat.

Principatele românești erau însă atât de adânc cufundate în demoralizarea groaznică, care se înstăpânise asupra imperiului turcesc, încât nu mai aveau simțul recerut, pentru a pricepe situația nouă a lucrurilor.

Oștirile Habsburgilor, după-ce scoaseră pe Turci din Ungaria, trecură și în Muntenia, ca să o elibereze de sub dominațiunea păgână. În pacea dela 1718 imperialii primiră Oltenia cedată lor de către Turci. Boierii însă nu să stiau împăca nici-decât cu noua stare de lucruri. Statul maior austriac nu respecta prerogativele lor boieresti, ci îi supuse la dări și introduse ordine și egalitate de drepturi, hotărându-se care sunt drepturile și datorile fiecărei categorii de locuitori. Se făcură drumuri, se clădiră căzărmi, dar boierii și clerul nu erau mulțumiți, fiindcă autoritatea cărmuirii îngusta neconținut prerogativele lor.

Boierii din Moldova se împotriviră cu arma oștirilor austriace, preferând a rămânea țara lor sub jugul turcesc, ei însă la largul lor, decât ca „neamțul” să introducă și în Moldova puțină rânduială.

Prin pacea din 1739, legată între Austrieci și Turci la **Belgrad**, se restituî Tărei românești Oltenia și principatele românești intrară în epoca Fanariotilor. Poporul de rând din Oltenia apretia însă altcum rânduială nemțească și deodată cu retragerea trupelor imperiale din Oltenia au plecat spre Bănatul timișan o coire de „clăcași”, cari au împopulat ținuturi întregi din aceasta țară.

Reprivind asupra dominației austriace din Oltenia: nu putem să ne desfacem de sub impesia „momentului pierdut” — „ocaziei scăpată”.

Este doar neîndoios, că dacă egoismul boieresc ceda loc în suflète unei apretieri mai superioare a situațiunei, care i-se

oferea întregului neam românesc împreunat sub sceptrul habsburgic, ce perspective de înaintare culturală și întărire ni-se deschideau tuturor!

Să nu uităm, că locul conducător în Europa îl ocupase după sfârșitul imperiului roman apusean, împărația romano-germână. Heghemonia europeană trecu în mâna Germanilor și dela împăratul Carol a V-lea încoaci în mâna dinastiei de Habsburg.

Din momentul ce Ungurii își aleseră rege din familia Habsburgilor și prin asta dadură pe față, că numai ajutați de puterea împărației romano-germane nădăjduesc a scăpa de primejdia turcească: Ungaria și Transilvania fură designate de anteposturi apărătoare ale imperiului romano-german și totodată și ca teritorii, cari aveau să fie apărate cu puterea acestui imperiu împotriva barbarilor.

N'aveau așadar nici principatele române un lucru mai cuminte de făcut, decât ca să se alipească către stăpânul Ardealului, ca astfel să scape și ele de sub influința și dominația turcească. Așa, cum o făcuse Mihail Viteazul, care chiar pe vremea, când era în floarea puterii sale, n'a ezitat a se închina Voievodului Ardealului, lui Sigismund Báthory, și mai târziu împăratului Rudolf, numai ca să primească ajutor împotriva Turcilor.

Nu erau însă nici Voevozii nici boierii români de pela începutul veacului XVIII-lea de talia, a se ști ei înălța la un punct de vedere mai ridicat. Măcar că ora era supremă, căci se apropia dinspre Sarmatia o nouă putere expansivă, drept-că creștină și de o lege cu românii, dar nu mai puțin primejdoasă pentru ființa și viitorul neamului românesc, decât cum erau Turcii.

Se apropiau — Moscoviții.

CUGETĂRI.

De Nicolae Iorga.

Vai de poporul care cere odihnă pe drumul mare, în care se îmbulzesc națiile.

Dintr'un popor fac parte toți câți știu că fac parte din el.

O biserică națională are în numele lui Dumnezeu grija unui singur neam.

VIII.

PRIMEJDIA „RUSEASCĂ”.

Puterea imperiului rusesc a luat pași gigantici în dezvoltarea sa dela țarul **Petru cel mare** încoaci.

Imprejurarea, că stările sociale rusești asemănau până la minuțiositate cu întocmirea claselor de oameni din principatele române, făcu, ca voievozii și boerii principatelor românești nu numai ca să nu aibă nici o idee de primejdia moscovită, ce se apropia, ci dimpotrivă să se bucure de venirea Rușilor.

Voda Dimitrie Cantemir intră în legături strânse cu țarul **Petru cel mare**, închinându-i-se acestuia.

Istet și bun cunoscător de oameni, țarul **Petru** îndată și staveri orânduiala nouă a Moldovei. Ca alipirea ei către imperiul muscălesc să nu facă resenz, îndatori țara la foarte puțin față de Rusia. Voievodului îi asigură dreptul de ereditar de stăpânire și o situație de autocrat, iar boerii și clerul căpătără întărirea dijmelor, scăpară față cu curtea domnească de orice dări, rămânând ca aceasta să se ție numai cu din venitele propriu zise domnești.

Petru cel mare veni la Iași ospătându-se cu domnul moldovenesc. Veniră și oștirile sale, cari se întâlneau cu Turcii la **Stănilești**, unde Turcii și Tătarii îl bătură și impresorară. Țarul însăși abia scăpă, — se zice că mituind pe marele-vizir turcesc cu bani mulți, — și trebui să se aplece la pace, prin care abzice de Moldova și se invoiește ca și prietenul său, **Dimitrie Cantemir** să fie dat afară din scaunul său de domnie.

Tarina Ana Ivanovna (1730—40) a purtat al doilea războiu cu Turcii, care ținuu vreme de 4 ani, dela 1735 până la 39 și înaintă pe Ruși până la malul drept al Nistrului.

Sub domnia țarinei **Caterina II** (1762—96) a urmat al treilea războiu ruso-turcesc care s'a început la 1768 și a durat până la 1774. De astădată ocupară Rușii principatele românești și trecură peste Dunăre. În pacea dela **Cuciuc-Cainargi** Rusia primi afară de alte succese și protectoratul asupra țărilor românești.

Acest protectorat însemnă, că deși s'au retras Rușii din principate, stăpânitorul adevărat al acestora era **consulul rusesc**, care controla pas de pas pe Domnii acestor țări.

În anul 1788 se începu un nou războiu între Ruși-Austrieci și Turci. **Ecaterina** numi pe **Potemkin** ca guvernator al principatelor, împrejurările europene făcură însă ca țările românești să iasă și din acest războiu nevătămate în integritatea lor.

deși avură a suferi mulți ani dearândul ocupație străină și mizeriile câmpului de luptă.

Sub domnia țarului Alexandru I erupse al cincilea războiu ruso-turcesc. La anul 1806 intrară Rușii iarăși în principatele românești, cari stătură pe durată de 6 ani de zile a acestui războiu tot sub ocârmuire rusească.

De astădată Rusia își dădu pe față arama. Nu protejarea creștinilor, ci dorul de expansiune era motorul războaielor sale cu Turcii. **Rușii proclamară unirea amânduror țărilor românești cu imperiul rusesc**, și această măsură fusese recunoscută deopotamdată și de către marele Napoleon, care pe vremea aceea era în legături prietenesti cu țarul. Principatele nu mai aveau guverne autonome, ci erau **simple gubernii ale împărăției rusești**.

Norocul Românilor, că în 1811 se împuți brânza între Napoleon și țarul Alexandru și acesta având să se aștepte la atac groaznic din partea lui Napoleon, se sili să încheie grabnic pace cu Turcii.

Napoleon cel mare, care se găsia în fruntea Europei apusene și centrale împotriva Rușilor, doria ca Sultanul **Mahmud** să prelungească războiul cu Rușii. Turcia era însă istovită și trimisul lui Napoleon, care venia cu noi instrucții, pentru a lega o alianță formală turco-francesă împotriva Rusiei, a și sosit târziu.

Turcii încheiară cu Rusia la 16/28 Maiu 1812 **pacea dela București**, prin care părțile dintre Prut și Nistru, **Băsarabia** cea mănoasă, fu cedată din corpul Moldovei împărăției rusești.

Boierii protestară împotriva acestei răpiri, arătând că **marcinele** cele grele ale țării vor cădea de acum înainte numai asupra părții apusene a vechii Moldove; dar nu era cine să-i asculte. Basarabia intră deci în stăpânirea Rușilor. Aceștia înștiințară pe boieri, că aceia cari vreau să-și păstreze moșiile, trebuie să se așeze în aceasta provincie, sau să-și desfacă toate drepturile de stăpânire într'un termen scurt. Neputând face aceasta, de-oarece cumpărătorii se învoiseră a da preturi mici, multe case boierești își pierdură astfel averile. În **Chișinău** fu așezat un **episcop**, care urma pe episcopul de **Hotin**, înființat în veacul al XVIII-lea. Mă târziu s'a făcut și o episcopie la **Cetatea-Albă**.

O singură carte românească de biserică s'a tipărit în **Basarabia** rusească, deși multă vreme se mai întrebuintă în bisericile de sate de acolo limba noastră; dar, **de prin anul 1880**, s'au luat **măsuri, care au înlăturat-o cu desevărsire**. Numai astăzi se începe iarăși o mișcare pentru reintroducerea limbii **"moldovenesti"** în bisericile din Basarabia, mișcare pe care

Cârmuirea rusească caută însă a o împiedeca. Boierii locali nici avură întâiu un rost însemnat în cârmuire, și un **Sturza**, **Scarlat**, a fost cel dintâiu Guvernator al țării. Pe urmă însă, odată cu aducerea de **colonii străine** și cu înlăturarea celui dintâiu **reglement** basarabesc, și Cârmuirea a trecut în mâinile străinilor.

În anul 1853, pe urma încurcăturilor produse în chestia Locurilor Sfinte, iar erupse războiul între Rusia și Turcia. De astădată era pe tronul Franței Napoleon al III-lea, un mare binevoitor al neamului românesc.

Oștirile rusești trecură Prutul și luară în stăpânire amândouă principatele românești. Însă alianța franceză-anglo-italiană trimise oștire în ajutorul Turciei, care asedia **Sevastopolul** și înfrânse puterea Rusiei.

În decursul acestui războiu nici Austro-Ungaria n'a rămas cu mâinile în sân, deși n'a intrat în războiu, ea a poțtit pe Ruși, ca să iese din principatele române.

Cu actul de pace sancționat de către **congresul european dela Paris**, Rusia s'a obligat a retroceda României 3 județe ale Basarabiei (Cahul, Bolgrad și Ismail).

În anul 1877 porni Rusia din nou războiu împotriva Turciei. La început nici că voiau să știe de o alianță cu România, însă după ce îi bătu **Osman-pașa** la Plevna și primejdia de a fi aruncată întreaga oștire rusească în Dunăre, îi strângea de aproape, ceru marele-duce Nicolae, fratele țarului, ajutorul României „sub orice condiții”.

Oștirile României trecură Dunărea pe la **Corabia**, scoaseră pe Ruși din impas și luptară până la finea războiului cu eroism, care puneă lumea întreagă în mirare.

Și cum a plătit Rusia cea mare micei României acest ajutor dat?

Nu-i român care să n'o știe. I-a luat iar cele trei județe din **Basarabia**.

Populus romnaus memor esse solet.

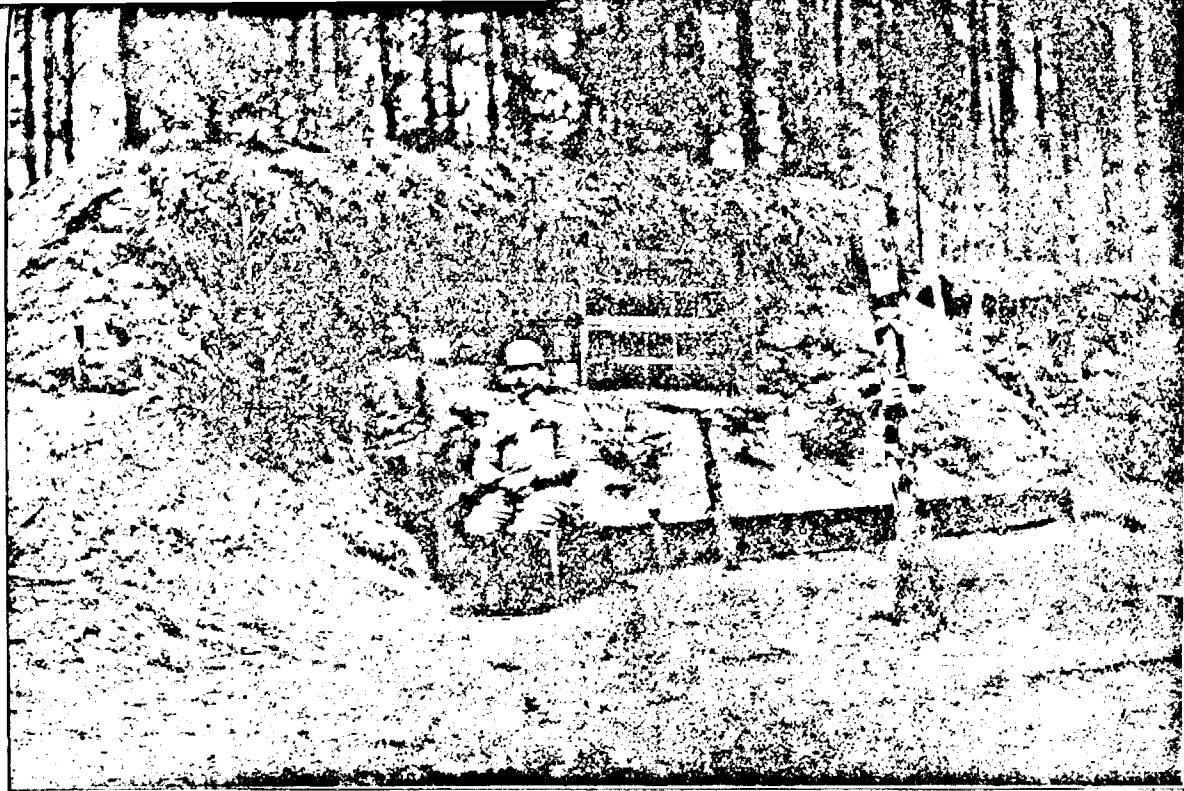
CUGETĂRI.

De Nicolae Iorga.

Mortii se duc în pământ, pentru a-l păzi.

Strămosii trăiesc totdeauna: ori ca o dojană, ori ca o binecuvântare.

Scoala trebuie să te învețe a fi propriul tău dascăl, cel mai bun și cel mai aspru.

O casă în satul Hindenburg, sat făcut de feciori români ai reg. 31.

PARTEA LITERARĂ

Rugăciune.

De GR. ALEXANDRESCU.

Al totului pârînte, tu a cărui voință,
La lumi ne'nființate a dăruit ființă,
Stăpâne creator!
Putere fără margini, isvor de vecinicie,
Al cărui stînt nume pămîntul nu îl știe,
Nici omul murkor!

Dacă la cer s'aude glasul făpturei tale,
Fă ca în totdeauna pe a virtuții cale
Să merg neștrămutat.
Cînd soarta mă apasă, cum și cînd îmi zimbește,
Cînd veselă m'ajută, cînd aspră mă gonește,
Să pot fi neschimbat.

Mîndria 'n fericire să nu mă stăpînească,
Măhnirea în restriște să nu mă umilească,
Dreptatea să o știu.
Conștiința să-mi fie cerească la povață,
Prin ea tu mă 'ndreptează, și cînd greșesc mă 'nvață
Cum trebuie să fiu.

Fă să doresc de obște al omenirii bine,
Să mă cunosc pe însu-mi, și p'altul decât tine
Să nu am Dumnezeu.
La oameni adevărul să-l spui fără silală,
De cel ce rău îmi face, de acela ce mă 'nșală
Să nu îmi răsbun eu.

Și ăă ca totdeauna al meu suflet să vază
Lumina așteptată, a nemuririi rază,

Dincolo de mormânt,

Acolo unde vieăă cea vecinică zimbăste
Sărmanului celui ce'n vieăă păăimește,

Gonit p'acest pământ.

Știu cumcă lumea noastră, între globurile multe,
Ce sunt pentru măărirea-ă cu un cuvânt făcute

După un vecinic plan,

Nimica înainte-ă nu poate să se crează,

C'ăă de puțin este, ș'atăă însemnează

Un val în Ocean.

Cunosc cu toate-acestea și văă cu 'ncredintare,

Că'n fapta cea mai mică și'n lucrul cel mai mare

Deopotrivă ești.

Că la a ta dreptate nu este păăăăă,

Că îngriăăă de toate, că fără oseblre

Ș'asupra mea privești.

Cu tunetul din ceruri tu ocoleăă pământul,

Înfloreăă cu natura și răcoreăă cu vântul,

Eăă vieăă ce ne-ai dat.

Ascultă dar, stăăăă, supusa rugăăăăă

Ce sufletul o 'naltă, ce înima depune

La tronu-ă ne'ncetat.

Până 'n ceasul din urmă amorul ăăă să-mi fie

Comeară de năăăăă, de dulce bucurie,

Isvor de fericiri;

El sigur să-mi stea față în acele minute,

Când planuri viltiare și amăăăăă trecute

Se șterg ca năluciri.

Părerea unui chiebat.

Prefață scrisă de poetul George Coșbuc la ediția nouă a scrierilor lui Grigorie Alexandrescu.

Noi cu literatura astăzi nu mai stăm în mijlocul istoriei noastre, nu stăm nici în mijlocul tradițiilor noastre, nu stăm mai ales în mijlocul poporului nostru.

Cei de dinaintea noastră, vechi scriitori, au trăit într'un contact sufletesc, se înțelegeau prin scrisori ce au de gând să facă și cum să facă, se povățuiau unii pe alții și astfel mergeau cu toții spre o țintă bine stabilită. Noi cei de astăzi trăim fiecare de capul nostru, și în loc să mergem spre acelaș punct, luăm de-a rasna câmpia literaturii în toate direcțiunile și nu ne înțelegem doi cu doi. Brazdele de plug, trase paralel și una lângă alta, de scriitorii generațiilor anterioare, erau arătură în toată legea pentru sămânța ideilor lor și ale neamului nostru. Și noi cei de astăzi tragem brazde, — nu mai puține decât cei vechi, căci talente avem și astăzi ca și atunci — dar brazdele noastre sunt trase în toate chipurile cu putință, și de-a lungul și de-alături și de-a curmezișul, linii cari să taie una pe alta, urmând cărarea tuturor vânturilor câte bat prin larga lume. Iar străinul drumet, care în treacăt se uită pe câmpia brăzdată de noi, își face cruce, că nu vede o arătură cuminte, ci o lucrare de oameni nebuni.

Asta este, ceea ce o numesc privitori de pe laturi secetă sau stagnare literară la noi. Iar cauza? nepotrivirea puterilor și neînțelegerea asupra țintei. Când douăzeci de oameni se urdese de geaba o zi întreagă să miște din loc o bârnă, nu e de vină numai nevrerea lor de a-și pune puterea, ci mai ales nepotrivirea clipei în care să-și concentreze cu toții puterile de odată. Și așa facem și noi, și cădem rând pe rând înșositi de greutatea ridicării, unii văzând că munca e fără folos, pierd orice voință, alții își pierd orice putință de-a mai pune umărul. Și așa cu toate încordările noastre, stăm tot pe loc.

O, duhul, duhul acela sfânt, care cârmuește sufletele noastre și le duce pe aceiaș una și singură cărare! Negreș ai noștri cei bătrâni au avut pentru ce și pentru cine să lupte, au avut o țintă, și condeiul le-a fost purtat de acele idei. Nici scriitorii vechi bisericești, nici cronicarii nu s'au nevoit într-o atâta osteneală numai de dragul renumelui.

Trei idei mari au stăpânit pe acei oameni: întemeierea unei biserici naționale românești, independente, fixarea limbii românești și unitatea culturală a Românilor. Că luptă au trebuit să ducă ei pentru naționalizarea bisericii, vremea aceea întunecată, când cea mai grea a lor trudă era să dovedească și să convingă pe Greci și pe Sârbi că nu e păcat a se cânta liturghia românește! Luminarea poporului într-o cele bisericești și „istoricești” era pentru ei o țintă cundară, căci principala țintă era „să avem și noi scriptura noastră cea românească” și nu numai pentru țara în care trăiau scriitorii, ci pentru întreg neamul nostru. Aceste trei vorbe „întreg neamul nostru” revin cu o oboseală îndârjită la toți scriitorii vechi, aceste trei vorbe le apăsa simțutul și le strângea inima. Coresi zice că și-a jertfit zilele, „când cărți românești”, „ca să fie de învățătură tuturor românilor” iar Varlaam Mitropolitul: „ca să fie de învățătură pentru toată seminția românească” iar într-alt loc — în cea românească a lui — zice că vorbește „cătră toți care sunt născuți întru limba românească” și Biblia lui Șerban Cantacuzino adresează „la un popor întreg cuvântul Dumnezeu, Românilor Moldovenilor și Ugro-Vlahilor”. Pe Ion din Vint își spune și mai frumos gândurile, căci se „spre folosul și întrămărcă neamului nostru românesc, care neam a fost slăvit odată, dar acum e întunecat și în slăbiciune mare”. De ce aveau în condei oamenii aceștia necontenit neamul și iarăș neamul „nostru” românesc? Il aveau în inimă. Il voiau „slăvit”, și cu mintea, și cu sufletul și cu inima și prima condiție li s'a părut — pe drept cuvânt — unificarea și fixarea limbii. Întru adevăr, mult s'au nevoit ei pe atunci, ca să cioplească o limbă românească, și Testamentul nou din Alba-Iulia dela 1648 și

bine știm că cuvintele trebuie să fie ca banii; că banii aceia sunt buni cari umblă în toate țările, așa și cuvintele acelea sunt bune cari le înțeleg toți" și dacă tot n'au putut să aibă numai cuvinte înțelese de toți „vina e aceluia ce-au respirat românii printr'alte țări de s'au amestecat cuvintele cu alte limbi, de nu grăesc toți într'un chip".

Nu e nevoie să arăt, cum au cultivat și au unificat ei limba, căci toți cunoaștem făptuitul lucru: frumusețea limbii sericești, care și astăzi ar trebui, ah, cât ar trebui să ne servească de model, dacă nu ca limpezime totdeauna — căci tactica ei este puțin întunecată din cauza influințelor străine, — dar ca energie și plasticitate.

Cât de pătruns era Dosofteiu Mitropolitul de idealurile aspirațiunile neamului nostru și cum se chină până și în dăncile-i bătrânețe să „facă lumină pentru întunecatul neam nostru" și lucra în unire cu Miron Costin „întru ridicarea neamului". Da, ridicarea neamului a fost ținta cronicarilor noștri, un ideal național îi stăpânea pe toți. Tacit a scris analele, numai fiindcă iubea adevărul și a voia să spuie adevărul, Tit Liviu numai ca să rămâie scrise de el cele ce le știa și ca să arate că și Romanii pot scrie istorie nu numai grecii, Salustiu a scris de plictiseală și ca să arate că se asebește de animalele cari trăesc numai să mănânce. Fără doială, adevărul e condiția sine qua non a istoricului, dar el vrea să știe ce a îndemnat pe istoric să spuie adevărul? Motive sunt multe. Spui adevărul și numai ca să te puzi pe tine însuși cum a făcut-o Xenofon în Anabasis.

„Laud osârdia lui Ureche Vornicul care a făcut din rugostea țării Letopisețul său... căci numai lui de aceasta i-a fost milă, să nu rămâie întru întunerecul neștiinții" zice Miron Costin. Dar numai lui Ureche i-a fost milă de țară? Despre sine însuși zice Miron: „a lăsa nescris, cu mare dură înfundat neamul acesta de o seamă de scriitori, este o dură durere. Biruit-a gândul să m'apuc de această osteală". Iar gândul era același și la Ureche, și la Miron și la Costin și la Neculcea, și la Constantin Căpitanul, și la alții care a isbucnit cu atâta putere în istoricii ardeleni, în

Șincai și Petru Maior: să dovedească lumii că neamul nostru nu numai că „nu e din tâlhari” dar este din neamul Romei, că are un trecut glorios, cu tradițiile sale, cu virtuțile sale și cu un viitor strălucit. Direct ori indirect au lucrat pentru romanism obștesc, ca și scriitorii bisericești, și dacă ei căutau adevărul istoric, după cum a scris Ureche „ca să nu mă aflu scriitor de cuvinte deșerte ci de drepte”, apoi, știau și pentru ce-l caută și pentru ce-l spun. „Nu mi-a mai trebuit istoric străin să cetesc, și să scriu, că au fost scrise în inima mea”. Vorbele lui Neculcea, și

De aceea spusa voastră era sfântă și frumoașă

Căci de minți era gândită, căci din inimă era scoasă,

vorbe ale lui Eminescu în Epigonii.

Idealurile și țința vechilor noștri scriitori au fost firul roșu și al scriitorilor din generațiile anterioare. Ei însă au mai urmărit și alte idealuri: Renașterea politică a țării românești, Unirea-Principatelor, în urmă scăparea de sub epitropia Turcilor și ridicarea României la rangul unei puteri.

Acest fir roșu, în zilele noastre, e rupt. Poate nu e rupt, dar nu-l vedem. Ori mergem tot după fir, și nu băgăm de seamă? Idealurile urmărite, încă dela începutul literaturii noastre, s'au împlinit în parte. Limba, mai puțin ori mai mult — ni s'a unificat, biserica ne este națională și independentă, o unitate culturală a tuturor Românilor există — sau nu există, după măsura cu iare vrei să măsoari — Principatele s'au unit într'un regat liber și am întemeiat un stat și o dinastie.

Ce idealuri să mai avem? Fără idealuri, nu e luptă, și fără luptă nu e nici literatură. Și neavând un ideal, noi ne apucăm acum să reslegăm ce-au legat părinții noștri. Ei s'au străduit să adune, ne-au lăsat pământul țării pe care l-au apărut prin veacuri de nesfârșite războaie, ne-au lăsat puțința de a ne desvolta ca să ajungem unde am ajuns, și ne-au lăsat un început de literatură cu adevărat românească și scoasă din sufletul nostru. Noi ar trebui acum să mergem pe urmele lor, să nu risipim ce au adunat ei și să năzuim a ne

lumina poporul ca să-l avem tare. Dar, dacă în multe lucruri noi facem altfel decum au făcut ei, hotărit e, că în literatură mergem deadreptul împotriva lor. Am rupt firul tradițiilor, ne batem joc de credința strămoșilor, luăm în desșert instituțiunile nației și așezămintele ei, rîdem în pumni de aspirațiunile naționale și importăm în literatură — în altarul vieții sufletești a noastre — câte și mai câte bolnave idei și cu totul străine spiritului românesc.

„Să nu risipim ce-au adunat părinții noștri, dacă nu putem înși-ne noi să mai sporim averea; și dacă nu putem spori lumina, să năzuim a o răspândi în popor tot mai mult aceea pe care o avem”:

Iată idealul nostru, întru toate manifestările vieții, dar mai ales în literatură.

Pe lângă plopii fără soț...

De M. Eminescu.

Pe lângă plopii fără soț
Adesea am trecut;
Mă cunoșteau vecinii toți,
Tu nu m'ai cunoscut.

La geamul tău ce strălucea,
Privii atât de des:
O lume toată 'nțelegea,
Tu nu m'ai înțeles.

De câte ori am așteptat
O șoaptă de răspuns!
O zi din viață să 'mi fi dat,
O zi mi-era de-ajuns;

O oră să fi fost amici,
Să ne iubim cu dor,

S'ascult de glasul gurii mici —
O oră, și să mor.

Dându-mi din ochiul tău senin
O rază din adins,
În calea timpilor ce vin
O stea s'ar fi aprins,

Ai fi trăit în veci de veci
Și rânduri de vieți,
Cu ale tale brațe reci
Înmărmureai măreț —

Un chip de-apururi adorat,
Cum nu mai au perechi
Acele zine ce străbat
Din timpurile vechi!

Căci te iubeam cu ochi păgâni
Și plini de suferinți,
Ce mii lăsară din bătrâni
Părinții din părinți.

Azi nici măcar îmi pare rău
Că trec cu mult mai rar,
Că cu tristete capul tău
Se 'ntoarce în zadar:

Căci azi le semeni tutulor
La umbrel și la port,
Și te privesc nepăsător
Cu'n rece ochi de mort.

Tu trebuia să te cuprinzi
De acel farmec sfânt
Și noaptea candelă să aprinzi
Iubirii pe pământ.

Intreabă-Te.

De AL Vlahuță.

Cum tremuri! Îți scapără ochii de ură
Ești țiară, în fratele tău când lovești, —
Și nu simți că demonul patimei oarbe
Tot ție odihna vieții ți-o fură,
Tot ție puterea și mintea ți-o soarbe,
Și nu simți că propriu-ți suflet rănești.

Nici masă, nici somnul, nimic nu-ți ticnește!
Tu cauți cu sete cuvântul hain;
Veninul din suflet te arde pe limbă,
A furiei ghiară te strânge ca 'n clește,
În bestie polta cruzimei te schimbă,
Și nu bagi de seamă, că ura-i un chin...

Vrăjmașul tău plânge — și-i om ca și tine —
Smerit ingenunche, te roagă să-l ierti, —
Tu-l vezi în durere și uști că ți-e frate,
Cu cât mai zdrobit e — îți pare mai bine:
Din cruda-i cădere tu sorbi voluptate,
Cu cât te imploară, mai aprig îl cerți!

Aruncă-te asupra-i și calcă-l în picioare,
Cu sete înfige-i cuțitul în piept
Și 'nvârte-l în rană, privește-l cu fală
În ochi, și-l întreabă răzând, dacă-l doare,
Și spune-i — de-l doare — că poate se 'nșală,
Că n'ai vrea cu dânsul să îi crud — ci drept....

Silește-l să vadă cu cât ești mai tare!
Și când va cunoaște că tu l-ai zdrobit,
Că el e învinsul, iar tu 'nvîngătorul,
Privește-l cum moare, cersindu-ți iertare, —
Și crud, pe grumazu-i țindu-ți piciorul,
Intreabă-te atunci: de ești fericit!...

Păcatul.

De Alexandru Vlahuță.

Păcătuit-a omul, în vremuri fericite,
Când nu-l lipsia nimica, nici hrană nici odihnă,
Când n'avea a se teme de zile amărite,
Când roabă-i era lumea — și el domnia în tihnă.

Pământul, încă proaspăt, pătat-s'a de sânge,
Când lumea era largă și oamenii puțini,
Când nimenea, sub soare, n'avea de ce se plânge,
Când cerul n'avea trăsnet, — și nici pământul spini.

Și vrei ca astăzi omul să nu păcătuească?
Când grijile'l apasă, nevoile'l muncesc,
Când el se vede 'n lume menit să pălmească,
Când relele 'l frământă, — și poitele 'l robesc! —

Și vrei să n'avem Caini, când e nepotrivire,
Și ură și cruzime în neamul omenesc,
Când neagra dușmănie și lacoma râvnire,
Deapurarea 'ncuibate în inimi clocotesc! —

Nu, nu; din nopți pierdute în vremuri depărtate,
Blăstemul stă pe oameni, în vecl vor suferi.
Și râvna, și ispita și negrele păcate
Născutu-s'au cu lumea, cu lumea vor pieri!

CUGETĂRI.

De Nicolae Iorga.

Fără steag de cultură un popor e o gloată, nu o oaste.

Războiul vechiu era judecata lui Dumnezeu; cel nou e osânda
dracului.

Din neamul tău să te îngrijești mai mult de cei, cari îi lași după tine.

Piatra arsă.

De Carmen Sylva.

Mândră, mult era mândră frumoasa Păună. Nu înzadar avea ochi așa mari și negri, sprâncenele îmbinate și nas de vultur. Gura nu-i era tocmai mică, dar bine făcută, și de vorbea ori râdea, două șiruri de dinți zăreai lucind. Ca o coroană își aducea pe frunte coadele ei negre, și văzând-o trecând sprintenă, voinică și cu capul sus, lumea-i zicea în șagă: pui de 'mpărat. Dar nu era așa mândră, Păunica, să întoarcă capul când trecea Tănase, și ea-l asculta când vorbea cu dânsa la horă. Când însă cine-va încerca s'o supere pomenind de dânsul, obraji ei se făceau roșii, dar și răspunsul avea tăiș și curma pofta de glumă a îndrăznețului. Tare pizmuiau flăcăii pe Tănase, mai ales când aflară că logodna se făcu. Dar iată că veni războiu peste țară. Tănase trebui să plece la oaste și să pogoare la Dunăre. Păuna își înghiți lacrimile înaintea lunei; ea plânse în ascuns, nimeni nu cuteza s'o întrebe.

Cum făcea și cum dregea, în sat ea avea mai întâi știri dela oaste, și când începu să se povestească de primele bătălii, astfel de ameteți o apucau, încât de multeori trebuia să se sprijine de piatra din capul satului, voinica Păună. Noaptea nu mai avea somn, și des trebuia să lase lumânarea să ardă spre a împrăștia îngrozitoarele vedenii cari-i arătau pe Tănase al ei acoperit de răni, dându-și sufletul, sau mort. Astfel, pe o neagră noapte, ședea ea îmbrăcată pe marginea patului, fără să știe că afară se pitula cineva pe lângă casă și se uita pe fereastră. Nici nu știa cât era de frumoasă cu ochii mari, ațintiți înaintea ei, cu mâinile încrucișate pe genunchi. Deodată aude bătând în fereastră. Cu un țipet năbușit fata tresare și întoarce capul, scrutând din ochi întunerecul. Ii pare că vede pe Tănase, și apoi aude chemând încet: „Păună, dragă Păună, vino te rog până afară, nu te teme, eu sunt, Tănase!!!”

Mâna Păunei și apucase ivorul ușei; acum e afară și deodată se simte luată în brațe: Ea respinge brațul care o împresoară și zice:

„Cum, tu? Nu doară cineva voiește să-și răză de mine?”

„Iată inelul tău, Păuno, și aici la gât, iconița care mi-ai dat; n'am mai putut suferi, am vrut să văd dacă nu m'ai uitat!”

— „Dar cine ți-a dat drumul dela oaste?”

— „Mie? Nimeni”.

— „Nimeni? și ești aici? Ce fel, nu mai e războiu?”

— „O da, tot e războiu, dar eu am plecat în ascuns, de focul tău, Păuno!”

— „De focul meu?” Păuna avu un hohot scurt și năbușit. — „Crezi tu că-mi e drag să am de logodnic un fugar de oaste? Piei din ochii mei!”

— „Păuno! Asta-i iubirea ta? La moarte, la peire mă trimiți?”

„Pasă unde-i vrea, dar atâta-ți spun, niciodată nu voi fi nevasta ta; căci a fi silită a-mi desprețui bărbatul, asta n'o pot suferi!”

— „Iubești pe altul!”

„Nu, Tănase, pe tine, numai pe tine te iubesc; am petrecut nopți cu gândul la tine, dar n'aș fi visat niciodată „că am prins dragoste de un netrebnio fricos!”

Păuna își ascunse fața cu mâinile, plângând.

— Eu gândiam că o să mă primești cu bucurie, o să mă ascunzi la tine!”

— „O! rușine, strigă fata, rușine că m'am logodit ție; dar ascultă ce-ți spui eu acum, că mai curând or arde Bircegi, decât eu să-ți fiu ție nevastă”.

— „Și eu, strigă Tănase, și eu îți spui ție că nu mă vei vedea de acum decât schilod ori mort!”

În acel moment stau față în față amândoi tinerii cu ochi așa de aprinși de mânie, încât luceau în întuneric. Deodată se răspândi deasupra lor o lumină roșie, și când priviră

în sus, le păru că s'a aprins unul din vârfurile stâncoase ale Bucegilor. Tot mai mare se făcea jeratecul, până ce se ridică o flacăra roșie din care părea că sar stele. Logodnicii stau înmărmuriți. Ferestrele caselor vecine începură a se deschide, oamenii strigau unii către alții: arde pădurea! ba arde muntele! Câinii lătrau, cocoșii cântau. Atunci Păuna apucă pe flăcău de umeri, și respingându-l departe de dânsa îi strigă: „departe, fugi de aici și te ascunde căci altfel mor de rușne!” Inchise apoi ușa și stinse lumânarea. Cu inima sărindu-i în piept se uită după Tânase plecând și pitindu-se în umbră după case, ea văzu încă muntele cum licăria, și se întuneca încet, și ea nu dete nici un răspuns când veniră s'o cheme să vadă minunea.

Din acea zi toți văzură pe Păuna afară din cale sarbădă, nu mai râdeau buzele de pe cari sburau așa de lesne glumele și erau totdeauna gata la răspuns sugitor și cu tăis. În tăcere își vedea acum de lucru se simția însă adesea așa de obosită, încât era silită să se așeze pe marginea fântânei și cu apă să-și răcorească fruntea. Câte odată și privia visând fața în fântână, ori, speriată, se uita în sus la Bucegi. Neașteptat începu a se zice că Tânase ar fi fost în sat; cutare și cutare susținea că l-a văzut la lumina muntelui în flăcări, că i-a auzit chiar glasul împreună cu acel al Păunei. Când o întreba pe dânsa despre acesta, picături de sudoare i-se puneau pe frunte și în jurul buzelor, cari tremurau ușor când zicea: „Dar nu era tăcere și întunec la mine când ardea muntele?”

Mama Păunei da mereu din cap și zicea că se văd fel de fel de minuni în lumea asta ticăloasă. Sosi atunci știrea că se dăduse o mare și crâncenă bătălie, știre pe care Păuna fu cea din urmă a o afla de astădată. Ea se duse curând acasă, își legă o bocelută; puse mămăligă și o bucată de dovleac într'un șervet, și când mama sa o întrebă îngrijită unde se duce, îi zise numai: „mă întorc curând, mamă, nu te îngriji despre mine”.

Se întindea în murgul serei câmpul de bătaie; mii de morți se vedeau risipiți, cari se rostogoliau dându-și sufletul,

alții, cu capul la pământ, schiopau de colo până colo. Oastea era tăbărită în jurul unor mari focuri de bivouac, și nimeni nu mai asculta la vaetele cari veniau de pe câmpul de bătaie. O formă înaltă de femei se strecura singură printre rândurile celor cari zăceau, după ce străbătuse tot lagărul, întrebând de Tănase. Fără sfială se apropia de prieten și de vrășmaș, dând să bea la unul ori la altul, și privia bine pe cei morți. Venise noaptea și luna lumina acum groaznică câmpie. Mereu umbla fata de colo până colo, îngenunchiând când aici, când dincolo, sprijinind de pieptul ei capul vre-unuia care-și da sufletul și cătând, pe trupuri groaznic schilodite, de nu se găsește un inel și o iconiță la gât. Numai odată se dete cu desgust înapoi când văzu niște femei, cari despoiau un mort, și auzi trosnind oasele degetelor din cari smulgeau inelele. O luă la fugă, însă se întoarse iarăș înapoi și cu teamă se uită la mort.

Intregul lagăr căzuse în adormire, și Păuna tot rătăcia încă în lumina lunii pe câmpul de bătaie. Din când în când ea chiema încet: Tănase! Adesea îi răspundea un gemăt; dar întristată ea scutura din cap după ce dase să bea suferindului. Incepuse să crape de ziuă și lumina lunii se făcuse mai sarbădă, deodată vede ceva lucind, și când se apropie, dă de un mort, aproape desbrăcat, dar care cu mâna la care se zăria un inel strânsese așa de tare un lucru ce-i atârna de piept, încât se vedea că fusese peste putință a-i descleșta degetele. Păuna își recunoscuse inelul. „Tănase! și cu acest țipăt ea căzu lângă mort a cărui față, înecată în sânge, abea se putea deosebi. După puține momente Păuna-și veni în simțiri, atunci se puse a spăla fața iubită și o podidiră lacrimile când văzu că amândoi ochii și nasul primiseră o groaznică tăietură, dar văzu însă că sângele începe iarăș să curgă. Acum era sigură că iubitul ei încă nu murise, și se grăbi a-i răcori buzele dându-i să bea, și a-i lega rănila cu ștergarul ei. Un lung suspin ieși din pieptul lui, și când auzi că-l strigă pe nume, ridică mâna și pipăi fața Păunei. „Păunica mea zise el cu un glas ce abia se auzia, „lasă-mă să mor aici; „sunt orb, de ce mai sunt eu bun pe lume!”

— „Nu, nu, strigă Păuna, ești logodnicul meu iubit și „vrând Dumnezeu, bărbatul meu, în curând! Dar taci acum! „taci!”

Multe și lungi săptămâni trecuseră din acea dimineată, săptămâni în cari Păuna nu se mișca zi și noapte de lângă patul lui Tănase, și neobosită-l îngrijise. Intr'o zi oamenii din sat văzură venind drumul doi călători: un orb în manta soldățească, cu crucea de onoare pe piept, și o fată care-l ducea de mână și cu suris vesel zicea către trecători: „Iată-mi logodnicul: Un viteaz, vedeți semnul pe piept!”

— „Și pe obraz!” adăoga Tănase suspinând. Nici odată nu fusese nuntă așa de mare, de aproape și de departe se adunase lumea și căia pe Păuna cea frumoasă care lua pe orb. Ea însă era veselă și rîdea tuturor zicând: „Sunt mîn- „dră! am un viteaz de bărbat! și slavă Domnului că sunt „voinică și pot să muncesc pentru amândoi!”

Muntele însă pe care lumea-l văzuse arzând, se numi Piatra-arsă, căci ciobanii și vânătorii cari urcaseră după capre negre jurară că au găsit acolo stânci prefăcute în cărbuni.

Doina.

De Vasile Alecsandri.

Dela mine pân' la tine
Numai stele și lumine.
Dar ce sunt acele stele!
Numai lacrimile mele,
Ce din ochi-mi au sburat
Și pe cer s'au aninat,
Cum s'anină despre zori
Roua limpede pe flori.

Vărsat-am multe din ele
Pentru soarta țării mele,
Multe pentru cei ce sunt
Pribegiți de pe pământ!
Multe lacrimi de jellre,
Iar de dulce fericire
Oh! vărsat-am numai două —
Și's luceferi amândouă.

Daniel Sihastru.

De Dimitrie Bolintineanu.

*Sub o ripă stearpă, pe un râu în spume,
Unde un sihastru a fugit de lume,
Cu vărsarea serii un străin sosi.
— „Ștefan al Moldovei, vine a-ți vorbi!
— Ștefan al Moldovei! Daniel îi spune,
Să aștepte afară! sunt în rugăciune.
— Bunule părinte! sunt rănit și 'nvins;
Insuși a mea mumă astăzi m'a respins!
Viu să-ți cer povață: dacă nu-i mai bine
Turcilor Moldova d'astăzi să se 'nchine?"*

*Daniel sihastru Domnului a zis:
— „Mă înșeală-auzul-ori eu am un vis?
Capul ce se pleacă paloșul nu-l tae;
Dar cu umilintă lanțul 'l încovoaiel!
Ce e oare traiul, dacă e robit?
Sărbătoare 'n care nimeni n'a zimbil.
Vieața și robia nu pot sta 'mpreună;
Nu e tot d'odată pace și furtună.
Doamne! tu ai dreptul a schimba 'n mormânturi
Pentru ne-atârnare, oameni și pământuri;
Dar nu ai p'acela ca să-i umilești!
Poți ca să îi sfarâmi; dar nu să-i robești!
Dacă mâna-ți slabă scepтрul ți-o apasă,
Altuia mai harnic locul tău îl lasă!
Căci mai bine este supus lăudat,
Decât cu rușine domn și atârnat!"*

*Dup' aceste vorbe, Ștefan strânge-oștire
Și 'nvingând păgânii, 'nalță-o mănăstire.*

Tunuri de bombe în tranșee

Văduva.

De Zaharie Bârsan.

„Pune-mi seaua! mâne 'n zori
Vreau s'ajung în țară.
Și 'ncolo 'nspre sărbători
Te-oi mai vedea iară.

Nu mai plânge; e 'nzadar
Când mă chiamă soartea,
Am să sbor peste hotar
Să mă lupt cu moartea!

O, de 'l prind în mâna mea,
Turcul nu-mi mai scapă;
Am să-l frâng ca pe-o nuiă
Și să-l dau pe apă!...”

Și-a plecat voinic spătos
Să-și ajute frații,
Iar în urma-i furtunos
Clocoteau Carpații...

Era toamnă... frig și ploi...
Vântul pe cărare
Cântă veștedelor foi
Imnul de 'ngropare,

Și nevasta'l aștepta
Și'l plângea nevasta...
Vântul doar îi mai spunea
Ce-i pe lumea asta.

A trecut o lună... trei
Și-a venit ajunul,
Au mai mângăiat-o-ai ei,
Și s'a dus Crăciunul.

Mai dădea la liturghii
Mai plângea pe cale,
Și prin nopțile pustii
Se 'nchina cu jale.

De 'ntălnia pe popa 'n drum
li zicea: părinte,
Spune-mi, — ce-o mai fi de-acum?...
Ce-a fost înainte...?!...

Uite... nu 'nteleg... 'mi-e greu...
'Toți sosesc din țară,
Numai Gheorghe, Gheorge-al meu
Nu mi s'arătără..."

Era 'ntr'o dimineată de vară... zi senină
Din răsăritul lacom o geană de lumină
Se lasă 'ncet pe fruntea pădurii de pe deal...
Sub stresini rândunica și 'ncepe ruga-i sfântă
Și firea se deșteaptă... și pasărilor cântă,
Pe când vâlceaua și spune povestea pe sub mal.

Apoi... în zări departe, cătându-și o cărare
Voinicul domn al zilei*), stăpân peste hotare,
Își sprijină pe-un munte bătrânul său toiag...
Și mângăios în urmă privirile-și îndreaptă
Spre casa de sub coastă, ce par'că stă și-așteaptă
Să-și vadă iar stăpânul călcându-i peste prag.

Prin aer se resfată miresme 'nbătătoare...
Din deal răsună toaca; e zi de sărbătoare,
Și clopotele chiamă pe oameni la 'nchinat
Pornesc copii și mame, bătrâni...cu toți...tot satul,
Ci ea rămâne-acasă să-și legene băiatul,
Să-i cante cântec dulce, din suflet întristat:

*) Soarele.

Flori din deal și flori din vale
Mi-a eșit un cuc în cale,
Mi-a cântat de dor și jale,
Dormi cu mama, dormi...

Alei cucule haine
N'as mai auzi de tine,
Că nu mi-ai cântat a-bine,
Dormi puiule, dormi...

Floare ruptă din grădină,
Doamne, ce sunt eu de vină
C'am rămas acum străină,
Dormi cu mama, dormi...

Vântul vine și se duce
Nici o știre nu-mi aduce
Și rămâi și-mi fac o cruce,
Dormi puiule, dormi...

Dormi și fă-te mare-mare
Să te văd voinic călare
S'o pornești peste hotare
Dormi cu mama, dormi...

Și să-mi cazi ca o săgeată
Colo 'n țara depărtată
C'ai avut și tu un tată,
Dormi puiule, dormi...

De-î găsești să-i spui să vie
Că mi-e inima pustie
Și mi-e greu în văduvie,
Dormi cu mama, dormi...

Iar de-o fi trudit sărmanul
Ia-i din mână buzduganul
Și să-mi faci fărămi dușmanul,
Puișorul meu!!...

Păsărica lainică.^{*)}

— Basn cules de DUMITRU STANCIU. —

A fost odată ca nici odată, că de n'ar fi, nu s'ar povesti. A fost odată un împărat, care era flăcău. Acestui împărat îi arse de trei ori împărăția în trei nopți, și văzând el așa, a dat poruncă strașnică să nu mai fie noaptea lumină nicaieri, în nici o casă și în nici un bordeiu, că amar va fi de ăl de n'o vrea să-l asculte. Și ce e drept, pe mulți pedepsise cu neîndurare din ăi cari se abătuseră dela porunca lui împărătească.

Intr'o seară plecând el cu doi slujitori prin împărăție, să vadă dacă îi păzește lumea porunca — că și el singur se ducea des să vadă — iacă o lumină mică la o fereastră a unei căsuțe la marginea orașului.

Aci stăteau trei fete, și lăsaseră o picătură de lumină că torceau să-și facă zestre și ele.

Ferestruia casei era nițel deschisă.

Împăratul să uită înăuntru.

Toate trele fete erau frumoase, dar una le întrecea pe toate.

Văzându-le împăratul că râd și chihotesc, a întins urechia să vadă ce spun de sunt așa vesele.

Și auzi pe una zicând:

— Ba zău, dacă m'ar lua pe mine de nevastă, scutierul împăratului, de nu i-ași ținea casa cu o turtă de aur.

Alta zise:

— Ba mie 'mi place paharnicul. Eu i-ași ține casa cu un fuior.

Iar a de-a treia zise:

— Eu numai pe împăratul l-aș lua, căci numai lui 'i-se cuvine să aibă copii de aur cum o să fac eu!

Împăratul auzind așa, le-a lăsat din pedeapsă și s'a dus acasă.

A doua zi chemă pe un slujitor și-l trimise să aducă pe cele trei fete înaintea lui.

Se duse omul și le aduse.

Ele se văicăreau și plângeau, săracele, că se știau cu musca pe căciulă cu lumina de cu seară, și gândeau că le chiamă împăratul să le pedepsească.

Dar dacă le aduse în fața împăratului și-l văzură zâmbind, le mai veni inima la loc.

*) lainic=rătăcitor.

Împăratul a fost stând pe tron și lângă el ar avut pe scutier și pe paharnic.

— Dați-vă mai încoa, le-a zis împăratul, după-ce au intrat, că ele rămaseseră la ușă.

Veniră ele.

— Ce v'ați lăudat voi ieri seară, — trei surori?... Eu am auzit că v'ați fi lăudat toate că puteți face câte ceva, de v'ați mărita. Adevărat e? Facerea-ți voi ce v'ați lăudat?

Fetele tăcură.

— Aide, nu tăceți: răspundeți când vă întreb.

— Ași face, Măria Ta, a răspuns a mare.

— Ași face, Măria Ta, a răspuns a mijlocie.

Numai a mică tăcea și nu îndrăsnea să-și ridice ochii la împărat de frică și de rușine.

— Dar tu, fată, tu nu răspunzi? a întrebat-o împăratul pe a mică.

Ea n'a vrut să răspundă, până în sfârșit amenințând-o împăratul, a răspuns și ea:

— Ași face, Măria Ta.

— Ce ai zis că ai face tu? a întrebat pe urmă împăratul pe a mai mare.

— Eu am zis că de m'ar lua scutierul Măriei Tale, i-ași ține casa cu o turtă de aur.

— A mea să fii, a zis scutierul.

— Eu, zise și a mijlocie, am zis că de m'ar lua paharnicul Măriei Tale, i-ași ține casa cu un fuior.

— A mea să fii, zise paharnicul.

— Eu, a zis a treia, am zis, că de m'ai lua dumneata, Măria Ta, ți-ași face doi copii, un băiat și o fată, de aur amândoi.

— Și tu să fii a mea, a zis împăratul, dar să te ții de vorbă, că amar o fi de tine de nu-i face cum zici.

Si se făcură la palatul împăratului trei nunti odată, cu chef și cu veselie mare de s'ar fi dus pomina.

Dar, vezi dumneata acum, pisma e mare lucru la român: ale două surori ale fetei de o luase împăratul, prinseră numai decât năcaz pe ea, că cum să o ia pe ea împăratul și pe ele numai niste suțitori ai lui?

— Ia te uită mă, a dracului, ea mai mică și-a ajuns mai mare decât noi, ziceau ele.

A trecut așa vreme ca la un an la mijloc și împăratul a trebuit să plece la un războiu.

În vremea cât fusese el la războiu, iacă o apucară pe nevastă-sa durerile nașterii, și surorile ei fiind acolo, și având

pizmă pe ea, s'au învoit să-i arunce copilul de l-o face de' aur cum făgăduise împăratului, și să pue altceva în loc, ca s'o pedesească împăratul de năcaz că l-a mințit.

Așa au și făcut.

Când a fost ea să nască, au învățat-o de s'a urcat în poșă și a născut pe gaura podului, — iar surorile au prins copilul într'un ciur, și pe urmă, ce să facă cu el? l-a dat unei slugi să-l omoare, iar în locul lui să puie un câțel, că taman fătasă o cățea mare din curtea palatului.

S'a dus sluga, a adus câțelul și a luat copilul, dar nu s'a îndurat să-l omoare, și până să se gândească ce să facă cu el l'a lăsat în cușca cățelei într'o curte singuratică, pe unde mergea se ducea nimeni dintr'ai palatului.

Când hotări ce să facă cu el, și se duse să ia copilul, ce să vază? minune: cățeaua se dusesse de adusesse o oaie, și o culcase, și o ținea jos cu gura să nu fugă, iar copilul sugea la stăta ei.

Nu s'a mai îndurat omul de loc să-i facă ceva și l-a lăsat acolo cu cățeaua și cu oaia.

Iar cățeaua de câte-ori gândea că i-s'a făcut copilul foame, culca oaia jos și sugea copilul.

Copilul ăsta era băiat.

Împăratul venise dela războiu, aflate că nevastă-sa în loc de copil de aur născuse un câțel, se cătrânise de tot de tot, dar o îngăduise până la facerea ălui de-al doilea copil, să vază tot așa s'o întâmpla, ori s'o ținea de vorbă?

Biata împărăteasă plângea, săraca, de uda pământul, dar ce era să facă?

Rămâne ea însărcinată de-al doilea rând.

Când să nască, nenorocul ei! Împăratul iar n'a fost acolo ci avea iar războiu, și surorile iar și-au jucat mendrele cum au vrut. Au făcut și cu fata tot ca și cu băiatul. Cățeaua fătasă iar, sluga ăla adusesse iar un câțel, luase și pe fată, dar și pe ea o dusesse tot în coteneata cățelei și creștea și ea tot ca băiatul, ba încă băiatul crescând într'un an ca alții în nouă, cătrâna oaia și o ținea până sugea de se sătura.

Când se făcură ei așa mai mari de se temu sluga care ocrotise să nu se afle de ei și să-și găsească beleaua cu surorile împărătesei, îi luă într'o noapte și-i duse într'o pădure unde le făcuse el un bordeiu și-i lăsa să crească acolo la adăpost de toate.

Pe biata împărăteasă a fost pus împăratul de a îmbrăca în piele de bou și a băgat-o unde turna lăturile.

Intr-o zi ce le veni surorilor împărătesei? se duseră să se plimbe și nimeriră tocmai în pădurea unde stăteau copii de aur.

Văzură ele că le ia ochii ceva, dar nu știau ce era.

Când să se uite bine, văd copiii; lucrau la niște coșuri, le impleteau, și râdeau, și cântau amândoi.

Îndată mirosiră ele ceva.

Și au hănuit ele că sluga nu-i omorâse și le făcuse bordeiul, că se vedea că era făcut de mână de meșter cu toate ale lui.

L'au chemat în fața lor cum au ajuns acasă și au început să-l ocărase cum e mai rău, că cum de nu a ascultat poruncile lor și a lăsat neomorâți pe copii de aur.

— Nu m'am îndurat, Măriile Voastre, să-i omor, că uite cum și ce fel s'a întâmplat.

Și le spuse cum găsiseră căteaua ținând oaia și oaia lăptându-i.

Ele îl amenințară cu pedeapsă strașnică dar și el nu se lăsa și zise:

— Pedepsiți-mă, dacă vreți, dar eu spui împăratului tot ce știu și măcar și de m'ați omori, tot n'ați folosi nimic, că mai știe cineva taina asta și, de m'ați omori pe mine, spune ăla împăratului și tot nimic nu folosiți.

Dacă au văzut femeile așa, au tăcut dar s'au gândit să facă altfel.

Au trimis după o vrăjitoare care le era credincioasă a lor și când a venit acasă i-au spus lucrul și au întrebat-o ce e de făcut.

— De, mamă, a răspuns baba, alta nu e decât să-l țineti să împlinească niscai lucruri grele pe cari să nu le poată împlini și să moară, iar de moare el, moare și sora sa de dorul lui.

— Ei, ce lucru?

Se gândi baba.

— Lăsați pe mine, zise ea, fac eu.

Ce a făcut baba? s'a dus în pădurea în care stăteau copiii și azi nitel, mâine nitel, s'a făcut prietenă cu copiii, că le ducea fel de fel de mâncare și de jucat până a intrat pe sub piele de tot fetei.

După aia, când a văzut ea, că merg lucrurile bine i-a zis:

— Zău, măicuță, cât ești de frumoasă, dar să ai cămașa zgriptoroaicei*) a de aur, tu ai fi minunea lumii.

Și i-a lădat cămașa și frumusețile ei, și cum era cusută, și câte alea toate i-a propovăduit din gură, până a făcut pe fată de n'a mai putut de drag să aibă cămașă așa.

*) Mama smecilor.

A întrebat pe babă cum ar face să o dobândească?

Baba i-a spus:

— Fă-te tu bolnavă și zi-i lui frate-tău că ai auzit că nu te faci sănătoasă până nu te-i îmbrăca cu cămașa zgriptoroaicei.

A făcut fata așa, că ea nu știa ce primejdie era să îndure frate-său.

Frata-său iubind-o mult, nici n'a stat la gânduri și a și plecat.

S'a dus el, s'a bătut cu fiare pe drum, dar cum l-a ajutat pe el Dumnezeu că le-a învins pe toate.

Când să ajungă la stăpânirea zgriptoroaicei iacă un șant mare.

Lângă șant un bălaur legat gema la soare.

— Făt-frumos, făt-frumos, a strigat balaurul cum l-a văzut, desleagă-mi aste legături că mor acilea, nu mă lăsa făt-frumos, că și eu ți-oi prinde bine, că știu că te duci să iei cămașa zgriptoroaicei și de nu te-oi învăța eu cum să faci, te răpune scorpia, că cine te-a trimis aici nu te-a trimis de bine.

Băiatului i-s'a făcut milă de balaur.

L'a deslegat.

Balaurul n'a mai putut de bucurie când s'a văzut slobod și l-a învățat ca să se ducă la un pom și acolo să bată de trei ori în el și să zică:

— Iii, cal de paraleu, ieși să mă duci la zgriptoroaica s'o sărut.

Și a eșit un cal de mânca foc și a încălecat el pe dânsul și l-a învățat calul să aștepte până s'o înopta, că zgriptoroaica doarme cu fereastra deschisă și cămașa o pune pe un scaun; dar el o s'o vază, că strălucește aurul de pe ea ca ziua și când doarme ea, lesne se repede călare pe el pe geam cu cămașa și pleacă, că de o eși afară din odaie pe geam nu mai are zgriptoroaica nici o putere.

Așa a făcut flăcăul și a pus mâna pe cămașă, și a plecat să o ducă soră-si.

Pe drum, la șant, unde scăpase pe balaur, iacă balaurul îl oprește în cale și-i zice:

— Făt-frumos, cine te-a trimis aici nu te-a trimis să te crească, ci să te prăpădească, dar nu-i ajută Dumnezeu. Să știi că o să te mai trimeată încă de două ori; la a doua oară o să nimerești iar un șant și un frate al meu legat tot ca mine; tu să-i dai drumul și să-i spui cum mi-ai dat și mie, că și el o să te ajute; dar la treia oară nu mi-e în putință să știu ce-i face. Du-te cu Dumnezeu.

I-a mulțumit băiatul și a plecat.

Când a ajuns, i-a dat soră-și cămașa; s'a făcut ea că se face sănătoasă numai decăt, dar baba nu mai putuse de năcaz când îl văzuse viu nevătămat, și-și pusese în gând alta.

Drept, nu trecură multe zile și soră-sa iar căzu bolnavă și chemă pe frate-său și-i spuse că ea moare, nu mai scapă, de n'o putea să dobândească cămașa cu soarele de aur în piept, cu luceafărul de aur în spate și cu stelele de aur în umeri, a tartorului (mai marelui) zmeilor după lumea asta.

Cum a auzit băiatul, cum a plecat.

Pe drum iar s'a bătut cu juvine spurcate pe cari le-a biruit și ajungând la șanț, la hotarul împărăției zmeilor, a dat de alt balaur mai mare de nouă ori decăt ălalalt, care s'a rugat și el să-i dea drumul din legături.

I-a dat băiatul drumul și i-a spus cum a deslegat pe frate-său.

Atunci balaurul i-a mulțumit și l-a dăruit cu un fluer și cu un cal.

Pe cal să se urce călare și cu fluerul să cânte când o ajunge la palatul zmeilor, să cânte într'una că zmeii au să joace, să joace până or cădea jos de oboseală; — el, când i-o vedea căzuți, să se repeadă călare la muntele din față, că era cămașa aruncată de un vârf de munte, și să fugă cu ea înapoi.

Așa a făcut.

A luat cămașa și a plecat cu ea.

La hotar, la șanț, l-a oprit balaurul și i-a zis:

— Făt-frumos, de te-o mai trimete soră-ta undeva, tu să te duci, că așa e ursita ta, dar să-i lași un pahar și să-i zici că de s'o umplea paharul de sânge, să știe că ăi murit, și să plece să te caute.

I-a mulțumit băiatul și s'a dus la soră-sa cât a putut de iute.

Fata s'a făcut a se însăbătoșa, iar baba să crape, și mai multe nu. Surorile mamei copiilor incaiea doar că n'au înnebunit, când au auzit că și de data asta s'a întors băiatul cu isprava făcută.

Peste câteva zile se pomeneste băiatul cu soră-sa, iar bolnavă.

— Frate, să te duci să-mi aduci ceva că mor, uite, mă prăpădesc.

— Să-ți aduc sorioară; ce să-ți aduc?

— Uite, m'a învățat baba, ca să te duci la fântâna cu ghizdurile de zmeură, și cu cumpăna de razachie, și cu găleata de tămăioasă, și să scoti din ea păsărica lainică din pământul lăinicesc, că numai ea mă poate vindeca.

— Să mă duc, sorioară, dar uite, îți las ăst pahar, să pui într'un colț. De l-ei vedea vr'odată că să umple de sânge să știi că sunt în primejdie de moarte și să pleci și tu să mă cauți.

Și a plecat băiatul.

S'a dus, s'a dus până a ajuns.

Dacă a ajuns, ce să vază? că i-s'a ridicat părul pe cap de groază: sute și mii de oameni toți împetriți împrejurul unei fântâni, și până la ea două gărlisoare mici.

A trecut una, s'a pomenit și el de piatră până la genunchi și a trecut pe a doua, s'a împietrit până la brâu, când s'a apropiat de fântână a zis:

Păsărică lăinică.

Din pământul lăinicesc,

leși să mergi cu mine

a împietrit de tot.

Pasă-mi-te ce era acolo? Păsărica lăinică sta ascunsă în fântână și până nu venia o fată s'o strige, nu eșea, că așa era ea ursită; și până atunci numai flăcăi veniseră, și toți s'a făcuseră stane de piatră împrejurul fântânei.

Acasă, în pădure, la bordeiul fetei, s'a umplut paharul cu sânge.

Cum s'a umplut, cum a început fata a plânge și a se vâta blăstămându-și zilele, că din pricina ei să prăpădea frate-său și a plecat să-l caute.

A întrebat, cum a făcut, a apucat drumul spre locul unde era fântâna cu glizdurile de zmeură, cu cumpăna de razacina și cu găleata de tămăioasă, și a ajuns.

Dacă a ajuns, s'a înfiorat de flăcăii tineri ce văzu împetriți acolo.

Dar trecu gărlisoarele și ajunse la fântână fără primejdie.

Lângă fântână dădu cu ochii de frate-său, stană de piatră și o podidură lacrimelor, și plânse mult săraca.

După aia s'a uitat pe gura fântânei în jos, că auzise cântec de pasăre acolo, s'a desfăcut la piept și a zis:

— Nu vezi ce frumoasă sunt, și ce frumos a fost fratele meu? de ce nu ești afară?...

Ca să te văz,

Păsărică lăinică.

Din pământul lăinicesc.

Cum a zis așa numai a auzit un fâlfâit de aripe și s'a pomenit cu o pasăre de aur că ești din fântână cântând.

Cum a eșit ea, au prins a învia toate stanele de piatră.

Fratele fetei s'a repezit la ea de s'au sărutat frățește și după aia au plecat înainte, pasărea cu un picior pe umărul băiatului, și cu altul pe umărul fetei.

S'au dus la împărăția unde împărătea părintii copiilor.

Când au ajuns, tocmai era masă mare la împărat; cine trecea pe cale intra să se ospăteze și să bea din belșug și pleca la treaba lui. Așa era la împărăția lui obiceiul odată pe an. Și câți veneau de când sta biata împărăteasă în lături, treceau pe lângă ea și o scui-pau.

Pasărea lainică i-a învățat pe copiii ei să nu o scuie, ci să o mângăie și să o sărute, că aia e muma lor, și le spuse și cum se întâmplase cu ea, că era năzdravănă de știa toate; dar i-a și învățat, ei să nu zică nimic, că ea o să spuie tot.

Când erau toți la masă, cu împăratul în cap, numai întră pe poartă doi copii de aur, cu totul, și cu o pasăre de aur, de sta cu un picior pe umărul unuia și cu alălalt pe al alui-alalt.

O slugă îi văzu pe fereastră și spuse împăratului minunea.

• Împăratul și toți mesenii dădură fuga la fereastră și-i văzură venind și mângăind și sărutând pe împărăteasa din lături.

După aia se urcară unde era masa și se așezară și ei la masă.

Cumnatele împăratului să moară și mai mult nu.

După-ce mâncară, băiatul zise:

— Mărite împărate, să îngădui paserea măiastră de veni cu noi, să vă cânte un cântec.

+ Să cânte, vezi bine, zise împăratul uimit.

Și începu pasărea lainică din pământul lainicesc să cânte și din cântatul ei eși istoria toată a copiilor de aur și a mumei lor, pe care o necinsteau toți și sta în lături.

Atunci începu împăratul să plângă și se duse chiar el de o scoase de acolo și o îmbracă în haine împărătești, și o puse la locul de cinste, alături de el, și pe copii împrejurul lor, și de acolo porunci să omoare cu pietre pe surorile împărătesei, iar pe sluga care crășase pe copii îl făcu boier mare și-i dădu bogății nenumărate.

Iar eu încălecai pe o șea și vă spusei așa.

Spovedania unui păcătos.

De Gr. Alexandrescu.

Ascultă-mă sfânt preot, ascultă-mă părinte;
Ajută un nevrednic lipsit de ajutor;
Consolă un trist suflet ce soarta își presimte,
Când sună ceasul groaznic, veciei vestitor.

Vieața-mi de necinste și crimele-mi trecute
Ca furii ne'mpăcate asupra-mi năvălesc.
Vânzări, satanești planuri, de lume neștiute,
În inima-mi pun ladul, ca iesme îmi scrâșnesc.

Noaptele-mi sunt grozave, tăcerea îmi șopteste,
Mă înconjur prăpăstii la fiecare pas;
Părul meu c'al lui Cain pe frunte-mi se sbârlește;
Gura mi se'ncleștează, și nu pot scoate glas.

Mă rătăcesc pe câmpuri, dar iarba înviază,
Și arborul pădurei iea formă, mi-e vrăjmaș;
Vulturul mă privește și ochiu-i scânteiază,
Și-a sfâșia e gata un laș de ucigaș.

Vezi ceasornicu-acesta, care la peptu-mi bate?
O veche recompens-a unui păcat cumplit!
Câte cu a mea faptă am drepturi câștigate?
Vânzarea fu plăcută, dar eu desprețuit.

Am cunoscut bărbații lucrând l-al țarei bine
Cu 'nalte simțeminte, la ei m'am arătat;
Târându-mă la dânsii s'au încrezut în mină,
Ieri le-am jurat credință și astăzi i-am trădat.

Urând orice virtute ce n'o puteam ajunge,
Pe orice om de merit în vecl am defăimat.
Proteu cu fețe multe, strigoiu setos de sânge,
La umbră, la întunec, pe mulți am sugrumat.

Sub aer de blândete urmam a mea turbare,
Și ghiara-mi veninată în inimi înfigeam.
Având nepedepsirea de preț l'a mea vânzare,
Minciuni nerușinate eu liber tipăream.

Inger de întunec, pentru-ale lor păcate,
Esind din adâncimea noptosului Tartar,
Am auzit cu spaimă cuvântul de dreptate,
M'am prefăcut că-mi place și am zimbit amar.

Am zis: iată speranță, prilej de bucurie!
Și bogății și titluri acum să dobândesc;
E timpul să se 'nalțe smerita mea trufie,
Am imitat virtutea, dar ca s'o prigonesc.

Pot să sugrum' p'aști oameni și să le iau vesmântul,
Căci eu sunt cel mai tare, având tainele lor.
Multe fiare ca mine le suferă pământul,
Și cerul cu zăbavă trimite ajutor.

De ură nici nu-mi pasă, când e fără putere;
Disprețul e o vorbă deșartă de 'nțeleș.
Mai sunt poate și alții cu mine de-o părere,
Și când fac al meu bine, drum sigur mi-am ales.

Iată puține, taică, din multele-mi păcate,
Iată crime ce astăzi nu pot să mai lucrez.
Într'al lui Hristos nume drăcește-au fost lucrate;
Rădeam de semnul crucii, dar lângă moarte crez.

Asta e adevărul ce pocăința-l naște;
De frica judecății în sânu-ți îl depui,
Amăgitorul șarpe abia se mai târăște;
La glasul vecinicii cu groază mă supui.

Dar ce-am zis? Nu voi ruga, nu voi a ta credință;
Urâsc a voastră lege și-al vostru ajutor.
Este o slăbiciune oricare pocăință;
Gâde-am fost în vieță și gâde voi să mor.

PROVERBE.

Rasa nu face pe călugăr.

Corbii și porumbeli nu zboară niciodată împreună.

Un lup nu mănâncă pe celalalt.

Multe găurele mici umplu corabia cu apă.

O limbă rea taie mai aprig decât o sabie.

Ciocanul de aur pătrunde în camera de fier.

Către Alecsandri.

De Iacob Negruzzi.

Epistola II.

Când Tu, Bolintineanu și Cel care-a cântat
Războiul ce la Șcheea României au purtat,
Și Negri și Balcescu și toți acei batrâni
Ce faptele viteze a vechilor Români
Ați scris cu maestrie — când tineri voi erați,
Cu tăta nalucire la viitor priveați,
Crezând că se îndreapta în grabă și ușor
Rani vechi în șir de veacuri, primite de-un popor!
Căci tinerețea crede în gându-i amăgit,
Că ceea ce dorește e lesne de 'mplinit,
Și numai bătrânețea, ce mintea nu înșală,
Desparte 'nchipuirea de lumea cea reală!

Noi însă ce pe-atuncea eram abia copii
Ne îngânam în leagan cu-a voastre melodii,
Amestecând trecutul, prezent și viitor
Într'un tablou fantastic, mareț, încântător. —
Dar repede trec anii: când ne-am trezit barbați,
Din al copilăriei vis dulce deșteptați,
Și am privit la lumea ce-acum ne 'ncunjură
Tablourile voastre vai, unde mai era?
În loc de jertfe, lupte, înaltă aspirare
Vazuram pretutindeni receală, nepasare,
În loc de mândra fală și vechia vitejie,
Vazuram înjosire, disgust și mișelie.
Mai mult, vazuram încă pitici fără chemare
Pe-atâta goi și sarbezi, pe cât plini de 'ngâmfare
Cum înșalău poporul cu vorbe mincinoase
Și-l departau de-a muncii cărare sanatoasă,
Facându-l ca să creadă cu joase maguliri
Că el au atins culmea ori cărei propășiri.

Atunci eu — căci și mie o Musă mi-a zîmbit —
A lirei mele coarde am strîns și pregătit
Ș'un cântec fără seaman la noi am început:
Nu de străbuna slavă și falnicul trecut
Ci-a timpului de astăzi ridicule 'ngâmfări,
Naravuri ticăloase și goale declamări,
Cu-a satirei ghimpi aspri m'am pus să biciuiesc
Cercând astfel puhoiul în cale să-l opresc.
Aici de-a cununiei lanț dulce sfărâmat,
De copilășul fraged în voea lui lăsat;
Colo de amicia ce minte și înșală,
Și de-a advocaturei infricoșată boală

Ce, improșcând la vorbe și multe și pompoase
De-al țării bine zice, și cat' a ei foloase;
Apoi, voind să vântur nămolul de cuvinte
Ce-autorii cei de astazi au stors din a lor minte
Ș'au tot înscris în tomuri pân' au 'nălțat un munte,
Am dat de pleavă numai, dar vai, nici de-un graunte!
De-aceste și 'de alte în versuri am cântat
Cu zimbetul pe buze și'n suflet întristat.
Adesea, văzând raul cu laude primit
Iar binele ori unde atins și prigonit,
Văzând domniind minciuna în falsa-i maiestate
Iar adevărul vecinic hulit cu răutate,
Mă întrebam în mine cu jale și amar
Cei mari bărbați ai noștri lucrat-au în zadar?
Și tu, Poete mândre ce-ai pus atâta foc
Ș'o viaț' așa bogată ca să urnești din loc
A țării noastre piatră, înalta-ți inspiraie
A fost ea oare numai a lui Sisif lucrare?

Așa 'ntrebam, când iată ai țării noastre fii
Lăsând acasă 'n lacrimi părinți, femei, copii
Din vechiul cui desprinse un paloș ruginit
Și după veacuri iarăș la luptă au pornit.
Atunci simții în pieptu-mi că inima tresare
Și așteptam cu grijă și lungă nerăbdare
Să aflu dacă astazi mai este încă vie
Precum a fost odată româna vitejie.
Și am văzut, o Doamne, cu ochiul lăcrămător
Că nu-l perită viața din acest bun popor!
Eu nu voesc acum să aflu de-a fost bine
Să ne-asvârlim copiii în țările păgâne;
Nu vreau să 'ntreb de este cu minte, priceput
Ca să hrănim cu sânge un scop necunoscut;
Rasboiul, știu, el este al relelor isvor
Și pentru cel ce cade și pentru 'nvingător,
Dar vreau să uit cu totul ce-mi spunea recea minte
Și astăzi s'ascult numai a inimii cuvinte.
O! Când ostașii țării, chiar fără scop vădit
Și fără ca să știe de ce le-a poruncit
Să verse a lor sânge — vioi, voinici, viteji
Privesc drept joc și glumă al luptelor vârtej
Și 'nfruntă, zimbînd vesel, a morții crude ghiare
Pentru-o idee numai: a steagului onoare;
Când văd nevasta blândă, uitând de al ei dor,
Cum părăsește 'n leagăn pe dragul pruncușor
Și 'n slabele ei brațe culege și ridică
Din câmpul de bătaie pe bravul care pică;
Când gingașa fetiță din mîinte depărtează
Imaginea iubită la care blând visează,
Ș'aduce zi și noapte cerească mîngăiere
Rănitului ce zace pe patul de durere;

Atuncea îndoiala din pieptul meu gonesc
 Și'n viitorul țării cu ncredere privesc!
 O! Dus e de-acum timpul de rece nepăsare,
 De pacinică viață și moale 'ndămânare,
 Istoria română de veacuri întreruptă
 Acum re'ncepe iarăș prin astă cruntă luptă.
 Re'ntrat poporul este pe-a luptelor cărare
 Și trebui s'o urmeze de-acum fără cruțare!
 Dar fie! Aste cumpeni le-aștept cu mângăere
 Căci unde-i vitejie, acolo-i și putere!
 Din toți bătrânii cari cu tine au lucrat
 S'a patriei iubire cântând ați deșteptat,
 Câți încă mai sunt martori la timpul oțelit
 Când vorbele's trecute și faptele-au sosit?
 Câțiva în tinereță s'au dus c'un trist suspin:
 Gonit din țară unul doarme 'n pământ străin;
 Iar altul fără milă pe paie aruncat
 Muri 'n ticăloșie și în amar uitat.
 În urm'acum și Negri prietenul iubit
 Cu care-o viață 'ntreagă dulci lanțuri te-au unit
 În grădina-ți verde, plăcută, zimbitoare
 Se stinse cum se stinge un blând apus de soare. —
 Din simburile fraged ce-odat' ați răsădit
 Alecsandri, tu singur vezi pomul înflorit,
 Tu, o Poete, care ne-ai dat îmbărbățire
 Când noi, acei mai tineri, jăleam plîni de măhnire,
 Și care 'n orice păsurî prin care am trecut
 Increderea din suflet în veci nu ai pierdut!
 Ca tine, o Poete, de-așa frumoasă soartă,
 În șir de multe veacuri, puțini au avut parte,
 Căci geniul, încă 'n viață, dup' o nedreaptă lege,
 A muncii sale roduri arareori culege.
 Întoamnă deci pe liră cântări nemuritoare
 În verdea-ți bătrâneță ș'atât de roditoare
 Și 'n pieptul tuturoră deșteaptă bărbăție
 Pe vremile de luptă ce iarăș au să vie!

CUGETĂRI.

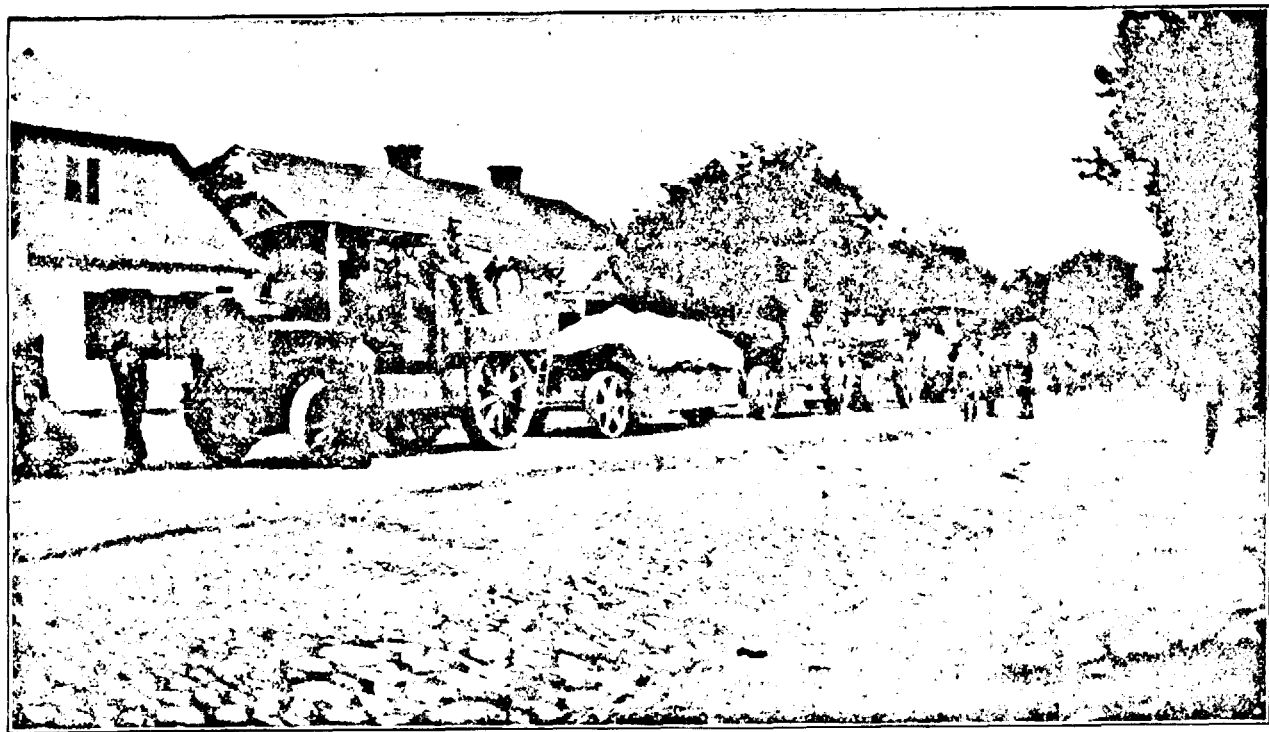
De Nicolae Iorga.

Sunt sfinți cari lasă moaste și sfinți cari lasă gânduri.

Democrat înseamnă cineva, care vrea să se înalțe poporul pe umerii săi și nu acela, care vrea să se înalțe el pe umerii poporului.

Când nu trăiești e ușor să n'ai păcate.

Cum să nu se închine banului bogatul, căruia lumea i-se închina pentru bani?

Mortiere austro-ungare de 30.5 cm în formațiune de marș.

Pe plaiul muntelui.

De George Coșbuc.

Cântând urca pe munte bătrânul moț călare;
Mic roibul cal, dar moțul și'n spate-i ghioaga mare
Pe strâmtul drum copita da pietrile 'n adânc
Pe râpi; iar moțu-'n traista de lână la oblânc
Avea 'ntr'o pungă galbeni din turmele vândute.
Cânta, să 'ndemne roibul să facă pas mai iute —
Dar colo unde plaiul se face mai codrean,
Stoian îi iese 'n cale, bătrânul hoț Stoian.

„Noroc, măi, moț călare, de vrei o flintă bună,
Am, uite, una plină: când trag cocoșul, sună!
Știu eu, că poți s'o cumperi; ai galbeni în 'desagi,
Ți-s dragi și ei, sărmanii, dar zilele mai dragi.
Ori vrei să mergi pe râpă cu pietrele de-avalma?
Deschide, frate, punga că 'ntind deschisă palma!”

— „Olio, Stoiene taică, mă crezi ori nu mă crezi,
Pierdu-i a treia parte din prețuri la cîrezi,
O parte bir am dat-o la domnii din cetate,
Că domnii și cămașa ni-o iau acum din spate.
Iar ce-a rămas, Stoiene, nimica de haram,
Abia-mi ajung de pâne copiilor câți am —
Stăi, stăi, nu 'ntinde flinta, că plumbul e fierbinte...”

Un gând nebun de-odată îi fulgeră prin minte,
Descalcă 'ntr'o fugă, își reazimă de cal
Grozava ghioagă, scoate din traista lui un șal,
Grăbit îl desfășoară, ia punga și într'o clipă
Asvârle-un pumn de galbeni cu darnica risipă
A celui ce brazde stă vesel sămănând.

Stoian să pleacă 'n grabă s'adune mai curând
 Cu grija ce pe-un lacom mereu îl înspăimântă
 Că n'are timp; iar moțul la el se uită țintă,
 Pândindu-l cum se mișcă, stă, vreme potrivind;
 Incet întinde mâna și-o poartă pipăind
 Prin gol, el simte coama și traista lui de lână,
 El simte-acum desagii, și-acu-i cu ghioaga 'n mână.
 Iși ține răsuflarea în pieptul ostentit,
 Si ochii lui și gura și tot e'ncremenit,
 Și piatră pare 'ntreagă statura lui voinică,
 Cu ghioagă numai mâna, cât șoldul se ridică
 Cât umărul, cât capul, stă dreaptă 'n aer sus —

„Stoiene dau!” Și 'n vreme ce-i fu cuvântul spus
 De-abia pe jumătate din strâns închis-a gură,
 Cu vuet răsărit-a plecata lui statură,
 Și mâna dreaptă dusă la stânga 'ntr'ajutor
 Căzu cumplit, și'n urmă... un vânt șuierător
 Adus de sus de ghioaga cea repede plecată
 Isbi pe hoț în fruntea cea 'n pripă ridicată
 Să vadă ce-i, când moțul i-a zis: „Stoiene dau!” —

Și calzi de mâna vie în pumnii morți erau
 Culeșii bani, când moțul i-a smuls cu hohot mare.

Un mort rămase 'n urmă și un moț trecea călare.

PROVERBE.

Iarba verde face ca fânul vechiu să fie uitat.

Îubirea deaproapelui începe-o dela ai tăi.

Să nu părăsești niciodată pe prietenii vechi și drnurile bătute.

La clacă.

De C. Sandu-Aldea.

La lelea Ilinca era clacă de tors în seara ceia. Veniseră vre-o șase fete — care cu mamele lor, care singure — veniseră și vre-o trei femei tinere și tăbărară pe caerele de lână. Fusele începură a se 'nvârti: sfârr! sfârr! ca niște pisici ce torc pe cuptor. Din caerul sugrumat pe la mijloc de pământalca de piele prinsă 'n furcă printr'un oscior de pasăre, firul curgea, luneca printre degetele mâinei stângi, se lungia, se suptia, se răsucia în învârtirea sfârâitoare a fusului. Afară era moină și liniște, numai câte-un câne mai lătra când și când prin vre-o copcă dela șirile de paie. Femeile lucrau par'că n'ar fi fost la clacă și lelea Ilinca torcea și ea în rând cu ele. Dar după cât-va timp cea mai drăcoasă dintre fete începu a chiui ca flacăiii și a tuși cum tuesc ei pe lângă casele fetelor cu cari au vorbă să le iasă. Apoi începu a cânta, îndemnând și pe celelalte: „cântați, fa, și voi!” Iar lelea Ilinca: „cântați, puicile mamei, că acum vi-e vremea!”

Și fetele începură să cânte cu foc, un cântec esit de curând:

„Oftează, pulcă, oftează
„Toată lumea să te crează
„C'ai fost neichii amurează!”

Cântau toate într'un glas, într'un glas suptire, limpede ca sunetul argintului curat și cântecul se împrăstia în tot satul căci fata cea drăcoasă avusese grije să crape nitel ușa tinzii: „îi cald avan aici, lele Ilinco!” Și femeia înțelesese ce foc o arde pe fată și dădu din cap în semn de învoială pe când pe buzele ei bătrâne trecu un zâmbet blaiin, ca de copil: „deschide-o, puile, deschide-o, să te-auză ai flăcăi din sat”.

Iar când s'a spart cântecul, una din femei — de acelea cărorora ar trebui să li se lege câte o seceră de brâu spre a se cunoaște pe unde trec — începu a povesti despre o nenorocire ce se 'ntâmplase de câtva timp în sat, împodobindu-o cum se pricepea ea mai bine:

„Auziți, fa suratelor, că cică de-aia a fugit fata lui Ar-năntu după flăcăul lui Jugăreanu că i-a dat hoțul de flăcău să mănânce 'ntr'o seară dintr'o azimă și cum a mâncat nu mai putea: muria-pierea de dragul lui. Și s'a dus după el. Dar la câteva zile așa l'a urit de tare, c'a plecat noaptea dela el, nu-

mai cu ce se afla pe ea și s'a întors îndărăt să fie de rușinea tuturor".

— Ferească Dumnezeu, fetico! zise lelea Ilinca.

Fetele puseseră capetele 'n pământ și torceau tăcute.

Gazda se duse la vatră, umplu un găvan de lemn cu porumb fiert și-l puse în mijlocul clăcășitelor:

— Mâncați, da' din barbă să nu dați!

Femeea guralivă începu o altă istorie. Era vorba de o hotie făcută astă-vară la grădinile Bulgarilor dela capul satului. Bulgarii veniră să se plângă boerului; boerul îi trimise la primar și primarul dete din umeri: „eu să vă păzesc grădina?!”

Și femeea, făcu ochii roată la tovarășe:

— Par'că nu să știe cine-a furat!

— Cine, leicută? întrebă Marioara lu' Tilici.

— Cine altul, dacă nu flăcăul lui Tătaru' cu alți haidamaci de teapa lui?!

Fata plecă ochii 'n jos și urmă iar o toană de tăcere pe care o turbură tot femeia guralivă:

— Da' mai tăceți, fa gura vă meargă!

Apoi se apucă să povestească de pe când era ea mică. La un Crăciun o luă la goană un **Moș-de-Turcă** și ea plângea și țipa și Moșul după ea! Iar în fața unei case, cum fugia ea și se uita mereu îndărăt, hop! cade 'ntr'o groapă de bucate. Și **Moșul-de-Turcă** sta pe marginea gropii și clătina din cap spre ea și mișca dinții lui de trestie, până a sărit un om de-a dat brezaia la o parte: „fugi, mă că se sperie fata!”

Apoi, cum fetele rămăseseră cu ochii la ea, se răsti la una din ele:

— Ce te uiți, fa, la mine?! Ia, zi tu cât poți de repede „ocoli Bălea colib, hop! Bălea 'n colibă!”

Două fete încercară să zică dar nu isbutiră și sbucniră 'ntr'un chicotit înfundat, șoptindu-și nu știu ce la ureche.

Dar lelea Ilinca se puse în fața femeii guralive:

— Da', ia zi și tu:

„Tilihupcă hupcă, hui-hui curcubă!

„Lesne-a zice: Tilihupcă hupcă, hui-hui curcubă!

„Dar mai greu a rosti destivtirigi tivtirigeaua tivgelor!”

Femeea se căsni: „desfitirigi”, „destivirigi”, pe urmă zise mânioasă:

— S'o desfivirigiască dracu' că eu nu pot!

După aceea glasurile amuțiră căci fetele făceau semn s'a-sculțe toate: s'auzia sgomot de pași pe uliță. Erau flăcăii. Tin-te, lele lincol!

Se 'nvârtiră nițel pe lângă casă, mai fluerară, mai tușiră, apoi intrară în casă unul câte unul:

— Bucuroși de oaspeți?

Și se făceau că torc și ei și că scapă fusul din mână, iar când se plecau să-l ridice, nu se putea să nu țipe vre-o fată.

— la ascultați, mă haimanalelor! le zise după câtă-va vreme femeea cea guralivă: „da' ce credeți voi c'o să stați degeaba aici?! la, spuneți-ne vre-o snoavă, că de unde nu începem noi și vă topim.

— Mi-e buzunarul spart și le-am pierdut pe drum, răspunse unul din flăcăi.

— P'ale mele le-a mâncat lupul! zise un altul.

— Fă, eu îți spui o snoavă, da' pe urmă să te sărut — zise râzând altul.

— Să mai săruți pe cine a-i mai sărutat, băete; da' pe mine nu! — îi răspunse încolțat femeea.

— Ba pe tine!

Și flăcăul, șiret începu:

„A fost odată un țigan și țiganu ăsta a ajuns împărat. Și într-o zi s'a dus la vânătoare într-o pădure mare unde erau numai cerbi și căprioare. Da' țiganul umbla cu ochii pe sus, pe la pomi. Și deodată se oprește lângă un teiu frumos și-i dă ocol. Boerii cari erau cu el, se uitau și ei dar nu pricepeau ce vede împăratul la teiu de se uită la el cu atâta băgare de seamă.

Și unul din ei, mai îndrăsnet, îl întreabă:

— Înălțate împărate să mă ierți de întrebare, dar noi nu știm ce-a văzut ochiul Măriei Tale la teiu-ăsta.

Dar țiganul care fusese rudar în vremea lui, ofta din adâncul inimii: „Haolio, ce mai teiu de văcăliel!”*)

— Iac'așa, fa leicuto: apa la matcă și omul la teapă!**) zise flăcăul ce spusese snoava.

Dar flăcăul lui Tătaru îi spuse pe limba păsărească:

— Stî-vinin-ge-vene la vanam-ba-vana! (adecă: stinge lampa!)

Și cel cu snoava fără multă vorbă: puf! în lampă! Iu, chiu, vai pe bieteale fetel! Ca la clacă!

Lelea lincă isbuti să 'ncăpue lampa și o aprinse. Flăcăii stau sfinți, par'că nici nu se mișcaseră de unde erau. Gazda le

*) văcălie, colacul de lemn în jurul ciurului.

**) firea lui.

dădu câte un rachiu, să se scape de ei căci altfel îi zădarniciau tot rostul clăcii.

— Așa, mamă, duceți-vă, mamă, cu Dumnezeu și lăsați fetele 'n pace!

Ce le-o fi fost, nu știu că'n seara aceea au plecat frumusele, înduplecați de cuvintele blajine ale gazdei. S'au încârduit pe uliță și-au început a cânta:

„Dunăre, apă vioară,
„Făcea-te-ai neagră cerneală
„Stuful tău de-o penișoară
„Și sa-mi fac o hârtioară
„S'o trimet la maica 'n țară
„Să-mi dea bani de cheltuială
„Și haine de primeneală
„Și cal bun de călărie
„Că mă duc în bătălie”.

Femeile mai toarsă câteva caere până la cântatul cocșilor de miezul nopții când baba llinca le 'ntinse masa. Apoi clăcășițele începură a se căra pe-acasă și bătrâna rămase singură. Își mai luă un caer căci nu-i era somn de loc: tineretul ale cărui glume îi inveseleise casa, îi inviorase și ei sufletul și lelea llinca torcea singurică, la vatră și îngâna un cântec bătrânesc, un cântec haiducesc:

„Eu n'am fost, maică, 'nvățată
„Să stau cu ușa 'ncuiată
„Și cu perdeaua lasată
„Să spăl cămași sângerate
„Dela haiduci lepădate!”

Focul trăgea să moară. Un cotoiu torcea pe după sobă. Și din cântecul bătrânei picurau clipe din vremile trecute, din vremurile acelor eroi ai românismului cari dorm uitați în sufletele noastre...

• CUGETĂRI.

De Nicolae Iorga.

Sunt și cununi cu lanțuri și lanțuri cu flori.

Oamenii bogați se doacă d'a vieața.

Plătim chiria vieții prin suferinți.

Intr'un războiu cum se cade trebuie să și fugă cineva.

Păstorii și plugarii.

De Vasile Alecsandri.

I.

*Priviți pe cele dealuri înalte, înverzite,
Pe-acele largi poiene cu flori acoperite,
Priviți, străini de lume, păstorii cei Români
Aproape de-a lor turme păzite de-ai lor câni,
Trăind o viață lină în tainica natură,
Cu buciumul în mână, cu fluierul la gură.
Cereasca limpezime, precum într'un isvor,
Alin se oglindește în sufletele lor...*

*Voi toți care de dânsii ați răs fără muștrare,
Jos capul, o! nemernici loviți de admirare.
Un paloș de isbândă există 'n ori ce fier,
In tot păstorul astăzi există-un scutier!*

II.

*Priviți pe cea câmpie frumoasă, roditoare,
Plugarii, muncitorii lucrând în foc de soare.
Pe fața lor cea blândă, pe ochii lor cei vii,
Adie boarea dulce din verzile câmpii.
Sub mâna lor e sapa, hârlețul, coasa, plugul.
Alături cu dânsii stau boii purtând jugul,
Și tot ce-i înconjoară, deal, luncă, șes, isvor,
E pacinic ca blândeța din sufletele lor.*

*Voi toți, care de dânsii ați răs fără căință,
Jos fruntea, o! nemernici căzuți în umilință.
O spad'a resbunării există în ori ce lanț.
In tot Românul astăzi există-un Dorobanț!*

DREPTATE.

De Ales. Vlahuță.

Sfânt lăcașul dela Putna mândru strălucește 'n soare,
 Glasuri de argint răvarsă clopotele slăvitoare,
 Străduind credința veche din mormânt s'o mai învie,
 „Darnici Domni erau pe vremuri, lăudați de-apururi fie!...
 Nestricat de viermi rămâne singur numele cel bun.
 Darnici Domni erau pe vremuri” — toate clopotele spun.

Ci aude Ștefan sfântul, lângă spada lui culcat,
 Cum cântările slăvirii până 'n cripta lui străbat.
 Și, făcându-și roată gândul peste câte-a fost trăit,
 Strigă din mormânt dreptatea marelui nendreptătit.
 „Domn am stat Moldovei mele, și norodului părinte —
 Dragi mi-s luncile, dragi codrii — toate apele mi-s sfinte...

Dar străjerul lor, ș'a toate purtător de grijă, *cine-i?*
Cine duce 'n pace greul bogăției și luminei,
Și 'n războiu cine-i viteazul fără slavă, fără nume?...
Domnul milostiv de-apururi—cel mai darnic Domn din lume:
E s ă r a c u l. El palate și biserici, și podoabe
 Fără preț a dat Moldovei — *el*, cu mâinile lui roabel

El mi-a fost puterea 'n lupte și în liniște norocul.
 Când ștergeam de sânge spada și voiam vremea și locul
 Biruinții noastre scumpe c'un dar scump să le cinstim,
El comori căra Sucevei, ziduri mândre să zidim,
El făcea 'n al clipei stâmpăr, cu durerea lui de țară.
 Din pământ udat cu lacrimi flori de aur să răsară!”

Domnul tace. — Sfântu-i nume în războiul vremii scut ni-i.
 „*Darnic e săracul*” — cântă toate clopotele Putnii.

Sentinela Română.

POEM ISTORIC.

De. V. Alecsandri.

L

„Românul nu piere”.

Din vârful Carpaților,
Din desimea brazilor,
Răpezit-am ochii mei
Ca doi vulturi sprintenei,
Pe cea vale adâncită
Și cu flori acoperită,
Ce se 'ntinde ca o ceață
Pân' în Dunărea măreață
Și de-acolo 'n depărtare
Pân' în Nistru, pân' în Mare.
Iar pe cel amar pustiu
Cu văzutul ce 'ntâlnii?
Întâlnii viteaz oștean,
Purtând semne de Roman,
Falnic, tare ca un leu,
Și cu chip frumos de zeu.
Brațu-i stâng era 'ncordat
Sub un scut de fier săpat
Ce ca soarele soare,
Și pe care se zărea
O lupoaică argintie
Ce părea a fi chiar vie,
Și sub fiară doi copii
Ce păreau a fi chiar vii.
Mâna-i dreaptă ținea pală,
Iar pe cap purta cu fală
Coif de aur lucitor,
Ca un zeu nemuritor.

Cel viteaz era călare.
Pe-un cal alb în nemișcare,
Și, ca dânsul, neclintit
Sta privind spre răsărit.
Numai ochii săi mișca,
Vulturește-l alerga
Pe cea rază cenușie
Lungă, tainică, pustie,

Unde ca prin vis trecând,
S'auzea din când în când
Vuet surd, grozave șoapte
Ce veneau din Miază-noapte,
Sgomot lung, înădușit
Ce venea din Răsărit.

Iarba nu se clătina,
Frunza nu se legăna.
Paserea la munți sbura,
Fiara 'n codri tremura,
Căci prin lumea spăimântată,
În uimire cufundată,
Treceau reci fiori de moarte,
Presimțiri de rele soartel
Iar pe cer un vultur mare,
Făcând cercuri de sburare,
Se vedea plătind cu fală,
Și 'n rotirea-i triumfală,
Tintea ochiul său măreț
Pe viteazul călareț.

— „Cine ești? de unde ești?
„Pe la noi ce rătăcești?
— „Sunt Român și sunt oștean
„De-a 'mpăratului Traian!
„Maica Roma cea bătrână
„Mi-a pus arma asta 'n mână
„Și mi-a zis cu glasul seu:
„Fiul meu, alesul meu!
„Tu din toți ai mei copil
„Cel mai tare 'n vitejii!
„Mergi la Dacia, grăbește,
„Pe barbari de-i risipește,
„S'apoi vecinic priveghează,
„Sentinelă muft vitează.
„Și te-aține la hotare,
„Că s'aud în depărtare
„Răsunând dușmane pasuri,
„Menințând barbare glasuri...”

„Venit-am și am învins!
 „Pe bărbari pe toți i-am stins,
 „Și pe țărmurile lor
 „Acum, Domn stăpânitor,
 „Aștept oardele avane,
 „Aștept limbile dușmane
 „Care vin din răsărit
 „Ca potop nemărginit
 „Să cuprindă, să innee
 „Tot pământul unde-or trece!”
 — „O, viteze neferice,
 „Ai să peri în câmp aici!”

— „Eu să pier, eu?... niciodată!
 „Vie-o lume incrunțată,
 „Vie valuri mari de foc...
 „Nici că m'or clinti din loc.
 „Tot ce-i verde s'a usca,
 „Rîurile vor seca,
 „Și pustiul tot mereu,
 „S'a lăți 'mprejurul meu,
 „Dar eu vecinic în picioare
 „Printre valuri arzătoare
 „Voiu lupta, lupta-voi foarte
 „Făr' a fi atins de moarte,
 „Căci Român sunt în putere,
 „Și Românul 'n veci nu pier.

II.

„Apa trece, pietrele rămân”.

Abla zice, și de-odată
 Fulgeră 'n cer o săgeată,
 Văjăe, vine, lovește
 Scutul care zângănește
 Ș'o respinge-o svârle jos
 Ca pe-un șerp veninos,
 După dânsa 'n depărtare,
 Colo 'n fund, în fund la zare,
 Se ivește-un negru nor
 Plin de sgomot sunător,
 Ce tot vine, ce tot crește
 Și pe câmpuri se lătește
 Cât e zare de zărit
 Între Nord și Răsărit

— Sentinelă, priveghează,
 Norul crunt înaintează.
 Sentinelă, te arată,
 Norul crunt se spargel... Iată!
 Iată oardele avane,
 Iată limbile dușmane
 De Gepizi și de Bulgari,
 De Lombarzi și de Avari!
 Vin și Hunii, vin și Goții,
 Vin potop, potop cu toții,
 Pe cai iuți ca rîndunele,
 Fără frâne, fără șele,
 Cai sirepi ce fug ca vântul
 De cutremură pământul!
 Mulți sunt ca nisipul mării,
 Mulți ca ghiarele muștrării
 Într'un suflet păcătos,
 Într'un cuget sângeros!...
 Sai, Române, pe omor,
 Fă-te fulger rășbitor,
 Fă-te Dunăre turbată,
 Fă-te soartă ne'mpăcată,
 Căci potopul, iată-l vine,
 Și-i amar, amar de tînel!

— Viel...

Ca o stîncă 'naltă
 Ce din vîrf de munte saltă,
 Tună, se rostogolește,
 Cade, rumpe și sdrobește
 Codrii vechi din a sa cale
 Pîn' în fund, în fund de vale:
 Astfel crunt ostașul meu
 Își isbește calul seu
 Peste codrii mișcători
 De barbari năvălitori.
 El îi sparge și-i răzbește,
 Snopuri, snopuri îi cosește,
 Și-l înfrînge, și-l respinge,
 Și-l alungă, și-l învingel
 Calul-i turbă, mușcă, sare,
 Nechezând cu înfocare,
 Calcă trupuri sub picioare,
 Sfarmă arme sunătoare,
 Și cu greu în sânge 'noată,

Și mereu se 'ndeasă 'n gloată.
 Crunt războiu, privire cruntă!
 Fiul Romei se încrunță...
 Fulgeri ies din ochii săi!
 Fulgeră mii de scântei
 Dintr'a armelor ciocniri
 Și lucioase zângăniri.
 Sbor topoarele-aruncate,
 Sbărnae-arcele 'ncordate,
 Și săgețile ușoare
 Nourează mândrul soare.
 Caii saltă și nechează,
 Lupta urlă, se 'ncleștează,
 Și barbarii toți, grămadă
 Morții crude se dau pradă!
 Zece cad, o sută mor,
 Sute vin în locul lor!
 Mii întregi se risipesc,
 Alte mii în loc sosesc!
 Dar viteazul cu-a sa pală,
 Face drum printre năvală,
 Și pătrunde prin săgeți,
 Că-i Român cu șapte vieți!
 În zadar hidra turbează,
 Trupu-i groaznic incordează,
 Geme, urlă și crâșnește,
 Și 'mprejur se 'ncolăcește.
 Fiul Romei se aprinde,
 Hidra 'n mâni-i o cuprinde,
 Ș'o sugrumă, și o sfarmă,
 Ș'o învinge, și o darmă!...
 Fug Gepizii, fug Bulgarii,
 Și Lombarzii și Avarii;
 Fug și Hunii, fug și Goții,
 Fug potop, potop cu toții,
 Și se duc, se duc ca vântul
 Asurzind întreg pământul
 De-a lor urlete barbare,
 De-a lor vaete amare!

III.

„Roma, Roma nu mai este!”

Unde-s oardele avane?
 Unde-s limbile dușmane?
 Au perit, s'au stins din față,

Precum toamna 'n dimineată
 Se tolesc, se sting la soare
 Negurile-otrăvitoare!
 Cu ce vîfor de urgie
 Năvăliră 'n Românie!
 Cum veniră de turbați
 Ca bălauri încrunțați,
 Cu o falcă 'n cerul sfânt
 Și cu alta pe pământ!
 Dar s'au dus cum n'au venit
 În pustiul lor cumplit,
 Părăsind în urma lor,
 Câmpul luptei de omor!
 Lat e câmpul celei lupte,
 Lat și plin de arme rupte,
 Plin de trupuri fărâmate
 Care zac grămezi culcate,
 Plin de sânge ce-l pătează
 Și văzduhul aburează!

Unde sunt, atâtea vieți,
 Unde-s ochii îndrăzneți?
 Moartea rece le-a cuprins,
 Într'o clipă ea le-a stins,
 Și pe câmpul cel de moarte,
 Crunt lăcaș de rele soarte,
 S'a lăsat acum de-odată
 O tăcere 'nfricoșată!
 Numai când, din vreme 'n vreme,
 Se aude-un glas ce geme,
 O jălire 'ntristătoare,
 Un suspin de ôm ce moare,
 Sau nechezul dureros
 Unui cal răsturnat jos,
 Care chiamă ne'ncetat
 Pe stăpănu-i jos culcat.

Soarele își schimbă locul
 Și apune roș ca focul,
 Intinzând pe cea câmpie
 O vâpseală purpurie,
 Ca un sângeros veșmânt
 Peste-un lung și trist mormânt!
 Iar în naltul cerului,
 De-ăsupra mormântului,

Tipă vulturul cu fală,
 Și 'n rotirea-i triumfală
 Incunună-cu-al seu sbor
 Pe viteazu 'nvingător.
 Să trăiești, ostaș romane,
 Stâlp al lumii apuseane!
 Tu cu pieptu-ți ai oprit
 Valul crunt de răsărit,
 Și cu brațul tău armat

Pasul soartei l'ai schimbat!
 Dar ce zic!... un fior rece
 Printre-a lumii vine trece,
 Căci de-odat' un glas prin lume,
 Fără seamăn, fără nume,
 Sună, duce-o neagră veste:
 Roma, Roma nu mai este!...

.

Gânduri.

De G. Coșbuc.

După horă ieri ieșiră
 Toate fetele 'n pridvor,
 Le vedeam cum își înșiră
 Flori la sân, și 'n păr să-și pue,
 Cum se strâng mereu să-și spue
 Glume de-ale lor.

Tu, lipind de stâlpul rece
 Obrăjorul tău aprins,
 Nu vedeai nici cine trece;
 Și c'o mână petrecută
 Strâns pe după stâlp, tăcută
 Mi-ți țineai cuprins:

Și-aș fi vrut să-ți știu anume
 Gândul tău, pe cel mai drag.
 Nu știu cum, dar eu pe lume
 N'am mai drag, decât să-mi iasă
 Seara pe furiș din casă
 Mândra până 'n prag!

Seceram în lan, iar plopii
 Lângă râu sunau cântând.
 Te-am văzut legându-ți snopii,

Și-adunând dintâi plecată
Tu cu snopul tău deodată
Dreaptă 'n soare stând,

Veselă-l strângeai spre tine
Cum ridici copilul mic
Ca să-l strângi la piept mai bine.
Snopu 'n brațe-asa văzându-l
Tot imi sta pe suflet gândul
Să mă 'ntorc să zic:

„Cum e 'nvoaltă ca bujorul,
Ce nevast'ar fi din ea!
Ca să-și strâng' așa odorul
De copil, drag ei și mie,
Iar bunica lui să fie
Mama ei și-a mea!”

La biserică, din ușă
Mă uitam și eu la sfinți.
Când intra câte-o mătușă
Săruta d'abia pe frunte
Sfinți de cei cu bărbii cărunte
Cuvioși părinți.

Dar, pe calu-i alb călare
Tânăr mândru și 'ncoifat,
Se sbătea sub sărutare
Sfântul cel numit ca mine!
Te-am văzut, frumoaso, bine
Cum l'ai sărutat.

Tu și 'ntregul stol de fete!
Și-mi venia să-l smulg din cui,
Și să-l dau de vr'un părete!
Grija mea de n'ai ghicit-o
Nici acum, mă mir, iubito,
Cum să ți-o mai spui?

Aur adevărat.

— Nuvelă de Ion Gorun. —

Colo departe, în sânul Carpaților apuseni ai Ardealului, măruntaiele pământului sunt pline de aur, și pline de patimă sunt inimile oamenilor. Minei i-se zice acolo „baie”, iar minierilor „băieși”. Baie nu este numai împărătească, ci pe vremuri s’au apucat oamenii de au sfredelit muntele pe unde au crezut, pe sama lor. Unii au chibzuit să vadă dacă nu mai e de mers pe urma celor vechi, — căci sunt aci păreți de stâncă găuriți ca merele viermenoase încă de pe vremea lui taica Traian, și vreme de nu se ținea minte, poate sute și sute de ani au stat „băile” acestea părăsite, — nu fiindcă s’ar fi isprăvit aurul din ele, dar fiindcă se isprăvise vraga oamenilor în războaiele cele multe cu năvălirile barbare. Apoi când au trecut barbarii, ori s’au mai cioplit, rămânând, și ei, s’a început iar scormonirea după aur; și muntele a dat iar, din belsug, de oriunde îl ciocăneai și îi răscoleai piatra.

Adecă de ori și unde, nu. Căci aur este mult, dar nu e peste tot locul, ci își are și el așezarea lui anume, ca toate lucrurile în lumea asta; iar oamenii n’au cunoscut, și nu cunosc nici acum legea acestei așezări, ci au mers mai mult la noroc, alții după câte un vis sau o părere. Au nimerit unii, alții au ciocănit înzădar. Mulți și-au pierdut tot ce aveau și pe de-asupra puterile tinereții și unii chiar mintile. În goana aceasta după taina strălucitoare a stâncilor; — pe alții numai ce i-ai văzut ca prin minune, de pe o zi pe alta, înfiripându-și gospodării de „domni”, lăfăindu-se în calea cu cai ce mănâncă jărat și împodobindu-și păreții casei cu arme scumpe comandate din Venetia; — armele mai ales au fost slăbiciunea băieșului. — Au fost, — căci toate astea sunt mai de demult, — și azi băieșul nu mai e decât lucrător cu plată la cei cari au pus stăpânire pe tot ce e munte acolo și baie, sau mină de aur.

Tudose al Golguțului era fecior în floare — ficior se zice pe acolo la flăcău — când lumea începuse să vorbească multe și mărunte despre dânsul. Băieș din tată și din moș, de harnic harnic a fost el de prunc și nici tatăl-său nu fusese dintr’un rând mai de jos de oameni; — dar galbenii prea sporeau dela o vreme la dânsul, și nu odată, când prindea, așa în câte o

sâmbătă la chef, scotea jașcăul — o pungă simplă de bășică legată cu curele — și îl trântea pe masă de zornăiau înăuntru bănuții de aur. Răsuna făgăduială de cântecele lui, iar „părechile” — o cupă de vin și alta de apă acră*) — se părăndau pe masa împresurată de tovarăși.

Tatăl său, Golguț bătrânul, o fire închisă și tăinuită toată viața lui, se prăpădise într'un chip cam ciudat. Când Tudose chemase vecinii, într'o dimineată, îl găsiră pe bătrân zăcând în pat, zdrobit tot, cași când pietre de stâncă s'ar fi prăvălit undeva asupra lui. Dar cum ajunsese acasă și ce pățise, nu s'a mai putut ști: căci trei zile cât a mai tânjit, n'a putut să scoată o vorbă. — iar Tudose, galben și pierdut, la orice întrebare, dădea din umeri și ridica ochii la cer. — Așa l-a găsit acolo în pat, nu știa nici unde fusese, nici cum și când s'a întors. El dormea în sură, și dimineata când a intrat în odaie... Toate astea le spunea ca în vis, cu aceleași vorbe târăgănite și pline de o obidă, pe care oricine putea să o înțeleagă.

După-ce l-a îngropat pe bătrân, Tudose a început să nu-și mai vadă de treabă ca mai nainte. N'avea cui să mai dea socoteală, căci pe mamă-sa o pierduse de mai de mult, și de neamuri să înstrăinase încă de pe când trăiau bătrânii. Numai pe Simina lui Băbut din deal o avea ca pe o logodnică încă din copilărie; dar dela moartea bătrânului și-a făcut și pe acolo drumurile mai rare. Stătea toată vremea încruntat, posomorât, ca un om cu gândurile aiurea. Ziua mai mult dormea, încuiat în sopron, iar noaptea...

Cine știe ce făcea el și pe unde umbla noaptea? — Dar oamenii ziceau că bagseama i-s'o fi arătat Stima băilor, care chiamă și amăgește pe unii de-și duce la pierzare, iar altora, cari i-au plătit într'un chip sau într'altul birul, le arată locurile tănuite unde doarme în măruntaele stâncilor aurul ascuns, temător de lumină și rebel încercărilor lăcomiei omenești de a-l smulge din culcusul lui dela facerea lumii.

Tudose trebuia să fi fost dintre aceștia din urmă, — căci n'a trecut multă vreme după aceea și numai ce a început, ba la câte o lună, ba la câte două-trei săptămâni, să bată drumul Bălgradului.*) unde să schimbe praful de aur ori stufele.***) în galbeni împărătești, strălucitori și cu zîmți. Iar la întoarcere nu mai era îngândurat și posomorât ca mai nainte, ci fata-i

*) după cea veche: apă acră = apă minerală.

*) Bălgrad = Alba-Iulia.

**) Stufă = Aur nativ în forme cristalizate.

lua o expresie de gravitate, plină de încredere și de mulțămire de sine.

După câteva drumuri, i-a revenit și veselia aceea, isbucnitoare, a adevăratului băieș, care dacă în vremea cât e cuprins de grija treburilor e sobru și concentrat în sine, în ziua ce și-o hărăzește slobozeniei de griji, se dă navalnic și pornit petrecerilor lui.

La biroul unde cântă lăutarii vestiți ai Abrudului, forfo-teala și veselia e mare mai ales în ziua de târg a săptămânii. Atunci se adună aci și toți băieșii mai cu dare de mână, și curg părechile cu nemiluita, se înșiră cântec după cântec, iar colo mai departe, sub o vastă șură, se încing hore și se bătuces-te pământul în tactul sacadat al „țarinei”.*)

Tudose, dela o masă lângă fereastră, aruncă din când în când ochii spre șură. E acolo și Simina. Mândră fată, — dar nu numai mândră în înțelesul vorbei munteanului, care zice mândru numai la frumos, — ci mândră și altfel: făloasă, cum zic ei. Tudose se uită la Simina și se încruntă; iar când și ea privește uneori încoace, el întoarce ochii în altă parte, trân-tește paharul pe masă și iar pune mâna pe glajă.**)

— Să bem, fraților, — căci astăzi este al nostru, iar mâne al lui Dumnezeu! — se resteste el cu veselia-i dârză dela în-cepăt, pe când ceilalți își trag pălărioarele pe-o ureche și de-gețele pe sub mustăți.

— Ori al dracului! mormăie uriașul din fața lui, Aron Blăstămatul, — îi zic oamenii, om negru la față și la suflet, dar altfel de seama lui Tudose și dânsul, căci nici jascăul lui cu gălbiori nu era mai puțin doldora, la o adică.

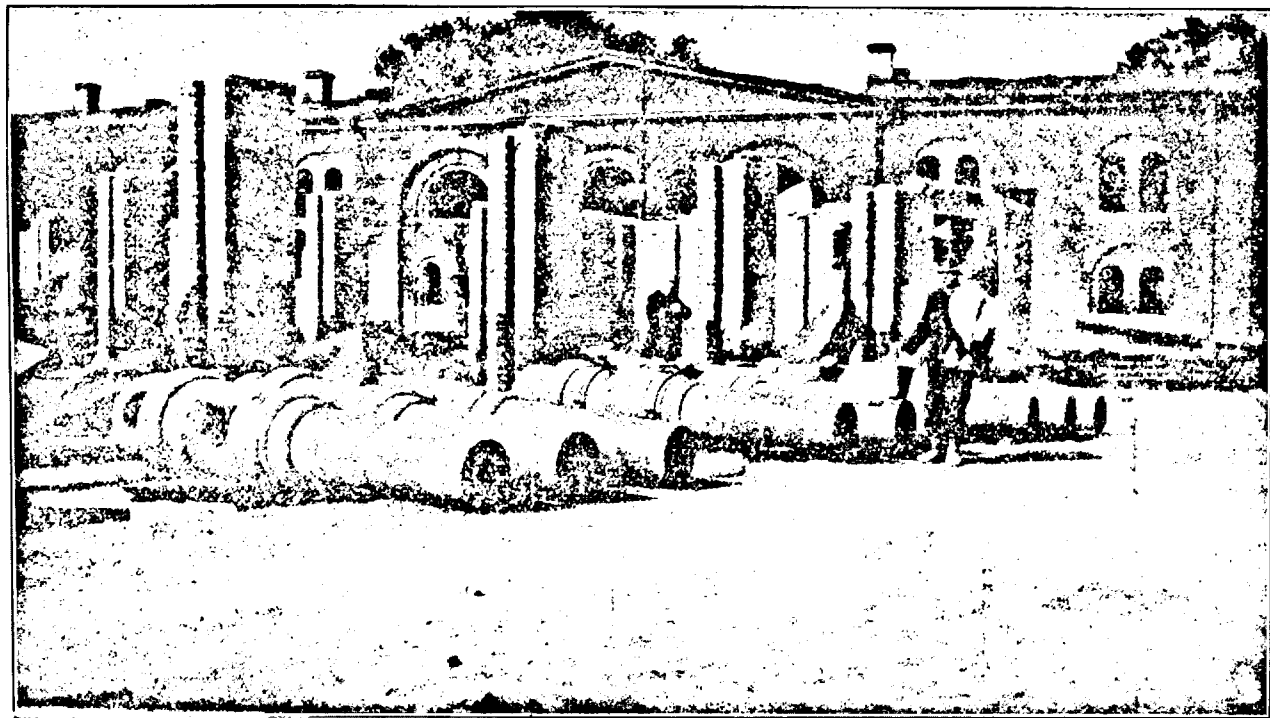
— La dracule muime, astezi la mine! întări cu o dușcă și al treilea. Neamtu! — nimenea nu-i zicea altfel, — deși de felul lui, omul blond cu părul lung și cu barba încălăcită, cu fața trandafirie ca vinul porfiriu din pahare, era de felul lui Polonez, „inginer”, în mare stimă la băieși și băutor în tot atât de mare stimă la cârciumar.

Un scaun era gol. Se apropie un băeș și moțâind din cap dă să se așeze. Aron întinde mâna.

— Ho, că locul ăsta nu-i al tău. Aci s'a pus paharul pen-tru altcineva, mă. Vezi colea mai alături.

*) Dans popular al muntenilor.

**) Sticlă.

Prada de războiu dela Ivangorod. (Mortierele rusești de 21 cm.)

Tot cu ochiul spre șură trase și dânsul. Dar pe cine căuta el era în toiul jocului, de se învăteau rochiile pe ea ca și roata morii a cărei stăpână era, colo unde părâul se repede la o poală de stâncă uriașă, spumegând cu sgomot nesfârșit de-asupra întinderii pustii până departe. Anița morăreasa era văduvă, în anii tineri încă, dar mai bărbată ca mulți; și ochii ei drăcoși nu pe puțini a scos din minți. Dar aminteri nimeni nu s'a încumeta să-i bănuiască altceva.

— Stai să mă întorc, zise Aron, cu ochii tot acolo, ridicându-se. Și vezi să nu se mai așeze aci vr'un sărântoc de ăia.

Tudose îl văzu cum, amestecându-se în joc, se apropie de băieșul ce-o juca pe Anița, îi puse odată mâna pe umăr și-l împinse cât colo. Apoi prinse el mâna Aniței, care dete capul pe spate arătându-și într'un ris ștregăresc dinții ca șirul de mărgăritare și continuă jocul cu cel mai tare. Nu era primejdie de încăerare, căci acela care cuteza să se pună cu Aron Blăstămatul, nu era de pe-aicea.

Jocul nu ținu mult, și nu de-aceea intrase Aron în horă. Iată-i acuma că vin de mână, omul mai tropăind ici-colo în tactul jocului, Anița făcându-și vânt și tot rizând, răsfățată.

Tudose mai aruncă odată ochii pe fereastră și prinse privirea lungă, fixă, a Siminei. — Stai tu acolo, își zise el printre dinți și potrive scaunul să șadă Anița. Paharele se umplură.

— Noroc și sănătate! închină flăcăul, în ochi cu strălucirea primei ameteți.

— Noroc și bani! ciocni Aron.

Bani la mine trebui, sănătate este! zise cu glas răsunător și Neamțul, care în vremea aceasta luase celorlalți cu preț de vr'o păreche înainte.

Și glumele aspre ale băeșilor începură a se încrucișa, în risul Aniței care tot mereu găsea vorba de îndemn, abia muindu-și buzele în pahar. Când vinul se înegrea de amestecul cu apă, Tudose lua paharul și îl deșerta pe fereastră; apoi îl umplea iar cu beutură proaspătă, cu ochii mereu în ochii Aniței.

Ce ochi. Nu e vorbă, erau adânci și frumoși ca murele și ai Siminei, — dar nu știau să rădă ca aceștia. Ș'apoi Simina...

— Tudose își urmă gândul și umplu iarăș paharele.

— Nu-l mai strica pe mine, puse dela o vreme mâna Anița în fața sticlei. E păcat și de vin, și păcat și de bani...

— Bani? Să nu-ți pese, — se mândri Tudose făcând cu ochiul. Vin? s'aduc aicea că-i plătesc toată pivnița...

— No ie, ie, iești bani la dumneata, știm eu, — rînji Neamțul bătându-se la buzunarul lui gol.

— Și încă mai mulți decât visezi tu, Neamțule, — urmă flăcăul încălzit. Uite ici...

Scoase jascăul și îl trânti pe masă. Anița rîzînd puse mîna să-l cătărească. Puse mîna și Aron.

— Este ceva, nu zic, — grăi săltînd punga în palmă. Cam tot atît ca și la mine.

Scoase o pungă băieșească la fel și o săltă în palma cealaltă.

— Ia să văd, — întinse mîna Anița, și începu și ea să salte când o pungă când pe cealaltă în palme.

— Adevărat, par'că-s cîntărite anume, — rîse cu hohot. Niciună mai grea ca cealaltă.

Rîse și Tudose turnînd mereu în pahare, pe când Aron luă una din pungi și și-o puse în buzunar. Anița întinse pe cealaltă flăcăului.

— Pune-o bine, vezi, n'o lăsa pe aicea, că ți-o deoache cineva.

Neamțul se uită chiorăș, pufni, și puse mîna pe pahar. — Cu ochii împăienjeniți, Tudose iar la sură... Simina nu mai era acolo.

Simina! Ce-i cu Simina? Fată cu toane, nesuferită. Nici nu mai voia să știe. De câte ori n'a rugat-o: Hai Simino, ș'om schimba și noi înțelele. Dar ea nu, Nici acumă când... Înșfârșit, puteau să țină și casă cît de mare. Se juca cu el așa, ca mîta cu șoarecele. Dar Tudose nu e om de ăia. Ș'acumă de dimineață, după biserică, nu-i spusese? — Ai zis, Simino, că atunci când om avea ceva. Uite avem. — Simina a luat punga, a răscolit galbenii, apoi a legat-o la loc și i-a dat-o îndărăt. — Și mai sunt d'astea... i-a zis el. — Dar ea: Lasă, Tudose, nu acumă; să mai vedem... — Ce să mai vedem? Poate vrea mai întîi să știe și ea... Ba pe dracu! Asta nu se spune... Și tocmai pe gură de muiere să dai ceea-ce nici ție însuți în vis noaptea nu-ți destăinuiești?... Uite Anița ici, ea nu întrebă. Cîntărește punga în palmă, bine; ce-i mai pasă în colo?... Ia, Anițo...

Și Anița îi face hatârul. Tudose se apleacă la urechea ei și îi spune o vorbă de care morăreasa rîde ca gîdălită. Și nici din cap nu dă a tăgadă, nici la Aron nu se uită. Aron, de, dă și el tărcoale ca atîția. Bani are; de unde? nu e treaba mea, — și de unde eu? nu e treaba lui. Dar să se pună el cu Tudose al Golguțului...

Flăcăul își răsuci mustața umflîndu-și pieptul voimic.

— Bea, Neamțule, nu te încurca, uită-te la mine, că azi sunt în voie bună!

— Moi, bălbăi Neamțul, care când începea să tutuiască lumea, era semn că-și trecuse măsura, — moi, tu ești un prostule, moi. Tu ai galbine multe, da' dacă tu vrei faci treabă cu mine, faci pe tine și pe mine și mai bogați amundoi...

Aron tresări. Se ridică și căută cu ochii împrejur. Tudose nu dăduse nici o atențiune vorbelor omului beat. Totuș omul negru se apropia de o masă la care chefuia alți băeși și puse mâna pe umărul unuia dintr'ânșii.

— Măi, vedeți că Neamțul s'a îmbătat și începe să vorbească prostii. Hai de mi-l ridicați de-aci și duceți-l să se culce.

Abia se întoarse la locul lui Aron, și unul din băieși împinse scaunul dela spate și se lovi de al Neamțului.

— Măi, se ridică apoi tot el răstit la dânsul. Ce nu stai locului dacă te-ai îmbătat!

— Imbătat, tu, prostule! — se ridică Neamțul la el, clătîându-se pe picioare. — Și marș de-aci că plesnim acuma pe tine!

— Ho, ho! interveniră și ceilalți, impresurându-l amenințatori.

— Lăsați omul, ce-aveți cu el? dete să se întrepună Tudose. Dar Aron îl opri.

— Nu vezi că e beat turtă? Mai bine lasă-l să-l ducă acasă, că nu-i fac ei nici un rău. Așa e obiceiul Neamțului; dacă-l lași în voia lui, cade pe sub mese, prin moroaie... Totdeauna trebuie să-l culce alții în pat.

În vremea asta o mică învălmășală se produse. Neamțul încercase să protesteze întâi din mâni și din picioare, dar ceilalți îl apucară strâns împingându-l afară. — Din ușă, Neamțul își aduse aminte că mai are și gură: — Moi, răcni el, voi tot așa faceți la mine; bani luați, bani nu dați, lase, odata arefat la mine la tine...

Dar restul imprecățiunii se pierdu în vălmășagul de-afară. Lumea ce se adunase dădea din umeri: — Ia un om beat; îl duc oamemii acasă, noapte bună.

Tudose dete și el din umeri. Așa-i; se prea întrecuse Neamțul; îi spusese și lui vorbe proaste. Lasă-l să-l ducă; să-și clocească beția...

Când își ridică de pe mână capul greu, Tudose se găsi singur înaintea sticlelor și paharelor goale. Își adună în silă gân-

durile. Fuseseră, mai pe urmă, trei aci. Anița și Aron îl clemaseră și pe el la joc. Dar el își simțea picioarele ca de plumb, și gândurile duse. — Mergeți voi, — e zisese, — și pe urmă vă întoarceți. — Apoi a mai desertat un pahar și iar a căzut pe gânduri, cu capul rezimat pe coate. Ce-a mai fost nu știe. I-au trecut prin minte ochii Siminei, plini de mândrie rănită, apoi ai Aniței, șireți și răzători, pe urmă zornăit de galbeni, răcnetul Neamțului, sunet legănat de viori, — apoi nimica... O fi stat două ceasuri așa, poate și mai bine. Își aduse aminte că nu dormise mai pe urmă două nopți; dar așa ceva nu i se mai întâmplase.

Se roși gândindu-se că cei doi se vor fi întors și, văzându-l adormit, l-au lăsat așa... Să-și clocească beția, cum spusese el despre Neamț...

— Ei ce, i se întâmplă omului câte-odată, — își zise el ca pentru a răspunde la o dojană ce i-ar fi făcut cineva. Și chemă să pătească.

Scoase doi galbeni din pungă și îi puse în mâna birtașului, fără să-i mai ceară socoteala. — Seara bună!

În aerul răcoros de-afară, Tudose își aminti de vorbele ce le șoptise Aniței, și de râsul cu care ea îi răspunsese și nu-i răspunsese. Mergând ca omul fără grabă, își îndreptă pașii spre câmp, afară. Drumul până la moară era departe; uncai și coborai dealuri, pe cărări, prin tufişuri, prin brădet. Luna era ascunsă în nori, și departe, la marginea cerului, sclipeau din când în când fulgere. El n'avea nevoie de lumină obișnuit cu întunerecul, prin care vedea ca alții ziua.

Și iată, la moară, lumină la o fereastră. Anița nu s'a culcat. Poate... îl așteaptă. Stânca uriașă dela spatele morii părea și mai înaltă în umbra nopții; vâjiitul pârâului cânta stăruitor, ca o chentare. — Vino, băete, vino; vino să-ți îngân visurile și să-ți ascund desmierdările; vino să te tănuiesc aci, unde singur sunt stăpân cu stânca de alături...

Tudose se oprește și-și apasă mâinile pe inimă. Acuma, lumina s'a stins la fereastră... De ce nu s'a grăbit? de ce a stat pe loc? Un fulger luminează o clipă moara și stânca; apoi iar le lasă în întuneric. Să-și întoarcă pașii? să meargă înainte? Stă la îndoială. Iată, lumina se arată iară la geam... Sau poate de astădată nu-i decât o sclipire înșelătoare... Ameteală îl cuprinde, și toate par că îi joacă înaintea ochilor. Umbre se înalță și se lasă, iau forme omenești, saltă, se apropie și dispar. Orbit de o fâlăire mai apropiată din înaltul cerului, Tudose închide ochii și vede aevea, în noaptea dinăuntru, — chi-

pul Siminei; pe când uruitul întârziat al tunetului îi sună în urechi ca o mustrare mânioasă.

Când deschise ochii, lumina mai jucă o clipă la geamul de departe, apoi se stinse iar. Tudose făcu doi pași înainte, ca pentru a prinde o arătare nainte de a se distrăma în nimica. — Mă duc, își zise cu otărâre. — și stete pe loc. — Mă duc, viu acumă, — își repetă, și privi îndărăt ca de teamă să nu-l fi urmărit cineva. De departe parcă o mână albă se arată, desfăcând tufișul, și-i făcea semn: încoace, încoace! — Viu, viu! zise Tudose aproape tare, — și se întoarse. — Vino! îl chema mâna albă din lumină.

Și fără să se mai uite îndărăt, călcând peste ispită, Tudose începu să alerge, ca alungat din urmă de uruitul tot mai des și mai apropiat al tunetelor.

Era ziuă bine, când bătaii tari în ușa șopronului îl deșteptară din somnul de plumb al ameteii și emoțiunilor cutropitoare.

Când deschise ușa, întâi i se păru că visează. Apoi se făcu alb ca varul. — Erau jandarmii cu pușca la umăr. Ce puteau să caute la dânsul?

— Lasă c'o să vezi tu acolo: acumă haida în casă.

Oamenii legii cotrobăiră peste tot; în casă, nimica. În șopron, sub perna așternutului, punga cu galbenii. — Pe asta o luăm, — zise domnul care venise cu jandarmii, și o puse în buzunar. — Pe ceilalți unde i-ai ascuns? Hai, spune, că tot o să-i găsim noi.

Tudose tăcea și nu știa ce să creadă. Doar nu făcuse nici un rău nimănui, nu jefuise pe nimeni de avutul lui.

— Ei lasă, c'o să spui tu mai pe urmă; avem noi ac...

Ace puteau ei să aibă ori câte: dar nu de cojocul lui Tudose. Ce aveau cu dânsul nu știa. Iar ca să-l descoase despre taina lui, asta odată cu capul. Când a înțeles la urmă, din vorbele judecătorului că e învinovătit d'a fi umblat cu bani falși, — a râs. — Că doar sunt galbeni bătuti de împărăție, dela cămara din Bălgrad...

— Dacă-s de-acolo, spune, de unde aurul ce zici c'ai dat în schimb pe ei?... C'or fi fost ei din Bălgrad, se poate; dar de unde amestecătura cu care ai făcut din patru zece, și cine ți-a ajutat? Cu cine ai împărțit câștigul, ia spune?

Tudose căzu pe gânduri. Dar judecătorul nu-l mai dotea răgaz, ci îl trimise napoi la închisoare, să se mai gândească acolo.

Acolo, el își strânse fruntea în palme ca să-și adune gândurile risipite, să-i scape vr'o scânteie, la lumina căreia să poată vedea ceva mai lămurit în întunericul acesta. Și scânteia scăpără. Ca de sunete venind din depărtare își aduse acum aminte de vorbele Neamțului, de care nu ținuse seamă atunci, ca de niște vorbe spuse a beție: — „Tu ai galbeni mulți, dar dacă vrei să faci treabă cu mine, te fac și mai bogat”... Apoi cele două pungi... Hm, da' de unde să fi știut Aron să se potrivească pe tocmai la greutate?... Altă scânteie: Foarte ușor. Cu câteva ceasuri mai înainte, fusese și Aron față când el își cum-părase haina asta din târg, și scosese punga să plătească... Apoi nu putea să fie altfel...

Dar Anita? Gândul ăsta îl taie ca și cu un cuțit în inimă... Și ea? Ori ea n'a știut nimica, a fost părtașă nevinovată a răilor ăloră?...

Ori cum, trebuia să vorbească cu judecătorul. În fața lui, ceru să i se arate punga găsită la el sub căpătâi. O luă, o întoarse pe toate părțile, apoi o puse pe masă înaintea judecătorului:

— Punga asta nu-i a mea.

Judecătorul râse cu hohot.

— Mult te-ai gândit, omule, la povestea asta? Asă crezi tu că o să scapi? Haide, născocește altceva, că te văd mai deștept. Cum nu-i punga ta, pe care o păstrai sub căpătâi? Atunci cme ți-a dat-o?

Tudose era gata să spună întâmplarea. Dar sub privirea batjocuritoare a judecătorului se opri, gândindu-se: — Dacă-i spun pe ăia, tot n'am făcut nimica; ba mai rău: intru ca părtaș cu ei, și nu mă mai scoate nimenea.

Pe patul de scânduri al închisoarei își urmă gândurile: — Aici nu e decât un mijloc: să arăt de unde am eu banii, de unde am avut pe ăia, ai mei, de mi i-a schimbat Aron cu punga ce-o să se găsească la el. Dar cum să dovedesc eu că punga aceea era a mea, și ceastăaltă a lui? El o să tăgăduiască, ba bine că nu! — ș'atunci toată isprava e că el poate să scape mai ușor, dacă asupra lui nu s'o găsi vr'o altă dovadă. Ș'a avut vreme să se păzească...

Să spun... nu se poate. La ce atunci jertfa aceea cumplită? Să pună mâna domnii pe vâna de aur din baia mea, și eu să rămân cu crucea dela mormântul tatii și cu dorul Simonei?...

Tudose închise ochii, și ca prin vis i se perândă icoana tainelor din trecut. Nopti multe rătăcise bătrânul Golguț, sin-

gur, printre stânci, de nu-l știuse nimeni altul decât băiatul. Era o seară neagră ca păcura când odată numai ce-l sculase din somn, și îi puse o căsmă în mână. — Haide, băiete, la treaba asta trebuie acum doi. — Iar el plecase în urma bătrânului, dus de cuvântul lui ca de o poruncă despre care nu se mai întreabă. — Acolo, prin preajma Cetății unde fuseseră odinioară minele romane, părăsite acum ca unele ce se credeau istovite. — acolo era locul. Ascuns în văgăuni întortochiate pe unde nu umblă nici ursul. Și era săpat locul; era o gaură adâncă, în chip de peșteră, la cari bătrânul se opri. — Aci în fund, vezi, sunt semnele; le cunosc eu. Să dăm de zor, că vâna nu mai e departe. Să dăm pe rând, că tu ești mai voimic, iar eu mai slab, n'am spor. Dă-i tu întâi, și hai să-ți arăt unde. Că pentru amândoi o să fie; și sunt încredințat că tu știi să-ți ții gura. — Au săpat pe rând. Când unul săpa, celalt se odihnea alături, ștergându-și sudoarea. — Și odată numai, cum săpă bătrânul în fund și Tudose odihnea la gura peșterii în bătaia vântului, un uruit de bolovani ce se desprind și cad cu nemiluita... Când a sărit Tudose, un bolovan mai căzu, ca un punct deasupra unei catastrofe. O clipă mai curând, și l-ar fi turtit și pe fiu, alăturarea tatăl său. — Doamne, tată, mai trăiești? — atâta putu să zică Tudose; apoi desgropând trupul de sub bolovani, îl încărcă pe umeri și astfel îl duse, orbecând prin noapte, acasă.

Nimeni nu văzuse, nici nu putea să bănuiască nimica. — Dar când mai târziu Tudose s'a dus iar la loc, tocmai de unde se desprinseseră bolovanii îi apărură vâna strălucitoare de aur. S'a arătat însfârșit, — și era acum plătită. Pe semne că asta cerea Știma băilor: viață de om, — iar altfel nu-și descopere taina.

Și acum, acum el să vină, să ia pe domni de mână, să-i ducă acolo și să le zică: iată, aci e locul, săpați voi mai departe, și luați. Că pentru voi a murit bietul tata... Nu era lăcomia ce-l oprea, ci blasfemia ce-și închipuia c'ar fi săvârșit.

— Nu, nu, — să lăsăm să deslege lucrurile cum o vrea scrisul și voia Celui de sus...

Cel de sus e departe, — dar aproape sunt uneltele omenesti în mâna lui.

O veste mare se răspândi într-o noapte prin șapte sate împrejur și până la Abrud: Arde moara Aniței!

Lume s'a adunat și au venit și pompierii cu bruma lor de mașinării de modă veche, chipurile să stea și ele martore nepu-

tincioase acolo, în fața vâlvătăii ce arunca scânteii până sus la vârful stânței celei cu capul în nori. Să te uiți și să aștepți, nimica nu mai era de făcut acolo. Să aștepți ca pe urmă să răscolești cenușa, ca să vezi de-a mai rămas acolo și altceva decât oasele celor pe cari focul îi va fi încins, în somn, într'un brâu fără scăpare...

Dar printre flăcări iată că-și fac drum oamenii, cu hainele arzând pe ei, și aleargă strigând, urlând după ajutor... Sunt doi, sunt trei, sunt mai mulți...

Tot sunt pompele bune la ceva. Pe câți nu s'au aruncat, tăvălindu-se, în părăul morii, i-au stins cu tulumbele... Dar vai! jalnică priveliște. Zăcând pe pajiște gemeau, — și unul măcar nu s'a mai ridicat de acolo. Iar cei din părău au rămas, cu hainele spălate de pe ei, cu cărnurile negre, crâmpoie de tăciuni omenеști stinși, duși pe ape câtva, oprîți de pietre ici-colo, prinși iar și duși mai departe...

Oameni se apleacă asupra celor întinși pe pajiște; la vr'o doi, fețele se mai pot recunoaște.

— Asta e Aron! zice de-odată unul mirat. Și toți se grămădesc să-l vadă. — E Aron, întărește și altul, și altul.

Pe ceilalți, — să mai fi fost vr'o șase, — rămănea să-i știe mai pe urmă cei de acasă dela dânsii, unde n'aveau să se mai întoarcă.

Dar unde fuseseră aceștia, și ce făceau acolo? Asta era treaba domnilor, s'o lămurească. Și nu le-a fost greu.

Căci când moara a ars până în temelii, și vântul și apa au dus cenușa și tăciunii, o văgăună mare cât o casă s'a arătat în poala muntelui: nimeni n'o bănuise, ascunsă cum era de clădirea de lemn din spatele morii. Dar acum, oamenii legii au descins acolo, au pus pază, — și în curând toată lumea i-a putut afla taina.

În lăuntru s'au găsit bani de aur, adevărați, și bani mincinoși, și amestecul cu care se înmulțeau, și tiparele, și cuptorul ce răspundea în coșul morii, — toată tarapaua. Focul nu răsbise aici și nu atinsese nici mesele, nici băncile de lemn.

Intr'un sertar o pungă, printre monedele risipite acolo... O pungă, pe care judecătorul față acolo o privi cu uimire, parecă întrebându-se: cum a ajuns aci punga lui Tudose?...

Dar zâmbi. E alta, și Tudose fără îndoială a fost părtașul acestora. Acu n'o să poată să mai tăgăduiască. Cel puțin a avut noroc, acolo la adăpost, în închisoare. Aminteri...

Toate s'au aflat; și a aflat și Simina de apărarea lui Tudose cu pungile. A știut și aceea că în peștera celor ce băteau

bani mincinoși s'a găsit o pungă ca aceea de zicea Tudose că i-au schimbat-o. Și s'a încumetat să facă ea dovada, că drept a spus învinuitul pe nedrept.

— S'o ascultăm și pe asta dacă zice că știe ceva, — încuviință judecătorul; o să avem un martor mai mult.

— Să-mi arate domnul cele două pungi, zise fata fără nici o sfială; și eu o să spun care e cu adevărat a lui Tudose.

Neîncrezător, judecătorul totuși, scoase dintr'un sertar o pungă, și o puse la dreapta, iar din altul pe cealaltă și o puse la stânga.

• Simina se uită când la unul când la alta, și nu se putea hotări.

— Nu știi nimic, fato, ce ne mai încurci aicea? — se încruntă judecătorul mânios și dete să așeze pungile la loc.

Simina îl opri.

— Stăi, domnule. Punga lui Tudose a fost aceea pe fundul căreia o să se găsească un inel. E inelul meu, și pot să spun cum e. Atunci când a venit Tudose la mine și mi l-a cerut, m'am făcut că nu vreau să i-l dau, dar pe ascuns l-am lăsat sub galbeni când ziceam că-i vântur numai așa. Să-l găsească pe urmă, și să înțeleagă. Că mă sfiam să i-l dau așa de-adreptul...

Judecătorul răsturnă pe masă punga cu banii adevărați, și iată, de-asupra, întocmai, inelul Siminei. — Fabula cu schimbarea pungii era dar... adevărată.

Și acuma, fu lăsat la cuvânt și Tudose și tot ce povesti păru judecătorului de astă dată atât de natural, încât singur se miră cum nu-i deduse în gând dela început că aci nu putea să fie altceva decât o asemenea șiretenie.

— Cunoști inelul ăsta? mai întrebă el, de formă, pe Tudose.

— E inelul Siminei, — sopti flăcul cu ochii mirați, ca și întrebându-se: dar ăsta ce rost are aci?

Iar când judecătorul îi lămurii toată întâmplarea, Tudose plecă ochii în pământ și picuri mari de lacrimi îi brăzdă obrazul.

De Anița n'a mai întrebat. Cine știe unde i-o fi dus oasele pă râul acela spumegos, al cărui vâjăit, de atunci noaptea, i-a mai sunat de atâtea ori în urechi, cu glasu-i de vicleană sirenenă?

Și n'a mai întrebat nici de Neamțul, de care iarăș nu s'a mai auzit nimica din noaptea aceea cu focul. Atunci seara, l-au văzut oamenii, băut peste măsură, clătinându-se pe picioare și îndreptându-se, pe cât putea acasă pe semne. Dar acasă nu l-au mai găsit a doua zi. — Niște ciobani spuneau că au văzut un domn, cu barba galbenă și cu ochii roșii, coborând de partea cealaltă a dealului, cu o traistă în spate. Va fi pribegit și el de pe pe-aicea. De ce? Cine știe...

Pe locul unde a stat moara Aniței, au venit Tudose și Simina, — pe drumul acela, a cărui ispită are să rămână pe veci o taină în gândurile negre ale trecutului.

Nici urmă n'a mai rămas. I se părea lui Tudose că poate lumina aceea blestemată dela geam va fi crescut odată, ațîțată de durerile rele, și ea va fi cuprins clădirea și pe cei dintr'însa...

Numai înăuntru, în peșteră, mai rămăsese cenușa împinsă aci de vânt. Tinerii călcau ca pe un covor, privind a pereții goi de piatră.

Tudose se plecă. Intr'un colț, sub cenușă, zărise ceva strălucitor.

— Un galben, zise arătându-l Siminei.

Fata îl luă, și se uită lung la el.

— E dintr'aceia mincinoși...

Și cu o mișcare bruscă, îl aruncă departe, în spumele pârâului.

— De s'ar stârpi așa toată minciuna de pe pământ...

— Da, aur adevărat, — numai aurul adevărat e cu noroc...

Și în îmbrățișarea în care cuprinse pe Simina, Tudose puse tot înțelesul, tainic pentru dânsul, al cuvintelor sale.

PROVERBE.

Nu e lucru care să fie atât de bine țesut, la să nu vie la lumina soarelui

Nisi o casă fără soarece, nici un bălcu (târg) fără pungă.

Pe harap nu poți să-l faci alb.

In spital.

De G. Coșbuc.

„Nu 'ntelege vorba, Sire”,
Zise-acelaș general,
„Camarazi, să nu vă mire
Că 'ntr'acest spital

„Câți de moarte-atunci scăpară
Zilnic în spitale curg;
Toți ca lei se luptară,
Tinere Habsburg,

„Nu 'nțeleg nici doi cuvântul
Ce-l vorbim, căci li-e străin.
Sunt vitejii din pământul
Cel de râuri plin

„Și-au murit pentru 'mpăratul
Sute de viteji de-ai mei —
Dar acest de-aici, din patul
Șapte sute trei,

„Pe-unde trec ei veseli vara
Peste munții suri și goi;
Ei de-acolo sunt, din țara
Turmelor de oi...

„Care zace-așa 'n neștire
Și-i lipsește brațul stâng
Il salut! Dă-mi voe, Sire,
Mâna să i-o strâng.

„Scoborind din munți deadreptul
Par în lupte-oșteni bătrâni,
Ați văzut, cum pun ei pieptul —
Sire, sunt Români”.

„Noaptea scobori cu ceață,
Luptelor sfârșit punând,
Până 'n trista dimineată;
Și rănit zăcând

Astfel zise generalul
Cătră tânăru-'mpărat
La Venetia în spitalul
Cel improvizat.

„Printre morți ce-umpleau otarul
Lângă steagul ce-l avea
Strâns în dreapta sa, stegarul
Singur să sbătea.

„In supremele momente
Când căzură peste noi,
Alte patru regimente
In Amurg cu ploi

„Mâne 'n zori o să-l găsească,
Mâne-al vostru steag, Români,
Mâne stema 'mpărătească
La dușmani în mâni!

„Adunați Românii 'n vale
Zid în urmă ne-au rămas,
Stăvilind dușmanii 'n cale
Până ne-am retras.

„Ah, și nimemi viu pe-aproape
Dintre-ai săi, ca 'ntr'ajutor
El chiamându-l, să-și îngroape
Sfântul steag al lor!

„Și el n'are, n'are-o mână,
Că 'n bucăți l'ar destrăma
Și cu mâinile 'n țărână
Groapă i-ar săpa!

„N'avea graiu, de răni umplutul
Suflet, vai n'avea de fel —
Dar un steag, pierdut crezutul,
Brâu în sân la el!”

„I-ar săpa-o 'n stânci cu dinții,
Și-ar muri apoi răsând!
Iată, Doamne-al biruinții,
Tu i-ai dat un gând:

Cald bătea 'n ferestre-Amurgul;
Nimeni n'a mai zis nimic.
Și plecat spre pat Habsburgul
Cătr'acest voinic,

„Steagul său, de lângă cruce
Până 'n poală de desupt,
Dând cu dinții să-l apuce
Rând pe rând l'a rupt!

Blând l'a sărutat pe frunte;
Spre Români întors apoi:
„Vara, pășunând pe munte
Turmele de oi,

„Și lăsând prăjina goală
Ocoli păduri și stânci,
Doborât de răni și boală
Și târit pe brânci

„Si-adunați pe lângă masă
Iarna, la ospăț și nunți,
Spuneți tuturor de-acasă
Celor de prin munți,

„Printre străji și printre cete,
Ziua stând ascuns prin văi,
Pân'a patra zi când dete
De fărtați de-ai săi.

Și le 'nșeninați viața
Cu cuvânt înălțător,
Că pe-un soț de-al vostru 'n fața
Voastr' a tuturor

„Sărutându-l împăratul
L'a numit copil al său,
Si c'am stat plângând pe patul
Bietului flăcău!”...

CUGETĂRI.

De Nicolae Iorga.

Rob e acel ce lucrează fără măsură, fără țință și fără mulțumire.

Te poți împăca deplin cu un dușman, iertând ce a făcut, orice a făcut: nu te poți însă împăca cu acela, a cărui ființă însăși e o veșnică făgăduială de fapte rele.

Blăstămul trădării.

De G. Coșbuc.

Cu sfărmate catapulturi
Turnul muced stă 'nclinat,
Iar în poartă surii vulturi
Frântă 'și-au de mult aripa,
Stând să cadă 'n toată clipa
Peste pragul fulgerat.

Insă 'n veci vor sta la poartă,
Că-i din cer blăstăm de veci.
Noaptea 'nvie-o oaste moartă,
Și-i de coifuri valea plină —
Fă o cruce și te 'nchină,
Călătorule, când treci.

Noaptea din ruini răsare
Tot castelul, precum fu.
Șanț și ziduri de-apărare,
Turnuri albe cresc de-odată,
O cetate 'nfricoșată
Unde-Agripa cuib avu.

Iar din văi un Prinț se sue
Alb de arme, spre castel;
E tăcere 'n cetățue,
Dar stafiile pe coaste
Repezi vin, o 'ntreagă oaste,
Toți ai Prințului cu el.

Lupi ce cască largul gurii
Au pe coif, și parc'au strâns
Toate fiarele pădurii.
Sânt de-acei ce-au stat 'n cale,
Varro tu, oștirii tale
Și-au făcut pe-August de-a plâns.

Când ajunge la cetate
Albul Prinț al celor morți
De trei ori cu pumnul bate
Repede 'n arama porții,
Scări aduc în grabă morții,
Cu berbecii bat în porți.

Și-auzind cum vin barbarii
Ușa tainiții-o deschid
Și tresar legionarii;
Ei din bărbi, din păr, cu mâna
Iuți își scutură țarina,
Ies, aleargă, sar pe zid.

Sub un râu de creste roșii
Albe coifuri strălucesc,
Și 'n amestec furioșii
Respingând pe 'cei de-afară
Căd și mor, se 'naltă iară,
Rane fac, și le primesc.

Zăngăt însă n'are-arama
Când se bate scut de scut,
Tuba nu-și cunoaște gama;
Fără zuzăt lancea sboară,
Iar al spăzii-otel doboară
Cald și strălucind, dar mut.

Pe de-asupra lor cu spaimă
Luna se ascunde 'n nor,
Glas de bufnițe se 'ngaimă
Și, cu aripi speriete,
Lilieci sburând 'n cete
Se isbesc de coiful lor.

„De-ați avea voi pace-odată
Voi ce vă luptați mereu!
Pacea însă nu vi-e dată,

Ca să știți în vecinicie
Dreapta Domnului mânie
Și că-i unul Dumnezeu!

„Cei trădați, ei dorm în pace!
Vouă-al morții dătător
Partea asta nu vi-o face!
Voi când ați văzut pe-o seamă
Că pe Crist cel mort îl chiamă
Martor al jurării lor,

„In nedreapta voastră ură
Vrând să-i pierdeți, ați făcut
Cu barbarii-o legătură.
Și-au venit pe-ascuns barbarii
Și-au perit legionarii
Câți pe Crist l'au cunoscut.

• „Noapte-a fost. Pe zid creștinii
Se luptau pentru 'mpărat;
Voi îns'ați deschis, hainii,
Toate porțile cetății —
Dreapta cumpăn'a Dreptății
Iată-acum s'a răsbunat.

• „Cei trădați, ei în morminte
Dorm în pace. Însă voi
Vă luptați și-acu 'nainte
Cu oștirile chemate
Și de-apururi vă veți bate
Până 'n ziua cea de-apoi”.

Astfel par'că într'una plânge
Turnu obosit și el
De-a vedea tot morți și sânge.
Căci de veacuri vede 'ntr'una
Noaptea cum aduc furtuna
Morții-aceștia din castel.

Iar când ziua se revarsă
Pier și ziduri și cohorti,
Ruinață 'n deal și arsă
Stă cetatea tristă 'n soare —
Dar în noaptea următoare
Vin din nou aceiași morți.

„Pace vouă!”

SONET.

De Ales. Vlahuță.

Din nou coboară-te 'ntre noi, Isuse,
Căci iarăș turma ta e rătăcită,
Și iar se 'ntinde noaptea cea cumplită •
A vechii uri, de Tine-atunci răpuse.

De-abia se mai zărește ca prin sită
A mânturii stea. Dar cât de suse!
Se depărtează par'că... Cine spuse
Că stingerea ni-i singura ursită?

O vimo, iubitorule de oameni,
În sufletul bătrânei lumi să sameni •
Din nou credința cea mântuitoare...

Cunoaște-l-vom? Pleca-vom fruntea oare,
Când, întinzându-și mâinile amândouă
Asupra-ne, va zice: „Pace vouă”!...?

In trançe.

Războiul Lumii.

I.

Introducere.

Cumplită vijelie a pornit asupra Europei în vara anului 1914, — amenințând să târască în vârtejul ei toate țările, poate chiar de pe globul întreg. Momentul acestei izbucniri a venit cutremurător. Dar nu s'ar putea zice, că deslănțuirea a surprins, că ea ar fi venit pe neașteptate, căci de ani îndelungați atmosfera era grea în Europa, și sub apăsarea ei gemea o lume.

Azi, noi bieții, cărora ne-a fost hărăzit de soarte, ca să viețuim pe vremea acestor ani de urgie, martori îngroziți suntem ai unor mari vremuri. Furtuna, ce s'a abatut de-aistădată asupra Europei și s'a estins și asupra unor părți din Asia și din Africa, nu se poate asemăna cu nici-una din marile catastrofe războinice, cari s'au mai deslănțuit până acum asupra omenirii. Nimica din trecut nu se poate măsura cu uriașa desfășurare de forțe, de trupe și de arme, în care sunt încaerate azi dintre cele 8 mari puteri ale lumii 7 (Austro-Ungaria și Germania față cu Rusia, Anglia,

Țările cu cari stăm în război.

Plecând din îndemnul, ca să dăm puțința a înțelege fiecare cetitor al acestui calendar istorisirea războiului actual, care o facem mai sus, chiar și aceia, cari n'au avut norocul a cerceta școli și a-si câștiga în măsura recerută cunoștințe geografice și istorice, — dăm în cele ce urmează, paralel, tratate separate despre țările inamice, despre istoria lor și despre puterea lor armată.

Incepem cu urzitoarea acestui războiu, cu

Franța, Italia și Iaponia, adică cele europene toate și una din Asia și deasupra o seamă de alte țări și popoare, ca Turcia și Bulgaria de-o parte și Sârbia, Muntenegru, Belgia și Portugalia de-altă parte.

Războaiele din trecut, chiar și cele mai cumplite, au putut să înspăimânte omenirea prin mizeriile lor nespuse și jafurile groaznice, cu cari erau împreunate. Dar și dacă am sumiza toți ostașii, cari au luat parte, toți morții căzuți, toate devastările și toată nenorocirea, ce le-au adus asupra omenirii miile de războaie, cari le-a purtat neamurile și țările diferite între ele, începând dela vremurile preistorice și până azi: războiul actual le va întrece pe toate împreună atât în ce privește numărul luptătorilor, cât și a jertfelor căzute și a devastărilor suferite chiar și până-ajuma.

Intr'adevăr, nu mai multe mii, ori zeci de mii, mai mult: sute de mii, — ci multe milioane. putem zice: bine peste 15 milioane de oameni, înzestrați cu arme mai ucigătoare cât oricând, își stau azi față în față pe întinderi de pământ enorm, cum nu s'a mai pomenit, și duc o luptă aprigă, istovitoare pe teren, sub pământ, în văzduh, pe mări și chiar în adâncul mării.

Fii nefericiți ai acestor zile neasămănat prăpăstioase și cei de-acasă și cei din mijlocul luptelor amănunțit vrem să cunoaștem pricina, începutul și toată decurgerea acestor osânzi dumnezești, a cărei părtași a fi ni-s'a dat.

Acestei dorinți generale voim să satisfacem, dând în cele ce urmează istorisirea pe scurt a „războiului lumii” cu începere dela geneza sa.

SÂRBIA.

Suntem vecini cu Sârbia, cu toate acestea, afară de Românii care locuiesc între Orșova și Panciova dealungul malului stâng al Dunării, la noi ceialaltă cam puțin s'a știut despre aceasta țărișoară.

Sârbia e o țară muntoasă, străbătută de numeroase văi. Partea cea acoperită numai de coline este cea mai rodnică. Asta formează cam o treime din teritoriul întreg al statului sârbesc. Partea muntoasă e mai puțin rodnică dar e bogată în păduri seculare, între ele multe de stejar și brad.

Râurile principale ale Sârbiei curg spre nord în Dunăre și în Sava. Morava, care desparte Sârbia în 2 părți este râul național al Sârbilor, curge pe o lungime de 443 km. și se varsă în Dunăre.

II.

Premersele acestui războiu.

Cele mai luminate minți ale veacului nostru au recunoscut, că existarea *monarhiei dunărene este o trebuință de neîncunjurat pentru pacea Europei* și încă într'o astfel de măsură, încât dacă n'ar sta și exista, ar trebui înființată deadreptul. cu orice preț.

În partea istorică a acestui calendar (pag. 81) ne-am ocupat dinadins cu însemnătatea geografică și strategică a Ardealului. Tot aceea însemnătate o are cu Ardealul dinpreună întreagă Ungaria precum și Austria: sunt stavila apărătoare a miezului Europei și a Balcanului, față cu presiunea expansivă a Răsăritului panslav.

Până a domnit Turcia părțile balcanice ale Europei, Rusia era mereu „apărătoarea creștinismului” față cu „tiramul păgân”. Dar Turcia europeană sucumbă. D'aici încoaci Rusia e „protectoara” slavismului, a „fraților slavi” din sudul Europei.

Drept că pe Bulgari Rusia i-a eliberat, cu ajutorul României, de sub jugul turcesc, însă bietii bulgari îngrabă avură prilej să se convingă, că Rusia nu voia o *Bulgarie* liberă și independentă, ci o satrapie rusească, o provincie instrument orb al voinței și planurilor sale.

Primul principe bulgar, printul *Alesandru de Battenberg* fu depărtat dela cârma Bulgariei, pentru că nu s'a dovedit de umealta poftită și astfel a căzut în disgrafia țarului rusec. Bulgarii fură însă atât de înțelepți, că să nu se înju-

Populația Sârbiei de până la 1913 era puțin amestecată cu neamuri străine: cel mai numărös neam nesârb erau *Românii*, cari în valea Timocului sunt socotiți chiar și de numărătoarea sârbească la vre-o 90.000 suflete, dar în fapt sunt cu mult mai numărösi și ating cifra de 250.000 suflete. Numai că nepăsarea românească i-a lăsat ue acești frați ai noștri cu desăvârșire uitați, pradă tendințelor sârbești, îndreptate spre desnaționalizarea lor. Fără școală și fără biserică românească, acești nefericiți au rămas în neștiință de neamul lor, susținându-se numai instinctiv și păstrându-și limba strămoșească numai în sanctuarul vetrelor lor.

În părțile nou-alipite Sârbiei (la 1913, prin pacea dela București) încă sunt mulți Români, așa numiții *Aromâni* („Tintari”, pentru că vorbesc cu te în loc de ce) a căror număr se urcă aproximativ la alte 250.000 suflete. Aceștia au ici-colo câte o școală și biserică aromânească, susținute parte

ge din nou în jugul moscovit și astfel noul principe al Bulgariei ajunsese a fi un oficer activ al armatei austro-ungare, prințul *Ferdinand de Coburg*, care din prima zi a domniei sale și până astăzi n'a avut altă țință mai intimă, decât ca să emancipeze țara sa de sub protectoratul apăsător al țării ruse.

Până la anul 1903 nici celalalt Stat slav mai de însemnătate din Balcani, *Sârbia*, nu era prea încântat de dragostea „surorii mai mare” moscovite. În Iunie 1903 însă se petrecu o mare schimbare în Sârbia. Conspiratori din sânul corpului ofiteresc sârb, omorâră într-o noapte tragică într'un fel uricios și crud pe Regele lor, *Alexandru Obrenovici* și pe regina Dragina și provocară chemarea la tron a pretendentului *Petru Carageorgevici*, ginere al principelui, mai târziu „regelui” țărișoarei *Munteneștii, Nichita*, și ca atare cumnat al mai multor mari-duci rusești.

Afară de Nichita al Munteneștii și afară de cercurile Curții rusești întreaga lume a primit ridicarea pe tronul Sârbiei a protectorului vădit al ofițerilor asasini cu adâncă indignare și scârbă.

În fruntea acestor desaprobări vii stătea Britania mare (Anglia) care a revocat chiar pe ministrul său plenipotențiar din Belgrad pe motiv, că nu poate admite reprezentarea sa la o Curte regească, care stă sub suspțiunea a fi complice la uciderea monarhului legitim și în care Curte asasinii regelui, căruia îi juraseră credință, au rol conducător, în loc de a fi ei trași în judecată.

din al lor, parte din ajutorul bogat primit încă dela anii 1890 încoace din bugetul României, care mai ales soartea acestor frați îndepărtați și risipiți o avea la inimă.

Cu totul trăiesc asadar în Sârbia la 500 mii Români și Aromâni. Afară de Români mai are Sârbia vre-o 7500 locuitori germani, vre-o 6000 suflete Evrei (față cu 800.000 Evrei din România) și 46.000 țigani. Iar în Sârbia nouă la 400 mii Bulgari și 200 mii Greci. Sârbia nouă (1913) număra la 4 milioane și jumătate locuitori.

Populația Sârbiei trăiește mai ales în sate, orașe sunt puține; afară de capitala regatului, *Belgrad* peste 10 mii locuitori mai numără: *Nis, Craguievaș, Lescovaș, Sabaș, Posarevaș, Vrania, Piroș, Scoplie, Istip Moșnastir* (Bitolia) și *Ochrida*.

Instrucția publică făcea în timpul din urmă progrese însemnate; șco-

Nimic nu dovedește mai evident politica pașnică a Monarhului nostru, Francisc Iosif I-ul, decât indulgența, cu care a suferit ca Petar (Petru) Carageorgevici să ocupe tronul Sârbiei. Atât de osândit era acest om de către întreaga lume civilizată, cu abstragere dela panslaviști, încât un veto puternic împotriva admiterii lui Petar ca să suie tronul Sârbiei, venit din partea monarhiei dunărene; — mai ales pe acea vreme, când Rusia era abia trecută peste păruiala, ce o primise dela Japonezi și peste răscoala mare, care a urmat acelui războiu cu sfârșit rușinos pentru Ruși, — nu numai că nu era privit ca un amestec nechiemat în afacerile lăuntrice ale Sârbiei, ci toată lumea ar fi aplaudat cu Anglia în frunte.

Diplomația noastră a ținut însă a fi pân-la extrem corectă și îngăduitoare și numai acestei ținute este a se atribui, că Petar Carageorgevici a putut să se urce pe tronul văduvit al Sârbiei.

S-a suit tronul Sârbiei, spre nefericirea și a noastră, a celor din monarchia austro-ungară, cari cu toții din acel moment furăm espuși unei primejdii ascunsă, dar mai-ales spre groaznica nefericire a Sârbiei însăși, care țară o dusă acest aventurier nesocotit, ajutat de fii săi nematuri, la catastrofa fără păreche în analele Istoriei.

Pentru că dinastia Carageorgevici nu era altceva pe tronul sârbesc, decât o expozitură a planurilor panslav-moscovite.

Intr'aceea Rusia se reculegea mereu din dezastrul suferit în Mandjuria. Ajutată de către aliata sa, Franța, cu

ele primare erau întreținute de comune, numai salariul învățătorilor îl plătea statul. Fiecare comună cu 200 contribuabili e datoară să aibă o școală. În capul bisericei stă mitropolitul greco-oriental din Belgrad, cu episcopi sufragani în Niș, Zaječar, Zica și Sabat. Serbia are 55 mănăstiri. Școli medii (gimnazii, reale, comerciale) are destule. Universității de Științe din Belgrad îi lipsește încă facultatea de medicină. Există o bibliotecă a statului și un Muzeu național sârbesc cu deosebire bogat în anticități romane.

Cultivarea pământului și creșterea vitelor ocupă peste 90 la sută din populația Sârbiei. Se produce mai ales grâu și porumb. Vestită e Sârbia pentru pometurile ei și îndeosebi pentru prune. Apoi sunt de însemnat pășunile bogate, viile și cultura de tutun. În creșterea vitelor și în prăsirea porcilor ea întrece multe alte țări.

împrumuturi de miliarde, ea începu să-și reorganizeze armata și să o echipeze cu armament și tunuri mai moderne. Și cum Rusia are cu Siberia dimpreună peste 160 milioane locuitori, contingentul ei anual de recruți ajungea cifra de 1¼ milion tineri, față cu nici un milion de oameni, câți recrutau Germania și Austro-Ungaria amândouă pe an pentru oștirile lor, — sumeția moscovită creștea din zi în zi.

Aceasta sumeție și preaincredere rusească a fost simbul vijeliei groaznice, în al cărei mijloc stăm cu toții azi. Impinsă de diavolul lăconiei și al pizmei, Rusia oficioasă reluă iarăș firul politicei sale panslaviste, ce putu face de-astadată cu atât mai lesne, pentru că avea afară de Nichita al Muntenegrului mai o creatură ascultătoare în Balcani, pe Petar Carageorgevici.

Se iviră agitații ascunse și conspirațiuni în Bosnia-Herțegovina, ba chiar și în Croația și Slavonia, dovadă procesul monstru, care s'a pertractat în 1908 în Zagreb, descoperind o serie de apucături meschine îndreptate împotriva monarhiei noastre. Și ițele descoperite duceau până la Belgrad, respective până la societatea sârbească „Narodna Odbrana”.

Între atari împrejurări Împăratul și Regele nostru, Francisc Iosif I-ul se văzu îndemnat a regula situația monarhiei sale față cu Balcanii. Austro-Ungaria primise adecă în anul 1878 din partea congresului european, ținut la Berlin, după încheierea războiului ruso-turc din anii 1877—78,

Temelia cea mai largă și puternică a Sârbiei și a bogăției ei este, că nu cunoaște feudalism și proprietăți mari, domenii, ci întreg pământul patriei lor este cu abstragere dela puține averi ale statului, în mâinile țărănimii. Ei n'au nobili, n'au aristocrați, ci inteligență și popor se consideră de aceeași clasă, unică, de oameni și cetățeni, cu aceleași drepturi și aceleași idealuri.

Industria e încă în stare foarte primitivă, dar industria casnică cu atât mai intensivă.

Linii ferate în desvoltare. Cele două principale: dela Belgrad peste Niș către Sofia—Constantinopol și dela Belgrad peste Vranja—Scoție către Salonic. Șosele (drumuri de țară) are Sârbia foarte bune deși relativ puține.

Istoria ne spune despre acest popor și această țară următoarele: Pe

mandatul a ocupa și a administra până la mai departe toate provinciile turcești, *Bosnia și Herțegovina*.

E devărat, că aceasta indemnizare sună numai pe vreme nehotărâtă, dar îndată-ce Europa vreme de zeci de ani n'a constatat trebuința a dispune altfel, și îndată-ce monarhia noastră a cheituit din crunta sudoare a cetățenilor săi nu zeci ci sute de milioane coroane pentru înzestrarea acestor provincii cu toate recerințele veacului modern și cu ridicarea lor în cultură și bunăstare, — era lucru de sine înțeles, că monarhia nu va mai putea da din mâinile sale aceste țări. Și cu atât mai vârtos nu, pentru că acestea formează hinterlandul (spatele) Dalmatiei, a unei din cele mai, de seamă provincii austro-ungare, care ține legătura întregei monarhii dunărene cu mările lumii.

Dar și altcum, întreaga Europă știa încă din ziua congresului din Berlin, că Bosnia și Herțegovina nu i-s'a dat monarhiei austro-ungare numai vremelnice în seamă, ci i-s'a dat pentru vecie și numai de aceea s'a poreclit aceasta predare a fi „ocupație temporală”, ca să nu împiedice alinarea treptată a spiritelor atât în Rusia și Sârbia, cât mai ales în Turcia, care era în chestie cea mai nemijlocit interesată.

Sârbii o știau și pe vremea domniei regelui *Milan Obrenović* (1868—1889) că Austro-Ungaria n'are de gând a retroceda Turciei ori a ceea Sârbiei cât de puțin din Bosnia și Herțegovina, dar de aceea nici regele Milan nici țara lui nu se agita, ci eră împăcată cu acest gând.

Vremea imperiului roman acest ținut era *Moesia superior*, o provincie în floritoare română, care după divizarea imperiului roman în două părți, cea cucerită și cea răsăriteană, a cazut sub oblauirea bizantină. La o suta de ani după năvălirea Daciei de către barbari, ajunse rândul și pe *Moesia*. Pe rând o devastară Ostrogii, Hunii, Longobarzii și Avarii, pustind tot și răsfrându-i populațiunea. Acest ținut pustiit îl ocupă în anul 638 d. Hr. un popor slay venit dinspre Sarmatia peste România de azi — neamul *Sârbilor*. Mai rămăseră ici-colo între ei și sate românești cu „vlahi” cari s-au ținut până pe la începutul veacului XIX.

Sârbii recunoșteau suzeranitatea împăratului din Bizanț și în veacul al VIII-lea au trecut la creștinism, primind legea ortodoxă.

Capetenile Sârbilor, se numiau: *Jupani*. Mai târziu însă unul, *Ștefan Dobroslav*, la 1043 d. Hr., supusese pe ceilalți jupani și lăsă fiului său

Indată-ce eși însă la iveală, că dinastia Carageorgevici, ajutată de oficerii regicizi, cari fiecare voia să se prezinte în haina unui mare-patriot sârb, tinde a prezenta afacerea cu Bosnia și Herțegovina ca o chestie pendentă, care nu eschide, ba dă chiar de sperat, că aceste două provincii să-i caze Sârbiei, diplomația noastră a trebuit să curme atari visări.

Astfel a decretat Împăratul și Regele Francisc Iosif I-ul în luna Octomvrie 1908 estinderea Suveranității Sale și dreptul creditar al Dinastiei Sale asupra Bosniei și Herțegovinei, alipindu-le pentru totdeauna către monarhia noastră.

Sârbia, condusă de către ministrul plenipotențiat al Rusiei ca „capelmaistru” a întonat din acest prilej un concert de protestare, în care prințul George ducea isonul. Rusia secunda. Însă pe atunci nu se simțea încă nici Rusia harnică de războiu și astfel după o hărțuială diplomatică, care a durat 6 luni de zile, dosarul actelor anexiunei Bosniei și Herțegovinei fu încheiat pe cale pașnică.

Ieșise însă la iveală, că Rusia alimentează artificial panslavismul sud-european și că deastădată Sârbia este pepiniera acestui curent primejdios atât pentru Austro-Ungaria, cât și pentru Țara-Românească.

Ieșise la iveală și aceea, că Statele mari culte apusene, Franța și Anglia, cari în 1853—55 ele însăși afluă de lipsă (vezi pag. 96) a respinge ghiara moscovită îndreptată prin

Mihail, titlul de „Kral” — Rege. La anul 1165 s'a întemeiat dinastia *Nemania* prin Ștefan I, care a luat titlul de „principe al tuturor Sârbilor”. Din aceasta familie domnitoare era cel mai mare domnitor sârbesc, *Ștefan Dușan*, care a stăpânit dela 1331 până la 1355 și care folosindu-se de apunerea puterii împăraților din Bizanț (Constantinopol) a unit sub sceptrul său și Macedonia, Albania, Tessalia, Epirul și Bulgaria. La 1346 d. Hr. își luă titlul de *Tar* (împărat) al Sârbilor.

Ștefan Dușan a fost pentru Sârbi în acelaș timp și un mare bărbat de stat. Dimpotrivă fiul său, *Ștefan Uroș* era un domnitor fără pricepere; el a început să piardă provincii și la 1367 cu el s'a stins casa *Nemania*.

Urmă epoca năvălirilor turcești. Murad I bate pe voevodul *Vucașin* în 1371 la râul Marița, unde nenorocitul șef sârb pierde și viața. În anul 1389 țarul *Lazar* e înfrânt de către acelaș sultan *Murad* la *Cosovo*, unde

Moldova și Muntenia spre Balcani, deastădăță sprigineau tendințele rusești în toată nuditatea lor panslavistică.

Ieșise în fine la iveală, că Rusia se înarmează cu ajutorul bănesc al acestor țări aliate ei într'un mod gigantic și că îndată-ce Rusia va înainta în ale reorganizării armatei sale pân-acolo, ca să se crează gata de războiu, pacea și liniștea Europei și în primul loc pacea atât de mult dorită de bunul nostru Monarh nu se poate privi mai departe nici pe un moment ca asigurată.

Așa putem să înțelegem acum ulterior eforturile mari ale Coroanei, cari tindeau la mărirea contingentului armatei noastre și la înmulțirea mai ales a artileriei sale. Acum începem pârinteasca mahnire a bunului nostru Împărat și Rege, când întimpina din partea unor partide politice poftă de târguială pe conta intereselor obștești, iar pentru că dorințele lor nu aflară împlinire, — obstrucții și piedici măiestrite. Acum ni-se lămuresc multe și multe din cele petrecute în monarhia noastră pe teren politic dela 1903 până la 1913. Se lămuresc și află multe justificarea lor deplină.

Bătea doar de ani de zile încoaci la poarta monarhiei noastre primejdia războiului. Nu război dorit de ai noștri, ci război impus nouă de lacomia și pizma vecinului moscovit.

Bătrânul nostru Împărat și Rege, prevedea cu ochii-ageri viscoiul amenințător și nimic alta nu doria, decât ca și monarhia ca să se pregătească de cu vreme pentru apă-

cade și el însuș. Și cu asta Sârbia neatârnată a încetat pentru veacuri. Luptele cari au urmat, n'au putut împiedeca ursita. În anul 1459 Mohamed al II-lea sistă chiar și domnia titulară a principilor sârbi și prefăcu țara în pašalicuri. O mulțime de familii sârbe fruntașe fură exterminate, altele se refugiă în Ungaria și Dalmatia, la 200 mii de suflete fură duși în sclăvie. Mulți dintre boerii sârbi trecură la legea mohamedană, unicul modru de-aș scăpa averea și vieața.

Vreme de aproape trei veacuri a stat Sârbia în jugul turcesc. În acest răstimp fruntașii trecuți la legea turcească au pierdut mereu legătura de sânge și conștiința, ce-i lega cu poporul de rând și se prefăcură din foști boeri sârbi în asupritori crânceni ai populațiunei de jos. Singur poporul mai ținea la legea și limba sa strămoșească, ei, boerii, erau cu trup cu suflet turci și se simțeau la largul lor sub dominația din an în an

rare, să se pregătească demn și astfel, că prin însăși gătirea aceasta să-i ia voia adversarului de a cuteza să ne atace.

Ce va fi suferit „cel mai cercat de soarte Domnitor, din câți au fost pe lume” când dela 1903 până la 1912 tot mereu și tot zădarnic a cerut ostași noi și armamânt nou dela Parlamentele Statelor Sale, tot cu temerea în sân, ca nu cumva să întârzie...

În anul 1912 se simțiau binișor presemnele încurcături, ce avea să urmeze. Noroc, că în acest an se votă în fine și în parlamentul ungar noua lege militară și armata se completează în grabă, după putință.

În anul 1913 Rusia a dus la îndeplinire în serviciul planurilor sale cu Balcanii un cup diplomatic destul de cutezat. I-a succes adecă să grupeze pe ascuns într'o tovarășie îndreptată împotriva Turciei și tăcut și împotriva noastră și a României: pe Sârbi, Bulgari și Greci, adecă Statele lor. Chiar și regele Ferdinand al Bulgariei se lăsase ademinit și îmbătat cu „altruismul” rusesc.

Știm cum s'a isprăvit războiul coaliției bulgaro-sârbe-grecești purtat împotriva Turciei.

Au sfâșiat pe Turci, scoțându-i aproape cu totul din Europa, însă când la împărțeală, s'au apucat -- la bătaie între sine.

Bulgaria, care tot nu posedă încă deplina încredere a țarului rusesc, se credea preterată în favorul Sârbiei și a

tot mai coruptă a Turcilor. Firește, că pe lângă „begii” de origine sârbă s'au mai așezat cu vremea și alte venituri turcești și fanariote, întrecându-se în despoierea și exploatarea bieteii populațiuni de jos.

Într'aceea armatele împăraților romano-germani din dinastia Habsburg, totodată și regi ungari, strămtoreau tot mai aspru pe Turci, alungându-i de pe teritoriul Ungariei, ba trecura și peste Sava și Duğare și luara în posesiune partea nordică a Sârbiei și a Bosniei, cari provincii Turcia fu silită să le cedeze prin pacea dela Poșarevaț (Passarowitz) în anul 1718 sceptorului habsburgic.

Poate că nici manierele olîterilor și funcționarilor austriaci nu vor fi fost de natură a câștiga spiritele, căci vremurile acelea erau încă prea dure; nu încapă însă îndoială, că la nesimpatia, care au dat-o părțile ocupate ale Sârbiei față cu dominația austriacă, au contribuit, întocmai ca în

recurs la arme în loc de a se supune arbitrajului moscovit.

Dacă n'avea România motiv a fi supărată pe Bulgaria și astfel nu se alia și România cu Sârbii și Grecii pentru a răstrânge poftele Bulgariei pe deocamdată, cine știe nu gătau Bulgarii încă atunci cu Sârbii. Așa însă, ajutați de România, Sârbii și Grecii învinseră pe Bulgari și le impuseră cu România dimpreună *pacea dela București din anul 1913*.

Desigur, că nici România, care a căutat să reducă poftele bulgărești, după părerea ei, prea esagerate, n'a intenționat să contribuie prin asta la potențarea lacomiei sârbești, pentru că și pentru România ca pentru monarhia noastră oricare putere slavă din Balcani, care urmează politică curat panslavistică, constituie un pericol permanent, căci atare Stat azi poate să-ți fie prieten, dar mâine poate să înnoate iarăș în apele panslavismului moscovit, fie unul, fie celalat din ele, fie ca în 1912, amândouă.

Dar nici politicienii monarhiei dunărene nu credeau, ca Sârbia, care avu norocul a trage cel mai mare folos din războiul cu Turcii, dublându-și teritoriul de mai nainte, să nu să mulțamească cu atâta, ci să înceapă numaidecât noi uneltiri și împotriva integrității monarhiei noastre.

Este de altcun în firea lacomiei, că orice succes tot mai mult îi potentează poftele, dar totodată este o lege a ursitei acel adevăr, că cu cât mai la înălțime vrea cineva să se urce, fără a dispune de puterile recerute, cu atât mai de sus cade și mai amarnic să zdrobește pe tărâm.

Oltenia, tot pe aceeași vreme, râncoarea boierilor locali, de a se supune ordinii și disciplinei și a se împaca cu încetarea prerogativelor lor domnești, în a cărei exercitare se simțiau atât de bine sub dominația turcească. Poporul de rând nu avea încă cuvânt pe acea vreme, iar pe când era, ca sa ajunga și saracimea exploatată la conștiință și la cutezanță de a-ș exprima părerea și dorințele, întreveni un nou războiu austro-turc sub Carol al VI-lea în anii 1738—39, cu rezultat nefavorabil, încât Sârbia și Bosnia fură retrocedate imperiului otoman. Dominația de 20 ani a Austriei a avut totuși un rezultat înbucurător, mai ales pentru Sârbia, acela, ca a silit o mare parte a begilor la emigrare, luându-li-se domeniile și distribuindu-se toate între țărănime. Fapt acesta, care dacă se facea pe acea vreme ori cel puțin la începutul veacului al XIX-lea și în Moldova și Muntenia cu sutele de boeri noi importați din suburbiul grecesc al

III.

Drama dela Seralevo.

Multe speranțe au fost puse în arhiducele-moștenitor al Austro-Ungariei, Francisc Ferdinand. Indeezebi noi, românii din monarhie, legam multe nădejdi de dragostea și înțelegerea ce vădit o descoperisem în marcatul său personaj, pecăt rezervat, pe atât simțitor pentru noi..

Despre toate acestea însă e zadarnic să mai vorbim acum, când nu-l mai avem. Consolarea noastră este, că și urmașul său, actualul clironom înclină cu multă atragere și sinceră aprețiere spre bravii ostași români și astfel nutrim nădejdea, că și Dânsul va cuprinde în inima sa întreg poporul român din marea monarhie, pe a cărei tron va avea să se înalțe cu vremea.

Revenim la tragedia arhiducelui Francisc Ferdinand. În Iunie 1914 arhiducele Francisc Ferdinand, conform unui program staverit de mai nainte, plecă în Hertegovina, ca să ia parte la manevrele mari, ce se țineau acolo.

Era prevestit, că de câțva timp domnește o fierbere suspectă pîntre o parte a tineretului bosniac-sârb, infilțrat cu idei panslaviste. Nu era arhiducele Francisc Ferdinand omul care să se înfrice la auzul ăstorfel de vestiri. Dar poate că tocmai asta a făcut ca soția sa, principesa Sofia să stăruiască a-i primi învoirea, ca să-l însoțească și dânsa după-ce s'au sfârșit manevrele.

În ziua de 28 Iunie 1914 au sosit arhiducele cu soția

Constantinoplei, numit *Fanar*, n'ar fi rămas populațiunea României bogate — și până azi una dintre cele mai nefericite, mai crunt exploatate și mai îndărăt-rămase țărârimi din Europa.

Pe cât erau însă de mulțumiți begii și satelliții lor cu dominațiunea turcească, pe atîta creștea nemulțumirea și ura împotriva lor între poporul de rînd sârbesc. Se iveau răscoale sângeroase și de aceea begii cerură ieniceri dela sultan întru apărarea lor. În o a doua răscoală, care a erupt la anul 1804, s'a pus în fruntea poporului sârbesc un fost sergent-major (strajămeșter) al armatei austriece George Cara, fiul lui Petru Terni, numit pe sârbește *Garageorge Petrovici*. Acesta curăți țara de begi și ianiceri și luă la 1806 cu asalt Belgradul. Prin pacea dela București (1812) la insistența Austriei și Rusiei se recunoscu Sârbiei autonomia internă,

sa în Seraievo; înaintau cu suita lor spre primărie, unde avea să se facă bineventarea oficială.

În primul automobil se afla primarul orașului Seraievo, Giurgici-efendi și comandantul de corp de armată baron Appel; în al doilea era prefectul de poliție Gerba; în al treilea automobil arhiducele, princessa și guvernorul Bosniei și Hertegovinei, generalul de infanterie Potiorek; în al patrulea erau aghiotanții arhiducelui, contele de Waldeck și colonel-locotenintele de Meritzky cu contesa Lanius, doamna de onoare a princesei.

Deodată porni dintre mulțimea publicului ce staționa șpalier pe stradă și căzu în brațele arhiducelui — o bombă. Cu o rară prezență de spirit arhiducele o apucă și o aruncă la pământ. Abia o aruncase din mâinile sale, bomba și explodează și răni dintre cei din automobilul următor pe aghiotantul Meritzky. Cel ce o aruncase, tipograful Cabrilovici a încercat să fugă, dar fu imediat prins și arestat.

După primirea dela primărie arhiducele vru să cerceze pe aghiotantul său rănit, în spitalul unde află că l-au adăpostit. Principesa tot atât de neînfricoșată, inzista să meargă cu soțul ei. Automobilul chiar dădea să cotească pe strada numită „Francisc Iosif”, când sare dintre privitori un student tinăr, Princip, ridică revolver și lovește cu un glonte pe arhiduce în gât și cu altul pe princessa în pânțece.

„Sofio, trăiește pentru copii nostri” — au fost ultimele cuvinte ale acestui tip de părinte și soț bun. Nu știa, că soția-i credincioasă nici în moarte n'are să-l părăsească.

dar ea rămase tributară Turcilor și trebui să primească garnizoane turcești în cetățile sale.

Turcii, ajunși iar în posesiunea cetăților, pretindeau reprimirea tuturor foștilor boieri turciți și restituirea averilor lor. Asta provocă în anul 1813 o nouă răscoală, tot sub conducerea lui *Terni (Cara) George*. De astădată însă nu era Turcia angajată și pe alte fronturi cu armata sa și astfel bieții sârbi, împotriva cărora veniau 4 armate turcești, dirijate de *Cursid-Pașa* și *Ali-Pașa*, trebuiră să sucombe. Cara George se refugiază în Austria și numai în coțul *Macivei* se mai ținea cu o ceată *Miloș Obrenovici*. Acestuia îi succese în fine să bată pe Ali-Pașa în 1815 și să salveze autonomia primejduită.

Dupăce Cara George la rentoarcerea lui în țară căzu victima unui asasin, toți chinezii sârbi aleseră în 6 Nov. 1817 la Belgrad de domnitor al lor

IV.

Urmările atentatului din Serealevo.

Cercetările polițiale și judecătorești au constatat neîndoios, că atentatul a fost pus la cale din Belgrad. S'a dovedit că Cabrilovici și atentatorul cu revolver, Princip, au fost instruați în Belgrad, au primit arme, bombe și bani de acolo și că era un complot infernal țesut așa, ca nefericitul arhiduce ori pe care stradă era să apuce, trebuia să dea de glorie ori de bombă.

Constatat odată, că nu e vorba numai de o faptă mișească a unor copii descreerați, ci totodată de o crimă săvârșită din partea unor persoane oficiale din Sârbia, cari au folosit pe Princip și soții lui numai ca unelte, cari aveau să dispară și să tacă, luând doza de ciankali, cu cari fuseseră, fiecare, provăzuți, — monarhia austro-ungară nu era modru, ca să nu pretindă satisfacție, iar pentru viitor — garanțe depline.

Astfel a dat ministrul plenipotențat al monarhiei austro-ungare la Belgrad, baronul Giesl, în seara de 23 Iulie 1914 *ultimatul*, care pretindea cu termen de 3 zile minimalul reparațiilor și garanțiilor la cari avea monarhia drept după o lovitură atât de infamă, venită din partea exaltatei sârbești.

Sârbia la sfatul Rusiei, nu se învoi a ținde satisfacția și asigurarea pretinsă, și ca urmare monarhia noastră declară în ziua de 28 Iulie 1914 Sârbiei *războiu*.

pe Miloș Obrenovici, căruia îi succese la 1830 ca să exopere la Poarta din Constantinopol decretarea dreptului de moștenire al urmașilor săi. Miloș Obrenovici domnia însă prea despotic, dreptce o revoluție îl sili în 13 Iunie 1839 la abdicare în favorul fiului său *Milan*. Acesta însă muri la câteva săptămâni și avu de urmaș pe fratele său minorean *Mihail* (Obrenovici), care însă abia s'a putut susține în domnie până la 7 Septembrie 1842, când o răscoală îl sili să se refugieze în Ungaria. Adunarea Sârbilor chemă în 14 Septembrie 1842 la cârma țării pe fiul lui Cara George *Alexandru Carageorgevici*.

Fierherca patimilor sili însă pe Alexandru Carageorgevici să renunțe în Ianuarie 1859 la tron și Sârbii revocară iarăși la domnie pe bătrânul *Miloș Obrenovici*, om de 80 ani care răposă în anul 1860. Urma pentru a doua oară fiul său *Mihail Obrenovici*, căruia îi succese să exo-

Rusia, precum s'a constatat mai târziu, avea deja din primăvara anului 1914 număratoase oștiri adunate pe ascuns la hotarele monarhiei noastre. Cu toate acestea ea atâta deoparte pe Sârbi la împotrivire, iar de altăparte cerea, ca monarhia să amâne declararea războiului împotriva Sârbiei. Austro-Ungaria nu se mai putea încrede în trăsăturile de șah ale Rusiei și astfel denegă prolongarea terminului, ce l-a dat Sârbiei în ultimul.

Desvoltarea lucrurilor interesa însă, de sine înțeles, și împărăția aliată cu noi, Germania, al cărei împărat *Wilhelm al II-lea*, s'a ținut în drept a pretinde țarului Rusiei, ca să sisteze mobilizarea armatei rusești, care se făcea pe ascuns, căci altcum și dânsul va fi silit să ordone mobilizarea.

Tarul Nicolae al II-lea, măcarcă bine să știa, cumcă monarhia noastră mobilizase numai parțial, adecă numai acele trupe, cari erau menite să plece spre Sârbia, — a denegat suspendarea mobilizării armatei rusești sub pretext că: „este cu neputință, din motive tehnice, să înceteze Rusia cu pregătirile sale militare, ce au devenit necesare prin mobilizarea Austro-Ungariei”.

Primejduită prin mobilizarea armatei rusești, Germania s'a aflat silită a declara în seara de 1-a August 1914, atât Rusiei, cât și aliatei sale, Franței, războiu.

Totodată Germania, care era informată, că și micul regat belgian, care avea să fie neutral, a legat pe ascuns cu Britania mare și cu Franța o înțelegere pentru caz de

pere revocarea tuturor garnizoanelor turcești din cetățile Sârbiei, mai pe urmă, la 18 Aprilie 1867 și din cea a Belgradului. El fu însă la 10 Iunie 1868 asasinat în parcul Topcider de lângă Belgrad, afirmative prin conspiratori plătiți de familia Carageorgevici. Opinia publică sârbă împiedecă însă de astădată rentoarcerea Carageorgevicilor la putere. Unicul surcel de viață Obrenovicilor, copilul de 14 ani, *Milan Obrenovici* fu ales de urmaș al unchiului său și sui tronul Sârbiei, instituindu-se pe seama lui o regentă. În anul 1873 tinărul Milan, abia în vârsta de 18 ani, delătură pe regentă și luă el cârma în mână.

Domnia lui Milan al IV-lea, care era dealtcum om talentat, însă totodată și cu scăderi și slăbiciuni mari, a fost foarte shuciumată. El luă de nevastă pe *Natalia Cheșcu*, fica unui boier român din Basărabia, trecut la Ruși, o femeie frumoasă, dar pătimașă și nesocotită. Din partea sa Milan

răsboiu, a pretins guvernului belgian drept de liberă trecere peste *Belgia*. — Refuzându-se învoirea, Germania a declarat în 3 August 1914 și *Belgiei* rășboiu. Luând de pretext acest act al Germaniei, în 4 August a declarat și *Britania* mare din partea sa Germaniei rășboiul.

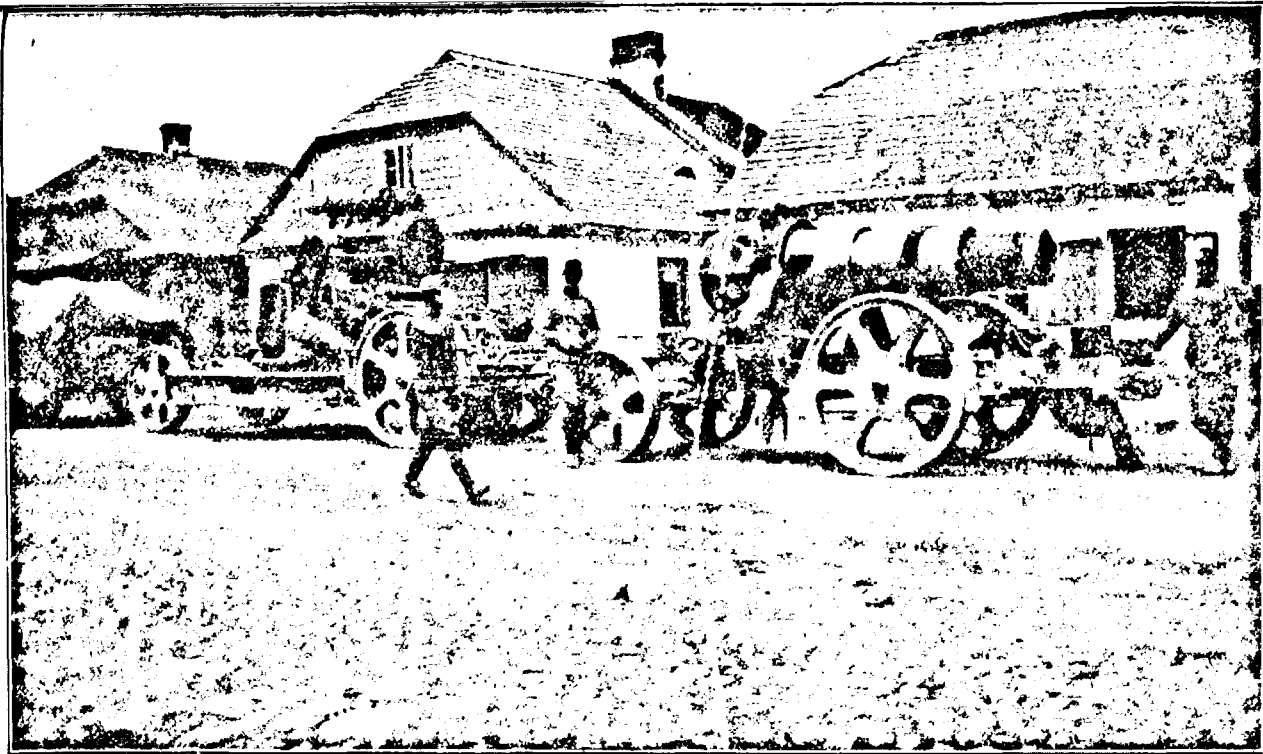
Urmară apoi, pe temeiul contractelor de alianță și înțelegere, cari existau între țările europene, mai o sumedenie de declarații de rășboiu: *Austro-Ungaria* — *Francei*; *Austro-Ungaria* — *Rusiei*; *Sârbia* — *Germaniei*; *Munte-negru* — *Austro-Ungariei* și *Germaniei*; *Belgia* — *Austro-Ungariei*. Către finea lunei August ieși din rezervă și o mare putere asiatică — *Japonia*, care se aliă și ea *Britaniei* mari și Statelor de partea acesteia, declarând rășboiu Germaniei; în urmare primi *Japonia* declararea rășboiului din partea *Austro-Ungariei*.

Astfel se porniră ostilitățile deoparte între *Austro-Ungaria* și *Germania*, cele 2 mari puteri europene, cari formară cu *Italia* dimpreună așa-numita „*Triplă-Alianță*” deoparte — și între *Rusia*, *Franța* și *Britania-mare*, alte 3 puteri mari europene, cari formau de o vreme încoaci gruparea *Triplei-Antante* (Înțălegeri), și cari puteri erau secundate (ajutate) încă de către *Sârbia*, *Munte-negru*, *Belgia* și *Japonia*.

Mare surprindere a pricinuit neutralitatea *Italiei*, care stătuse până în momentul declarațiilor de rășboiu în alianță cu *Germania* și *Austro-Ungaria* și astfel era obligată a sări în ajutorul aliatelor sale. *Italia* însă a denegat acest ajutor sub pretext că aliatele sale ar fi atacat mai nainte pe vrăș-

dădea ansă, prin viața-l destrăbălată la provocări de scandale publice, cari numai la discreditarea sa și a dinastiei sale puteau duce. În anul 1876 *Milan* începu, la sumutare din partea *Rusiei* rășboiu împotriva *Turciei*, dar fu bătut și constrâns să ceară pace. În decursul rășboiului ruso-turc din anii 1877—78 el intră din nou în luptă împotriva *Turcilor* și îl și succese să primească ținutul *Nisului* ca adaus la teritoriul sârbesc.

În anul 1885, când *Bulgarii*, tot la instigare rusească proclamară unirea *Bulgariei* cu provincia tributară *Rumelia*, *Milan* socoti că e în interesul *Sârbiei*, ca să împiedece aceasta unire de țări, prin care *Bulgarii* aveau să se întărească față cu *Sârbii* peste măsură. El declară rășboiu *Bulgariei* și porni spre *Sofia*. Însă fu bătut de *Bulgari* la *Slivnița* și *Pirot* și numai intervenția Împăratului și Regelui nostru îi putu scăpa țara de invaziunea *Bulgarilor*.

О mortieră 30-5 см.

mași și astfel ea nu este datoare a le ținde servițiile sale de ortac la bine și rău.

Într'acest chip intrară în războiu numai împotriva monarhiei austro-ungare și împotriva Germaniei—Rusia, Franța, Britania mare, Sârbia, Muntenegru, Belgia și Japonia.

Afurisit studentaș *Princip*, nu te-ai mulțumit cu 2 vieți scumpe nouă, ci mai cereai de victimă mii, sute de mii și poate milioane de vieți omenești....

Este însă de constatat și faptul, că acest atentat din Seraievo a fost numai stropul cel din urmă, care a umplut cu vârf pocalul cu venin, ce de mult stătea prea plin.

De zeci de ani încoaci, dar mai ales în decursul deceniului din urmă ieșise doar la iveală, că puterile mari europene abia-abia pot aplana, chiar și numai temporal, marile divergențe, ce existau între ele.

Rusia doria să ajungă cu orice preț la largul mării mediterane și în acest interes trebuia să încerce a înjuga statele balcanice la carul său; Franța visa revanșa pentru 1870—71 și recăștigarea Alsaciei și Lorenei; Anglia își temea mai mult comerțul și dominația, ce o avea peste mări — de Germania.

Dela 1908 încoaci Europa intrase în o eră de nervozitate generală. Marmărele Statelor luară pretutindeni proporții enorme. Războiul blocului balcanic (bulgaro-sârb-grec) cu toate peripecțiile sale scoase la iveală, că între cele două grupări ale puterilor-mari europene s'au încuibat animozități și neînțelegeri acute...

Turnul cu praf de pușcă era plin, numai schinteia revolverului lui *Princip* lipsea...

România mea nu i-a uitat nicicând lui Milan, care avea și sânge românesc în vinele sale, netrebnica-i calomnie, cu care a necinstit în decursul acestui război cu Bulgaria pe supușii săi români. El adevă, căutând a se desvinovăți înaintea Sârbilor, nu s'a sfiit să explice în fața lumii mari nesuccesele ostirei sale cu aceea, că Românii din oastea sârbească s'ar fi purtat laș și el ar fi pricinuit dezastrul oastei sârbești. Pe acei ostași ai săi i-a calomniat slăbănogul lor domnitor, cari mai târziu și până în anul 1915 s'au dovedit sub numirea de „divizia Timocului” a fi *elita* armatei sârbești, cea mai *vitează* cea mai *ferilită* ostire a Sârbiei.

Dela rușinoasa încheiere a războiului cu Bulgaria încolo Milan abia-abia se mai putea ține pe tron. Într'aceea se încalera cu soția sa Natalia într'o ceartă publică; ea dusese pe fiul lor, Alexandru, cu sine în străinătate, el ceru intervenție polițială, apoi se divorțară cu silă, — cu rușine și în

V.

**Cronica războiului lumel, începând dela izbucnire
și până la August 1916.**

Dintre Statele intrate în războiu Germania și Franța aveau rețele mai dese de căi ferate și astfel aceste două puteri mari au fost în stare a face progrese mai mari în ale mobilizării armatelor lor.

Ciocniri mici la graniță s'au ivit dealtcum pretutindeni între țările ostile, însă Franța și Germania a pornit mai în grabă trupe mai însemnate peste hotare.

August 1914, pe frontul german-francez.

Germania s'a aflat, precum amintirăm mai sus, îndemnată a cere în ziua de 3 August 1914 micii țărișoare Belgia, că să-i permită trecerea cu trupele sale peste teritoriul belgian. Guvernul belgic a răspins aceasta cerere cu provocare la neutralitatea sa. Având însă Germania indicii, că regatul belgic este în înțelegere cu Anglia și Franța, ea n'a respectat acest refuz, ci în noaptea dintre 5 și 6 August a năvălit cu mari puteri asupra fortăreței dela hotarul belgic, asupra cetății **Liege** (Lüttich).

Aici s'a dat întâia luptă crâncenă al acestui războiu groaznic. Belgii au rezistat cu mica lor armată vitejește, însă în fața elanului nerezistibil al puterilor germâne și mai ales față cu efectul neînchipuit îngrozitor al mortierelor de 42 cm. ale artileriei nemțești, cari prăbușau cu un singur proiectil întregi forturi panterate ale cetății, belgii abia vre-o câteva zile au putut împedeca invasiunea armatei germane. În 10 August Germanii aveau deja cetatea **Liege** (Lüttich) cu toate forturile sale în mâinile lor și începură a pătrunde prin Belgia spre hotarele nordostice ale Franței. A doua cetate, care le stătea în cale, **Namur**, nu departe de **Liege**, fu impresorată de Germani, cari lasă în jurul ei o oaste, care să o bată, iar cu celealalte oștiri continuă calea spre granițele franceze.

fine la 1889 Milan totuș trebui să renunțe de coroana regească, ce a pus-o pe capul său în 1882, când a luat titlul de rege.

Fiul său **Alexandru** era minorean și astfel iar trebui instituită o regentă. Vaza dinastiei scădea însă din zi în zi, mai ales din pricina, că nici Milan, nici Natalia nu s'au retras definitiv în exil, ci tot mereu venia mai el, mai ea în Sârbia, ca să încurce pe bietul lor copil-rege cu dorlațele lor diametral opuse.

Într'aceea regele **Alexandru** delătură regenta și luă cârma în mână iar Milan ajunsese comandantul suprem al armatei sârbești. Ura partidelor împotriva lui Milan avu de urmare un atentat săvârșit împotriva lui așa că la urmă totuș trebui să se depărteze iarăși din Sârbia.

Regele **Alexandru**, om cam degenerat, se încurcă cu văduva unui ofițer sârb, femeie de un trecut excepționat în opinia publică sârbească și

Tot în această vreme nici Francezii n'au rămas neactivi. Ei au pornit o coloană de atac din cetatea Belfort spre Germania. Aceasta oștire franceză a și pătruns în Alsacia (Elsass) până la orașul Mülhausen (Mulhouse) care l-a și ocupat pentru o singură zi, căci în 9 August fură francezii constrânși a se retrage.

Intr'aceea ajunseră armatele germane și franceze și în alte puncte ale graniței dintre Franța și Germania resp. Luxemburg (Stat mic între Germania și Franța, care nu s'a opus trecerii oștirilor germane) și Belgia la încăierări mai însemnate, ca la Sennheim în 10 Aug. la Lagarde în 11 August, la trecătoarea dela Donen (Schirmek) în 14 August, la Dinant în 15 August, la Saarburg, Dieuze, Château-Salins și Delme, Weller și Altkirch în zilele dintre 18 și 21 August. Tot pe aceeaș vreme se dădeau și pe teritoriul Belgiei între trupele germane deoparte și între armata belgică întărită cu oștiri franceze și engleze dealtăparte, lupte grele. În 20 August germanii intră în capitala Belgiei, orașul Brussela și instituesc un guvernor german al Belgiei ocupate, în persoana mareșalului von der Goltz.

În 23 August oastea clironomului Wilhelm ajunse peste Belgia la cetatea de graniță a Franței, Longwy, care o impresoră bătându-o crâncen cu mortiere austro-ungare de 30½ cm. Cetatea belgică Namur fu luată de Germani în 25 August, în 26 August căzu și cetatea Longwy iar în 27 August cetatea franceză Manonviller.

Mai ales bătăliile dela Saarburg și Metz din Lotaringia (Lorena) au fost decizătoare, silind pe Francezii, cari perdură mii de prizoneri și peste 150 tunuri și mitraliere, a se retrage. Peste tot a ieșit la iveală, că Francezii operau ofensiv (atăcând) la hotarele de către Alsacia și Lorena, până-ce Germanii înaintau prin Belgia spre hotarele mult mai puțin fortificate ale Franței. Până-ce însă Francezii abia intrați în provinciile germane Alsacia și Lorena, fură numai decât respinși și constrânși la retragere, Germanii înaintau cu pași gigantiți prin Belgia

când ajunse cu nesocotința până acolo, ca să ridice acea femeie la rangul de regină, se instrăină de dânsul și o parte însemnată a corpului ofiteresc.

Cu cât va fi contribuit și regina Dragina însaș cu scandalul, ce-l provocase prefăcându-se a fi în stare binecuvântată și încercând să furizeze un pui de cuc în leagănul regal, precum și frații și surorile ei cu apucăturile lor de parveniți — la ura ascunsă, ce se aduna împotriva reginei, nu putem specifica cu deamănuntul. E însă lucru constatat, că conspirația, ce s'a ținut între ofiterii sârbi era îndreptată dela început numai în contra reginei Dragina și împotriva neamurilor ei. — Se vede însă, că partizanii vechi ai lui Petar Carageorgevici și resp. uneltele lui au știut să potrivească lucrul așa, ca deodată cu Dragina să fie și ultimul Obrenovici, Alexandru, omorât și aruncat pe fereastră în noaptea tragică de 11 Iunie

către hotarele nordice ale republicei franceze. În ziua de 24 August cade și cetatea belgică **Namur** în mâinile Germanilor, neputând rezista forturile ei panterate obuzelor nimicitoare ale mortierelor de 42 cm. germane și ale haubițelor de 30 $\frac{1}{2}$ cm. austro-ungare, montate pe motoare. Armata generalului **von Beseler** luă acum direcția către ultima cetate a Belgiei, unde se refugiase și restul armatei belgiene, către **Anvers** (Antwerpen).

Cu finea luni August 1914 armatele Germane erau începând dela munții **Vosgi** până la cetatea **Lille** pretutindeni pe teritoriul Franței. Cea mai la apus era oștirea generalului **von Kluck**, apoi pe rând spre stânga lui, generalul **von Bülow**, generalul **von Hausen**, prințul **Albrecht de Württemberg**, principele de Coroană, **Wilhelm**, al Germaniei, principele clironom **Rupprecht** al Bavariei, și generalul **von Heeringen**, fiecare cu o armată germană separată. Toate împreună mizuiau după un plan spre **Paris**.

August 1914 pe frontul austro-ungar—sârb.

Ostilitățile între Austro-Ungaria s'au început îndată după ruperea legăturilor diplomatice cu o ciocnire la podul de fer ce trece peste râul Sava. Sârbii încercară să arunce în aer podul, iar trupele austro-ungare și mai ales monitoarele de pe Dunare căutau să împiedice. Tunurile austro-ungare au bătut Belgradul, ce Sârbii voiau să prezinte ca a abatere dela regulile internaționale, cari opresc bombardarea orașelor deschise. Adevărul este, că Belgradul, deși nu era cetate, totuș avea fortăreața **Calimegdan**, iar orașul însăși era fortificat cu tranșee și apărat cu număroase tunuri, dovadă că absolut nu se putea privi ca oraș „deschis”, cum era orașul **Zemun**, care totuș avu să supoarte bombardarea sârbească.

Duelul de artilerie a ținut la Belgrad câteva zile. În 12 August trupe austro-ungare au trecut Sava și au ocupat orașul sârbesc **Šabaț**. Lupta dată a fost sângeroasă, pentru că Sârbii

1903. Istorisirea evenimentelor ce au urmat dela suirea pe tronul sârb a bătrânului Petar Carageorgevici le află cetitorul în cele de sus.

Poporul sârb este din punct de vedere etnografic tot același ca sârb, croat, bosniac și herțegovinean. Tipul sârbesc s'a păstrat mai curat la Sârbii din Herțegovina.

Simțul familiar, iubirea de patrie și neam, deimnitatea personală sunt calități comune ale poporului sârb. Cu putere neclintită ține Sârbul la moravurile și obiceiurile lui vechi. E destul de sobru, dar trece ușor la acte de violență și infuriat e crudel.

Deosebiri de clase nu se cunosc; Sârbul dela sate în portul lui național și cel dela orașe în hainele sale europenești se simt și se consideră una. De remarcat este dispoziția Sârbilor pentru poezie, muzică și dans. Iubirea de parinți, stima celor tineri față cu bătrânii sunt virtuți practice

au pus în luptă și civili, ba chiar și femei, cari luptau cu apucături viclene, atacând soldații noștri fără veste pe la spate.

Într-aceea însă comandamentul suprem al armatei austro-ungare a luat măsuri, ca trupele dela granița sârbă să fie transportate în Galiția, iar față cu Sârbia să rămâie deocamdată numai atâtea forțe armate, câte trebuiau pentru defensivă. Dreptce în 24 August s'a evacuat și Șabațul și au fost retrase toate trupele intrate pe teritor sârb.

Sârbii credeau, că acum e momentul potrivit de-a intra ei în ofensivă și desigur că asta li-o cerea și Rusia, carea avea interes, ca Austro-Ungaria să fie nevoită a ținea o parte cât de însemnată a forțelor sale la frontul sudic, sârb și muntenegrean. De-aceea Sârbi trecură cu finea lui August prin 4 puncte granița ungară, și adecă la **Zemun** (Semlin), **Obrenovaț**, **Șabat** și **Mitrovița**, iar în Bosnia pe la **Loșnita** și **Vișegrad**.

Din aceasta scurtă perioadă a ofensivei prime sârbești merită o deosebită relevare lupta dela **Mitrovița**, unde a luptat din partea sârbească în frunte celebra diviziune a Timocului, alcătuită în cea mai mare parte din români. Aceasta diviziune s'a distins, în desmintirea calomnierei sale din partea regelui Milan, când cu Bulgarii de primadată, și în războaiele din 1912 și 1913 atât față cu Turcii, cât față cu Bulgarii. Trupele sârbești au trecut Sava în număr de 12000, parte pe luntri, parte pe două poduri de pontoane. Comandamentul austro-ungar, avizat din vreme, a luat măsurile de apărare, aranjându-și trupele în un semicerc, în mijlocul căruia a lăsat să înainteze forțele sârbești, — când apoi a deschis focul. A fost un măcel înfricoșat. Două zile a ținut lupta și în ultimele trei ore s'a dat luptă piept la piept. Contingentul cel mai tânăr al divizei Timocului fu parte nimicit, parte prins, parte împins în Savă. Numai contingentul de glotași din divizia de Timoc, care nu trecuse încă Sava, a rămas teafăr.

Tot pe acea vreme fură trupele sârbești respinse și în ce-

Sârbi mai mult ca la oricare alt popor. La ei nu se discută autoritatea Țintelui, exercitată dealtfel cu dreptate și înțelepciune.

Popor cu mari calități și capabil de o dezvoltare culturală și economică rapidă, Sârbii erau vrednici de o soartă mai bună, decât cea izbită pe scama lor de politica rusească.

Armata sârbească era compusă din 10 divizii de armată regulată numite după regiunile lor: divizia Moravei, a Drinei, a Dunărei, a Sumei, a Timocului, a Bitoliei, a Cassovoului, a Vardarului, a Bregalnitei și a Ibraului. — din 5 divizii de armată de al II-lea contingent și din armata teritorială completată cu glotași până la vârsta de 60 ani. Calalerie aveau puțină, dar artileria era bine echipată și mai excelentă decât cea a Bulgarilor. Sârbia putea să pună în frontul de bătaie până la 400.000 de oameni, luând în seamă că cele 10 divizii din primul contingent nu

lealalte puncte de ofensivă, așa, că pe la mijlocul lunei Septemvrie Sârbii erau iarăși între hotarele lor.

August 1914 pe frontul austro-ungar—rusesc.

La început s'a mărginit pe granița aceasta totul numai la mici ciocniri ale avantgardelor cavaleriei.

Dela cele dintâi operațiuni războinice rușii încearcă a intra în Bucovina, fiind capitala acestei provincie aproape de hotar și pe teren greu de apărat.

Statul major austro-ungar făcu în curând descoperirea, că Rușii își aglomerează aproape toate armatele lor singur împotriva Austro-Ungariei, simțind ei, că Germania e ocupată deocamdată cu Franța.

Pentru a putea împiedeca după putință executarea planurilor de bătaie rusești, armate austro-ungare trecură din nordul Galitiei hotarele și înaintară spre Lublin respective Cholm, centre puternice ale armatei rusești. În zilele de 23 și 24 August s'a dat lupta sângeroasă dela Krasnik între câte 12—15 divizii (5 corpuri de armată) și câte 4—6 divizii de cavalerie din fiecare parte. Generalul comandant al trupelor noastre, cari au luptat în aceasta bătălie, Dankl, a dat seamă prin următorul ordin de zi: „Armata a trecut cu glorie botezul de foc în zilele de 23 și 24 August în lupta dela Krasnik, Polichna și Gorai. Toate corpurile de armată, mulțumită atitudinii disprețuitoare de moarte a trupelor, au silit, pe inamic să se retragă. După câte știm pân-acumă, am cucerit 3 steaguri, 23 tunuri, multe mitraliere și am făcut 6000 prizonieri”.

Altă luptă mare s'a dat, tot pe teren rusesc, de către o altă armată austro-ungară, comandată de generalul von Auffenberg, dela 25 August până la 1-a Septemvrie în jurul orașelului Zamosc dintre granița galitiană și orașul rusesc Cholm. Și la Zamosc reuși oprirea forțelor mari rusești. În aceasta bătălie mai ales amestecul de vreme deoparte al trupelor arhidu-

mărau fiecare la 22 mii luptători, cele 5 divizii din al doilea contingent câte 16 mii luptători, iar contingentul al treilea (glotașii) încă se urca la vreo 100 mii luptători pedestrași. Cavalerie avea Sârbia 10 mii de oameni, iar tunuri la 800.

BELGIA.

În nordul Franței există dela anul 1830 încoaci un regat mic, dar bogat în ale culturai, comerțului și industriei, țara Belgilor. Ea are ca margini: Marea nordică, Olanda, Germania, marele ducat de Luxemburg și Franța. Populația Belgiei este cea mai deasă populație din lume (numără 219 locuitori pe un klm. pătrat). Are 7 milioane 760 mii locuitori, jumătatea mai mare Waloni (francezi), iar cea mai mică Flamanzi (olandezi). Belgia e împărțită în 9 provincii, 4 valone, 4 flamande și una mixtă. Capitala

celui **Iosif Ferdinand**, iar de altă parte al celor ale generalului **Boroevici** a tras cumpăna izbânzii pe partea noastră.

Dar pe vremea ce trupele austro-ungare secerau în nord frumoase succese, dinspre răsărit intraseră în Galiția armate rusești uriașe, pe cari trupele noastre, cari le stăteau în față nu era modru să le poată opri în calea lor chiar și pe lângă cel mai strălucit eroism, ce-^{le} dădeau pe față. Toate trupele proaspete fură dirigiata spre **Tarnopol** și granița răsăriteană a Galiției, însă tot nu erau destule pentru a se măsura ele victorios cu puterea înzecită a armatelor rusești, ce veniau din aceea parte.

Superioritatea numerică a trupelor rusești era atât de covârșitoare și totodată și numărul tunurilor de cari dispuneau Rușii era atât de mare, încât comanda supremă a armatei austro-ungare nu putea să încerce împotriva puhoiului rusesc deocamdată altceva, decât o tactică de obosire și măcinare treptată.

De aceea trupele noastre aflătoare în Galiția fură grupate cu finea **lunei August** pe linia **Lemberg**, unde se dădu o **bătălie crâncenă**.

August 1914 pe frontul pruso-rusesc.

Deodată cu năvălirea lor asupra Galiției, se năpustiră Rușii și asupra provinciei germane „**Prusia-orientală**”, deși cu oștiri, dealcum puternice, dar în comparație cu cele îndreptate spre Galiția, nici a patra parte.

Trupele germane, cari apărau la început **Prusia orientală** erau și mai modeste.

Norocul, că împăratul **Wilhelm al II-lea** a concretizat comanda supremă germană a frontului german dela **Răsărit** unui bărbat de talia generalului **von Hindenburg**.

Cu mijlocul **lunei August** Rușii trecură granițele răsăritene ale **Prusiei orientale** și pustiiră o parte însemnată a acestei țări. Către **28 August** ajunse în fine și generalul **Hindenburg** în față cu armata rusească, care o sfărâmă în o **bătălie crâncenă**, ce a

ărei este orașul **Brussela** (**Bruxelles, Brüssel**) cu 663 mii locuitori; orașe principale: **Anvers** (**Antwerpen**, cu port maritim) cu 350 mii, **Gant** (**Gent**) cu 167 mii, **Liège** (**Lüttich**) cu 172 mii locuitori, apoi **Malines, Brugges, Louvain, Tournai, Courtai, Namur, Ostende, Mons, Arlon, Dinant**. Belgia are 14 ape navigabile, între cari **Escout, Meuse, Yser, Sambre** și numără două canale. Reteaua de căi ferate a Belgiei este foarte deasă, de 5600 km. Comerțul anual atinge cifra de 6 miliarde pe an, industria e foarte dezvoltată. Belgia este una din cele mai înaintate, mai civilizate și mai bogate țări din lume.

În ce privește populația străină, ea nu se urca la ultima numărare, decât la 255 mii în toată țara. Dintre aceștia cei mai mulți erau francezi: 71 mii, apoi germani 54 mii, englezi 7 mii, austro-ungari 6 mii, italieni 4500 și elvețieni 2500 suflete.

ținut 3 zile lângă **Tannenberg**, făcând la 90 mii prizonieri și uriașă pradă de războiu.

Septemvire—Decemvire 1914 pe frontul germano-francez.

Bătălia mare de lângă râul Marna.

Cu începutul lunii Septemvire 1914 armatele germane erau pe toată linia hotarelor franceze nord-estice în înaintare. Se dadeau pretutindeni lupte parțiale, dar francezii cedau mereu dinaintea forțelor nemțești. În 4 Septemvire Germanii intră în **Rheims**, vechiul oraș de încoronare al regilor de oarecândva ai Franței; în 8 Septemvire armata germană luă puternica cetate franceză **Maubeuge** (Mobej) captivând 40 mii francezi și prădând multe tunuri grele. Cavaleria germană înaintase până la 20—30 kilometri aproape de capitala Franței, **Paris**.

În retragerea lor francezii oprindu-se în loc, au dat lupte aprige la **Laon**, **Cambrai**, la sud de **Guise**, iar Englezii la **Saint-Quentin**.

Pecând armata generalului **von Kluck** mergea să amenințe **Provins-ul**, o a doua armată germană, comandată de generalul **von Bülow**, curgea prin **Rethel**, trecea peste râurile **Aisne** și **Marna** voind să prindă legătură cu armata saxonă și cu aripa stângă a prințului de coroană **Rupprecht** al Bavariei. Întâlnirea acestor armate cu armata franceză pe patourile la nord de **Sézanne** și de **Vitry-le-François**, a dat naștere unor lupte crâncene.

Prin atacuri violente germanii încearcă să rupă centrul francez, însă înzădar.

Acest moment îl află generalissimul **Joffre** ca potrivit pentru o ofensivă franceză, pare, dinainte pregătită.

Și astfel și-a luat începutul în 7 Sept. 1914 uriașa bătălie, numită **dela Marna** (un fluviu în Franța), care netăgăduit a zădărnicit planurile germane, cari aveau de țintă ocuparea Parisului și prin asta încheierea grabnică a acestui războiu orân-

Istoria. Belgia era pe vremea republicii romane o parte a Galliei, populată de triburi, — cum erau **Morinii**, **Menapenii**, **Atuacii**, **Eburonii** s. a. — care a fost cucerită și ea în anul 51 n. de Hr. de Romani sub conducerea lui Iuliu Caesar.

Caesar vorbește în comentariile sale „*De bello gallico*” despre Belgii înfățișându-i ca pe unul dintre cele mai valoroase popoare. Romanizarea Belgiei, ca a Galliei peste tot, a mers foarte repede și în primul veac dela nașterea lui Hristos provinciile Gallia Belgica și Germania inferioară erau în deplină înflorire.

În evul mediu teritoriul belgic a fost supus la număroase și variate dominații feudale. Când conții Flandrei, când cei ai Brabantului îl stăpâniau. Urma apoi că bogatele orașe flamande, cu putericele lor corporațiuni civice, se făcuseră independente și purtară lungă vreme, când învingătoare,

cen. Deși adversari, trebuie să recunoaștem, că generalissimului Joffre i-a succedat să obțină în aceasta bătălie groaznică, în care luptau pe loc deschis din amândouă părțile câte 2—2½ milioane de ostași pe o linie de 240 kilometri în o încăierare fără seamăn sângeroasă, dacă și nu o învingere decizătoare, totuși o răspingere a înaintării oștirilor germane. Aceștia fură siliți a retrage trupele lor dinspre apus cu 50—80 kilometri către hotare și a se săpa în tranșee și întărituri grabnic construite din pământ, pentru a se putea ei ține pe teritoriul ocupat din Nordostul Franței.

Un ziarist străin, care a trecut în zilele următoare peste o parte a câmpului de bătălie dela Marna descrie grozăvenia urmelor acestei bătălii în următorul chip.

„Ne abatem de pe șoseaua, ce duce la Meaux și ne îndreptăm la stânga spre acele ținuturi, unde a fost lupta cea mai crâncenă. Ne urcăm pe platoul larg din dreapta Marnei. O priveliște îngrozitoare. Mii și mii de morți ori încotro privești cu ochii. Toți francezi. Toți zac culcați în aceeași direcție, ca iarba cosită. I-a secerat moartea în decursul unui asalt sălbatic, toți au căzut înainte, cu fața spre pământ. Nici unul nu-i între ei, pe care să-l fi cuprins moartea în nemișcare. E ceva impunător și fascinant în uniformitatea aceasta, care documentează un atac puternic, inversunat până la extrem, nerezistibil. Morții sunt cu toții cu capul spre linia vrășmașului lor, par'că ar vrea să arate că un singur cuget, o singură voință, o singură pornire i-a unit în viață și i-a întepenit în moarte. Căzuți, toți cu gura căscată, tin și acum strâns în mâna lor arma”.

„Trecem peste acest teren cumplit și ajungem la locurile unde erau poziții germane. Dăm de nouă câmpuri presărate cu mii de morți, dar aceștia sunt în mare parte Germani. Grămezile de cadavre dovedesc că aici s'au dat lupte îndârjite cu baioneta. Ceva înspăimântător!”

De sine înțeles, că bătălia dela Marna, care a ținut peste 10 zile, a fost urmată pe întreaga linie a frontului germano-

când învinse, lupte grele pentru asigurarea averei și a neatrănării lor. Pe urmă însă ajunseră „Țările de jos” (Olanda și Belgia de azi) sub domnia casei de Burgundia, vestită prin Filip cel bun și Carol cel îndrăzneț. Prin căsătoria Mariei de Burgundia cu arhiducele Maximilian de Habsburg, ajunseră în anul 1477 Țările de Jos sub domnia casei habsburgice pe temeiul de moștenire. Fiul lui Maximilian a fost împăratul Carol al V-lea, rege și al Spaniei, și ca atare pe acea vreme stăpân și al Americii, „în a cărui imperiu nicidecum nu apunea soarele”.

Fiul lui Carol, Filip al II-lea rege al Spaniei ajunse însă a fi de poftă tiranic, iar locțiitorul său în Țările de Jos, ducele de Alba era peste fire crudel. Guvernarea lor duse la revoltă și apoi la neatrănarea provinciilor de nord ale Țărilor de Jos, sub numirea de „Provinciile unite”.

Belgia proprie, teatru de multe lupte și sub durata acestui război și

francez de noi lupte parțiale. În 23 Septembrie Germanii intră iarăși în ofensivă dealungul râului francez Aisne și după lupte extrem sângeroase le succede să înainteze puțin. În 24 Sept. ocupă orașul **Varennes**, în 26 Sept. iau cetatea **Camp des Romains** și fortul **Jonville**.

Planurile comandamentului francez și englez erau îndreptate pe aceasta vreme mai ales spre ocolirea aripei drepte a armatei germane. Generalul **von Kluck** a parat însă totdeauna cu noroc aceste manevrări.

Intr'ceea curgea și în Belgia lupta împrejurul cetății **Anvers** (Antwerpen) cu o înversunare extremă. Nici aici nu era modru să poată rezista mult forturile cetății bătăii cu focul mortierelor (haubitelor) de 42 și 30 $\frac{1}{2}$ cm. În 4 Octombrie 1914 luară Germanii forturile **Lierre**, **Waalhem** și **Koenigsboom**, în 8 Oct. luară și fortul **Broechem** iar în ziua de 10 Octombrie ocupară întreaga cetate **Anvers**. Armata belgică a fost silită a trece în parte peste granița olandeză, unde au desarmat și internat pe soldații belgieni, iar partea cea mai însemnată a ostirei belgice, precum și ajutoarele engleze au părăsit **Anversul** și au luat calea dealungul malului Mării în retragere spre granița Franței, oprindu-se vremelnice în **Ostende**.

În 14 Octombrie Germanii au ocupat cetatea franceză **Lille**. În jumătatea a doua a lunii Octombrie s'au continuat lupte înversunate între Germani și Englezi în Flandria belgică dealungul canalului **Yser** din colțul Belgiei, a căror vehemență mai ales, în jurul orașului belgian **Ypres** a stat multă vreme la culme.

Cu finea lunii Octombrie 1914 frontul de bătăie germano-francez a luat caracter expres al luptei de poziții. Amândouă părțile s'au îngropat în tranșee, înaintea cărora au construit piedeci din sârme cu cuie. Dindărătul acestor linii de apărare avea fiecare armată a doua și a treia linie de fortificații pentru cazul, când inamicul ar răuși să ocupe primul rând de tranșee.

În aceasta fază a luptei, firește, mai ales, artileria avea de

mai târziu în războaiele de pe vremea regilor **Ludovic al XIV-lea** și **Ludovic al XV-lea**, fu dată prin congresul dela **Rastadt** (1714) casei austriace. În anul 1783 împăratul **Iosif al II-lea** voi să dea Belgiei o constituție nouă, însă populația, infiltrată cu cras clericalism, primi rău acest pas al împăratului și revoltă.

Dela 1795 până la 1815 (**Waterloo**) Belgia a stat sub stăpânire franceză. În 1815 fu unită iar cu Olanda, însă asta nu le convenia Belgienilor și la 10 ani erupe revoltă, căreia numai pacea din 1830 i-a pus capăt, prin care s'a recunoscut Belgia de țară de sine stătătoare ca monarhie constituțională în frunte cu **Leopold I**, duce de **Saxa-Coburg**, ca **rege al Belgiei**. Acestuia îi urină pe tron la anul 1865 fiul său **Leopold al II-lea**. **Leopold al II-lea** n'a lăsat după sine descendenți de sexul bărbătesc. Avea 3 fete din căsătoria sa cu fica palatinului de pie memorie a Un-

lucru, încercând a descoperi și a nimici tranșeele și bateriile vrășmașului. Astfel zilnic curgeau canonade, urmate ici-colo de asaltări ale infanteriei.

În vederea stabilității formale a liniei frontului, amândouă armatele și-au făcut pregătirile pentru iernarea în tranșee.

Cu începutul lunii Noemvrie Germanii strâmtorau aspru armata engleză și rămășițele armatei belgice, cari apărau partea nord-apuseană a graniței belgo-franceze, așa, că comandamentul englez se află îndemnat a provoca o esundare a întreg teritoriului din jurul orașului *Nieuport*, ca prin asta să zădărnicească înaintarea Germanilor.

În pădurile *Argonnes* curgea o luptă specială pas de pas. Aceste păduri seculare ale Nordului Frantei puneau o piedecă mare în calea înaintării armatei germane, condusă de clironomul german, *Wilhelm*, dar tenacitatea nemtească afla modru și putință pentru a înainta mereu și pe acest front, apropiindu-se tot mai mult de cetatea *Verdun*.

Lupte crâncene curgeau în tot decursul lunilor Noemvrie și Decemvrie și în munții *Vosgi* (Vogezi) unde Francezii încercau să ocupe teren pe teritoriul provinciei germane *Alsacia* (*Elsas*), însă fără mult rezultat.

Frontul de bătaie stătea și în luna Decemvrie fixat pe o linie anumită, care abia suferia prin ciocnirile, ce zilnic se dădeau mai într-o parte, mai în cealaltă, ceva schimbare.

Septemvrie — Decemvrie 1916 pe frontul austro-ungar — sârbesc. A doua intrare a trupelor noastre în Sârbia.

Știm cum fură siliți Sârbii, cari au fost trecut Dunărea și Sava în August prin patru locuri în Ungaria, a se retrage între hotarele țării lor.

În respingerea ofenzivei sârbe armata austro-ungară, care stătea în Bosnia la râul *Drina*, nu s'a oprit la hotar, ci a continuat cu urmărirea trupelor sârbești. În 23 Septemvrie curgeau

zariei, arhiducele Iosif, pe Luisa, soția divorțată, mult pomenită a prințului Filip de Coburg, pe Stefania, fosta soție a fericitului arhiduce-clironom al nostru Rudolf și pe Clementina, soția prințului Victor Napoleon, pretendent napoleonist la tronul Frantei. Astfel ajunse pe tron nepotul din frate al regelui Leopold al II-lea regele Albert I, fiul din căsătoria prințului Filip de Flandra cu unica soră a regretatului rege al României Carol I, cu principesa Maria de Hohenzollern.

Belgia trecea de țară „neutrală” pentru că neutralitatea ei era recunoscută încă din anul 1830 din partea puterilor europene prin contract internațional. Și altcum țară democratică, Belgia astfel n'a ținut pas cu puterile mari europene în desvoltarea militarismului. Deaceea Belgia avea armată destul de modestă la număr. În timp de pace avea 4 divizii (19 regimente) de infanterie, 2 divizii de cavalerie și 4 regimente de artilerie.

pe munții Jagodina—Biliek—Crni vrh, la apus de Krupanje, lupte crâncene. Aceste au avut de urmare, că trupele austro-ungare au trecut din nou și peste Sava.

Intr'aceea însă o armată sârbă, ajutată de trupe muntene-grene, intrase în Sudul Bosniei. Comandamentul austro-ungar a luat numai decât dispozițiuni pentru respingerea acestei invaziuni. Pe culmile munților **Romania Planina** două zile a ținut lupta cruntă, care s'a sfârșit cu înfrângerea armatei sârbești condusă de fostul ministru de război al Sârbiei, generalul **Milos Bozanovici**.

După isgonirea vrășmașului din sudul Bosniei, armata austro-ungară care trecuse peste Drina și Sava în **Maciva**, a pornit o ofensivă strasică împotriva armatei sârbești. Sârbii se apărau cu îndârjire în pozițiunile lor bine întărite, asalturile eroice ale trupelor noastre îi siliră însă să se retragă treptat. Astfel luă armata austro-ungară în decursul nopții dintre 1 și 2 Noemvrie pentru a doua oară orașul **Sabat**; în ziua de 6 Noemvrie trupele noastre luară cu asalt șanturile fortificate (întărite) dela **Krupanj** și pozițiile de o mare valoare strategică din munții **Misari**. În 12 Noemvrie armata austro-ungară ocupă înălțimile de lângă **Osenița** și respinge pe vrășmaș spre **Valievo**. Naintea acestui oras Sârbii s'au oprit în retragerea lor, pentruca să încerce din nou rezistența. Luptă crâncenă s'a dat vreme de 4 zile, care s'a sfârșit cu retragerea Sârbilor, așa, că în 16 Noemvrie ostirea noastră a luat în posesiune orașul **Valievo**.

Tot în același timp o altă coloană austro-ungară a înaintat dealungul malului drept al Savei spre Belgrad. Aceste trupe au luat în 13 Noemvrie orașul **Usce**, iar în 16 Noemvrie orașul **Obrenovat**.

În 18 Noemvrie armata austro-ungară fortă trecerea sa peste râul **Columbara**, înaintând împotriva centrului armatei sârbești, care s'a oprit la **Lazarevat**.

Ploi torentiale și ninsori împiedecau amarnic înaintarea ostașilor noștri, drumurile s'au desfundat cu desăvârșire și

În caz de război dispunea de circa 250 mii combatanți. În războiul actual însă acest număr s'a pestrecut prin un număr mare de voluntari.

RUSIA.

Cel mai vast Imperiu al Europei este Rusia, are estindere de 5 milioane și jumătate klm pătrați și o populație de peste 140 milioane suflete. Ei îi aparține însă și partea nordică întreagă, și deasupra și o parte din miczul **Asiei**, cu o estindere de peste 20 milioane klm pătrați și alte 30 milioane de locuitori.

Populația cea mai deasă a Rusiei e în Polonia (79 pe un klm. pătrat). Element dominant formează Rușii cu 79 milioane suflete. După număr urmează Polonii cu 8 milioane, Evreii cu 6 milioane, Tătarii cu 4 milioane.

faceau imposibilă înaintarea grabnică a tunurilor grele și a întregirilor. Cu toate acestea armata noastră înainta zi de zi, ocupând pe rând pozițiile sârbești apărate cu extremă tenacitate.

Astfel luară regimentele 11, 73 și 102 în ziua de 26 Noemvrie cu asalt pozițiunea centrală bine întărită a armatei sârbești dela **Lazarevat**, iar în 28 Noemvrie ajunseră până la **Uzice**.

Intr'aceea coloana austro-ungară, care a înaintat dealungul tărmlui drept al Savei, a ajuns în 1 Decemvrie naintea capitalei **Belgrad**, care în 3 Decemvrie a și luat-o în posesiune trupele generalului **Liborius Frank**.

Comandantul trupelor austro-ungare de ne frontul sârbesc, generalul **Potiorek**, vede în retragerea inamicului pe linia **Arangelovat — Craguievat — Grni-Milanovat** un semn de descurajare din partea Sârbilor și i-se părea — astfel anunțau și comunicatele sale — că nu a mai rămas alta îndărăt, decât să culeagă fructele unei victorii definitive sigure. Deaceea ei și mâna trupele sale în urmărirea vrășmașului fără considerare la greutățile terenului și la piedecile enorme, ce stăteau în calea aprovizionării și provederii succesive cu munițiuni a acestor trupe.

Un mare greș ăsta. Pentru că Sârbii nu erau încă astfel zdrobiți, ca să nu mai poată opune rezistență puternică înaintării eroicei noastre armate.

Sârbii se pregăteau pe noua lor linie de apărare nu numai la o rezistență extremă, ci primind ei în interval ajutoare mari și multă muniție, pregăteau un contra-atac furios.

Ora era gravă pentru Sârbi. Armata, care stătea la **Craguievat**, era strâmtorată, odată pierdut **Craguievatul**, centrul industrial și marele arsenal al armatei sârbe, toate resursele de a mai continua lupta, erau sfârșite. Deaceea regele **Petar** vine între soldații săi și le ține vorbire, însufletindu-i la luptă decizătoare, la încordare extremă.

În ziua de 3 Decemvrie, la răsăritul soarelui, cele 2 diviziuni ale centrului sârbesc pornesc înainte la contra-atac im-

Letii și Litvanii cu 3 mil. 800 mii, Finlandezii cu 3 și jumătate milioane, Românii cu aproape 2 milioane, apoi Germani, Armeni, Bulgari, Greci etc. După religie sunt 70 milioane gr. orientali, 11 mil. răscolnici, 10 mil. rom. catolici, 6 milioane izraeliți, 5 și jum. mil. protestanți, 4 și jum. mil. mohamedani. Religia statului este cea ortodoxă.

Istoria Rusiei se începe cu **Ruric**, care intră în anul 862 d. Hr. cu **Normanii** săi în **Novgorod** și formă un stat. **Normanii** cu timpul se contopiră cu populația slava, adoptând și limba acesteia. Urmașii lui **Ruric** au mai mărit teritoriul țării, iar urmași de-ai acestora au împărțit țara între sine ca ducate mari separate, cari duceau adese războaie între sine, până ce la 1238 veni puhoiul mongol, **Tarii** lui **Dsingis-Chan** și cucerind întreaga Rusie se instalară stabil pe teritoriul ei. Domnitorii băștinași domniau numai ca vazali și tributari ai **Tatarilor**. Mereu însă ei se emancipară

potriva armatei noastre. Tot pe aceeaș vreme plecaseră și câteva batalioane austro-ungare din frontul nostru dela **Suvobor** spre pozițiile inamice. Ceata ascundea dinaintea trupelor noastre ostirea vrășmașă mult mai număroasă, ce le vinea în față. Deodată se imprăstie ceata, tunurile sârbești, cari amuțiseră de atâtea zile, bubuie din nou cu vehemență, iar infanteria sârbă ia pasul de asalt. Coloana infanteriei noastre, surprinsă, n'are timpul să se desfășoare, ea este silită să dea îndărăt spre platoul, pe care abia de câteva minute îl părăsise plină de încredere. Acolo trupe proaspete iau poziție și restabilesc lupta. Cele abia 5 brigade austro-ungare rezistă vreme de 3 zile eroic atacurilor furioase a trupelor sârbești. La urmă însă fură nevoite trupele noastre să intre în retragere. Aceasta retragere a tras dungă peste toate planurile generalului Potiorek și a avut ca urmare o retragere generală a întregii armate austro-ungare de pe teritoriul sârbesc, executată ici-colo cu pierderi mărișoare.

Astfel se sfârșiseră pentru astădată fără succesul dorit luptele date de trupele austro-ungare cu atâtea vitejie și atâtea jertfe. În 11 Decemvrie trebui să evacuăm și Belgradul și să ne retragem pe malul stâng al Savei și al Drinei.

Cu aceasta a intrat pe frontul austro-ungar—sârb o anumită liniște, care a ținut până în luna Septemvrie a anului 1915. Canonade și ciocniri de detașamente s'au dat și acest răstimp, dar operațiuni mai mari nu s'au întreprins din nici o parte.

Septemvrie—Decemvrie 1914 pe frontul austro-ungar—rusesc. Bătăliile dela Lemberg și dela Grodek.

Cu începutul luni Septemvrie 1914 frontul de bătaie austro-ungar—rusesc tindea o înfățișare stranie. Pe vreme ce armata generalului Dankl atinse orasul Lublin, luând în calea-i victorioasă aproape 20 mii prizonieri ruși și pradând la 20 tunuri, multe mitraliere și mare cantitate de muniție, iar cea a generalului **von Auffenberg** respingea victorios armata ru-

în decursul veacurilor de sub dominația tatarică, pânăce la anul 1505 Ivan al III-lea scutură definitiv jugul mongolic. Urmașul acestui eliberator, Vasillii Ivanov (1505—1533) luă titlul de „Tar” și puse temelia Rusiei mari. **Ivan al IV-lea, cel cumplit** (1533—1584) duse în țară meseriași, învățați și artiști, cucerii Cazanul și Astrahanul. În 1598 se stinse familia lui Ruric cu **Feodor Ivanovici**. După multe lupte interne, Rușii aleseră la 1613 țar al lor pe **Mihail Feodorovici Romanov**. Nepotul acestuia, țarul **Petru cel mare** (1689—1725) ridică Rusia la rang de stat și putere europeană. Prin învingerea dela **Poltava** (1709) și prin cucerirea provinciilor baltice, unde ridică noua capitală **Sânt-Petersburg** (Petrograd azi) el asigură țării sale mari succese.

Petru cel mare a fixat pentru întâlădată idealul rusesc, de a prefăce Marea Neagră în apă rusească și a cuceri cheia Orientului, orașul Con-

sească, care-i stătea în față spre linia **Krasnostaw—Grubicsow**, — tot pe acea vreme centrul și aripa dreaptă a armatei noastre, stătătoare încă pe teritor galician, fu nevoită să cedeze mereu înainte trupelor rusești, comandate de generalii rusești **Ruskij și Brusilow**.

Comunicatul oficial din 30 August 1914 al statului-major austro-ungar spunea: „La 27 August au plecat trupele noastre, destinate ca să se împotrivească unui inamic mult mai superior la număr, pe linia **Dunaiov-Busc**. Cu toate succesele coloanelor pornite dela Dunaiov spre înălțimile din vest de **Pomorzany**, cele două corpuri de armată, ce înaintau de două părți ale șoselei spre **Złotow**, n'au putut să răsbească, mai ales că inamicul era superior și cu artileria. La 28 August Rușii au renoit atacul pe frontul întreg, iar a doua zi acest atao ajunsese a fi de o vehementă extremă. Mereu veniau forțe proaspete, față cu cari încercările de ofensivă ale trupelor austro-ungare rămăseră zădarnice, — și măcarcă au pricinuit mari pierderi dușmanului, au trebuit să dea îndărăt spre **Lemberg și Nicolaiow**”.

Pe aceasta linie s'a dat marea bătălie dela **Lemberg** în 24 Aug. — 3 Septemvrie.

Iată ce scrie escelentul publicist austriac **Roda-Roda** despre prestațiile trupelor noastre, cari au luat parte în aceasta bătălia cumplită, la care au participat aproape toate acele corpuri de armată austro-ungare, cari au coningent însemnat dintre români.

„Greutățile prin cari au trecut soldații austro-ungari la **Lemberg**, nu se pot descrie, — nu poate să-și facă idee despre așa ceva nimeni, care n'a văzut lucrurile cu ochii lui sau nu i-s'au descris de martori oculari. Este o încordare a tuturor forțelor trupesti și sufletești, așa cum niciodată în timp de pace nu s'ar putea inchipui, ori prin câte greutăți ar fi să treacă, la caz dat, omul. De zece zile soldații austro-ungari sunt în luptă, de zece zile stau îmbrăcați, tot deatâtea nopți dorm, între buibuitul groaznic al tunurilor și șueratul gloanțelor, când îi în-

stantinopol. Primul pas în această direcțiune l-a făcut el însuși prin întâiul războiu ruso-turc. În partea istorică a acestui calendar află cetitorul enarat decursul acelei campanii și află înșirate și celelalte 7 războaie ruso-turcești, cari mai toate tot pe pământ românesc s'au dat, contribuind neșpus la sărăcirea și inapolerea neamului nostru românesc.

Lui Petru cel mare i-a urmat pe tron soția sa **Caterina I (1725—27)**. Sub domnia Tarinei **Ana (1730—40)** ajung la putere în jurul curții rusești străinii. Tarina **Elisabeta (1741—62)** adaugă imperiului Finlanda, răpindu-o Svediei. **Caterina II** s'a suit pe tron detronând pe soțul ei, țarul Petru al III-lea. Pe vremea acestei împărătese s'a împărțit regatul Poloniei între Rusia, Austria și Prusia, luând Rusia partea cea mai mare și mai populată. Tot pe vremea Caterinei a II-a s'a mărit Rusia cu Asovia, Crimeea, Curlanda și părțile donice.

vinge somnul, pe pământul gol, abia 1—2 ore sau chiar numai câteva minute, **în colo tot în luptă**, sub o descărcare continuă de șrapnele, și obuze în fața inamicului și a morții.

„E o minune, că astfel de lupte a fost vreme de 10 zile posibile, — e ceva de necrezut, în ce privește puterea de rezistență a corpului omenesc. Poate că muschii nici n'ar rezista ei, dacă n'ar fi **puterea suflească** (puterea în a suporta, speciala fire a românului. Red.) aceea, care formează **temelia virtuții ostășești**”...

La 3 Septembrie 1914 trupele noastre evacuează orașul **Lemberg** în care intră numai decât Ruși conduși de generalul Rusky. Retragera s'a făcut în chip metodic și fără nici o grabă; impresia generală era, că se ia o măsură strategică spre a cruța populația și a feri orașul de o bombardare, iar pentru oaste a se dobândi o poziție mai avantajoasă.

Trei zile a ținut pauza, apoi a reînceput lupta uriașă galițiană. Cele două armate austro-ungare retrase de pe linia **Nicolajov-Lemberg**, după-ce întrebuintară scurta pauză pentru a se pregăti și reorganiza, reîncepură operațiile lor. Corespondentul de războiu al unui mare ziar elvețian, care era la cvarțirul mare austro-ungar, admira organizarea, care, după o bătălie sângeroasă și atât de îndelungată, a permis o refacere în numai 3 zile spre o nouă ofensivă uriașă, pe o întindere de 400 kilometri, între Vistula și Nistru.

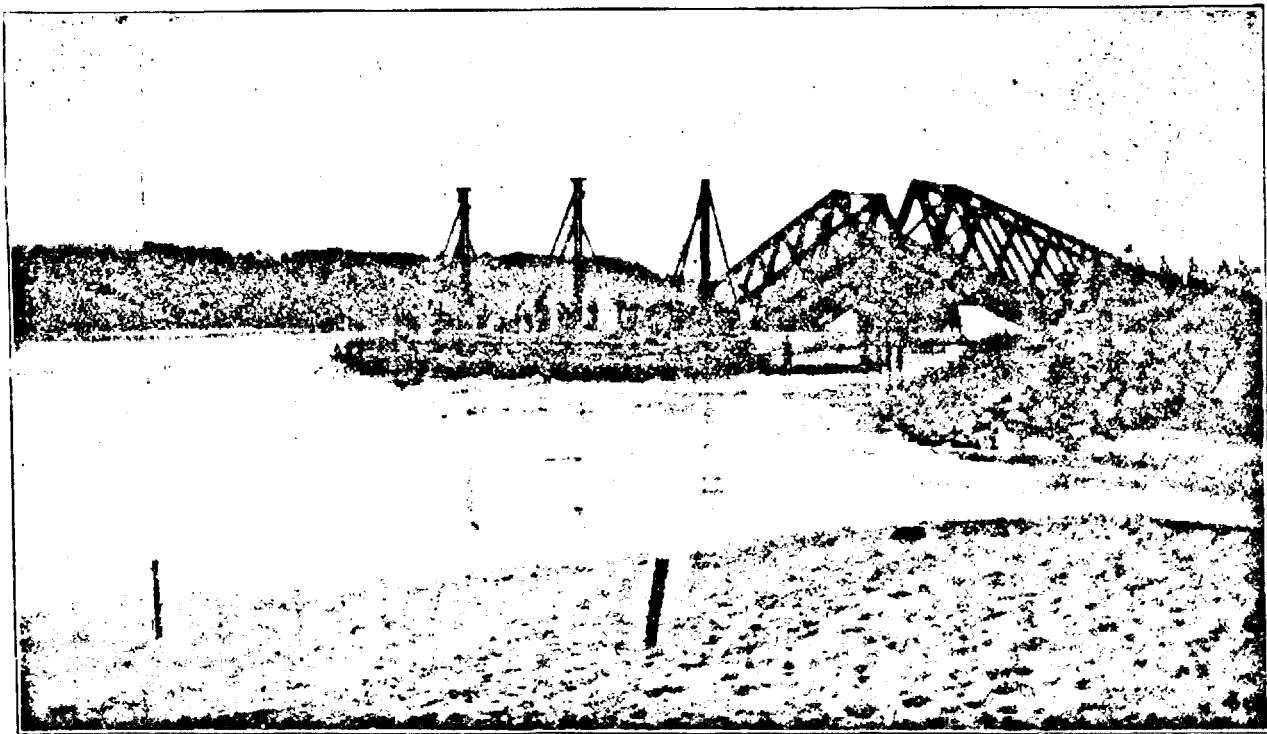
Aceleași trupe, cari au luptat în bătălia dela Lemberg, au susținut și în **bătălia dela Grodek**, în noua lor poziție, lupta cea mai înverșunată, cu toate pierderile, ce au avut să sufere mai nainte și cu toată oboseala, fără seamăn istovitoare, peste care trecuseră. Cinci zile și cinci nopți s'au luptat și aci iarăș neîntrerupt, cu mari greutăți dar totuș dând mereu înainte până-ce la 11 seara unele trupe ardelenе ajunseră cu totul aproape de Lemberg.

A cooperat în luptele de pe linia Grodek și armata generalului **von Auffenberg**, retrăgându-se dela **Zamosc** și **Komarow**.

Tarul **Alexandru I** (1801—25) a luat în repetite rânduri parte în războaiele cu Napoleon cel mare. În 1812 fu atacat de „grand-armee”-a lui Napoleon I, ostirea pe acea vreme nemaipomenit colosală (de 600 mii ostași). Tarul resp. oștirile sale dădură lupte crâncene, dar totuș trebuiră să cedeze în fața oștirilor lui Napoleon, ajutat fiind acesta și de o oaste a socru-său, împăratul Francisc I al Austriei.

Ce nu li-a succés însă Rușilor, i-a succés gerului cumplit din iarna 1812—13 și foametei mari. Napoleon a intrat în *Moscova*, dar nu peste mult a trebuit să plece îndărăt, urmărit de cazaci și zdrobit de puterea gerului și de grozăviile foamei.

Astfel a provocat nereușita campaniei rusești din 1812, apunerea stelei lui Napoleon cel mare, care la anul 1815 fu delăturat definitiv de pe tronul Franței și deportat pe insula Sânt-Elena din Oceanul Atlantic.

Podul de fer de la Ivangorod, subminat din partea armatei rusești în retragere.

și întorcându-se împotriva acelor forțe mari rusești, ale generalului **Rusky**, cari veniau dinspre **Wladimir-Volinsky** și **Luț** și reuzară să bată ic în frontul austro-ungar la **Ravaruska**.

La 11 Septemvrie 1914 fiind aripa de nord a centrului austro-ungar amenințată la **Ravaruska** prin trupe rusești proaspete și foarte număroase, comandamentul suprem al armatelor austro-ungare a constatat necesitatea unei noi grupări a forțelor sale disponibile și astfel a dat ordinul a se întrerupe pe întreaga linie de bătaie a acestui front contactul cu inamicul și a se executa o retragere sistematică.

În luptele mari dela **Grodek** (6—10 Sept.) se găseau în mijlocul trupelor atât mostenitorul tronului, **AA. SS. Imp.** și **Reg. arhiducele Carol Francisc Iosif**, cât și generalissimul puterilor armate austro-ungare, arhiducele **Frideric**.

Amândouă părțile, atât armata noastră, cât și cea rusească, a suferit în bătaia dela **Grodek** însemnate pierderi, cu deosebire la **Ravaruska**. Trupele noastre au luptat cu o bravură de admirat, adversarul era însă la număr cu 17 divizii, adică cu 370 mii de combatanți mai puternici decât ostirea noastră, iar o disproporție atât de mare nu era modru să poată fi egalizată singur numai prin vitejia ostașilor noștri.

Până către finea lunii Septemvrie 1914 Rușii erau ocupați cu luarea în posesiune a părților galițiene evacuate (părăsite) de către armata austro-ungară.

În 27 Septemvrie intrară însă trupe rusești peste trecătoarele dela **Ujoc** și **Körösmező** pe teritoriul Ungariei. La **Ujoc** a succes respingerea lor, însă la **Körösmező** erau Rușii nume-rici atât de superiori, încât cetele noastre de ostași, aruncate din grabă în calea lor, au trebuit să cedeze. Rușii putură intra astfel până la **Marmarossziget**, centrul comitatului **Maramurăs**. Comandamentul austro-ungar dirijă însă în scurt și în **Maramurăs** trupe suficiente și în 7 Octomvrie succese scoate-rea Rușilor din **Sighet** și respingerea lor până la **Nagybocskó**. Din **Maramurăs** au trecut trupe rusești și în nordul comitatului

Acest succes a mărit într-o măsură mare influința și prestigiul rusec în Europa. Sub auspiciile țarului **Alexandru** s'a fondat apoi în anul 1815 „alianța sfântă”, care a ținut vreme de peste 3 decenii în cătușele lumii doritoare de libertate. Revoluția ce a izbucnit în Rusia după moartea țarului **Alexandru I** (a „Decabristilor”) o sufocă urmașul său, țarul **Nicolae I** cu asprime. Tot așa fu înăbușită în șiroaie de sânge și revoluția polonă din anul 1830. În anul 1849 țarul **Nicolae** trimise în ajutorul Austriei trupe în Ungaria, cari desarmară armata lui **Görgei** la **Világos** (Siria). Pentru acest servit el aștepta, ca Austria să-i dea mână de ajutor, ori cel puțin *salvus conductus* (voie liberă) a ocupa el principatele române. Cabinetul vienez însă n'a voit să știe de una ca asta și astfel țarul **Alexandru** a trebuit să-și retragă trupele sale, cari ocupaseră în anul 1853 **Moldova** și **Muntenia**. Incurcat cu Franța (**Napoleon al III-lea**) Anglia, Turcia și Italia

din Ardeal, Bistrița-Năsăud, cari însă fură bătute la satul Telciu (Telcsfalva) și silita a se retrage.

După retragerea armatei austro-ungare dela Grodek în Carpați Rușii au impresorat cetatea **Przemysl**. Atacurile rusești îndreptate împotriva forturilor cetății fură însă toate respinse de către bravii apărători ai cetății, între cari luptau multe regimente comune și de honvezi, recrutate din ținuturi cu majoritate românească.

Intr'aceea comandamentul austro-ungar a aranjat în Carpați din nou și a întregit corespunzător trupele sale și a pornit cu ziua de 9 Octomvrie o nouă ofensivă împotriva oștirilor rusești, în legătură cu ofensiva, care o pornise tot în acelaș timp generalul **von Hindenburg** cu forțele germane dinspre Silezia către linia **Vistulei**. Rușii au cedat mereu, dupăce suferiră la **Lancut** o înfrângere a cavaleriei lor și se depărtară și de sub cetatea **Przemysl**, care astfel fu eliberată de asediu.

Ofensiva austro-ungară ajunse linia râului San unde se dădură, mai ales la **Medyka**, **Dynov**, **Chyrow** și **Stary-Sambor** lupte crâncene săptămâni dearândul.

Tot în aceeaș vreme succese a isgoni pe Ruși și de pe teritorul comitatului ungar Maramurăș și ai sili să se retragă în Galiția pe valea Bistriței negre.

În ziua de 19 Octomvrie trupele austro-ungare luară pozițiile tari ale Rușilor de pe muntele **Maghiera**. Vreme de patru săptămâni a stat lupta continuă pe linia San și promitea frumoase rezultate. Însă succesele, cari le-au obținut Rușii pe aceasta vreme față cu armata germană a generalului **von Hindenburg** au adus cu sine necesitatea unei retrageri și grupări noi atât a armatei austro-ungare, cât și a celei germane de pe frontul rusec. Aceasta retragere nouă a trupelor noastre s'a ordonat în 6 Noemvrie și s'a executat fără a fi esențial conturbată de către vrășmaș. În urma acestei retrageri a noastră în Carpați, Rușii au impresurat în 11 Noemvrie 1914 din nou ce-

în războiul așa numit „crimeic” din anii 1853—55, țarul Alexandru suferi înfrângere și trebui să ceară pace. Congresul european ținut pe urmă în 1856 la Paris sili pe fiul său, Alexandru, să restituie din Basarabia, răpită Moldovei în 1812 de către bunicul său, trei județe de lângă Dunăre și Prut.

Alexandru al II-lea a fost mai puțin despotic. El eliberă țărănimea rusească din crunta-i iobăgie de veacuri.

Desrobirea țărânimei, decretată prin manifestul împărațesc din 3 Martie 1861 era de neincunjurat, îndată-ce voia Rusia să devină un stat de cultură europeană. Ca și în alte țări de asemenea construcție socială medievală, așa și în Rusia, intențiile bune ale „Tarului eliberator”, cum îl numiau pe Alexandru al II-lea pe acea vreme, au rămas în mare parte zădărnice prin unelțirile feudalilor, cari au înlocuit iobăgia ștearsă cu un fel de neoibăgie, tot atât de amarnică.

tatea **Przemysl**, iar în 13 Noemvrie au intrat în **Jaslo**, **Crosno** și **Tarnov** și s'au apropiat chiar și de **Cracovia**.

În 14 Noemvrie garnizoana cetății **Przemysl** a dat năvală asupra oștirii rusești din jurul cetății și a respins pe Ruși până la **Rochietnita**.

Cătră finea lunii Noemvrie Rușii începură a forța trecătoarele Carpaților și le-a și succes a intra în părțile marginase cu **Galitia** ale comitatelor ungare **Sáros**, **Zemplén**, **Ung** și **Bereg**. N'au putut însă nicăiri să intre mai afund în Ungaria, ci au fost ținuți pretutindeni aproape de hotar.

În 27 Noemvrie trupele noastre fură silită să evacueze din nou capitala bucovineană **Cernăuț** și să se retragă din **Bucovina** spre **Carpați**.

Rușii concentrau tot mereu trupe noi și noi pe linia **Carpaților**, dând să se evidentieze, că planul lor era să treacă peste **Carpați** și să intre pe șesul **Ungariei** îndreptând mersul lor spre capitala **Budapesta**.

În vederea acestui plan al vrășmasului comanda supremă a armatei austro-ungare și-a adunat toate puterile disponibile întru apărarea liniei **Carpaților**. Deoarece însă aveam multe trupe austro-ungare, cari luptau în **Polonia**, apărând **Silezia** germană umăr de umăr cu armatele împăratului german **Wilhelm al II-lea**, aliata noastră, **Germania**, a aflat de cuviincios, ca și ea să contribuie cu puterile sale disponibile la apărarea liniei **Carpaților**. Astfel în decursul lunii **Decemvrie 1914** fură completate trupele noastre din **Carpați**, începând dela **Tatra** până la muntii **maramurășeni**, cu număratoase trupe germane, cari luptau în frățească însufletire d'alături armatei noastre, întocmai cum luptau și trupele austro-ungare în **Polonia** la râul **Pilita** d'alături cu trupele germane.

La începutul lunii **Decemvrie** oștirile austro-ungare și germane resping pe Ruși, cari înaintaseră în comitatul **Zemplén** până la **Homonna**, spre hotar. Peste câteva zile reușeste

În anul 1863 a erupt o nouă *revoltă polonă*, care pretinse multe jertfe, dar fu totuși suprimată în scurtă vreme.

În anul 1877 el porni *războiul împotriva Turciei*. Armatele rusești își luară calea peste **România**, care era încă țară tributară Sultanului. Domnul **Carol al României** dădu, de silă-de bunăvoie, liberă trecere oștirilor rusești. Fusesse vorbă la început de o *alianță cu România*, însă Rușii erau atât de măreți, încât nu s'au putut continua tratativele de acest scop. După bătălia dela **Plevna**, unde **Osman-pașa**, comandantul unei armate turcești bătutu pe Ruși, amenințând 'a-i arunca în **Dunăre**, marele duce **Nicolae Nicolaevici** a intonat o voce cu mult mai modestă. În depeșa istorică, trimisă Domnitorului **României** la 21 Iulie 1877 el implora pe **Voda-Carol**: „*Vino în ajutorul nostru! Treci Dunărea pe unde vei voi, cum vei voi și sub ce condițiuni vei voi, numai vină-ne în ajutor cât mai curând. Turcii altcum ne prăpădesc și cauza creștină e perdută*”.

oprirea în loc a invaziunii rusești și în celelalte comitate ungare dela hotarul galitlian.

Tot pe vremea, când se dădeau dealungul liniei Carpaților lupte crâncene, curgeau și în partea de către apus a Galitiei, nu departe de **Cracovia**, bătălii extrem de îndârjite și sângeroase. Cea mai decisivă dintre acestea a fost bătălia dela **Limanova**, din ziua de 13 Dec. 1914, unde s'au distins mai ales husearii colonelului **Muhr**, cari au năvălit pedestru asupra liniei Rușilor și după o luptă fără seamăn cumplită i-au alungat din pozițiile lor, spărgând astfel frontul rusesc și provocând prin asta retragerea întregii armate rusești, ce era pornită spre **Cracovia**, și postarea ei la râul **Dunaiet**.

Pe la mijlocul lunii Decembrie trupe austro-ungare au străbătut prin pasul (trecătoarea) **Ducła** peste Carpați în **Galitia** și au înaintat până la **Iaslo**, însă din pricina vremii cu totul nefavorabile nu era modru să poată continua calea lor spre cetatea **Przemysl**.

Intrând iarna grea, campania din Carpați fu tot mai mult împiedecată de ninsori mari. Dar nici zăpezile mari nici gerul uneori-cumplit nu a putut suspenda luptele. Ele curgeau fără întrerupere, zi de zi, pe toată linia Carpaților.

Septembrie—Decembrie 1914 pe frontul germano-rusesc. —
Luptele uriașe conduse de generalul von Hindenburg.

Pentru campania-i norocoasă din **Prusia** orientală, care își avu culmea în marea victorie reputată în 28 August la **Tannenberg**, unde impresorând armata generalului **Samsonov**, o nimici cu desăvârșire, — generalul von **Hindenburg** primi, dela monarhul său bastonul de mareșal și încredințarea de generalisim al tuturor forțelor germane de către rășărit.

Hindenburg vedea, că înfrângerea, ce au suferit-o Rușii la **Tannenberg**, n'a delăturat încă primejdia invaziunii ostirilor rusești în **Silezia** prusească, pentrucă **Rusia** mai dispunea

Reproducem și textul original francez:

„Venez à notre secours! Passez la Danube ou vous voulez, comme vous voulez, sous secours au plus vite. Les Turcs nous abiment, la cause chrestienne est perdue”.

Românii au și sărit în ajutorul Rușilor. Au trecut **Dunărea** și cu Rușii dimpreună au impresorat pe **Osman-pașa** cu armata sa în **Plevna**.

Voda Carol fu recunoscut su numai de singur dispunător peste armata română, ci îl onorară și cu postul de comandant suprem al ostirilor aliate ruso-române din jurul **Plevnei**. Luni de zile au curs cele mai sângeroase atacuri asupra întăriturilor turcești, improvizate cu mare istețime, mii de românași și-au dat viața aci până au luat singuri redutele **Gri-țița** și **Plevnița** și au cuprins cu Rușii dimpreună întreagă **Plevna**, și alte mii în alte locuri, ca **Rahova**, **Smardan** și **Vidin**, pentru neatârnuarea pa-

de multe alte oștiri intacte, cari se adunau pe linia Vistulei, mai ales la Varșovia, Novo-Georgievsc și Ivangorod, ca de acolo la moment dat să plece spre Silezia.

Bine știind asta, Hindenburg se pregătia și dânsul, în Silezia, la contraatac și se pregăteau totatunci și oștirile de sub comanda generalisimului austro-ungar arhiducele Frideric în jurul Cracoviei, tot în acest scop.

Ca să abată atenția Rușilor dela aceste concentrări de trupe germane și austro-ungare, mareșalul Hindenburg îndreaptă armata germană din Prusia orientală împotriva armatei rusești a generalului **Rennenkamp**, iar o coloană germană separată în direcția cetății rusești **Oslovet**. **Rennenkamp** se retrase până la linia râului **Niemen**, unde își întârîse în interval efectivul oastei sale și astfel putu ținea piept cu atacul armatei germane din Prusia răsăriteană. Nici la **Osiovet** n'a obținut coloana germană ceva succese mai însemnate.

Demonstrațiunile astea dădură însă timp, ca generalul Hindenburg să poată aranja armatele sale pe granița sileziană, în bună ortăcie de arme cu armatele austro-ungare, cari se adunaseră în jurul Cracoviei. Cinci armate stăteau gata pe linia **Kreutzburg—Cracovia** pentru a pleca la marea ofensivă plănuită împotriva liniei Vistulei din Polonia rusească. Coloana I-ă, germană, avea direcția **Lodz—Varșovia**; coloana a II-a, tot germană, avea să înainteze peste **Pietrikov** tot spre **Varșovia**; coloana a 3-a, mixtă, germană și austro-ungară, avea să pătrundă peste **Chielte** și **Radom** către **Ivangorod**; a 4-a coloană, curat austro-ungară, avea direcția țărmului stâng al Vistulei superioare, către **Josefov**, iar coloana a 5-a, iar curat austro-ungară, avea să înainteze pe țărmul drept al Vistulei către cursul inferior al râului **San**. Firește că trupele austro-ungare stăteau sub comandamentul generalisimului arhiduce Frideric.

Ofensiva aceasta, pornită la 6 Octomvrie 1914, surprinde pe Ruși, înfrânge mai ales cavaleria lor și îi silește la retra-

triei lor și — cum o zicea **Nicolae Nicolaevici**, generalisimul rusesc — pentru cauza creștinească.

Când colo, la tratările de pace, Rușii au uitat să cheme și pe Români. Nu numai, ci „cauza creștină” a pretins, ca ei să taie din corpul păgân al Turciei o bucată prețioasă, cele 3 județe basarabene ale României independente, și să-i dea acesteia în schimb: mlaștinile și Țătarii din Dobrogea.

Și Europa, „concertul” puterilor mari europene, a sancționat acest act de perjidie, doar ca să-i rămâie pentru vecie în minte Românului învățătura, că: „asta-i data celui ce se ncrede în Muscali!”

Alexandru al II-lea n'a mai domnit multă vreme dela încheierea războiului cu Turcii. Anii din urmă ai vieții sale au trecut în lupta internă dusă cu anarhiștii, numiți „nihilisți”, împotriva cărora înzădar pusesese în

gere până la linia Vistulei. Coloanele germane trec peste **Lodz** și **Pietrikov** și ajung aproape de **Varșovia**, iar coloanele austro-ungare ating cetatea **Ivangorod** și respective înaintează în Galiția până la râul San.

Pe întreaga linie a Vistulei și a Sanului se dădeau lupte înverșunate, fără întrerupere.

Rușii însă porniseră dela **Novogeorgievsc** pe țărmul drept al Vistulei o armată în direcția cetății germane **Thorn**, care întrerupse calea sa nu departe de vărsarea râului **Bzura** în Vistula și trecu pe malul stâng al Vistulei, luându-o de acolo spre Sud, în spatele armatelor germane, cari stăteau nădăruș la **Varșovia**.

Cele două coloane germane angajate înaintea **Varșoviei** la o luptă extrem sângeroasă, se văd primejduite din spate, întrerup imediat contactul cu oștirile rusești din fața **Varșoviei** și se retrag cu mare grabă în Silezia. Aceasta mișcare de retragere se comunică din stânga în dreapta cu celelalte coloane germane resp. austro-ungare și asta este explicarea, că trupele austro-ungare, cari stăteau la **Ivangorod**, precum și cele de pe linia San se retraseră și ele din nou spre **Cracovia** resp. spre **Carpați**.

Ast mod se termină cătră finea lunii **Octomvrie** și a doua perioadă a luptelor de pe acest front.

Mareșalul **Hindenburg** însă nu e omul, care să se lase descurajat. El grupează în câteva zile din nou oștirile sale la ce îi dădu puțință întreita linie de căi ferate dealungul graniței, de cari dispunea în Silezia.

Pe când Rușii se apropiară ca urmăritori de granița prusacă, în credința, că vor avea a face de-acum încolo cu niște oștiri germane descompuse, demoralizate și obosite, ei se potmeniră deastădată cu noi armate viguroase față în față, cari aruncară pe ruși cu un elan irezistibil îndărăt.

Se dădură lupte sângeroase, mai ales la **Lodz**, unde generalul von **Mackensen** dăduse o năvală asupra centrului rusec.

• aplicare cele mai groaznice represalii. În 13 Martie 1881 o bombă a nihilistilor îi făcu sfârșitul.

A urmat pe tron țarul **Alexandru al III-lea**, care tot în luptă aprigă cu curentul nihilistilor rusești și-a petrecut anii de domnie. Au încercat de repetite ori atentate împotriva lui, dar a scăpat totdeauna cu noroc. Odată îl aruncară în aer cu vagonul în care era, dar, ca prin minune el a ieșit nevătămat de sub ruinele trenului imperial.

Pe la începutul anilor 1880 **Bulgaria**, „sora eliberată” era sub tutela rusească a generalului **Caulbars**, care trata cu Bulgarii și cu domnitorul lor nu se poate mai rău. Din acest motiv creștea între Bulgari antipatia contra Rusiei și nici principele **Alexandru de Battenberg** nu putea decât să simpatizeze cu ridicarea poporului său la anumit grad de demnitate națională. Rusia îl proscribea și puse la cale conspiratori, ofițeri bulgari, cari

li și succese să provoace spărtură în centrul adversar și aruncă imediat două coruri de armată prin acea spărtură. Printr-o întâmplare oarbă însă comanda rusească avuse chiar acolo, între **Breziny** și **Tusyn** îndemână un număr însemnat de contingente proaspete, cu cari umplu numaidecât spărtura în spatele celor două corpuri de armată germane. Impresorate din toate părțile de către ruși, cele 2 corpuri de armată germane, cu un curaj de nedescris fac front în toate direcțiunile, sporesc contraatacurile și țin în respect năvala teribilă din jurul lor. Cu prețul unor pierderi însemnate ele iau cu asalt satul **Strycov**, ceea ce le asigură retragerea.

Acest incident nu modifică situația celor două părți luptătoare cu extremă înverșunare. În 5 Decembrie Rușii evacuează orașul **Lodz** și iau poziții întărite pe linia râului **Bzura**, care linie se prelungia pe lângă **Rava**, apoi orașele **Tomașev**, **Opocino**, încolo pe lângă cursul râului **Nida** până la râul **Dunaieț**.

Pe aceasta linie s'au dat lupte continue și foarte sângeroase în tot decursul lunii Decembrie 1914. Bătălia aceasta uriașă, care a ținut vreme de 3 săptămâni, s'a terminat și pe acest „front al celor patru râuri” — **Bzura**, **Rava**, **Pilița**, **Nida** — cu afundarea fiecărei partide în poziții săpate în pământ, adică cu trecere la lupta de poziții.

Luptele dintre Germania și Japonia.

Intrerupem firul istorisirii luptelor de pe cele trei fronturi mari de bătaie, pentru a da pe scurt descrierea luptelor, cari s'au dat în acest interval și pe alte fronturi.

Anume știm, că **Japonia**, țara din Orientul cel mai îndepărtat, a intrat și ea în războiu, trimițând în August 1914 ultimul Germaniei.

Prima țintă a Japoniei fu colonia germană **Chiao-Ceu** cu capitala **Cing-Tau**.

după practică balcanică, uzată la 1866 și în România, siliră pe domnitorul lor la abdicare, îl luară prizonier și-l escortară până la **Rusciuc**, de unde îi dădură calea în România. Principele luă drumul peste Galiția spre Germania, însă în **Lemberg** primi depeșă, prin care **Stambulov**, șeful curentului antirusesc între Bulgari, care isgonise pe conspiratori, îl chema să se reîntoarcă în Bulgaria. **Alexandru Battenberg** s'a și rentors și a fost primit cu un alaiu fără seamăn. El comise însă sminta a crede pe țarul străin de ofiterii săi bulgari, cari își călcase jurământul de credință și trimise țarului **Alexandru al III-lea** o telegramă în care intonă, că numai până atunci vrea să fie domnitorul Bulgariei, până ce și țarul, fiul „eliberatorului” va avea încredere în dânsul. Țarul îi răspunse ostil, iar pe naționaliști îi înstrăinase acest gest greșit al domnitorului lor. **Battenberg** abdică și veni la **Graz** ca comandant de corp de armată austro-ungar. Astfel scoase țarul **Alexandru**

Chiao-Ceu este o mică provincă pe țărmul Chinei la **Ma-re** **Galbină**. Cing-Taul e un oraș fortificat, cu port maritim, centru al comerțului german cu China și Japonia. Garnizoana era de 2500 combatanți, care putea fi sporită la circa 5000 ostași. Ce înseamnă asta față cu puterea formidabilă, pe uscat și pe apă, a Japonezilor.

Bombardarea Cing-Taului s'a început în ziua de 28 Septembrie, dinspre mare. Vasele japoneze de războiu, **Suvo** și **Tango** aruncau granate de 30.5, iar vasul englez **Trumf** pe ale sale de 25 cm. asupra fortificațiilor portului. Din aceasta zi încolo aproape zilnic curgea bombardamentul. Tunurile germane răspundeau, în vreme ce și pe uscat se săpau din greu tranșee de apărare.

Înaintarea japonezilor pe uscat s'a făcut încet și metodic. Mica garnizoană germană era silită a se retrage mereu îndărătul fortificațiilor. Canoniera germană „**Jaguar**” și încrucișatorul austro-ungar „**Împărăteasa Elisaveta**” erau în port și răspundeau focului de artilerie japonez.

Dela 14 Octombrie 1914 încolo bombardarea se înteteste, iar dela 31 Octombrie — ziua nașterii **Mikado**-ului japonez — bombardarea continuă zi și noaptea fără un minut răgaz. Căderea cetății nu se putea împiedeca, isprăvite fiind munițiile. Astfel în ziua de 7 Noembrie dimineata la 6 ore restul garnizoanei eroice, căreia aparțineau matelotii austro-ungari ai vasului „**Împărăteasa Elisabeta**” ridică steagul alb. Cing-tau căzu în mâinile Japonezilor. Vasele de războiu, ca să nu ajungă în mâinile inamicului, fuseseră cufundate. Eroicul comandant al apărătorilor cetății, căpitanul de marină **Mayer-Waldeck**, a căzut cu restul de 25 ofițeri și 800 soldați ai săi în captivitate.

Cu aceasta s'a curmat firul acțiunilor nemijlocite de război între Japonia și Germania. Prea îndepărtată de hotarele naturali ale potrivnicei sale, împărăția Japoniei se mulțumi cu ocuparea coloniei germane **Chiao-Ceu** și cu ocuparea ușoară

III pe primul domn bulgar din scaunul său, condus de dorul, a face din Bulgaria o provincă vazală Rusiei.

Domnia acestui țar a întărit autocratismul rusesc, omnipotența țarului. El a fost primul domnitor rusesc din dinastia Romanov, care s'a îndepărtat de prietenia veche cu Hohenzollernii Prusiei, intrând în alianță cu Franța.

Lui îi urmă în anul 1894 pe tron țarul de azi al Rusiei, **Nicolae al II-lea**, care își începuse domnia mult promițător: provocă statele europene la instituirea unui aeropag al păcii și la desarmare generală. Cu aureola „țarului păcii” se așezase **Nicolae II** pe tronul înaintașilor săi, dar scurtă vreme a putut păstra acest nimb. I-a fost hărăzit de soarte, ca domnia lui să fie vremea unor vărsări de sânge, cum nu s'au mai pomenit. În anul 1901 el se încurcă în războiu cu Japonia pentru supremația peste **Corea** și pentru posesia **Manduriei**. După bătălii crunte, date aproape de **Mukden**,

a insulelor germane din Oceanul Pacific. Incolo ea liferă arme și muniție aliaților ei, mai ales Rușilor, de sine înțeles, pe lângă bun câștig.

Intrarea Turciei în război. Noul front de luptă în Caucaz. Alte fronturi de luptă în perspectivă: lângă canalul Suez, în Mezo-potamia și la Dardanele,

Cu ziua de 29 Octomvrie 1914 a intrat războiul lumii în fază nouă. În aceasta zi s'a alipit puterilor centrale **Turcia**, intrând în război alături de Germania și Austro-Ungaria.

Bărbații de stat otomani o știau cu toții foarte bine, că tînta spre care căutau puhoaiile oștirilor rusești să înainteze peste Lemberg și Cernăuți, nu este dorul de a avea pentru vecie Budapesta sau Viena, ci — **Constantinopolea**. Și o știau și aceea, că oricât de puternice sunt puterile centrale, rezistența lor va fi și mai sigură, când o să aibă ajutor și din altă parte. În fine puteau ușor să descifreze adevărul, că la sfârșitul războiului puterile centrale, cu tot interesul lor propriu, care le recomandă susținerea dominației turcești peste Stambul și Dardanele, totuș se vor întrepune cu o înzistență cu mult mai neșovăitoare pentru menținerea unei Turcii, care pe vreme de lipsă li-a sărit în ajutor, decât pentru o atare Turcie, care stătea cu brațele în sân pe vreme ce ele duceau lupta pe viață pe moarte pentru apărarea acelui interes, care în primul rînd pentru însăși **Turcia** este cel mai vital.

Pătrunși de atari convingeri, bărbații de stat ai Turciei au puteau nutri îndoială asupra primejdiei, care îi amenința din partea Rusiei. Firește, că Rusia avea interesul, ca numai după ce a isprăvit cu puterile centrale să vie rîndul pe răfuiala cu **Turcia**. Și asta o înțelegeau la înalta Poartă din Constantinopol prea bine.

Astfel raporturile diplomatice dintre **Turcia** și puterile mari din Antanta, — dar mai ales cu Rusia — erau foarte în-

capitala Mandjuriei și după ce căzu și cetatea **Port-Arthur**, Rusia fu silită să abdică de Coreea și de o parte din Mandjuria.

După războiu erupse o *revoluție mare* în Rusia, care numai cu mari vărsări de sânge se putu potoli.

Din 1903 încoaci Rusia și-a dedicat toate eforturile sale *reorganizării armatei sale*.

Pe la începutul acestui veac s'a alăturat către alianța ruso-franceză Anglia, deși nu ca aliată necondiționată, ci ca o țară prietenă, care este în toate înțeleasă cu aceste două state. De acolo numirea acestei grupări de „*Tripla-Înțelegere*”, pe scurt „*Antanta*”.

Țarul Nicolae II este primul domnitor rus, care a dat împărăției sale

cordate. Rusia avea interesul vital, să poată exporta grâne și să poată importa munițiile trebuincioase peste strâmtoarea Dardanele și Bosfor. Turcia însă îndată după erupția războiului lumii, închise trecătoarea din Marea Egeică în Neagră cu mine și împiedecă cu desăvârșire navigațiunea pe Bosfor și Dardanele. Rusia și aliatele ei protestau mereu, începură să amenințe, socotind că Turcia, după două războaie grele, purtate cu Italienii, mai apoi cu Balcanicii, nici gând poate la un nou războiu și încă deodată cu 3 puteri mari ropene.

Amenințau așadar. Și un atare act de amenințare era înaintarea flotei rusești spre forturile Bosforului. Numai când se pregătise pe ascuns și în loc de a se speria, a primit rusească cu focul flotei sale, întărită strașnic prin cele două vase mari de războiu germane, „Goeben” și „Breslau”, s’au refugiat în August 1914 din Marea Mediterană în Bosfor și cumpărate dela Germani, fură înrolate în flota turcească.

Astfel erupse în 28 Octomvrie războiul ruso-turc, doar 10-lea. Urmară declarații de război și din partea Angliei și Italiei. În 3 Noemvrie 9 unități engleze și franceze se apropiară de forturile Dardanelelor și le bombardă vreme de 15 minute, apoi se retrag.

Sultanul turcesc, în calitate-i de chalif al tuturor musulmanilor din lume, publică „războiul sfânt” împotriva puterilor din Antantă.

În ziua de 17 Noemvrie flota turcească atacă portul rusesc Sevastopol și-l bombardează. Ia apoi sub canonadă și orașul rusesc Feodozia și în fine dă luptă pe mare cu flota rusească.

Ciocniri navale și bombardări de orașe de pe țărmul Mării Negre se dau d-aci încolo tot la 2—3 săptămâni, însă în aceste trec nuami de neliniștiri împrumutate.

Lupta adevărată între Turcia și puterile Antantei avea să înceapă în curând.

constituție și a convocat parlament (*Dumă*). E drept, că tot constituția rusească de azi este numai de aparență.

Armata Rusiei consta în vreme de pace, în urma legii nouă din 1908, din aproape 1 milion și jumătate ostași, dacă luăm în socotintă și *Cazaci*, cari fiecare sunt obligați a servi în armată dela vârsta de 20 la cea de 38 ani. Obligamentul militar este la infanterie și artilerie activi și 15 ani în rezervă, iar la celelalte soiuri de trupe 4 ani activi și 15 ani în rezervă. Serviciul de gloată ține până la vârsta de 43 ani.

Contingentul de războiu al armatei se urcă până la 6 milioane mil combatanți. Numărul corpurilor de armată stabile era înainte de războiu 37. Este însă mai presus de îndoială, că în decursul războiului s-a format din rezervele și gloatele sale numeroase corpuri de armată și dispune azi peste atari vre-o 45.

se dea pe uscat și în primul rând pe hotarele dintre Turcia și Rusia din **Caucaz**.

Se înșiră deci războiul lumii încă pe un nou front de luptă către cele 4 de până acuma: **frontul Caucazului**.

Pe acest front abia la 8 zile dela declararea războiului se și dădu prima luptă și de aici încolo mereu curgeau mai ciocniri mici, mai lupte însemnate între Turci și Ruși, fără ca vre-o parte să fie în stare a învinge definitiv pe cealaltă.

Întrarea Turciei în războiul lumii deschise perspectiva și a altor fronturi de luptă, afară de cel din Caucaz. Se știe că **Egiptul**, care fu încorporat imediat după erumperea războiului între coloniile engleze, este mărginas cu provincia turcească **Palestina**. Nu mai putea să încapă așadar nici o îndoială, că și pe aceasta graniță o să erumpă focul războiului lumii. Era doar aici partea cea mai vulnerabilă a Angliei, canalul **Suez**, care ține deschisă calea cea mai scurtă pe mare dintre centrul imperiului mare britanic și dintre colonia cea mai uriașă a Angliei, India, cea cu peste 300 milioane locuitori.

Turcii, bine știind, că unde-i doare mai aspru pe Englezi, porniră numai decât oștiri și tunuri peste **Siria și Palestina** către linia canalului dela Suez. Acest plan turcesc produse mare neliniste în Anglia și avu de urmare, că trupele engleze, cari erau gata de plecare la frontul francez, fură dirijate întru apărarea canalului dela **Suez**.

În 23 Noemvrie 1914 Turcii au și ajuns cu oștirea lor aproape de canal și se dădură la **Catasa și Chertebe** lupte înversunate între Turci, ajutați de Arabi, și între Englezi, din amândouă părțile cu mari pierderi.

Se mai putea prevedea însă, că Englezii o să încerce a desărcina presiunea dela Suez, prin un atac îndreptat din sânul mării persice, în care se revarsă fluviile mari **Euftrat și Tigru**, — spre **Mezopotamia**.

Era de știut apoi, că nici Dardanelele n'o să rămâie neatacate de către puterile Antantei. Iar aceasta era să fie deja

MUNTENEGRU.

În partea de către apus a peninsulei balcanice s'a încrîpat în decursul veacurilor o țărișoară micuță, numită *Montenegro*, în limba sârbească: *Trnagora*. Ea se estinde între Dalmatia, Hertegovina și Bosnia și între Albania, având un litoral mic către Marea Adriatică, cu porturile mici: *Antivari și Dulcigno*. Muntenegru este o țară stâncoasă, puțin fructiferă. Poporațiunea e curat sârbă. Pe urma războiului balcanic din anii 1912—13 Muntenegru, care abia număra la 300 mii locuitori, a fost mărit cu o parte din fostul Sandjac turcesc al Novibazarului și astfel azi număra la 500 mii locuitori.

Populațiunea se ocupă mai ales cu creșterea vitelor. Pământ arător abia ici-colo se află în câte-o vale.

al patrulea front de luptă, numai a Turciei singure, în acest războiu.

Ca imperiul turcesc să poată împlini greaua sa misiune ea prini în persoana mareșalului **von der Goltz**, care până la Belgia, un sfetnic luminat din partea Germanilor. Al doilea general german, care le stătea în ajutor este **Liman von Sanders**.

În decursul anului 1914 însă n'a ajuns treaba la lupte frontul din Mezopotania și nici la Dardanele.

Războiul în coloniile germane din Africa.

Deodată cu erumperea războiului în Europa, își iau începutul ostilităților și între coloniile germane deoparte și între cele franceze și engleze de altă parte. Cum însă flota engleză este mult superioară celei germane, iar cu cea franceză din preună și mai mult, era de prevăzut, că lupta în colonii este egală și adecă: până-ce Anglia și Franța pot trimite acolo trupe noi după plac, cele germane nu puteau avea nădejde în ajutor din patrie, nici în ale întregirii rândurilor ostașilor, în ale trebuințelor de muniție nouă.

Cu toate acestea Germanii se țineau aspru atât în **Camernn** dela Ecuator, cât și în **Damara** și în **Africa germană răsăriteană**, cedau în fața coloanelor inimice numai după lupte extreme și se retrăgeau în interiorul coloniilor numai ca să pregătească o rezistență nouă. Amănuntele acestor lupte în Africa n'au pătruns încă până a noi, fiind legăturile dintre acele colonii și Europa cu desăvârșire întrerupte. E sigur însă că precum luptele date în Asia la Cing-Tau, așa și cele date în diferitele colonii germane din Africa, vor spori numai data grozăveniilor acestui războiu cumplit.

(Continuăm istorisirea pe pag. 217).

Muntenegro a fost până la 1905 principat, iar de atunci este regiune. Capitala-i este **Cetinje**, cu 8 mii locuitori. Locuri mai însemnate sunt două porturi mai sus numite, apoi **Podgorița**, **Peci** (Ipec), **Plevie** și **Nich**.

În istorie apare Muntenegro primată pe vremea țarului sârb **Stefan Dușan**, ca un ducat supus lui, având de **Cnez** pe **Zeta Balșici**. După dezastrul sârbesc dela **Câmpul Mierlelor** (Cosovo) Balșici, apăsându-se de puterea stâncilor negre ale țării sale, și-a știut păstra independența față cu Turcii, cari se instăpâniseră peste întreg Balcanul, cât și față cu republica puternică a Veneției, care ținea în mâni Dalmatia.

Stăruindu-se familia Balșici în anul 1421, fondă **Stefan Trnojević** o dinastie nouă de cnezi ai Muntenegrului, cari avură și ei a duce luptă continuă cu Turcii. În anul 1516 **George al II-lea** abdice de domnie și preda

Armele noului război al lumii.

Militarismul modern a înjugat în serviciul său toate descoperirile tehnice și chimice ale culturii moderne. De zeci de decenții, de altcând orice invenție era primită și apreciată nu după valoarea, care o prezintă ea pentru progresul culturii și înaintarea omenirii spre binele obșteșc, ci singur numai din punctul de vedere, că ce serviciu poate aduce ea în caz de război pornirii de a nimici cât mai mulți dușmani deodată.

Înterupem istorisirea evenimentelor războiului, pentru a ne publicul cetitor în cunoștința acestor invenții pe cât de pozitive, pe atât de impunătoare.

Invențiile, cari dau războiului acest mod un caracter cu totul abătut de felul războaielor din trecut sunt

pe uscat: 1., minele, 2., granatele aruncate cu mâna, 3., bombe aruncate cu mașina, 4., rachete luminătoare, 5., mitralierele, 6., torpede și bombe sburătoare, 7., telefonul în serviti armatei, 8., telegrafia fără sârmă, 9., aeroplanele și 10., baloanele de război,

De mări și pe ape: a) minele, b) torpedele, c) submarinele d) hidroplanele.

Minele pe uscat.

În acest război groaznic s'a introdus în luptele de pe teren deschis folosirea de arma subminării poziției inamicului. Cu vechime numai față cu cetăți tari se încerca, adică subscăderea zidurilor și aruncarea lor în aer cu ajutorul unei mine, plătă cu materii explosive, azi se întrebuintează ca armă emisă pretutindeni. Pionerii sapă pe sub pământ un canal sub poziția vrășmașului, îl umplu cu dinamită, ecrazită altă materie explozivă, apoi îi dau foc cu schinteie electrică. Din partea sa inamicul stă la pândă și de obsearvă ceva miște și el să sape **contra-mină**, posibil din jos de cea, care face împotriva lui, așează și el dinamită în ea și făcând să explodeze, provoacă nimicirea inamicului dimpreună cu cea

ma țarei sale mitropolitului muntenegrean *Vasilie*. Astfel ajunse aceasta să fie stat teocratic și a și rămas atare până la anul 1855.

Înzădar se nizuiau Turcii să supună și acest stat mic, Muntenegrenii apărau brav și nu erau de învins. În anul 1697 ajunse domn al Trnava vlădica *Danilo Petrovici Niegus*. Acesta a lăsat să ucidă în anul 1702 totii Sârbii trecuți la legea mohamedană. Pe vremea urmașului său, vlădica *Sava* s'a ivit în Muntenegru un aventurier, care susținea, că el fostul țar Petru al III-lea al Rusiei, despre care se crede că ar fi asasinat. Sava îl primește cu mare bucurie la curtea sa și ospătează ani de rândul ca pe un țar, pe escrocul — Stepan Mali.

În rândul vlădicilor — domni ai Muntenegrului a urmat în anul 1852 vlădica al II-lea, care s'a căsătorit și cu aceasta a pus capăt teocrației.

a săpătorilor lui. Minele acestea explodând fac gropi mari în pământ, prielnice pentru apărare. De aceea îndată după explozie cel mai istet dintre vrășmași se vără numai decât în acel gropan cu 20—40 soldați și prin asta câștigă un avans față cu dușmanul.

Sunt însă pe uscat în folosință și altfel de mine. Acestea constau din pachete, lăzi, ori bombe umplute cu materii explosive și provăzute cu o capsulă pentru aprinderea lor. Minele se așează în pământ și se acoper astfel, ca să nu se observe nimic. Ele stau însă în legătură cu un aparat, care face ca, — ori automatic, îndată-ce pășește cineva deasupra lor, — ori cu ajutorul unui fir electric dus ascuns pe sub pământ, ele să poată fi explodate din careva loc de observație, fiecare separat și mai multe ori toate deodată. Atari mine se așează pe un teren, peste care are să treacă vrășmasul cu trupe dese.

Efectul minelor este infernal. La moment dat sunt aruncați zeci de ostași în aer și ruși în bucăți.

Granate de mână.

Aceste instrumente nu se pot numi invenție nouă. Doar numirea veche de **grenădiri** se derivă dela cuvântul „granat”. Granatele de mână din trecut erau însă prea nedesăvârșite și aproape tot atât de primejdioase pentru trupele proprii cași pentru vrășmaș.

Japonezii le-au scos iar la iveală, în războiul din anii 1902—3. cu Rusia, și după-ce le-au întrebuințat ei cu succes, le adoptară și alte armate moderne. Bineînțeles, că încărcătura granatelor nu mai este cea de odinioară: vechea pulbere e înlocuită cu dinamită, cu fulmicoton, cu acid piric, ecrăzit etc.

În războiul ruso-japonez granatele de mână erau primitive, niște cutii de conserve umplute cu materie explozivă, legate de capătul unei bețe scurte de bambus, care servia de

Fiind el asasinat în 1860, îi urmă pe tron nepotul său *Nicolae I*, adevăratul domnitor de azi „*Nichita*”.

Până la anul 1878 țara Muntenegru era foarte mică și număra abia 80—100 mii locuitori, însă din războiul româno-ruso-turc al anilor 1877—78 a știut să tragă și *Nichita*, — prin aliare în moment potrivit către cei învingători, — folos, și astfel Muntenegru creșcu în 1878 după congresul dela Berlin cu 10 mii km pătrați și 200 mii locuitori. Cum a crescut și în 1913 cu alte 200 mii suflete, povestirăm mai sus.

Armata muntenegrină era până în anii din urmă oștire de glotași. Fiecare bărbat între vârsta de 19 și 60 ani e obligat la serviciu militar. Mai nou își întocmise Muntenegru, mai ales pe bani veniți din Rusia, o mică oaste stabilă, constătoare din vre-o 6—8 mii ostași, însă nici aceștia nu erau oșteni după toată forma, căci mai mult stăteau pe la casele lor decât

er. În cutie ducea o sfoară întocmită ca festilă (fitil). Sol-aprindeau festila, a cărei foc avea să între la dinamită numit număr de (15—20) secunde, apoi o aruncau, încă vreme, asupra dușmanului.

Granatele moderne de mână se fabrică azi în așa fel, ca să fie primejdioase pentru cei, cari le poartă și aruncă. Sunt făcute pe vârful unor bețe de lemn, lungi de 30—35 cm., cu capul cărora aruncarea lor până la 30—50 pași e lucru ușor. Efectul exterior al granatelor de mână este cel al cilindrilor globului de oțel, care întocmai ca și șrapnelele, este înzestrat cu o capsulă, ce provoacă explozia prin lovirea de pământ sau de orice alt obiect rezistent.

Sunt și atari construcții de aprinzătoare la granate de mână, cari produc explozia numai după anumit număr de secunde. Atari granate le lovește soldatul mai întâiu cu capsula de ceva obiect tare, apoi le învârtă cu mâna, numărând de la 8—10, și numai după-aceea le svârle. Acest soi de granate este însă primejdios și de-aceea iese mereu din folos.

Efectul granatelor de mână nu se poate desorice. E cași infanteria ar purta cu sine tunuri, cari le-ar descărca asupra inamicului din apropiere nemijlocită.

Bombe aruncate cu obuziere.

Construite întocmai ca granatele de mână, sunt granate de bombe mai mari, cari nu se asvârl cu mâna, ci se aruncă cu mici obuziere sau din tuburi de lansare. Aceste obuziere sunt atât de ușoare, încât pot fi purtate pe spate de către un singur soldat. Cu acest mijloc se pot arunca granate și bombe la depărtare de 3—4 sute metri.

Cu atari arme lucră azi tranșeele inimioe, cari sunt așezate pe Zeci și sute de cadavre s'au găsit ca rezultat al exploziunilor astfel de bombe.

Serviciul militar. Echipajul și tunurile armatei le avea Muntenegru în cinste dela Rusia.

FRANȚA.

PatRIA Francezilor e o țară mănoasă și frumoasă în Apusul Europei. Este înconjurată la Apus și Nord-Est de Mare. La Sud e vecină cu Italia, la Nord și Nord-Ost cu Belgia, iar spre Răsărit cu marea de la Hamburg, cu Germania, cu Elveția (Svizzera) și cu Italia. De către Marea Mediterană de o climă plăcută.

Munții Franței sunt la Sud *Pireneii*, în Sud-Ost *Alpii* și în Ost *Vosgii* (vezii). Râurile Franței sunt *Ron-ul*, *Dordona*, *Sena*, *Somme* și alte râuri mici.

Rachete luminătoare.

Nici pe vreme de noapte nu-i liniște pe frontul de luptă, dimpotrivă fiecare partidă încearcă a se folosi de întunec, ori pentru a șpiona ceva ori pentru a ataca pe neașteptate pe vrășmașul său. Impotriva întunecului servesc rachetele luminătoare. Ele constau din un tub lungureț de hârtie, încărcat cu praf de magneziu, care e provăzut cu o capsulă. Sunt pistoale menite deadreptul pentru aruncarea rechetelor luminătoare, însă mai nou să construesc rachete, cari se asvârl din pusti de infanterie, descărcate cu patron fără glonte.

Rachetele se coboară din înălțime revărsând o lumină albă și cu cât se apropie, căzând, de pământ, cu atât luminează mai puternic. Se pot folosi însă numai până la depărtare de 2—5 sute pași. Pentru depărtări mai mari ele sunt întocmite ca bombe luminătoare, compuse din o sumedenie de rachete mai mici, cari bombe se asvârl din obuziere și explodând ele în înălțime, rachetele se aprind toate și în coborîrea lor aruncă o lumină orbitoare asupra unui teritor mai mare și mai îndepărtat.

Tot pentru a vedea mișcările inimice și noaptea, se folosesc azi adesea reflectoare puternice de lumină electrică. Atari, sunt unele mai mici, cari le poartă un singur soldat, și sunt mai mari, montate pe trăsuri anume. Reflectoarele au însă defectul, că tradează locul unde stau și provoacă asupra lor focul inamicului.

Mitralierele.

Încă pe la mijlocul veacului al 19-lea erau inventate tunuri cu mai multe țevi, așanumitele mitraliere, cari au jucat rol, mai ales din partea armatei franceze și în războiul din anii 1870—71. Erau însă niște arme cu multe defecte. Hiram Maxim a construit în 1883 prima mitralieră modernă, care se descărca automat. Complectată esențial în decursul vremii, mitraliera de azi este o armă groaznică, care dă pe minută câte 100—500 pușcături. Un german, cu numele Schwarzlose

Clima e temperată și dulce, dar furtunile sunt cam dese.

Capitala: *Paris-ul* are la 3 milioane locuitori. E situat la râul Sena. Acest oraș este în vreme de pace centrul luminilor, către care privește toată lumea. Alte orașe mai mari ale Franței sunt: *Lyon, Marsilia, Tulusa, Rheims, Orleans, Rouen, Tours, Dijon, Besancon, Havre* și multe altele.

Agricultura e desvoltată; pământul e fertil. Sunt renumite vinurile, untul de lemn și fructele (poamele) Franței. Pe litoralul din Sud-Ost produce portocale, lămâi, smochine și cresc palmieri. Are întinse păduri.

Solul Franței mai ales în partea nord-estică, conține mari bogății minerale, în special mulți cărbuni de piatră și fer. Sunt locuri bogate în plumb, aramă, magneziu și alte minerale prețioase.

Bogăția țării în cărbuni și în metali a ajutat industria Franței la grad de mare progres. Nici o țară nu poate întrece Franța în articole

Traverse de apărare, construite în câteva ceasuri de eroii con.p. 164.

a inventat o construcție cu totul ușoară de mitralieră, care apoi s'a introdus și în armata austro-ungară. Puterea pustii-toare a mitralierelor este foarte mare și corăspunde focului rapid dat din 40—50 puști. În decursul războiului actual focul mitralierelor a nimicit imens număr de ostași. Ziarele germane susțin, că francezii ar avea un tip mai nou de mitralieră, care ar da pe minută până la 800 pușcături.

Teava mitralierei este impresorată cu un tub de oțel plin cu apă, ca astfel să se împiedece înfierbântarea țevei. Cartușele sunt înșirate cu sutele pe o bandă lungă, care trece prin magazina mitralierei și iese pe cealaltă latură cu patroanele goale.

Torpede aeriene și bombe sburătoare.

Pe călapodul torpedelor maritime s'au construit și se folosesc și torpede aeriene. Aceste constau din cilindre de 1—2 metri lungime, cari conțin materie explozivă și capsula aprinzătoare, iar în o parte a lor un mecanism propriu, care învâрте cu ințeleală, vreme de câteva minute, helicele din capătul torpedei. Aruncate dintr'un obuzier construit anume, ele zboară câteva sute de metri în aer și apoi cad la pământ explodând și servind fiecare pârțică ca obiect omorător și nimicitor de oameni.

Tot la fel sunt construite și bombele sburătoare, provăzute cu aripi mici din oțel, cari fac ca ele să cază totdeauna pe capsula explosivă. Arme infernale sunt și acestea, ce omor deodată zeci de ostași.

Telefonul în serviciul armatei.

Invenția marelui geniu american, Edison, perfecționată prin Graham Bell avea menirea să stea în spriginul culturai și civilizației omenestii. Iată-o însă pusă în slujba artei războiului.

Știm, că telefonul are de bază a construcției sale transmiterea pe sârme, cu ajutorul electricității, a vibrației ce o

de modă, gust și artă. Avântul comerțului francez se datează încă din veacul al XVII-lea. Se exportă din Franța țesături din mătasă și lână, bumbac lucrat, metal și lemn lucrat, vinuri, bijuterii, mobile, instrumente de muzică, chirurgie și chemie, sticlării, oglinzi, parfume.

Căile ferate franceze se întind peste 40 mii klm. Flota comercială are peste 26 mii vase.

Istoria Franței. Teritoriul Franței l'au locuit în vechime Galii, un popor sumet, viteaz și foarte aplecat spre cultură. Ei erau împărțiti în multe seminții, cari adese se războiau între sine. Iuliu Caesar a fost acela, care a știut zdrobi puternica rezistență a triburilor gallice, încorporând Gallia în sîrul provinciilor imperiului roman. Gallia s'a romanizat repede și a împlinit dea rândul veacurilor misiunea de a transmite cultura romanică și în țările pe atunci barbarice din Nordul și Răsăritul ei.

produc undulațiunile sunetului. Aceasta transmite dă modru să vorbim și să auzim cu ajutorul telefonului din depărtări de sute și sute kilometri.

Azi telefonul militar este o rețea, care corăspunde sistemului de nervi al unui corp viu. Nu numai comanda militare, dela cele mai înalte până la cele mai mici, stau în legătură telefonică continuă, ci chiar și patrulile de soldați duc cu ele telefonul și lasă în urma lor sârma întinsă pe pământ ori agățată în grabă pe arbori, ca astfel să poată raporta de ori-unde numai decât. Cu ajutorul telefonului îndrumă azi comandantii dindărăt oficerii și soldații la rezistare ultimă ori la retragere strategică; cu ajutorul telefonului dirigă oficerul ascuns pe anumit punct înaintat de observație, adese în turnul unei biserică, ori sus pe un copac, — focul bateriei sale și vestește mișcarea vrășmașului.

Legătura cu sârme se face prin detașamente anumite, cu mare iuteală. Chemarea acestor trupe e uneori mult mai primejdioasă decât lupta cu arme, pentru că sunt espusi la formă vânătoare, ce pornește asupra lor inamicul, când îi observează.

Telegrafia fără sârmă.

Aceasta invenție de mare însemnătate este legată de numele inginerului italian **Marconi**. Măduva acestei invenții constă din descoperirea, că baterii puternice de electricitate reagează și din mare depărtare și astfel tind modru a prinde prin una dela cealaltă semne, cari dau modru a telegrafia și fără ajutorul unui fir de sârmă tras între ele.

Dar telegrafia fără sârmă se folosește mai mult pe Mări, între vapoare și țărm ori pe Mare între vapoare diferite, până-ce pe uscat se întrebuințează mult mai rar. Parte pentru că stațiunile radio-telegrafice sunt costisitoare, parte pentru că vestirea dată în vileag cu ajutorul lor, o poate prinde

În veacul al IV-lea, după slăbirea totală a imperiului roman apusă, s'a ridicat în Franța la predominare semînția *Francilor*. În anul 486 d. Hr. *Cloviu* din dinastia Merovingilor, supune o seamă de alte triburi și alege *Parisul* de reședință a sa. Murind *Cloviu* la 511, cei patru fii ai săi se împartiră pe teritoriul regatului.

Pe lângă copii ce ajunseseră pe tronuri, s'a instituit oficiul marelui palatului regal, rangul de *maior-domus*. Folosindu-se de slăbiciunile stăpânului lor, aceștia ajunseră cu vremea adevărații stăpâni și cărmuitori ai țării. (Adese se întâmplă una ca asta. Red.) Împotriva volnicilor acestor maior-domi se resculă *Pipin*, ducele Austrasiei. În anul 752 se stinse dinastia Merovingilor și urmă pe tron *Pipin*, fiul lui *Carol Martel*. Nepotul acestuia, *Carol cel mare* care a suit la 768 tronul, a purtat număroase răboaie cu Saxonii, Slavii, Avarii, Arabii, Bavarezii și întinse de-

din b altă stațiune radio-telegrafică ori-cine altul nechiemat și în fine pentrucă vrășmașul dându-se al nostru, ne poate duce în rătăcire cu vești false.

Aeroplanete.

Creat pentru traiu pe uscat, omul, aceasta ființă pământeană înrudită și cu ceriul și cu iadul, și-a eluptat rolul de stăpân al acestui glob, încă nainte de mii de veacuri. Dar numai pe uscat. Peste valurile Mărei abia cu mult mai târziu s'a înstăpânit cât de cât, până-ce în veacul din urmă îi succese să supună și Mările lumii puterii vaselor mari, clădite din fer și mânate cu puterea enormă a mașinelor uriașe, așezate în acele corăbii.

Mai rămasese văzduhul, care nicidecum nu voia să primească pe om de stăpân al său, cum e vulturul.

Geniul și energia omenească însă, ajutate de jertfa dată și în ale vieții, au eluptat în deceniul din urmă stăpânirea chiar și a văzduhului, a pătorei de aer, care ne dă modru la respirație.

Visul lui Icarus iată-l azi dus la îndeplinire. Falnic zboară azi zeci de oameni în cete, întrecându-se cu vulturii din înălțimi.

Mitologia veche ne spune, că Zeii au pedepsit pe **Prometeu**, care furase taina focului din Olimp și învățase pe semenii săi a se folosi de foc, cu o pedeapsă groaznică.

Nemuritor ajunse a fi Prometeu prin cunoștința acestei taine dumnezeiești, dar ce-i ajuta nemurirea, el fu lăntuit către o stâncă și zilnic venia un vultur, ce îi mânca ficatul, care se tămăduia peste noapte, ca mâne să aibă iarăș vulturul ce scobi.

Asemenea pedeapsă pare a însoți din partea Dumnezăirii invenția aeroplanelor.

Primul lor pas, întâia lor intrare în folosință împreună

parte hotarele imperiului său. El fu încoronat la Roma și luă titlul de împărat roman. El a împărțit țara încă în viața sa în trei părți separate, în: *Aquitania*, *Germania* și *Italia*. Carol cel mare muri în anul 814, lăsând după sine mai mulți fiu, între cari se iviră războaie crunte, cari abia în anul 843 s'au terminat prin renumitul tratat dela *Verdun*, în care s'au tras hotarele *Franței*, *Germaniei* și *Italiei*. În anul 884 s'au desfăcut din Franța: *Lorena*, *Novara* și *Burgundia*. Până ce urmașii lui Carol cel mare mereu se certau între sine, năvăliră asupra Franței din Sud *Sarassenii*, iar la Nord *Normanzii* și aști din urmă se și așezară definitiv.

În anul 987 se sui pe tron *Hugo Capet* și fondă noua dinastie a *Capetilor*. Puterea regilor cădea însă și țara se prefăcuse într'o formațiune de domenii mari feudale, asupra căror, — după ce *Normanzii* cuceriseră în răstimp și *Anglia*, — casa regală a Angliei forma titlu de drept.

este cu stârpirea alor mii și mii de vieți omenești și botezul lor cumplit din sângele nevinovat al copiilor uciși l'au luat.

Aveam și noi Românii din Ungaria și Transilvania un **Icarus al nostru**, semizău al văzduhului, născut din părinți țărani în satul Bînțînți de lângă Orăștie. Era neuitatul nostru **Arsenle Vlaicu**. El sbură în Septemvrie 1913 spre Orăștie, ca să participe la o serbare a culturai românești și nu la vărsare de sânge. Poate că Cel de Sus, Părintele părinților noștri, chiar de-aceea l'a chemat la sine, ca numele lui să nu fie amestecat în valul de sânge, în mirosul de cadavre, care avea să se reverse abia la anul morții lui peste lumea întreagă.

Aeroplanele constau dintr'un corp central, în care șade aviatorul și pe care este montat motorul mic (gnom) cu benzină. Acest motor învârte cu mare iuteală elicele aeroplanului. De două părți are aeroplanul aripi, cari dacă sunt simple, el se numește **monoplan**, iar de sunt duple, **biplan**.

Construcția aeroplanelor s'a perfecționat în vremea dela începutul acestui războiu, foarte mult. Se construiesc azi aeroplanuri mari, pe cari încap 2—3—4 sburători și se aplică pe ele mitraliere. Cele mai perfecte sunt până azi, aeroplanurile mari „Fokker” astfel numite cu numele inventatorului german.

Rolul, care-l au azi aeroplanurile în războiu, este de foarte mare însemnătate. Ele urmăresc din înălțime mișcările inamicului și aduc știri; ele fotografiază pozițiile inimice și dau astfel modru artileriei lor, a le afla și nimeri; ele neliniștesc trupele vrășmașului, nimicesc din înălțime prin bombe aruncate vieți de ostași și distrug la spatele inamicului gări, linii de fer, magazine, depouri, întărituri etc. De aceea să și încearcă tot posibilul pentru împiedecarea misiunii însemnate, ce o împlinesc.

Și-au construit toate armatele tunuri mici și mitraliere speciale, menite a vâna după aeroplanurile străine și a le cobori din văzduh. Și unde acestea nu ajută, se ridică aeroplanuri

Se deslănțuiră lupte fără sfârșit între Englezi și Francezi pentru o parte însemnată a Nordului Franței cari numai la anul 1453 s'au curmat, când fură Englezii cu totul scoși de pe teritoriul Franței.

De aci se începe consolidarea internă a Franței. Regele Ludovic al XI-lea întări esențial potestatea regelui, *Enric al IV-lea* emite *edictul de Nantes* prin care proclamă pe acele vremuri de prigonire a confesiunilor, libertatea cultului (a credinței). Cu el s'a început ramura *Burbonilor* din dinastia Capet. Fiul lui Enric, Ludovic al XIII-lea avea pe *Richelieu* de ministru al său, și ajutat de genialitatea acestuia ridică Franța la înălțime între statele Europei. *Ludovic al XIV-lea*, norocos a avea generali ca *Condé* și *Turenne* a ridicat și mai mult vaza și puterea națiunii franceze. Urmasul său, regele Ludovic al XV-lea a dat curs liber relei administrații, favoritismului și imoralității. Sub domnirea lui poporul de rând a sărăcit

propriu în aer, cari încep apoi în înălțime o goană fără seamăn cumplită. Cu foc de mitraliere și cu bombe urmăresc și silesc aeroplanul străin la fugă. În aceste lupte supraomenești mulți eroi ai văzduhului și-au aflat sfârșitul. Până acuma sute din ei...

Baloanele de război.

Ideia, a se ridica omul cu ajutorul unui balon în înălțime, este a unor inventatori din veacul al 18-lea, între cari și frații **Montgolfier**. Perfecționarea acestei invenții vreme de peste un veac n'a înaintat mult. Abia către finea veacului trecut s'a introdus și în serviciul armatelor în forma de **balon-captiv**, care se ridica, ținut legat de jos, ca observatorul din **paner** (coșară) să dea știri despre cele văzute din înălțime.

Planurile a construi un balon dirijabil, multă vreme nu voiau să succedă nicidecum. Îndată-ce s'a inventat însă motoarele mici și ușoare, dar cu putere înzecită, chestia ajunse mai aproape de rezultat.

Azi există baloane dirijabile franceze, engleze, italiene, austro-ungare și germane, fiecare de alt sistem. Cele mai perfecte, mai mari și mai de efect sunt însă baloanele dirijabile construite de germanul conte **Zeppelin**.

Minele plutitoare.

În luptele pe Mări și pe fluvii joacă azi un mare rol minele plutitoare ori ancorate. — Originea lor începe dela așa-numita **torpilă dormindă**, o cutie de fer, încărcată cu explozivă și ancorată la 2—3 metri sub suprafața apei, în locuri, pe unde trebuie să treacă vasul dușman. Prin atingere mina face explozie și sparge vasul, cufundându-l.

Minele plutitoare moderne au forma de pară și au deasupra și de fiecare latură câte o capsulă, care lovită de obiect rezistent, dă foc spre mijlocul minei și aprinde materia explozivă. Aceste mine sunt unele fixate pe anumit loc, iar altele **plutitoare**. Cele fixate sunt ancorate de fundul Mării.

cu totul și statul ajunsese la ruină financiară. Pentru păcatele acestui rege nesocotit a trebuit să plătească scump urmașul lui, **Ludovic al XVI-lea** care avea de soție pe fica împărătesei Maria Terezia, pe arhiducesa austriacă Maria Antoinetta. În anul 1792 erupe în Franța **marea revoluție** și în scurt fură regele Ludovic și soția sa decapitați cu guilotina. Republica franceză se încălci în războaie cu state fruntașe ale Europei. Își luară începutul lupte glorioase, în cursul căror ieși, din fiul unui avocat corsican, sublocotenent de artilerie, la suprafață geniul care se numia **Napoleon Bonaparte** și la anul 1804 se încoronă el singur, în ființa de față a Papei de Roma, ca împărat al Francezilor.

Norocul schimbăcios lipsi pe **Napoleon cel mare** în anul 1815 de tronul său împărătesc și-l alungă în exil pe insula Sânt-Elena, restituindu-se în Franța dominația regilor din casa Bourbonilor.

Unde Marea e afundă, acolo, firește, atare ancorate nu e posibilă și de-aceea în atari locuri, precum după trebuință și între alte împrejurări, se folosesc mine plutitoare. Aceste sunt îngreunate cu un balast, care să le țină stabil tot din jos de suprafața apei, însă nu mai afund, decât la 1—3 metri. Unde apele stau în liniște, rămân și aceste mine fix pe un loc. Intră însă ele în careva curent al apei, atunci se duc atari mine în depărtări mari și formează un pericol permanent și pentru Mările Statelor neutrale. Chiar și după sfârșitul războiului multă vreme va mai ținea, pânăcând vasele anumite, întocmite deadreptul pentru pescuirea și nimicirea acestor mine plutitoare, vor putea mântui imensul Mărilor de primejdia acestor mine. Și cu atât mai vârtos, pentru că nu odată chiar și minele ancorate se eliberă și pleacă în lumea largă a Mărilor mari.

Flotele au vase speciale, cari așează mine, și altele, cari pescuiesc mine.

Mina de sub apă poate ajunge a strica și aceleia, care a așezat-o. Astfel în războiul ruso-japonez s'a cufundat marele vas de război rus, pe care era și amiralul **Makaroff**, nainte de Port-Artur zdrobit de mină plutitoare ori eliberată — rusă. De asemenea cuirasata japoneză **Hatsuse**, iar în războiul actual vaporul austro-ungar **Baron Gautsch** — tot victime ale minelor proprii au căzut.

Torpede, torpiloare.

Din armă de apărare mina, respective torpila maritimă, s'a transformat cu ajutorul geniului omenesc în armă de atac, care se asvârle, se „lansează” prin apă către o anumită țintă, până la depărtare de 300—800 meti. Torpila este lungăreată și provăzută cu mașinerie, care o face, ca ea să înnoate singură și încă cu o iuțeală mare, automatic, în direcția, ce i s'a dat. Ajunsă în țintă, capsula se lovește, aprinde și explozivul sparge obiectul atăcat.

Regele **Ludovic al XVIII-lea** și după moartea lui, urmașul său, **Carol al X-lea** domni până la anul 1830, când fu alungat și înlocuit cu ducele de Orleans, **Ludovic Filip**. Dar revoluția nouă din 24 Februarie 1848 puse capăt și pentru a doua oră regimului monarhic.

A doua republică alese de președinte al său pe nepotul de frate al lui Napoleon cel mare, pe prințul **Ludovic Napoleon**, care ordonă în anul 1851 plebiscit în întreaga țară și se alese pe sine de împărat al Franței, luând numele de **Napoleon al III-lea**.

Sub regimul lui **Napoleon III** Franța s'a ridicat mult în bunăstare și s'a ridicat și în vază și putere, tinzând din nou spre begheмония Europei. El însenă războiul *crimeic* din anii 1853—55, purtă apoi război și cu Austria în 1859, însă războiul, care se începu în 1870 între Franța și Germania, încă dela începutul său nenorocos, curmă și domnia lui **Napoleon al III-lea**.

Vase mici de războiu, panterate, însă totuși foarte ușoare și de o mare vitează, s'au întocmit, cu speciala menire, să se apropie de corăbiile sau vasele vrășmașe și lansând împotriva lor torpede, să le scufunde, apoi să se retragă grabnic din apropierea și dinaintea focului aceloră. Acestea vase speciale se numesc **torpiloare**. Fiecare flotă are o ceată întreagă de atari bastimente.

Marea însemnătate a torpiloarelor și respective marea primejdie, ce o însemnau ele pentru navigațiunea și pentru vasele vrășmașului, au silit lumea, să le afle și torpiloarelor — leacul.

S'au construit vase de războiu anume: **vânătoare de torpiloare**, cari au menirea a vâna după torpiloarele inimice și a le scufunda.

Submarinele.

Prima încercare a construi un vas de războiu submarin în înțelesul modern, se datorește inginerului naval **Giacinto Pullino**, care prin anii 1890—92 a făcut desemnul (planul) vasului „**Delfin**”, construit la 2 ani după aceasta. Studiile cele mai cu deamănuntul ale acestei probleme s'au făcut mai pe urmă în Franța. Rezultatul a fost crearea unui tip de 68 tone. (Mărimea nărilor se număra după greutatea apei, a cărei loc o ocupă ele. Red.)

Prin perfecționarea acestui tip de vas submarin s'au construit **torpiloarele submarine** de azi, numite pe scurt: **Submarine**.

Ele plutesc de regulă pe suprafața apei și numai în caz de lipsă se scoboară cu totul în apă și plutesc sub suprafața apei, lansând pe sub apă torpedele lor împotriva vasului inamic. Submarinele stau cu oarele sub suprafața apei.

În timpul mai nou și mai ales sub durată acestui războiu s'au construit submarine tot mai mari și mai perfecte. Azi

Amuri în 1872 ca captiv în Wilhelmshöhe, iar soția sa, împărăteasa **Eugenia**, care trăiește și azi, se mută cu fiul ei în Anglia. Acesta „**prințul Lulu**” muri mai târziu ca ofițer englez în lupta cu Zulucaferii Africii.

A treia republică franceză, după o luptă eroică dar fără noroc, legă pace cu Germania cedându-i acesteia provinciile **Alsacia** și **Lorena** și solindu-i o despăgubire de 3 miliarde și jumătate franci. Republica s'a susținut și se susține în Franța și azi.

Președintele actual al republicii franceze este avocatul **Raimond Poincaré**, ales în anul 1913 pe timp de 7 ani.

Teritoriul Franței propriu este de 536.464 klm. pătrați cu 40 milioane locuitori. Teritoriul coloniilor franceze are estindere de 12 mil. și jum. klm. pătrați cu alte 55 milioane locuitori.

submarinele Germaniei sunt superioare celorlalte și fac adevărate minuni.

Până în timpul mai nou submarinele coborâte sub suprafața apei făceau observările lor prin ochianul „Periscop”, ce stăteau deasupra apei cu vârful. Acesta, cât de mic, tradă uneori locul unde se aflau ele. Se afirmă, că Germanior li-a succedat a inventa submarine, cari n'au lipsă de Periscop.

Hidroplanele.

Aceste avioane sunt în toate privințele esențiali egale cu aeroplanele uscatului. Diferința e, că pe când aeroplanele au roțile (de regulă 3) cu ajutorul căror se mișcă pe teren înainte de ridicare, precum și la coborât, — hidroplanele au **2 luntrițe mici**, cari le dau puțința a pluti ele pe suprafața apelor.

Hidroplanele sunt mai ales descoperitoare submarinelor. Este adevărat știut, că apele Mărei, primate de dreptul din o înălțime mare, sunt stravezii și astfel dau puțința a se observa **submarina** ascunsă în Mare.

Se pot întrebuința hidroplanele și pentru serviciul de spionaj, „recunoaștere” pe mare și pentru avizări. Nu odată ele atacă baloane dirijabile inimice ori vase inimice, aruncând asupra lor bombe și ținându-le în focul mitralierei lor.

Alte mijloace noul ale războiului modern.

O sumedenie de mijloace, unele cu totul nou inventate, altele numai reinprospătate, se întrebuințează în războiul zilelor acestora de urgență.

Se aruncă **bombe**, cari explodând, umplu aerul cu gaze asfixiante, cu mîncare veninoasă, cari omor ori numai amestec pe cei ce le răspiră.

Se folosesc **granate și bombe**, cari explodând varsă și stropesc cu foc și astfel **provoacă incendii** (focuri).

Se sapă gropi rotunde, în cari se așează pari ori fere

Puterea militară a republicii franceze se bazează pe legea din 1913, care stăvilește contingentul de pace în 800 mii soldați, iar cel pentru caz de război la aproape 5 milioane combatanți. Franța are și o flotă puternică, despre flote o să tratăm însă într'un articol separat.

Armata franceză este una din cele mai însemnate și mai bine organizate armate ale Europei. Poate că dorul de „revanșă” însă poate că și alte interese vitale, mai ales tendința de a putea păstra multe colonii, cari și le însușă mereu Franța, o făceau a ridica contingentul armatei sale treptat și atât de impunător, încât nici alte state nu puteau să se lase îndărăt.

Nu numai noi, Românii, ca popor latin, ci întreaga lume civilizată, fărăosebire, priveam la Franța cu dragoste și mult ne doare a o ști și pe ea între vrășmașii patriei noastre și mai ales alături de moscovitismul,

ascuțite, cari acoperite cu crengute și frunză uscată, fac să cază în ele ostașul vrășmaș și să fie spintecat.

Se provoacă prin aprinderea unor anumite materii chemice **fumuri** groaznice, dese, cari nu se ridică ci plutesc pe teren și sunt duse de vânt spre frontul vrășmașului. Aceasta abucătură are uneori scopul a „afuma” din tranșeele sale pe dușman, altă-oară a ascunde dinaintea vederii inamicului trupele proprii pentru a atac.

Cele mai diavolești apucături, dealtcum strict oprite a se folosi, sunt **glonte**le **dum-dum** și proiectilele din pușcă ori din șrapnele, cari după ce intră în corp omenesc, explodează, așa-numitele **proiectile explozive**.

Glonte se prefacă în „dum-dum” creștându-i-se vârful. Atare glonte nu trece neted, sfredelind, ci sparge și produce răniri foarte grele, mortale și în atari cazuri, când un glonte normal, trecut tot prin acel loc, ar fi provocat o rănire ușoară. Totuși, ba doar și mai afurisit este glonte exploziv.

Convenția internațională din **Geneva** (Genf), interzice strict folosirea proiectilelor dum-dum și a celor explozive, ce însă nu împiedică nici azi ici-colo trupe vrășmașe a se folosi de atari mijloace canibalice.

Retorziunea este, că prizonierii luați dintre atari trupe, cari pușcă cu glonte dum-dum ori exploziv, sunt fără milă uciși și mai ales ofierii lor.

Ianuarie—Aprilie 1915 pe frontul germano-francez.

Am întrerupt firul istorisirii evenimentelor de pe diferite fronturi de bătaie cu situația dela sfârșitul anului 1914. În cele ce urmează dăm continuarea descrierii decursului acestui războiu fără seamăn sângeros.

Începutul anului 1915 a aflat armatele germane și franceze în **luptele lor de poziție**, cari se dădeau din tranșeele și fortificațiile din rândul prim ale fiecărei linii vrășmașe. Ar trebui să umplem tomuri întregi, dacă ne-am apuca să facem

care pentru popoarele latine din Apus nu prezintă vre-un pericol oșebit, însă pentru noi, Români, cei ocoliți din 3 părți de valurile slavismului, constituie dintre toate primejdiile din lume, cea mai mare și mai iminentă primejdie de moarte.

• ANGLIA (= ENGLITERA).

Numele oficial al Angliei este: *Britania mare*, ca complex al regatelor unite: *Englita*, *Scotia* și *Irlanda*. Suprafața celor 2 insule, pe cari se estind aceste trei țări este de 151 mii km pătrați; populația numără la 42 milioane suflete.

Clima Britaniei mari e de caracter oceanic; iernile sunt scurte și moi, verile sunt răcoroase. Solul e foarte bogat în cărbuni de piatră, fer, grafit, cinc, plumb, argint. În ce privește industria, Anglia întrece toate

pomenire de fiecare ciocnire, ce s'au dat în decursul iernii și cu începutul primăverii mai la un punct, mai la celalalt al contactului dintre armatele ostile. Lipsa de spațiu ne constrânge însă a ne mărgini numai la istorisirea luptelor mai de seamă.

În ziua de 12 Ianuarie 1915 Germanii au pornit un atac strașnic împotriva tranșelor franceze din ținutul orașului **Saïssons** și au cuprins platoul și înălțimile dela **Vregny**, în ființa de față a împăratului lor, **Wilhelm al II-lea**. În decursul zilelor următoare au silit pe francezi să se retragă cu linia lor de apărare până dincolo de râul **Aisne**, pricinuindu-le pierderi mari în ostași și în materialul de războiu.

În 18 Ianuarie Francezii au atacat la **Pont à Mousson** și le-a succedat a lua pozițiile germane, însă în focul artileriei acestora și față cu contraatacurile dușmane, abia le-au putut ținea 3 zile.

Încolo în fiecare zi se dădeau lupte de artilerie și atacuri mai mici, cari uneori sucedeau, dar mai adese se sfârșeau cu pradă zădarnică de sânge și vieți.

Cu ziua de 18 Februarie 1915 însă au pornit francezii în provincia **Champagne** pe întreaga linie din acest sector o ofenzivă generală, condusă de generalissimul francez **Joffre**. Aceasta ofenzivă a ținut vreme de 3 săptămâni, dar fără ca să fie dus la ceva rezultat deosebit. În sânge și respective vieți i-a costat însă pe francezi la zeci de mii.

Paralel, adică tot pe aceeași vreme s'au dat lupte crâncene și extrem sângeroase și în apropiere de orașul **Arras**, pentru înălțimile **Loretto**, precum și pe aripa mai apuseană a frontului, în **Flandria belgică**, unde stau față cu Germanii **trupe engleze**.

Abia în 10 Martie 1915 s'a terminat așanumita mare bătălie din **Champagne** în care francezii au întrebuițat pe rând peste 6 corpuri de armată pe un sector de abia 8 kilometri, fără însă ca ei să fi putut obține rezultate multumitoare.

Tot cu ziua de 10 Martie 1915 se începura bătăliile crân-

țările din lume și tot așa și în privința comerclului cu lumea mare. Economia încă e foarte desvoltată.

Istoria. Britania mare era locuită în vremile preistorice de *Britți*, popor de viță celtică. Pe vremea nasterii lui *Hristos* a fost ocupată de legiunile romane și încorporată, Anglia proprie de azi, între provinciile romane. După surparea dominației romane o ocupă un popor de viță germanică: *Anglo-Saxonii*, cari formară 7 regate (heptarhie) unite la 872 prin regele *Egbert* într'un singur regat: Anglia. În veacurile următoare o năpădiră năvălitorii *Normanzi*, cari ocupară o parte a țării și se instituiră de stăpâni. Regele (de viță normană) *Wilhelm al II-lea* dete „*Charta Libertatum*” primul început al constituției engleze. Dela mijlocul veacului al XII-lea până către finea celui al XV-lea au domnit în Anglia regii din casa *Plantagenet*, dintre cari *Ioan* „cel fără de țară” dete la anul 1215 „*Magna*

cene între Englezi și Germani la Ypres și Neuve-Chapelle. Îndeosebi luptele pentru Neuve-Chapelle au fost peste fire sângeroase.

Bătălia aceasta s'a început cu un atac dat de armata I-ă engleză, sub comanda generalului Sir Douglas Haig, pornit pe urma unei puternice bombardare a pozițiilor germane. Asaltul englez reuși să ocupe satul Neuve-Chapelle, însă în mersul spre a 2-a linie de apărare a Germanilor, Englezii au suferit pierderi grozave. Câteva brigade înaintaseră binisor, dar brigada a 23-a se opri în fața piedecilor de sârmă a Germanilor și se sbătea suferind pierderi enorme. Acest incident penibil a silit și celelalte brigade engleze a se opri și a ținea pauză. După amiază s'a reluat lupta și s'a continuat până în 17 Martie cu pierderi mari din ambele părți.

Comunicatul oficial englez recunoscă, că în aceste bătălii dela Ypres și Neuve-Chapelle au pierdut trupa engleză: 100 oficeri și 2337 suboficeri și soldați morți, 359 oficeri și 8174 soldați răniți, 23 oficeri și 1728 soldați dispăruți.

Dacă singur două bătălii mai mari au costat atâtea vieți și atâți răniți și dispăruți, oricine își poate închipui, că sutele de atari bătălii și mii de alte lupte și ciocniri mai mici ce imensă pustiire de oameni au produs.

În jumătatea a doua din luna Mărtisor s'au dat lupte locale în Champagne, apoi pe platoul Woivre, la Bois de Petre și în munții Vosgi.

Cu începutul lunii Aprilie Francezii au pornit din cetatea Verdun atacuri vehemente și sângeroase împotriva liniei germane, cari au ținut mai multe zile și a pretins mari jertfe, fără ca rezultatele să fi fost în comparație cu ele.

Tot pe aceeași vreme curgeau pe acel sector al frontului apusean, unde stau trupele belgice în față cu Germanii, lupte foarte vehemente și pustiitoare. Germanii au luat maierele dela Drie-Grachten, dar nu le-au putut ținea, mai apoi iară le-au ocupat.

Charta care este fundamentul libertății engleze. *Eduard al III-lea* a pornit marele război de moștenire cu Franța. În decursul acestui război, care a ținut vreme de aproape 2 veacuri, s'au contopit mereu poporul norman cu cel anglo-saxon într'un singur neam.

Pe vremea regelui *Henric al VI-lea* s'a terminat războiul cu Franța, dar tot pe acea vreme a izbucnit rivalizarea între pretendenții din casele Lancaster și York (lupta între trandafirul roșu și cel alb) care a slăbit mereu puterea feudalilor, dar a ridicat de-o parte potestatea regelui, de altă parte a întărit mult puterea burghezimei. Dela 1485 până la 1603 au domnit regi din casa Tudor, dintre cari *Henric al VIII-lea*, de fire despotică, a redus drepturile parlamentului, a desfăcut legătura ce o avea biserica engleză cu Papa roman și întemeie o biserică anglicană autonomă. Sub domnia ultimei regine din această casă, *Elisabeta* (1458—1603) se

Pe la mijlocul lunii Aprilie se dădeau lupte foarte îndârjite pe singuraticile sectoare ale frontului germano-francez, îndeosebi în Vosgi la **Hartmannsweilerkopf**, pe linia dintre **Margeroy** și **Marcheville**, la **Bois de Petre**. Tot atunci atacă și Englezii din nou la **Ypres**, unde Germanii resping trupele anglo-franceze peste canal și iau comunele **St.-Julien** și **Kersselaere** cu asalt, înaintând spre **Grabenstaffel**.

Către finea lunii Aprilie Englezii, concentrând mari rezerve, au dat contraatacuri teribile și le-a și succes a reocupa o parte mare a terenului pierdut.

În 30 Aprilie a surprins întreaga lume bombardarea orașului francez **Dunkerken**, care era la 35 klm. de frontul german. O prestație minunată asta a tunurilor mari germane.

Ianuar—August 1915 pe frontul austro-ungar—sârbesc.

În sudul monarhiei austro-ungare, unde după retragerea trupelor noastre de pe teritoriul sârbesc comanda supremă a fost încredințată **arhiducelui Eugen**, nu s'a dat în decursul celor 8 luni prime din anul 1915 lupte mai de seamă. Arhiducele Eugen a reconstruit armata austro-ungară pe baze solide și i-a dat pentru deocamdată misiunea a sta în defensivă, gata să apere hotarele monarhiei, ori unde s'ar ivi lipsa pe acest front.

Sârbii n'au arătat nici o voie de a ataca. Înzădar îi provoca Rusia, să intre în ofensivă, ei arătau la jertfele groaznice, cari le-au adus și la epidemia de **tifos exantematic**, ce se înstăpânise în Sârbia întreagă și cerea jertfă de vieți omenești, atât dintre Sârbi, cât și dintre prizonieri cu sutele și miile.

Nu s'au putut răbda însă Sârbii, ca în acest interval să nu încerce a-și împlini visul lor cel din 1913: ocuparea părții nordice din Albania și străbaterea la Marea Adriatică. În înțelegere cu Muntenegru, trupe sârbești porniră spre **Medua** și **Durazzo**, iar Muntenegrenii ocupară orașul alban **Scutari**. Sârbilor li s'a dat însă, ca nici de astă-dată să nu le fie bucuria deplină. Se pomeniră cu protest strașnic din partea — Italiei, și

ridică bunăstarea țării, înfloreste industria și comerțul și se întemeiază puterea maritimă a Angliei. Tot pe vremea domniei ei se fondează în America nordică primele colonii englezi.

Urmă pe tron casa **Stuart**, din care dinastie **Jacob I** duse la îndeplinire o uniune personală între Anglia, Scoția și Irlanda; Carol I veni însă în conflict cu parlamentul, fu prins și decapitat (în 1649). Parlamentul ciuntit proclamă republica, al cărei „Protector” ajunsese a fi **Oliver Cromwel**.

Curând după moartea acestuia se urcă iarăș pe tron familia Stuart în persoana regelui **Carol al II-lea**. Pe acesta l'au costat mult războaiele cu Olanda și pentru a exopera el votarea banilor ce-i trebuiau, încuviințată legile „test act” și „Habeas Corpus”. Urmașul său, **Jacob al II-lea** încercă reacții catolice, prin cari se provoacă mari nemulțumiri. El trebui să fugă

fură siliți să cedeze. Pe Nichita cel bătrân însă l-a lăsat gine-re-său să se așeze cu curtea-i „regală” în Scutari.

Sărbii o știau însă bine, că o să vină rândul și la dânșii și de aceea au folosit intervalul dintre 15 Dec. 1914 și finea lunii August 1915 pentru a-ș reorganiza și completa armata și a se prevedea cu tunuri și muniție.

Ianuarie—Aprilie 1915 pe frontul austro-ungar—rusec. Luptele eroice din Carpați, reocuparea Bucovinei.

Negreșit că în tot decursul acestui războiu teribil niciodată n'a fost situația monarhiei noastre și în special cea a Ungariei atât de grea și primejdioasă, ca pe vremea lunilor Ianuarie—Aprilie 1915, când Rusia își îndreptase toate puterile sale disponibile împotriva liniei noastre de apărare din Carpați.

Partea cea mai mare a trupelor noastre era în Polonia rusească și în Galiția ostică, pe linia Pilița—Nida—Dunaieț și nu era modru ca să aducem acele trupe acasă întru apărarea teritorului patriei lor proprii, pentru că așa se stricau toate planurile întocmite de mai înainte.

Iar linia Carpaților e lungă și cerea multă ostășime și imense cantități de tunuri, mitraliere și muniție ca să poată fi apărată cu succes împotriva armatei de sute și sute de mii ostași ai împărăției rusești.

Aruncase comanda noastră trupele disponibile toate în apărarea Carpaților, dar nici ea însăș nu era sigură de isprava, ce li se cerea, pentru că cele mai multe erau formațiuni din contingentul de glotași.

Și era ger cumplit, lipsiau drumuri și nu era modru a aproviziona și a prevedea cu muniție destulă pe luptători. Munții erau înalți și vrășmași erau în număr întreit.

Dar fiii Ungariei, care are să fie țara naționalităților egale, înfrățite prin sângele lor vărsat în șiroaie comune, au dovedit și de astădată, că știu apăra vatra lor și mormintele părinților lor cu o însuflețire și hotărâre supremă, care nu cunoaște greu-

dinaintea lui *Vilhelm al III-lea de Olanda* (1689—1702). Sub domnirea ficei acestuia, a reginei *Ana* (1702—14) se uni Scoția definitiv cu Anglia.

După moartea Anei ajunse pe tronul Britaniei mari *dinastie de Hanovera* cu *George I.* Pe vremea urmașului acestuia, regele *George al III-lea* (1760—1820) Britania mare câștigă multe colonii și, în primul rând Indiile. Dar tratamentul exploatator al coloniilor din Nordul Americii provoacă o răscoală, care după lung și crunt războiu se sfârșește cu pacea de la *Versailles* (1783) prin care *Statele Unite din America* se desfacură de Anglia și se instituie ca republică neatărnată.

Dela 1793 încoace Anglia a luat parte la războaiele coalițiilor diferite purtate cu republica franceză și respective mai târziu cu Napoleon cel mare. Firește, că mai ales pe mare își validă puterea și i-a și succes admiralului englez *Nelson* să nimicească flota franceză.

tăți de teren și nu se lasă înspăimântată de mulțimea vrășmașilor.

Odată când istoricul cinstit și imparțial va descrie cu deamănuntul decursul luptelor date pentru apărarea liniei Carpaților, loc de cinste, loc de frunte vor avea aceste lupte eroice între toate luptele, cari s'au dat în acest războiu pe toate cele 9 fronturi ale sale.

Știm că la finea lunii Decembrie a anului 1914 flancul (aripa) drept al liniei de pe frontul austro-ungar—rus stătea în Carpați. Dela trecătoarea Duclea aceasta linie se îndrepta spre Miazănoapte dealungul râului Dunaieț. Aci era centrul armatei austro-ungare. Iar dela Dunaieț spre Nord, în Polonia rusească, pe malul râului Nida stătea aripa stângă. Incolo pe la Rava, Bzura și dealungul graniței Prusiei Orientale erau transeele Germane.

Cu începutul lunii Ianuarie 1915 Rușii încearcă să rupă linia noastră din centru la **Gorlițe**. Atacuri repetate respinse sângeros.

Tot atunci însă fură silite trupele noastre a ceda terenul dinaintea ostirei rusești, mult mai numărăoasă, care atacase trecătoarea dela **Ujoc**.

Pe la mijlocul lunii Ianuarie se deslănțui asupra munților carpatini o tempestate de iarnă, care imiedecă pe săptămânj mișcările trupelor și le dădea a suferi ger mare și mizerii nespuse. În 23 Ianuarie au respins glotașii generalului **Pflanzer-Baltin** la **Iacobeni** și la **Cârlibaba** oastea rusească, care cerca să treacă în Ardeal peste trecătoarea dela **Borgo-Prund**.

În 25 Ianuarie au curs lupte foarte vehemente și sângeroase la **Vezérszallás** în comitatul **Ung**. Mai apoi în văile **Latorța** și **Nagy-Ág**. În ziua de 28 Ianuarie li-a succedat trupelor austro-ungare, după lupte grele și istovitoare, să isgonească pe Ruși dincolo de **Ujoc** și să pună mâna iarăș pe aceasta trecătoare de mare însemnătate.

După căderea lui Napoleon Anglia luă dela Franța, Olanda și Danemarca cele mai prețioase colonii. Sub George al IV-lea (1820—1830) contribuî și Anglia la eliberarea Greciei de sub jugul turcesc.

În anul 1837 se sui pe tronul Angliei regina **Victoria**, a cărei lungă domnie a fost pentru Britania mare o epocă de întărire și înălțare fără seamăn în istoria veacului nou. Ea a luat și titlul de „Împărăteasă a Indiei”. La anul 1891 îi urmă pe tron fiul ei, **Eduard al VII-lea**, care a rupt cu politica rezervată, pașnică, a mamei sale, cu așa numita „Splendid Isolation” și se alătură alianței ruso-franceze. Lui i-a urmat pe tron în 1901 fiul său **George al V-lea**, regele de azi, care nu se distinge prin calități osebite și nu-i alta decât domnitorul țării sale, pe când politica atât internă cât și externă, o fac însăși aleșii poporului englez.

Coloniile engleze. Fundamentul bogăției mari a Angliei este estin-

Comanda rusească trimitea însă tot mereu trupe proaspete, trupe multe pe acest sector al liniei de luptă și astfel ciocnirile, luptele, ici-colo bătăliile țineau lanț.

Cu începutul lunii Februarie 1915 au luat și pe frontul dela **Dunalet** și **Nida** operațiunile armatelor potrivnice dimensiuni mai mari. Apoi s'a început iarăș în **Carpații „Beschizi”** și „**Pădureni**” hărțuiri înverșunate, munte de munte, vale de vale, prin zăpadă mare.

În 5 Februarie li-a succedat trupelor austro-ungare să constrângă aripa stângă extremă a Rușilor la retragere silită din pozițiile dela **Iacobeni** și să reocupe din **Bucovina** comunele românești **Izvor**, **Moldava** și **Breaza**, în 7 Februarie **Câmpu-lung** în 10 Februarie **Suceava** și continuând mersul lor triumfal au ajuns în 12 Februarie linia râului **Siret**.

Aceasta înaintare a aripei din dreapta extremă a liniei noastre de luptă a avut de urmare, că în 13 Februarie trupele austro-ungare au trecut și peste trecătoarea dela **Iablanita** maramurășană și au silit pe Ruși să evacueze întreaga **Bucovina** și partea sudică a **Galitiei** din jurul orașului **Nadvorna**. În 17 Februarie trupele austro-ungare au reocupat orașul **Cernovît**, iar în 18 Februarie **Colomea**.

Rușii își dădeau silința, ca să contrarieze aceste succese ale armatei generalului **Pflanzer-Baltin** prin rumperea frontului austro-ungar din sectorul dintre trecătoarele **Ducła** și **Ujoc** și de aceea aruncau mai ales la **Ducła** din zi în zi trupe noi la asalt, provocând lupte fără păreche crunte și istovitoare.

Pădurile **Carpaților** erau presărate cu cadavre rusești, acoperite de zăpadă. **Bubuitul** tunurilor nu mai înceta, iar **bravil** noștri ostași stăteau cu săptămânile în șanțurile lor respingând zi și noapte asalt după asalt și dând contraatacuri dese. În luptele lor titanice erau ajutați de trupe germane venite în ajutor.

Rezultatul acestor încordări extreme a fost, că pe când Rușii, cu toată efortarea lor și cu toată prada de muniție ce o

sul teritor al coloniilor sale. Are colonii proprii, apoi țări stătătoare sub scutul (patronajul) ei, adică state vazale, și în fine teritorii, cari aparțin sferelor sale. Toate acestea laolaltă dau 29 mil. 382 și jum. klm. pătrați cu locuitori nu mai puțin de 376 milioane suflete și se împart între diferitele regiuni ale globului pământean astfel: *In Marea Mediterană: Gibraltarul, Malta, Gozo și Comino*, teritor de 328 klm. pătrați cu 235 mii locuitori. — *In Asia: India* cu 4 mil. 859.990 klm. pătrați locuite de 316 milioane suflete. State patronate în Asia: *Beludjistan, Raiputana, Haidarabad, Misora, Cașimir, Aden și Sikkim*, cu 1994 klm. pătrați locuite de 80 milioane suflete. Tot în Asia, colonii: *Ceylon, Singapore, Borneo-nordic, Honkong, Perac și Maledivele* — 367 mii klm. pătrați cu 8 și jum. milioane locuitori. *In Africa: Capland, Natal, Transvaal, Oranie și Rodezia* în estensiune de 3 milioane klm. pătrați cu 8 milioane suflete, — *Africa orientală și Egiptul*

faceau, n'au fost în stare să spargă și nici să împingă îndărăt linia noastră dintre **Ducła** și **Ujoc**, aripa noastră dreaptă a înaintat repede, alungând pe Ruși nu numai din Bucovina ci și din partea sud-estică a Galiției și atingând în finea lunii Februarie linia Nistrului.

Pe linia Carpaților curgea într'aceea luptă fără întrerupere. Pe valea **Labort**, la **Cisna**, la trecătoarea dela **Lupcov**, la **Alsópáony** pretutindeni se dădeau lupte îndârjite, nu odată piept la piept, fără ca trupele rusești să poată străbate. Așa trecu întreaga lună Martie.

În decursul acestei luni însă căzu pe neașteptate cetatea **Przemysl**. Nu cu puterea armei au ajuns Rușii stăpâni peste acest loc de apărare, ci în urma lipsei de hrană, care lipsă sili pe comandantul cetății generalul **Kuzmanek**, să predea cetatea Rușilor, după-ce o încercare, d'a dupe cercul oastei impresurătoare, nu-i succese. În 22 Martie, după-ce a aruncat în aer toate întăriturile cetății, el predă ruinele forturilor **Przemyslului** în posesia Rușilor și intră cu eroicii apărători ai cetății în captivitate rusească.

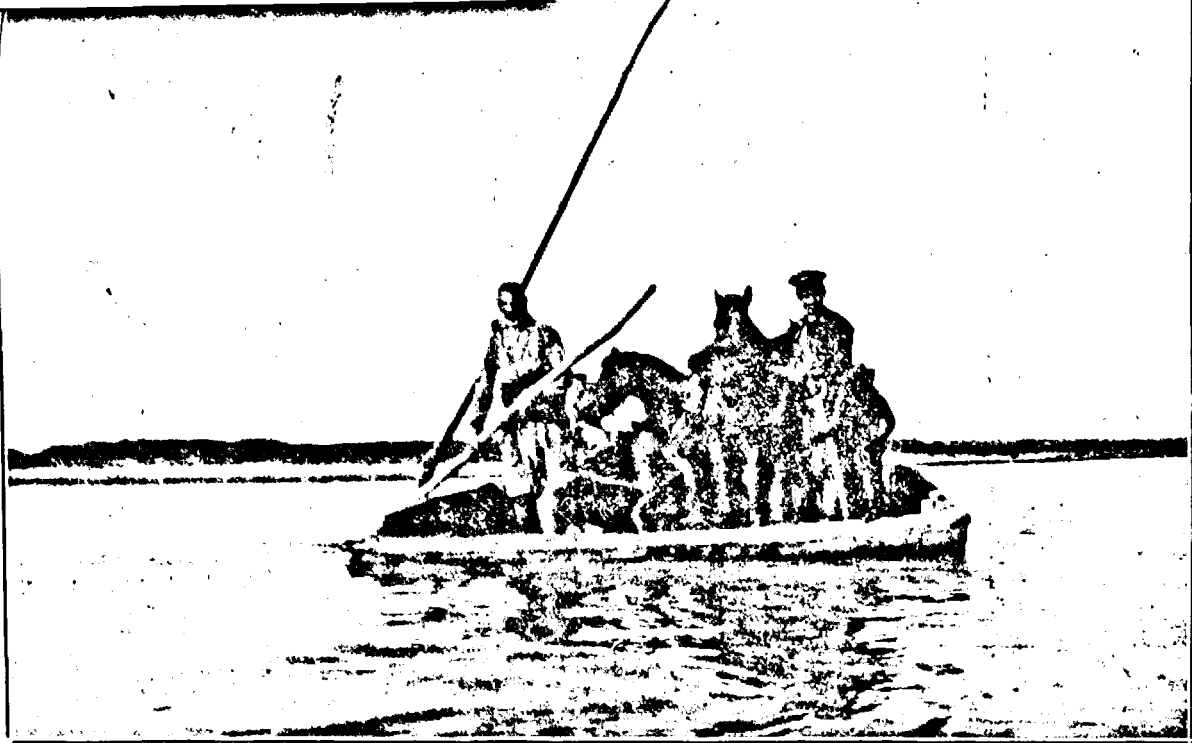
Rușii aruncară trupele, cari stătuseră vreme de 4 luni și jumătate în jurul cetății **Przemysl**, și toate tunurile lor grele de acolo împotriva liniei Carpaților, unde trupele austro-ungare de sub comanda generalului **Boroevici**, avuseră să întâmpine astfel, cu începutul lunii Aprilie, noi asalturi rusești, în cari se prăda din partea Rușilor vieți și muniție într'o măsură nemăinomenită. În văile **Ondava**, **Labort** și **Ung** curgeau fără întrerupere, pentru fiecare pas pe pământ lupte desnădăjduie, un măcel crunt, în felul său fără păreche în istoria războaielor. Ofensiva rusească tindea să obosească cu desăvârșire trupele austro-ungare prin năvala fără zăgaz a rezervelor sale. Mulțumită însă zelului fără păreche a apărătorilor, către finea lunii Aprilie nu ei, ci dimpotrivă oștirile rusești erau obosite, istovite și demoralizate.

Rezistența eroică a acestor trupe austro-ungare, cari vre-

2 mil. 91 klm. pătrați teritoriu cu $7\frac{3}{4}$ milioane locuitori. — Africa apuseană $1\frac{1}{2}$ milioane klm. pătrați cu 20 și jum. milioane locuitori. În America: Canada, Fundlanda nouă și Labrador cu 8 și jum. milioane klm. pătrați și 7 și jum. mil. locuitori. — insulele Indiei apusene, Guyana, Honduras, Bermuda, Bahama și alte insule cu teritor de 311 mii klm. pătrați și 2 mil. locuitori. În fine: întreaga **Australia** și o seamă de insule în Oceanul Pacific, cu $8\frac{1}{4}$ mil. klm. pătrați și 6 și jumătate milioane locuitori.

Capitala Angliei este orașul **Londra** cu 4 și jum. milioane locuitori. iar cu jurul, care-i aparține polițial, împreună cu 6 milioane locuitori. Capitala aceasta este mai mare și putem zice și mai bogat oras din lumea întreagă. Are încă o sumedenie de orase mari.

În India-britică **Calcuta** are 1 mil. 200 mii, iar **Bombay** 979 mii locuitori.

O trecere peste râul Galagolă.

me de peste 4 luni de zile au apărat linia Carpatilor cu un eroism strălucit, a dat modru și putință comandamentului suprem al armatelor austro-ungare, ca în bună contelegere cu factorii conducători germani să adune pe linia **Dunaiețului** din Galiția forte mari proaspete și mai multe tunuri grele pentru ofensiva care s'a început cu ziua de 1-a Mai 1915, la Gorlițe.

Ianuarie—Aprilie 1915 pe frontul germano-rusesc.

Am interupt firul istorisirii luptelor de pe acest front cu sfârșitul anului 1914. Linia de luptă era pe acest front, dela locul revărsării râului **Bzura** în **Vistulă** spre Sud până la **Pilița** și **Nida**, unde ea trecea în apărarea trupei curat austro-ungare, — o linie aproape fixă, pe care cu lunile de zile, din Decembrie 1914 până la începutul lunii Maiu din 1915, amândouă părțile se luptau din tranșee bine întărite.

S'au dat în ăst interval și pe aceasta linie lupte și ciocniri dese, asalturi și canonade teribile, mai din o parte, mai din cealaltă, dar nici una din aceste operații rășhoinice n'a avut darul a provoca o schimbare esențială a situației de pe aceasta parte a frontului. Așa: în 5 Ian. 1915 Germanii atacă dealungul râului **Rava**; în 22 Ianuarie tot ei atacă pe sectorul râulețului **Sucha**; în 29 Ianuarie Germanii dau asalturi mari asupra pozițiilor rusești de lângă **Bolimov**, la ce Rușii răspund mânezi cu contraatacuri îndârjite.

La începutul lunii Februrie 1915 se întetesc luptele și pe sectorul râului **Pilița**. Mereu se dau lupte de poziții pe tot frontul din Polonia rusească.

Dar frontul germano-rusesc se estindea și dincolo de **Vistulă**, dealungul graniței Prusiei Orientale, până la **Marea Baltică**.

Aceasta parte a frontului germano-rusesc era dublu așa de lungă, ca sectorul din stânga **Vistulei** și nu era modru a introduce și pe liniile aștea de front sistemul luptei de poziții, pentru că terenul este în mare parte mlăștinos și nepotrivit

Armata. Până cu începutul anului 1916 Britania-mare nu cunoștea obligamentul militar. Oastea și marina ei consta din voluntari.

Multi dintre bărbații de stat ai Angliei vedeau de mult, că patria lor nu va putea corespunde trebuințelor și agitau mereu pentru introducerea obligamentului militar, însă opinia publică engleză nu voia nicidecât să se involască la asta. Abia după pățaniile triste ale rășboiului actual s'a putut vota lege de acest înțeles. Armata pe uscat a Engliterei abia număra 5—6 sute mii oameni și numai pe baza legii noi va crește la numărul de 2 milioane și jumătate combatanți.

Dimpotrivă — *flota engleză* este cea mai numărăoasă și mai puternică dintre toate. Nu ne ocupăm de astădată mai cu deamănuntul cu această parte a puterii armate engleze, pentru că avem să dedicăm flotelor

pentru tranșee. De-aceia pe fronul din dreapta Vistulei și din Prusia Orientală armatele potrivnice manevrau și mai de parte după sistemul vechiu al războaielor și dădeau lupte deschise.

Știm, că în Noemvrie 1914 armata rusă a generalului **Renkamps** se retrase până la râul de graniță **Memel**. Această armată, reconstruită, a intrat pe la mijlocul lunii Ianuarie 1915 în ofensivă și i-a succes a pătrunde până la **Gumbinnen**. Statul major german observă, că Rușii, opriți în loc la **Bzurce** cearcă norocul iarăși în Prusia Orientală. D-aceia generalul **von Hindenburg** trecu și el, neobservat, la trupele sale de-acolo și puse numai-decât la cale preparativele pentru primirea Rușilor. Aceștia veniau cu două armate puternice împotriva Prusiei Orientale; cu una dinspre Răsărit, iar cu cealaltă dinspre Miazăzi. Tot astfel și-a împărțit și generalul von Hindenburg oștirile germane, contrase cu mare iuteală întru apărarea patriei sale. El însărcină o parte a lor cu defensivă pe linia **Gumbinnen—Lötzen**, iar cu cealaltă parte se întoarse împotriva oștirii rusești, care înainta dinspre Sud.

Era prezent și împăratul **Wilhelm al II** la marea bătaie ce se dădu în zilele de 10—16 Februarie 1915 la lacurile **mazurice**, unde **von Hindenburg** iarăși risipi oastea rusească înuând 80 mii prizonieri, 40 tunuri, 60 mitraliere și mari cantități de muniție și proviant. Numai o mică parte a trupelor rusești a putut scăpa spre **Suvalki** și **Augustov**.

Rușii espedară numaidecât din Lomza o coloană, care să oprească oastea germană victorioasă în înaintarea ei spre **Grodno**, dar abia pe linia **Osioveț—Colno—Plosc** isbutiră împiedeca ofensiva germană. Firește, că în urma acestui mare succes german trebui să se retragă și armata rusească de la granița răsăriteană a Prusiei Orientale.

Abia către luna Februarie 1915 au fost în stare Rușii să încerce pe acest front noi operații mai serioase, recucerind orașul **Praznls**.

Acesta este tot, precum și luptelor pe apă un articol separat și în acest număr o să vorbim mai pe larg și despre flota engleză.

ITALIA.

Pământul Italiei se împarte în trei regiuni: continentul, peninsulele și insulele. Munții ei sunt în Nord: Alpii, iar dealungul Peninsulei italiene Apeninii. Teritoriul insulelor se compune din Sicilia, Sardinia și câteva insule mai mici. Cel mai însemnat fluviu al Italiei este riul **Po** (Padus), care curge pe șesul mănos al Lombardiei și Venetiei.

Clima Italiei e dulce, afară de locurile băltoase de pe coastele mării, unde domnesc adese boale malarice. Suprafața Italiei este de 286 mii km. pătrați cu 39 milioane locuitori.

Generalul Hindenburg știa însă să dea tot mereu de lucru Rușilor pe aceasta aripă stângă a armatelor germane. El porni o nouă ofensivă sistematică împotriva liniei **Praznis—Lomza—Grodno** și sili astfel pe Ruși ca să dirijeze și ei trupe număratoase pe acest sector și multă artilerie grea, luându-le ei, firește, toate dela trupele din centrul, care stătea în Polonia rusească și în Galiția apuseană.

În decursul lunii Martie 1915 în acest mod tot mereu au curs lupte pe linia frontului Prusiei Orientale, mai la **Praznis**, mai altundeva. Totașă și în decursul lunii Aprilie. Firește, că nici pe sectorul din Sudul Vistulei nu erau luptele sistate, ci aproape zilnic să dădeau asalturi, odată la **Novemiasto**, altădată la râul **Rava**. Dar dintre toate ofensivele germane, cea pornită către finea lunii Aprilie 1915 din Prusia Orientală spre **Libau**, părea a fi cea mai primejdioasă. Rușii desigur că esplicau aceasta încordare a forțelor germane, dată pe față chiar la aripa extremă, de lângă Marea Baltică, a frontului de bătaie răsăritean, a fi ea o încercare, menită să atragă trupele rusești dela ofensiva strașnică rusească, dată de 5 luni de zile împotriva apărării Carpatilor. Și **Radco Dimitrlev**, comandantul armatei rusești din Galiția anuseană înzădar cerea dela comandamentul suprem rusesc trupe noi și tunuri și muniții mai multe.

Ianuar—Aprilie 1915 pe fronturile turcești.

Pe frontul din **Caucas** în tot răstimpul acestor 4 luni au curs lupte de iarnă, dat fiind că hotarul dintre Rusia și Turcia trece în **Caucas** peste munti de o înălțime, ce se urcă peste 2000 metri. Mai Turcii, mai Rușii publicau câte un comunicat despre succese obținute pe acest front, cari succese însă erau și din o parte și din cealaltă, în proporție cu luptele ce curgeau pe fronturile europene, neînsemnate.

Pe frontul **turco-englez** din **Mezopotamia** în decursul lunii Ianuarie 1915 s'au întâlnit primădată oștirile vrășmase la orașele **Corna, Ahvar și Saiba**.

Capitala e orasul **Roma**, oarecândva veacuri de-a rândul capitala lumii întregi. Are azi la 600 mii locuitori. Alte orașe: **Neapole** (580 mii loc.), **Milano** (520 mii loc.), **Turino** (400 mii loc.), **Palermo** (315 mii loc.), **Genova** (310 mii loc.), **Florenta** (230 mii loc.), **Venetia** (180 mii loc.), **Bologna** (175 mii loc.), **Messina** (140 mii loc.), **Catania** (138 mii loc.) **Livorno** (120 mii loc.), **Ferrara** (92 mii locuitori).

Agricultura. Producțiunile solului sunt variate. Cresc portocali, lămâi, maslini, vită și altele. Cultură mai științifică se face în nord, în feldurile vale a Padului, unde se produce orez, porumb, alte cereale, duzi (aguzi), etc. Sunt multe localități de vinuri renumite, precum **Marsala, Siracusa, Capri**, a căror producțiune reprezintă un venit de peste un miliard de franci pe an. Păduri se află puține, și lemnele nu ajung pentru consumațiune.

Pe frontul dela Suez atât Turcii, cât și Englezii, n'au dat multe semne de viață. Turcii deteră în Februarie 1915 două atacuri mai mici. Atât. Amândouă părțile erau ocupate cu crul de pregătire.

Cu atât mai însemnate evenimente avură loc:

pe frontul dela Dardanele. În ziua de 27 Februarie 1915 se prezintă 60 vase de războiu engleze și franceze la Dardanele și începură a bombarda porturile esterne ale treilor toare: **Sedil-Bahr** și **Cum-Caleh**. Acest bombardament de la Mare se continuă și în zilele de 1, 2 și 4 Martie. După încăcări zădarnice de a debarca pe țărm trupe, bombardarea repetă în zilele de 6—8 Martie cu vehemență mai mare.

După o pauză de 8 zile flotele, engleză și franceză, nesc un bombardament nou împotriva Dardanelor și apropiie să forțeze intrarea, însă sufără mari pierderi: se fundă marele vas de războiu englez **Amethyst**, mai apoi va francez **Bouvet** și iarăș vasele engleze **Irrezistible** și **Ocean**.

În urma acestor triste experiențe flota aliaților sistă acul Dardanelor dinspre Mare.

Cu finea lunii Aprilie 1915 debarcară pe peninsula **Iipoli** la Caba-Tepe și **Sedd-il-Bahr** trupe franceze și engleze. Flotele aliate patronau această expediție, nu însă fără pierderi însemnate, între cari se poate număra cufundarea vaselor de războiu englez, **Maiestic** și avariarea vasului mare francez **Jeanne d'Arc**.

Maiu—Octomvrie 1915 pe frontul germano-francez.

Primăvara a adus cu sine intensificarea luptelor de pe front. Vărsările de sânge erau cumplite mai ales pe sectorul din Flandria, unde trupele engleze și belgiene opuneau mai estremă rezistență atacului german.

În ziua de 3 Maiu s'au dat lupte grele în Flandria la **Ypres** și la **St-Julien**, precum și la **Monne-Boschen**.

Minerale. Există în mare cantitate fer, cupru, nichel, zinc, mercur, apoi piatră ponce, acid boric, sodiu, nitru, clor. Sulfurele zintă o valoare de 40.000.000 franci pe an. Număroase și bogate cariere o marmoră admirabilă, colorată, neagră sau albă, și care se exportă toată lumea.

Industrie și comerț. Din cauza lipsei de cărbuni și oarecum putinei instrucțiuni a lucrătorului, industria nu e tare dezvoltată. Cu acesteia tot ocupă un rang însemnat, căci în ce privește obiectele de si artă, se compară cu Franța. Favorizată de abundența marmorei, tura e foarte înaintată. Metalurgia e încă la început. Industria pânelor noase, salamul de Bologna, cascavalul numit *parmezan* și *stracchino*, mutul sunt bine reprezentate în export. Tesăturile mai ales cele de bumbacul, inul, cânepa, ocupă multe brațe.

În 5 Maiu au curs lupte și pe alte sectoare ale frontului, la **Pont à Mousson** și la **Bois de Petre**.

În 10 Maiu s'a luat începutul un mare atac combinat al francezilor și englezilor pe sectorul din sud-estul cetății **Liile**, re însă numai la **Clarency-Neuville** a reușit a intra în prima linie de apărare germană.

Ziua următoare acest atac s'a continuat împotriva cuceririlor dela **Lorette**; asalturi foarte sângeroase, însă fără rezultat.

În 13 Maiu francezii au ocupat comuna **Ablain**, însă tot aceeași vreme au pierdut pe sectorul **Berry au Bac** teren.

Pe frontul special englez-german au curs mereu lupte îndelungate la **Ypres**, **Neuve-Chapelle**, **Streenstrate** și **Givency**.

Asemenea și francezii atacau aproape zi de zi, mai pe **Souchez-Neuville**, mai în pădurile **Argonnes**, mai în **Alia** la **Reichsackerkopf**, fără însă ca aceste atacuri să producă alte rezultate, decât pierderi grozave de vieți omenești.

În decursul lunii Iunie 1915 tot astfel. Liniile de bătaie rămăseseră aproape neschimbate, măcară mereu curgeau lupte încete mai pe un sector al acestui front, mai pe celalalt.

Nici luna Iulie 1915 n'a produs ceva schimbare a liniei bătaie de pe acest front, deși luptele se continuau cu vîntură-mîntură crescîndă. Se vărsau șiroaie de sânge în lupte de poziții, pentru înaintare de câteva sute de metri ori pentru recucerirea colină dominantă peste teren. Așa o fabrică de zahăr lângă **Souchez** vreme de săptămîni a fost obiect de emulație între trupele franceze și germane. Sute de atacuri se dăduseră pentru ocuparea ruinelor ei și sute pentru reocuparea lor.

Aceste lupte de poziții au ținut până către finea lunii Iulie 1915 când s'a început a treia ofensivă anglo-franceză, condusă de către generalissimul **Joffre**, împotriva liniei germane.

Pornirea ofensivei a semnalat-o bombardamentul inte-

Istoria Italiei. După căderea Romei sub Odoacru (476), Italia rămase în stăpînire a **Herulilor** până la înfrîngerea lor prin **Ostrogoți** sub **Teodoric Mare**. Când regatul **Ostrogoților** fu supus de generalii lui **Justinian**, Italia și Romei oarecare independentă, însă centrul de gravitație era la nord din **Ravenna**.

În 568 navaliră **Longobarzii**, cari intrînd în ceartă cu papii, aduseră francii în Italia și regatul longobard căzu sub stăpînirea lui **Carol cel mare**. Italia făcea parte din imperiul franc și era administrată ca restul imperiului, numai cîteva ducate (**Friaul**, **Benevent**, **Spoletto**) păstrau oarecare autonomie, pe cînd posesiunile de odinioară ale **Bizantinilor** în Italia centrală și sudică erau mai multe republici (**Amalfi**, **Napoli**, **Salerno**) în dependența de imperiul de răsărit și neconținut amenințate de **Saraceni**.

tit, ce s'a dat pe întreg frontul asupra tranșelor germane vreme de două zile.

Li-a și succes Englezilor la Loos, francezilor aproape de Rheims și în Argonne a surprinde pe câte un petec de front liniile prime ale trupelor germane și ale sili să se retragă pe linia a doua de apărare, însă întreaga ofensivă a eșuat, după grozave pierderi de morți și răniți, fără ceva rezultat mai de seamă. Singur în Champagne la Tahure au rămas Francezii cu un câștig de 2—4 kilometri înaintați spre linia străină.

Ofensiva asta generală a ținut dela 24 Septemvrie până la 15 Octomvrie 1915 și s'a sfârșit cu trecere la vechea metodă a luptei moderne de poziții.

Intrarea Italiei în războiu, de-alături Triplei-Înțelegeri. Primesele. Erumperea războiului austro-ungar—italian.

Nainte de a trece la istorisirea evenimentelor ce au urmat în intervalul dintre 1-a Maiu și finea lunii Octomvrie pe alte fronturi vechi ale războiului lumii, aflăm de lipsă a ocupa cu intrarea Italiei, a puterii mari a 6-a, care stătu până acuma în neutralitate, în acest crunt măcel.

Italia era încă din anul 1866 în bune relațiuni cu Germania, respective cu Prusia, doar aceasta o ajutase, ca în bătălia de la Custoza și pe Mare la Lissa totuși să primească dela Austria mănoasa provincie a Venetiei.

După împăcarea Prusiei cu țările habsburgice ajunse în anul 1879 rândul ca Germania și Austro-Ungaria să se alieze în Prietenia dintre Germania și Italia făcu, ca în anul 1887 să se alăture acestei alianțe curat defensive și Italia.

De-atunci și până în toamna anului 1914 alianța germano-austro-ungară-italiană fu de repetiteori prolongată stătea în vigoare contractul de alianță și cu data erumperii războiului lumii.

Prin pacea dela Verdun (843), Italia căzu lui Lotar, apoi fiului acestuia Ludovic II, cu care se stinseră Carolingii italieni, fără a o mai putea cuprinde nici Carol Pleșuvul, nici Carol cel Gros. Ducii de Friaul, Spoleto, marchizii de Ivrea se luptau pentru titlul de împărat, pe când răsarii și Maghiarii infestau părțile cele mai roditoare ale Italiei. După Berengar, duce de Friaul și împărat dela 915, se distinse ca împărat Hugon din Provence prin lupte contra ducilor italieni, pânăce în 945 trebuia cedeze dinaintea marchizului de Ivrea Berengar II. Fiul lui Hugo, anume Lotar, care purta titlul de rege al Italiei, muri în 950 lăsând o văduvă, Adelaida, pe care Berengar II voia să o deie după fiul său Adalbert. Adelaida cere protecția lui Oto cel Mare, care se căsătorește cu ea, și ia titlul de rege al Longobarzilor. Oto cel mare știu să se înstăpânească definitiv în Italia și încerca să supui și Italia sudică, fu invins însă de împăratul bizantin

E drept, că raporturile dintre Austro-Ungaria și Italia, pe lângă toate legăturile lor de alianță, nu erau ceva ideali. Și nu din vina Austro-Ungariei, care nu avea nici un gând ascuns îndreptat împotriva Italiei, ci mai ales din pricina curentului irredentist, care nu se calma în Italia și era îndreptat spre cucerirea la moment dat a ținuturilor cu populațiune italiană din Austro-Ungaria și spre incorporarea lor în marele stat național italian.

Acest curent potențându-se tot mai mult a făcut ca Italia să înceapă a se pregăti pe ascuns împotriva aliatai sale la războiu, lucru, ce n'a rămas multă vreme în secret și a avut ca urmare asemeni pregătiri și din partea Austro-Ungariei.

Tot acest curent a dat ansă la număroase diferențe între Austro-Ungaria și Italia, cari însă diplomația le-a știut aplană.

În anul 1911 Italia a intrat în războiu cu Turcia pentru provinciile africane **Libia** și **Cireneica** și sub toată durata acestui războiu Austro-Ungaria i-a stat pe partea ei cu toată înclinarea sa.

Îndată-ce însă în 1913 încetă litoralul Mării Adriatice dintre Dalmația și Grecia a mai fi teritor turcesc și se fondă **Albania**, Italia dădu pe față tendințe tot mai vădite întru estinderea influenței sale eschisive asupra Albaniei. Mulțumită conferinței din Februarie 1914, care a avut loc la **Abbazia** între miniștrii de externe **conte Berchtold** și **San-Giuliano**, s'a aflat și pentru aplanarea acestor diferențe expedient.

Cu toate aceste politica Italiei nu intră nici-decât față cu Austro-Ungaria în alvie sinceră. Știm doar, că **prințul de Wied**, designat din partea puterilor mari a ocupa tronul **Albaniei**, a fost silit să părăsească țara sa din pricina unei răscoale, înscenate de agentul italian **Essad-pașa**.

Aceasta lipsă de sinceritate din partea Italiei trebuie că a contribuit la faptul, ca ministrul de externe austro-ungar să nu afie nici de lipsă, nici consult a destăinui naintea Italiei acei

ellu (982). Mai pe urmă recunoscură și **Capua** și **Benevent** puterea împăratului, pe când **Neapol** rămase credincios bizantinilor.

Pe la mijlocul secolului XI începură a se așeza în sudul Italiei **Normanzii**, pe cari papii neputându-i alunga, îi recunosc stăpâni asupra **Apuliei**, **Calabriei** și asupra Italiei sudice cu titlul de regat (1130). În Italia nordică se desvolta viața de orașe libere, organizate în republici aristocratice și democratice, între cari se distinge **Milanul**. Împăratul **Frederic I** pretinse a exercita puterea de împărat asupra acelor republici, conform cu nouile idei despre drepturile împăratului după legile romane. Începe apoi acea feroaie luptă dintre cetăți și împărat, (**guelfi** și **ghibelini**), care s'a terminat cu recunoașterea independenței orașelor lombardice. În locul împăratului se ridică însă puterea papei, mai ales pe vremea minorității lui **Frederic II**.

pași seroși diplomațici, cari erau în pregătire împotriva Sârbiei, pentru atentatul din **Seraievo**. Doar se știa, că regina Italiei este fiica lui **Nichita** al Muntenegrului și verișoara primară a principelui de Coroană și Regentului Sârbiei, **Alesandru**.

Cu toate acestea atât în Berlin, cât în Viena factorii competenți judecau a fi ca sigur, că Italia va respecta sfințenia contractului de alianță, care o leagă față cu Germania și Austro-Ungaria să sară în apărarea lor îndată-ce sunt ele atăcate de mai mult ca una putere mare europeană.

Mare fu surprinderea, când Italia răspunse la avizul lor despre intrarea-le în războiu cu declararea neutralității sale.

Cum aceasta declarare era împreună cu asigurarea, că Italia va dovedi față de aliatele sale o ținută binevoitoare, Germania și Austro-Ungaria n'au avut alta de făcut, decât ca să se acomodeze acestei ținute.

Dela începutul războiului însă tot mereu creștea în Italia curentul, care pretindea amestecarea Italiei în războiu și încă nu pe lângă aliata sa, Austro-Ungaria, ci chiar împotriva ei. Și cum în iarna anului 1914 oștirile rusești erau în Carpați, curentul naționalist italian credea a fi sosit momentul, când Italia intrată în războiu să atace Austro-Ungaria din spate și să-i ia provinciile atât de mult dorite, eschizându-o dela țărmul Mării Adriatice.

Guvernul Italian prezidiat de **Salandra**, în frunte cu ministrul de externe **Sonnino** înclina tot mai mult spre acest curent. Înzădar își dăduse silință **prințul de Bülow**, fostul cancelar german, numit ambasador la Roma, a contracaria aceste porniri, înzădar încercă noul ministru de externe austro-ungar, **baron Burlan** să îmbie pe Italieni cu cedarea de bunăvoie a unor ținuturi italiene din **Tirol** și **Görz**, — era târziu: Italia era deja angajată cu Tripla-Înțelegerere.

Astfel ajunse treaba acolo, ca Italia să declare în ziua de 23 Maiu 1915 războiu monarhiei austro-ungare.

Mulțumită prevederii statului major al monarhiei noa-

În 1265 **Clement IV** dete lui **Carol de Anjou** regatul Neapolei. Contra casei de Anjou se prezentă casa de **Aragon**, ca moștenitoare a **Hohenstaufilor** și izbuti a lua **Sicilia**, ucizând pe toți Francezii (vecer-niile siciliene).

După stingerea **Hohenstaufilor** cetățile Italiei, mai ales cele de pe țărm, ajunseră la mare înflorire. **Genua** ajunse pe ape regina mărilor și restabilii imperii bizantin (1261), **Milanul** deveni puternic sub **Visconti**, **Florența** și **Veneția** rivalizau cu **Genua** în însemnătate, pe când **Dante** recomanda unitatea Italiei. Stabilirea scaunului papal la **Avignon**, timp aproape de 70 ani, lăsa și mai mult câmp de luptă celor două partide de guelfi și ghibelini.

În lupta dintre cetăți se ridică **Milanul** la mare putere sub familia **Visconti**, care fu aproape de a uni sub sceptrul său Italia nordică și centrală. Familia

stre; granița dinspre Italia era bine întărită. Astfel atacul italian a aflat monarhia habsburgică pe acest front nou bine pregătită.

Cu ziua de 24 Maiu s'au început ostilitățile și pe acest front atât dealungul râului Isonzo, cât pe granița Carintiei și pe cea a Tirolului. În primele 2 săptămâni au curs ciocniri mai mici și bombardamente parțiale. Abia în ziua de 9 Iunie 1915 au dat Italienii cu trupe mai însemnate un atac împotriva capului de pod dela Goriza (Görz), însă fură răspinși.

În 10 Iunie ei atacă la Plava, Gradisca și Lagrado, pe valea Flitsch, iar în Tirol pe platoul Tonale, însă tot fără succes.

În 12 Iunie s'au dat lupte la Monfalcone și Karfreit, la Plava și pe valea Borgo din Tirol.

În zilele de 13—23 Iun. tot mereu curgeau luptele pe linia râului Isonzo, la muntele Krn, iar în Tirol pe platourile Folgaria și Lavarone.

Cu ziua de 1 Iulie Italienii dau un nou asalt împotriva tranșelor austro-ungare de pe marginea platoului Doberdo, de lângă Isonzo, însă iarăș sunt răspinși, cu mari pierderi.

Acest atac ei îl repetă și în 2, 4 și 5 Iulie, tot fără succes.

În 6 Iulie pornesc Italienii 4 corpuri de armată împotriva pozițiilor austro-ungare din apropierea orașului Görz, însă fără a obține ceva succes față cu enormele lor pierderi în vieți și răniți.

Zilele dintre 7 și 19 Iulie au trecut în ciocniri mai mici și în canonade parțiale.

Cu ziua de 19 Iulie 1915 Italienii pornesc o ofensivă și mai strașnică împotriva liniilor de apărare austro-ungare de pe marginea platoului Doberdo și podul dela Görz. Luptă sângeroasă s'a dat piept la piept, peste noaptea întreagă, dar sfârșitul a fost iarăș respingerea Italienilor pe întreaga linie.

Aceste asalturi, premerse totdeauna de bombardamente teribile, s'au repetat și în zilele de 20—23 Iulie, însă tot cu fiasco pentru Italieni.

Medicis ridică Florența la mare însemnătate politică și culturală. La sfârșitul secolului XV echilibrul politic al Italiei era ținut de 5 puteri: regatul Neapol sub Ferdinand I de Aragon, statul papal, Florența sub Laurentiu de Medicis, Veneția și ducatul Milanului, condus de familia Sforza. Îmbucătarea politică nu împiedecă însă deloc ca Italia să fie prin cultură în fruntea tuturor statelor din Europa. Certele dintre Milan și Neapole aduseră de peste munți pe Francezi, cari încep sub Carol VIII războaiele pentru Italia.

Carol cuceri Neapole, însă alianța dintre celelalte state și împăratul Maximilian I decise pe Carol să se retragă. Urmasul său Ludovic al XII ocupă Milanul și împărți Neapolul cu Ferdinand Catolicul, fu însă înșelat de Ferdinand, combătut de papa Iuliu II și de sfânta alianță. El lasă succesorului său, lui Francisc I gloria zadarnică a învinge la Marignano, căci pe urmă Carol V îl învinge și ocupă Italia pentru Spania (1526).

Și după eșuarea acestei a două ofensive mereu curgeau atacuri parțiale, urmate adesea de contraatacuri din partea trupelor austro-ungare, — pe întreg frontul austro-ungar — italian, la Doberdo, Tolmein, Plava, Mrzli Vrh, Krn, Zagora, Tonale, Lavarone și Folgaria zi de zi se repetau canonade și asalturi cu baioneta în tot decursul lunilor August și Septembrie 1915.

În Octombrie Italianii au pornit cu ziua de 19 iarăși ofensivă generală atât dealungul râului Isonzo, cât pe granița tirolică. Pe marginea Doberdoului, la podul dela Tolmeu, la Monte Sabotino și Monte San Michele, pe Dolomiți la Col di Lana, Monte Siere, pe Folgaria, pretutindeni atăcau trupele italiene în masă. Bătălia a ținut până către finea lunii Octombrie 1915, fără ca Italianii să fi putut sparge linia de apărare austro-ungară.

Comandant suprem al trupelor austro-ungare de pe frontul italian a fost numit încă din Maiu, arhiducele Eugen, iar comandanți de armate sunt în Tirol generalul Dankl, iar la Isonzo generalul Boroevici. Un corp de armată din armata acestui din urmă stă sub conducerea arhiducelui Iosif.

Din partea Italianilor luptele le conduce ca generalisim al armatei italiene șeful de stat major: generalul Cadorna.

Se afirmă, că luptele date din Maiu până în finea lunii Octombrie 1915 ar fi costat armata italiană în pierdere peste 300 mii ostași morți, răniți și dispăruți.

Maiu—Octombrie 1915 pe frontul austro-ungar—rusesc și germano—rusesc.

Mai ales succeselor mari, obținute în intervalul dintre 1 Maiu și finea Octombrie 1915 pe frontul acesta este a se atribui darul, a fi schimbat cumpăna sorții acestui războiu cumplit în favorul Puterilor Centrale: Germania și Austro-Ungaria.

Mai pe urmă anaraseam, cum pe acest front Rușii își im-

Sub Spanioli Italia își păstra independența în afacerile de justiție și administrație comunală, însă pierdu orice influință politică. Papii începură a inclina spre Franța. După războiul pentru succesiunea Spaniei, cea mai mare parte din Italia căzu la Austria. Între schimbările mai însemnate cităm renunțarea Austriei la Neapol și Sicilia în favorul Bourbonilor Spaniei, spre a i-se recunoaște sancțiunea pragmatică de către Franța și Spania, apoi primirea Toscanei în schimbul Lorenei (1745), care trecu la Franța. În a doua jumătate a secolului XVIII Italia era împărțită astfel: linia tineră de Lorena și de Bourbon posedă: Toscana, Parma, Neapole și Sicilia; Austria avea Milanul, Savoia avea Sardinia, Genua și Veneția vegetau cu numele de puteri independente, statul papal se părea în stare a ține pace între toți. Această stare fu tulburată prin revoluția franceză. Napoleon Bonaparte formă (1797) *republica cisalpină* din Mantua, Milan, Modena și Parma, re-

părțiseră puterile disponibile și își întrebuințau toate rezervele lor de trupe, tunuri și muniție, parte pentru oprirea în loc a unui atac german, ce se ivise la râul **Memel**, parte pentru fortarea unei izbândiri a ofensivei rusești din Carpați.

Spre marea surprindere a Rușilor, s'au săvârșit în decursul unei Aprilie 1915 în Galiția apuseană însemnate concentrări de trupe germane și austro-ungare. Aceste trupe, puse sub comanda generalului **von Mackensen**, aveau menirea ca, împreună cu armatele din sectoarele vecine să spargă frontul rusesc dintre culmile Carpaților și **Dunaiețul de mijloc**. Problema asta nu era nicidecum ușoară.

În ziua de 1-a Maiu 1915 după amiazi artileria austro-ungară și germană începu bombardarea pozițiilor rusești de pe acest sector al frontului. Aceste pozițiuni erau întărite după toate regulile artei fortificațiilor moderne. În unele puncte mai importante pentru apărare erau săpate câte 7 tranșee paralele, toate provăzute cu piedeci de sârmă cu cuie.

În nopțile premergătoare asaltului înaintase infanteria germană și austro-ungară mai aproape de inamic. Pe când începe artileria, în noaptea dintre 1 și 2 Maiu, să tragă asupra dușmanului, pionirii tăiau piedecile de sârmă.

Dimineața, în 2 Maiu 1915, la 6 ore se întetă canonada într'un foc de artilerie cutropitor din peste 1500 tunuri, parte de câmp, parte de calibru greu. Pe la 10 ore n. a. deodată amuțiră sutele de guri de foc și în acelaș moment coloanele de atac germane și austro-ungare se repeziră la asalt asupra pozițiilor rusești.

Prin focul groaznic al artileriei ajunseră a fi trupele rusești atât de demoralizate și pustiite, încât rezistența lor în multe locuri a fost foarte slabă. Trupele austro-ungare sprijinite de regimente bavareze dau asalt asupra muntelui **Zamecyko**, care era o adevărată fortăreață. Alte trupe austro-ungare și germane asaltară înălțimile dela **Socova** și **Socol** și iar altele să năpustiră asupra pozițiilor rusești din jurul morminților de

publica română (1778) din statul papal și din Genua *republica ligurică*, iar Venetia o dăte Austriei. În 1799 generalul Championet transforma pentru puțin timp regatul Neapol în *republica partenopeană*. În 1801 se hotărî prin pacea dela *Luneville* ca ducele de Parma să aibă Toscana cu titlul de rege al Etruriei. În 1802 Genua și Lucca fură numite republice italiene, transformate în regat (1805), peste care Napoleon se numi pe sine rege. La acest regat mai adăuga prin pacea dela Pozsony, Venetia, Istria și Dalmația, iar în 1806 îi adăugă Parma, Piacenza și republica Ligurică. Regatul Neapol fu dat (1806) fratelui său Iosif Bonaparte, și apoi cumnatului său Murat. Când Iosif fu trimis rege în Spania (1808), Etruria fu adăusă Franței, Roma fu prefăcută regat și fiul lui Napoleon primi în leagăn titlul de rege al Romei. La regatul Italiei se adăugă prin pacea dela Viena, Tirolul sudic în locul Istriei și Dalmației, cari făceau regatul Iliriei împreună

pe înălțimea dela **Gorlițe**, apărute cu îndârjire extremă de către Ruși, precum și asupra liniei ferate dela **Camienita**.

Fie că aprins de Ruși, fie lovit de vre-o granată, marele izvor de păcură dindărătul **Gorliței** lua foc. Flacăările izbucniră într-o coloană uriașă, iar fumul gros se înălța până la mii de metri spre ceriu.

În seara zilei de 2 Maiu rezistența rusească dela **Gorlițe** era frântă și linia vrășmașă pe o întindere de 16 km. sparta. 20 mii prizonieri, zeci de tunuri și 50 mitraliere căzură în mâinile învingătorilor.

În zilele de 3 și 4 Maiu lupta de rupere a frontului rusesc continuă, căci doar numai 1-a linie era spartă, dar ei mai aveau până la **Visloca**, adică pe o întindere de vre-o 30 km. alte poziții bine întărite. În a 2-a poziție rusească trupele austro-ungare și germane ailară siabă împotrivire. Se deteră mai mult niște lupte de ariergardă. Numai în unele puncte, unde rușii primiseră întăriri, se desfășură lupte mai îndârjite. În după amiaza zilei de 3 Maiu trupele Puterilor Centrale se aflau în fața liniei a 3-a rusești. Rușii tot mai nădăjduiau că vor putea opri în loc ofensiva aliaților.

Într'un arc mare, pe vre-o 30—40 km., naintea orașului **Iaslo** se întindea a treia poziție de apărare a Rușilor. Ei opuseră în multe locuri o rezistență disperată, dar le lipsea, după cum au declarat mai târziu, oficiali de ai lor făcuți prizonieri, orice conducere unitară. Întăririle se aruncau în front, regimente întregi acolo, unde momentan era nevoia mai mare. Neregula luă proporții așa, încât pe unele părți înzădar isbutiseră să țină pozițiile, când la alte puncte nu mai aveau rezerve și astfel erau în neputință a rezista, pentru că cedarea asta nulifica succesele celelalte.

În seara zilei de 4 Maiu armata Mackensen ajunsese până la câțiva kilometri de **Visloca** și numărul rușilor prizonieri se ridică la 40 mii. **Ruperea strategică a frontului rusesc era desăvârșită.**

cu Carintia și Carniolia. Dominațiunea franceză a avut însă un bun: a desființat abuzurile medievale și de aceea Italia n'a intrat în luptă contra lui Napoleon. După caderea lui Napoleon fu restaurat la Neapol Ferdinand IV; Austria primi Lombardia, Venetia și Dalmația; Genua se dete regelui Sardiniei, celelalte dinastii restabilite, statul papal reînființat. Linistea nu ținu însă mult, societăți secrete (carbonari) răspândiau în țară samănta nemulțumirii și a revoltei. Se iviră mișcări în Neapol, Milan și în Sardinia, însă fură înăbușite cu asprime de armata austriacă. Papa Grigorie XVI voia să realizeze pretenziunile vechilor papi, poporul se revoltă însă și numai prin intervențiunea austriacă (în 1831, apoi în 1832) se putea sustine. Starea Italiei era astfel, că prinții nu puteau să se țină la putere decât prin ajutor strain. Până la 1848 acest ajutor venia din partea Austriei. În 1848 regele din Neapol fu nevoit să dea constituție. Regele Sardi-

În dimineața zilei de 5 Maiu aviatorii, (sburătorii), cari prin serviciul lor neobosit și prin minunatele lor informații sprijiniră foarte mult conducerea acțiunii aliaților, au anunțat retragerea rușilor. Coloanele lor mergeau în mare disordine, podurile șoselelor ardeau, cele ale căilor ferate erau aruncate în aer. Nu mai putea fi îndoială, că Radco Dimitriev, generalul bulgar trecut la ruși și ridicat de Tarul Nicolae al II-lea la rangul de prinț, nu mai poate rezista nici a râul Visloca.

Aceasta retragere trebuia să aibă urmările sale pentru armata rusă vecină, ce stătea peste trecătoarele dela **Ducła** și **Lupkov** în Carpați. Era primejduită din spate. De-aceea în noaptea dintre 4 și 5 Maiu armata rusească dintre **Ducła** și **Lupkov** a pornit în grabă mare o retragere desordonată.

Armata generalului **Mackensen** trecu în 6 Maiu **Visloca** iar cea a arhiducelui Iosif Ferdinand ocupă orașul **Tarnow**. Pe o întindere de 160 kmetri Rușii erau în retragere. Au mai încercat ei a pune rezistență la **Besco**, însădar, nu mai puteau rezista, pentrucă le lipsea muniția recerută și pentrucă artileria germană și austro-ungară era cu mult superioară celei rusești.

Rușii erau în deplină retragere spre cursul din jos al râului **San**. Intreagă armata rusească părăsește Carpații, după o luptă, ce a dus-o pe acest teren vreme de 5 luni de zile. Urmarea acestei retrageri au fost, că și dela **Nida** deteră. Rușii îndărăt.

Efectul reusitei ruperi a frontului se arăta acum pe o lărgime de peste 300 de kilometri. Pe când armatele vecine mai putură încă să-și opereze retragerea într'o ordine relativă, desfacerea resturilor armatei cu hotărâre bătute a generalului **Radco Dimitriev** ajunse completă. Prin înfrângerea suferită și prin mișcarea de retragere, trupele fuseseră atât de sdruncinate și învălmășite, încât nu mai era cu putință decât o apărare pasivă a liniei râului **San**.

Trupele aliaților cari inaintau în această direcțiune dă-

niei Carol Albert declară războiu Austriei și fu hătut la Custozza (25 Iulie 1848), mai pe urma (1849) abdică în folosul fiului său Victor Emanuel. **Piemontul**, care era numirea regatului **Savoia** și **Sardinia** se organizează și sub înțeleapta conducere a lui Cavour, în urma războiului din 1859 și cu devotamentul generos al lui Garibaldi avu fericirea a pune pe capul regelui său coroana Regelui Italiei. Victor Emanuel a murit în 1878 și lăsă ca urmaș pe fiul său Umberto, iar după asasinarea acestuia se ridică pe tron fiul său, actualul rege, Victor Emanuel al III-lea.

Armata Italiei are de bază legea din anul 1875, care a introdus obligamentul general al serviciului militar. Acest obligament se începe cu vârsta de 19 ani și ține până la vârsta de 39 ani în contingentele I și II, iar dela 40 încolo până la 48 ani, în contingentul al III-lea. Serviciul activ este la infanterie și artilerie 3 ani, la cavalerie 4 ani. Parlamentul nu votează

deau, printre prizonierii ce-i făceau mereu, peste răsflețiti din tot felul de contingente ale frontului rusesc, iar acești prizonieri spuneau toți la fel, că generalii ruși își dădeau silința să grupeze din nou contingentele risipite fără să mai țină în vedere vechea împărțire după regimente.

De pe cele mai diferite puncte ale câmpului de războiu se luau părțile ce nu se socoteau indispensabile acolo, și se adunau pe cursul de jos al râului San, așa că pe această linie Rușii ajunseră să opună inamicului ce-i urmăria nu mai puțin de 23 diferite divizii de infanterie.

Problema de căpetenie a întăririlor sosite în locul trupelor retrase, era să țină linia râului San, mai ales capul de pod dela Iaroslav, pe menținerea căruia comandantii armatelor ruse păreau a pune mare preț. La 14 Maiu aliații, cari încercușeră dinspre sud cetatea **Przemysl** și înaintaseră pe toată linia Sanului până aproape de râu și a capetelor lui de pod, începură atacul asupra orașului **Iaroslav**.

Inimicul transformase înătimile dinspre apus de acest oraș într'un fel de fortăreață. Pregătite de mai multă vreme, tranșeele se întindeau aci într'un arc larg îndreptat spre vest dela râu prin suburbiile dela apus către ferma și castelul contelui Schimienski și prin parc spre înălțimea Ipaiovka, care dimpreună cu castelul și ferma forma cheia poziției. Într'o luptă de 2 zile, garda prusiană luă inamicului orașul Iaroslav și îl respinse peste râu; regimentul Elisaveta și Alexandru dederă asalt, amestecate cu trupe austro-ungare, în timp de noapte asupra fermei, castelului și parcului, ai cărui copaci seculari fură frânți de focul granatelor ca niște chibrituri, pe când vastele clădiri ale castelului fură prefăcute în ruine și cenuse. În seara zilei de 15 Maiu, Iaroslav și întregul cap de pod era în stăpânirea aliaților.

După căderea și a orașului **Iaroslav** cu întăriturile lui, era evident că nu mai putea fi ținută mult timp nici cetatea **Przemysl**. Luptele în jurul acestei cetăți până la recucerirea

an de an contingentul de recruți, ci contingentul armatei pentru vreme de pace. Acest contingent era în anul 1913—14 de 264 mii soldați. Contingentul recruților armați diferă, după împrejurări între 125—130 mii recruți.

Contingentul armatei italiene pentru timp de războiu era să fie la 1 milion până la 1 milion 200 mii combatanți. Cum însă toate statele europene au ridicat esential, prin legi exceptionale, durata obligamentului anual până la vârsta de 45 și 50 ani, așa și Italia și-a mărit contingentul armatei sale teritoriale la aproape 2 milioane ostași.

Trupe speciale, corespunzătoare regimentelor austro-ungare de vânători, sunt „*Alpini*” italieni. Tot între trupele mai distinse ale Italiei se numără și „*Bersaglieri*”.

Mult năcăz are Italia cu noua sa colonie *Lybia* din Africa, care a

ei au durat dela 19 până la 31 Maiu. Indată după-ce ocupaseră cetatea **Przemysl**, Rușii începuseră se restaureze forturile distruse de Kuzmanek și să construiască fortificații noi din pământ, betonate în chip modern. În vreme ce trupele austro-ungare-germane se tot apropiiau de **Przemysl**, Rușii mai făcură în grabă ultimele pregătiri în vederea asaltului, și evacuară orașul de cea mai mare parte a populației civile. În ziua de 29 Maiu au sosit la front mortierele de 42 și cele de 30.5 cm. În timpul nopții infanteria se retrase cu 1000 de metri pentru ca aceste instrumente de distrugere să-și poată începe opera. Abia după câteva focuri, efectul se arată înspăimântător.

Cu toată îndârjirea lor, Rușii trebuiau să vadă că împotrivirea nu mai putea să dureze. În vremea aceasta, Rușii fuseră scoși, după crâncene lupte, și din celelalte poziții ale lor din preajma cetății. Două zile a tinut bombardarea forturilor și uvragiilor dela nordul cetății. Apoi aliații ajungând pe înălțimele dela nord de **Zuravic**, se pregăti în noaptea de 31 Maiu spre 1 Iunie, asaltul hotărât. Trupele bavareze primiră ordinul să atace. Când însă primele lor detașamente înaintară, găsiră forturile cetății părăsite de Ruși, cari 'demoralizați de hombardament și de înfrângerile suferite, sau decis să părăsească **Przemyslul** fără a mai încerca să opună ultima rezistență ce le fusese ordonată. Divizia 11 bavareză sub comanda generalului **Knäusel**, ocupă forturile și pătrunse în oraș. În acelaș timp și corpul 10 austro-ungar intră în oraș pe la sud și vest.

Isbânda, în realitate, s'a datorat în primul rând artileriei grele. În acelaș timp în care se dădeau luptele la **Przemysl**, trupele austro-ungare și germane atăcau și pozițiile dela **Stryj**. În ziua de 23 Maiu, armata comandată de generalul **Linsingen** a pornit asupra acestui punct, iar a doua zi dădu alt asalt asupra ultimelor pozițiuni rusești dinaintea orașului. La amiază trupele austro-ungare-germane sub comanda generalului bavarez contele **Bothmer** și acelea comandate de generalul **Szurmay**, au pătruns în oraș.

luat-o Turciei prin războiul din anul 1911, încheiat cu pacea dela *Lausanne*. Aceasta colonie se estinde afund în pustiiile africane, dealungul hotarelor apusene ale Egiptului și este locuită de triburi arabice, dintre cari cel mai puternic este cel al *Senussi*-lor.

Aceste triburi nomade nu s'au supus nici azi dominațiunii italiene și atacurile lor dinspre oazele interne ale Lybiei, constrângea pe Italiani să țină mari garnizoane în orașele litoralului tripolitanic. Având însă Italia în decursul războiului actual tot mai multă lipsă de cele 70 batalioane de infanterie, 10 șvadroane cavalerie și 40 baterii, cari formau garnizoanele din Lybia, a adus multe din acestea pe câmpul de războiu venetian, iar ca urmare a trebuit să cedeze dinaintea Arabilor răsculați aproape întreg teritoriul tripolitan.

Nici aci nu s'au oprit, ci au continuat urmărirea, ocupând în aceeași zi, la nord de Stryj, localitățile **Dobrzony, Dabroza, Kiezuchov, Zvaden, Holobutov, Gromovlec** și **Brigadan**. Trupele austro-ungare-germane au trecut astfel linia ferată **Drohobycz-Stryj** pe toată lungimea ei.

Dintre luptele cari au procedat ocuparea orașului **Stryj**, una din cele mai violente a fost aceea, care s'a dat pentru posesiunea satului **Lisowice**. Rușii se întăriseră aci într-o întreită zonă de întăriri. O tranșee puternică apărută cu sârme cu ghimpi, un terasament de cale ferată întărit, apoi satul însuși.

Toate acestea au trebuit să fie luate cu asalt, pe rând. Cu grele pierderi trupele austro-ungare-germane au putut rășbi. Când s'au apropiat de sat, Rușii i-au dat foc. Dar lupta continuă. În jurul caselor în flacări se încinse o violentă luptă de noapte cu baioneta și cu patul puștii. În cele din urmă Rușii trebuiră să se retragă.

Pe malul drept al râului **San** încearcă Rușii din nou o rezistență disperată, însă sunt pretutindeni respinși cu mari pierderi.

Prisonierii, cari s'au luat dela Ruși în decursul luni **Maiu** 1915, au ajuns cifra de 8630 ofiteri și 268.000 soldați. În armament au pierdut Rușii în decursul acestei luni 251 tunuri, 576 mitraliere și imensă cantitate de recuzite.

După reocuparea cetății **Przemysl** armata austro-ungară a generalului **Böhm-Ermolli** a înaintat spre **Moscisca**; armata mixtă, condusă de generalul german **Linsingen** a continuat spre **Calus**, iar ostirea generalului **Pflanzer-Baltin** dădea înainte din spre **Bucovina**, dealungul **Nistrului** superior.

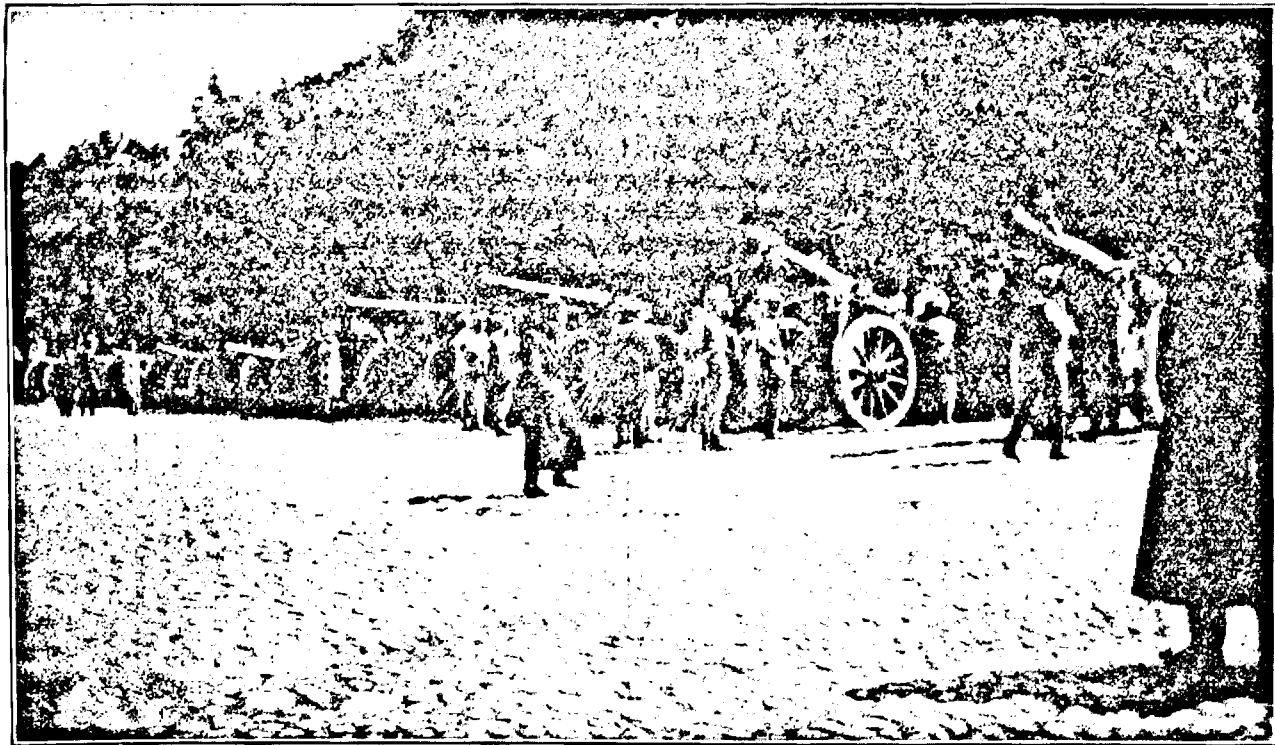
Atacurile concentrice ale armatelor aliate constrâneau pe Ruși, cari duceau lipsă mare în muniții și în tunuri grele, ba chiar și în puști, — tot mai mult spre răsărit.

Linia frontului rusesc începu a se clătina pretutindeni. În

JAPONIA.

Imperiu în Asia orientală, situat pe grupa insulelor japoneze dintre Oceanul Pacific și Marea Japoneză; insulele mai însemnate sunt: **Nipon** (**Hondo**), **Sikoku**, **Kinsiu**, **Jeso** și alte vr'o câteva zeci de insule mici, apoi **Curilele**, insulele **Bonin** și **Linkin**, insula **Formosa**, având laolaltă suprafață de 417.396 klm. pătrați și 52 milioane locuitori (1900). Insulele mari sunt muntoase, având și mulți vulcani (**Fusinoiama** pe **Nipon** e de 3760 m. înalt). Râuri mari lipsesc, sunt însă numeroase lacuri și sinuri. Clima e variată, dar în raport cu latitudinea geografică e cam rece.

Japonia are și colonii mari, respective teritorii și țări supuse, între cari cea mai însemnată este **Corea**, mai nainte imperiu dependent de **China**, cu estins de 218 klm. pătrați și 15 milioane locuitori, apoi peninsula **Liao-**

Tunuri rusești de 15 cm. cucerite de reg. de inf. 50, la Ivangorod.

Polonia ruscască. Germanii luară orașele **Bollmov** și **Sohacev**, dincolo de Vistula căzu **Prasnis**, pe aripa dela Marea Baltică, în **Curlanda**, încă dădeau ostirile rusești în retragere.

Se începu retragere generală din partea Rușilor și în centrul frontului, pe pământul Poloniei, de aici încolo numai ariergardele lor erau, cari se sloboziau în lupte disperate, pentru a împiedeca urmărirea.

În fața **Lembergului** armata ruscască galițiană se opri, ca să mai încerce odată a rezista. Ea dădu o luptă crâncenă pe linia **Maghierov—Grodek**, dar nici aici nu succese oprirea în loc a victorioaselor trupe austro-ungare și germane. Acestea intrară la 22 Iunie 1915 în **Lemberg**.

Rușii se postaseră cu ariergarde puternice spre răsărit dela **Lemberg**, pe linia **Zolkiew—Micolaiov**, însă nici aici nu se putură menține mai mult de 2 zile.

Înaintarea armatelor germane din Prusia Orientală în **Curlanda** ruscască, iar de altă parte marșul triumfal al ostirilor aliate în Galiția și din Galiția spre **Lublin** și **Cholm** amenința greu centrul rusesc cu impresorare. Astfel Rușii, după ce lăsară o garnizoană puternică în **Novogeorgievsc**, se retraseră dinaintea Germanilor în Polonia ruscască peste **Vistulă** și se pregăteau să cedeze și capitala Poloniei, orașul **Varșovia**. Tineau însă marca cetate de pe **Vistulă**, **Ivangorodul**, care avea menirea, să oprească în calea lor trupele austro-ungare, ori cel puțin să le rețină pe săptămâni de zile până ce se retrage centrul rusesc spre **Brest-Litovsc**.

Ostașii noștri însă nu s'au lăsat opriți în calea-le de izbândă nici de focul desnădăjduit al tunurilor acestei fortărețe, nici de întăriturile fără seamăn puternice ale forturilor **Ivangorodului**. Regimentele ardelene din corpul de armată a generalului **Köves** aveau să asalteze asupra acestei cetăți. Și au luat-o în două zile, năvălind câte un regiment, ca cel al 50-lea de **Alba-Iulia**, 8 rânduri de parapete inimice, unul după celalt

tung cu orașul **Port-Artur**, luată dela Ruși în 1903 și partea sudică a insulei **Sachalin**.

Populațiunea e deasă (106 suflete pe klm. pătrat). **Agricultura** e înfloritoare (orez, ceaiu (tea), bumbac, cereale, poame, fructe sudice etc.) **Mineritul** dă: aur, argint, aramă, fer, pucioasă, cărbuni de piatră. Industria este, în unele ramuri, desvoltată (țesături de mătăasă și bumbac, porțelan, lucrări din oțel și aramă). Cele mai însemnate centre industriale ale Japoniei sunt: **Tokio**, **Kioto**, **Hlgo**, **Nagasaki**, **Kamazava**. Se exportează mai ales țesături de mătăasă și bumbac, ceaiu, aramă, camfor. Căile ferate au o lungime peste 8 mii klm. **Instrucțiunea** număra în anul 1900 nu mai puțin decât 26 mii școli elementare, 106 școli medii, 102 școli industriale, 59 preparandii, 1 politehnică, 1 universitate.

Împăratul Japoniei are titlul de „Micado”. Legislativa se compune

dearândul, în focul omoritor al tunurilor, mitralierelor, mine-
lor și bombelor inamicului.

În 4 August au ocupat regimentele ardeleni **Ivangorodul**,
iar în 5 August părăsiră Rușii și Varșovia.

De aici încolo lupta de pe acest front asemenea mai mult
cu o vânătoare, decât cu o campanie. Rușii erau cei luați în
goană și amenințați cu impresorarea oștirilor lor din centru de
către cele 2 aripi ale armatelor austro-ungare și germane, cari
înaintau din sud spre nord și resp. din nord spre sud către mla-
știnile **Polesiei**.

Centrul rusesc se retrăgea cu o iuteală disperată. Jertfia
fiecare zi câteva regimente, cari aveau a se pune cruciș în calea
urmăritorilor, pentru a-i opri vreme de câteva ore, ca grosul
trupelor să câștige modru a scăpa. Aceste **ariergarde** parte
periau în focul năvălitorilor, parte cădeau în captivitate.

Dimpotrivă în amândouă flancurile lor Rușii dădeau lupte
desnădăjduite, aruncând toate rezervele sale în foc și jertfin-
du-le, numai ca să poată împiedeca cleștele vrășmaș în acțiu-
nea-i decizătoare.

Pierdură Rușii o sumedenie de cetăți și orașe mari, ca
Lublin, Cholm, Vladimir-Volinschi, Luț, Covel, Dubno în sudul
Poloniei, — ca **Siedlice, Brest-Litovsc și Bielostok** în miezul
— și ca **Mitau, Covno, Vilna, Grodno** în Nordul Poloniei.

Au pierdut peste $\frac{1}{2}$ milion prizonieri, sumedenie de tu-
nuri și mitraliere, dar — și asta era unica lor mângâiere, — au
scăpat armata lor din Polonia de primejdia a fi impresorată și
prinsă.

Abia în Octomvrie 1915 se putură Rușii opri să tină piept
cu înaintarea aliaților spre **Livlanda** rusească pe linia fluviului
Dâna, dela **Riga** până la **Dünaburg**, de aici spre sud drept peste
orașul **Pinsc** dealungul râului **Styr** către **Dubno—Cremeniet** și
încolo în **Galitia** orientală pe malul **Strypel**, cel al **Nistrului** și
hotarul **Bucovinei**.

din casa seniorilor și din casa deputaților. Împăratul (Micado-ul) actual
este **Joshihito**, care domnește dela anul 1905.

Capitala Japoniei este orașul **Tokio** (Jeddo) cu peste 2 milioane lo-
cuitori.

Armata Japoniei este organizată după model german. Serviciul mi-
litar este obligator dela vârsta de 17 ani până la cea de 40. Marina de
răsbolu se desvoltă și sporește nreun.

Armata japoneză are contingentul de pace în cifra de 280 mli sol-
dați, care se poate ridica în caz de războiu cu rezerva, milițiile și gloa-
tele mobilizate la un contingent ce atinge cifra de 4 milioane ostași.

Istoria Japoniei. Aceste insule au fost locuite în vechime de poporul
Aino. Pe la anii 600 înainte de Hr. a întemeiat **Jimmu Tenno** dinastia dom-
nitoare până azi. Dela anul 660 d. Hr. a ajuns în Japonia domnitoare reli-

Asta e linia, până la care au înaintat aliații în decursul verei și toamnei anului 1915. Cu finea lunii Octomvrie amândouă părțile erau săpate pe acest front imens în tranșee și fiecare făceau prepartivele pentru iarna, ce se apropia.

Spargerea de front dela Gorlițe a avut astfel ca rezultat, că întreaga **Polonie rusească, Curlanda**, o parte din **Volhinia** și din **Ucrainia** au ajuns în posesiunea puterilor centrale. Un teritor, care întrece în mărime estensiunea Ungariei întregi și numărul locuitorilor întreaga populațiune ungară.

Partea aceasta a luptelor, ce s'au dat în decursul lunilor Maiu—Octomvrie 1915, n'a fost modru să o dăm și mai amănunțit, pentru că lungul șir al operațiilor cari au decurs în acest interval de jumătate an pe frontul răsăritean și descrierea sutelor de bătălii și ciocniri mai însemnate ce s'au dat, ar pretinde coale întregi, iar spațiul de care dispunem, este limitat.

1 Maiu—Octomvrie 1915 pe fronturile turcești.

Dintre cele 4 fronturi turcești s'a ridicat cu primăvara anului 1915 la cea mai deosebită însemnătate:

frontul dela Dardanele. Trupele debarcate pe coasta sudică a peninsulei Galipoli au avut să supoarte grele atacuri din partea trupelor turcești, cari concentrate în mare număr la acest front și provăzute cu artilerie puternică, formau pentru Englezi și Francezi o stavilă de neînvinc. La **Sed-il-Bahr** și **Caba-Tepe** curgeau lupte crâncene, în cari se amestecau câte dată și vasele de războiu franceze și britanice.

Flota Antantei, care ocupase insulele **Tenedos** și **Imbros**, se simțea, din afară de tirul tunurilor grecești, la largul său. Într-o zi, ca din minune, un submarin german apărură în 25 Maiu în Dardanele și scufundă cu torpede marele vas cuirasat englez **Prism**. Și de-aci încolo flota anglo-franceze abia mai cuteza să iasă din porturile, în cari se refugiase.

La budhaistă. Primele știri despre Japonia au ajuns în Europa prin **Marco Polo**. La anul 1542 fu Japonia descoperită de Portughezi, cari începură întreținerea de aci încolo legături comerciale cu Japonia. Ordul Iezuiților făcuse prin anii 1614—38 încercări să converteze pe Japonezi, însă creștinii fură omoriți și Portughezii încuibăți în țară, alungați. De atunci până la mijlocul veacului trecut mai ales numai Olandezii mijloceau comerțul între Europa și Japonia. Abia în anul 1854 succede Americanilor să exorte concesiile de comerț cu Japonia, cari concesiile se extinseră apoi și în fața altor state europene.

Dinastia **Șogun**, care puse mâna pe puterea lumească a statului japonez și ducea destinele țării, pe când **Micodo**-ul nu avea nici o influință, în anul 1868 delăturată și de atunci **Micadoul** este la frâiele guvernării.

Dela data aceasta s'a deschis cale liberă culturai europene în Ja-

Tot mereu duceau corăbiile engleze și franceze miile de răniți ai lor dela **Sed-il-Bahr**, **Ari-Burnu** și **Caba-Tepe** aducând din greu trupe proaspete, însă nici focul de tunuri grele, nici asaltele repetate cu extremă vehemență, nu duceau la rezultat. Anglia și Franța debarcase într'aceea și la Cap de Suvla-Burnu al peninsulei Galipoli trupe, cari cercau să străbată pe la **Anaforta** către strâmtoarea Dardanelelor, dar toate erau înzădar, nu era modru să poată străbate.

Pe vremea acestor lupte neînchipuit crudele și sângeroase, cari nu odată au ajuns până acolo, că vrășmașii dădeau nu cu orele, ci cu zile și nopți întregi lupte piept la piept, toată lumea aștepta în extremă încordare rezultatul acestor bătălii decizătoare. Fiecare după dorul său. Rușii în primul rând așteptau cu dor nespus, ca să vază odată Dardanelele în mâinile aliaților lor și prin dâșii în mâinile Rusiei. Atât de mare era încrederea Rușilor în succesul final al acestei întreprinderi mari, încât chiar și ministrul lor de externe, **Sassonov**, nu se mai putu stăpâni ci dete în vileag vestea pactului secret al Antantei, în înțelesul căruia Constantinopolul avea să ajungă pe vecie în mâinile Rusiei. Atât de sigur se știa în împlinirea acestui vis al său, încât nici nu i-a mai păsat de resenzul, de formală îngrozire, ce avea să o producă aceasta veste în opinia publică a țărilor neutrale și în primul rând în cea a României, ca mai interesată, precum chiar și în cea a aliatei sale — Italia.

În August 1915 rezistența Turcilor părea a da în apurere. Era știut, că muniția Turcilor e pe gâtate și Antanta numără deja ziua când Turcia, în lipsa totală de muniții, o să fie silită să dea poarta Mării Negre — deschisă.

Totul era calculat din partea **Antantei**: Dardanelele nu se mai puteau apăra dela Octomvrie încolo și deschisă astfel calea peste Dardanele, Rusia putea să primească sute de corăbii mari încărcate cu tunuri, puști, muniții și recuzite de războiu, tot ce-i lipsea.

ponia. În 1889 s'a introdus constituție și în anul 1890 s'a întrunit primul parlament japonez. La anul 1894 a intrat Japonia în războiu cu China, când luă dela China insula *Formosa*.

Popor foarte zelos și râvnitor la înaintare culturală și materială. Japonezii, cari erau nainte de 50—60 ani în multe privințe rămași îndărătul europenilor cu sute de ani, au făcut progrese uimitoare în însușirea culturii europene. În restimp de 10—20 ani ei au ridicat numărul școalelor dela 6000 la 26.000; au creiat o armată și o flotă puternică, capaci a se măsura cu cele ale statelor mari europene. Scurt: din o țară rămasă ei au format în restimp de nici un jumătate veac a 8-a mare putere a lumii, care este rivala Americii și va fi cu vremea și a Angliei în stăpânirea Oceanului Pacific.

Calcuulul era însă făcut — fără a ținea cont de paralizarea, ce avea să vină pe neașteptate din partea puterilor centrale.

Frontul turcesc-rusesc din Caucaz n'a dat în decursul verii și toamnei anului 1915 evenimente mai mari. Se dădeau ciocniri dese și uneori și câte o luptă mai însemnată mai în jur de Olty și Caradagh, mai în jur de Arax, însă toate acestea nu alterau cumpăna. Amândouă părțile stăteau pe linia hotarului și nici una nu era capace pe acest front de o acțiune mai întetită.

Frontul turco-englez din Mezopotamia (numit frontul Irac) era mai viu. Trupele engleze înaintau dinspre Marea Persică către orașul Bagdad, însă întâlniră din partea Turcilor la Bassorah o rezistență impunătoare. După o luptă sângeroasă, ce ținu 2 zile, ostirea engleză trebui să intre în retragere. Primind Englezii întăriri, ei atacară în 10 Iulie la Cornea din nou, fură însă energic răspinși și pierdură și 4 monitoare pe fluviul Euftrat.

După încercări zădarnice, de a se apropia de Bagdad, armata engleză din Mezopotamia trebui să se decidă la retragere generală. Le succese Turcilor să impresore o parte a armatei vrășmașe în orașul Cut-el-Amara, care îl luară sub asediu. Toate încercările engleze, îndreptate spre scăparea trupelor din Cut-el-Amara, au rămas zădarnice. Pe urmă oastea principală s'a retras, ca să aștepte întăriri, iar coloana impresorată a fost lăsată sortii sale.

Frontul dela canalul Suez a fost mai sărac în acțiune. Turcii erau greu amenințați în inima imperiului și având lipsă la Dardanele de fiecare om disponibil și de fiecare tun și proiectil, nu puteau risca să trimită ostași și armatură la hotarul îndepărtat dela Suez, și cu atât mai vârtos nu, pentru că transportul peste pustiile Siriei și ale Palestinei umbla cu greutate enorme. Se dădeau și pe acest front ciocniri, însă la lupte mai mari n'a venit rândul.

În 1902—3 Japonia avu războiu crâncen cu Rusia pe care o bătă și o constrânse să-l cedeze Coreea și o parte a Manduriiei.

Japonia stă de 20 ani încoaci în alianță cu Anglia și din acest motiv a intrat și ea în acest războiu a lumii. Că ce parte ia și a luat în războiu, a fost enarat în partea de sus.

PORTUGALIA.

Regat care ocupă fâșia sudvestică a peninsulei Pireneice, 88.954 klm. pătrați, cu 4.660.095 locuitori (1890), împreună cu Madeira și Azorele, ce-i aparțin, are 92.157 klm. pătrați cu 5.049.729 locuitori. Tara e o continuare a munților Spaniei (Serra da Estrella, 1993 m.), cu șesuri și văi roditoare, dar puțin cultivate, udate de cursul inferior al râurilor Guardiania, Tejo, Duero, Minco.

August—Decembrie 1915 pe frontul austro-ungar—sârbesc. Intrarea Bulgariei în război. Ocuparea Sârbiei, a Muntenegrului și a Albaniei nordice.

În decursul verii anului 1915 diplomația Antantei pormise acțiune întetită în scopul reactivării blocului balcanic **Sârbo-greco-bulgar**, atât de grav compromisat prin evenimentele din Iunie 1913. Fel și fel de planuri se făuriau, cum să împace pe Bulgari, atrăgându-i iarăș pe partea lor. Se făceau presiuni mari asupra Sârbiei, ca să cedeze de bună voie **Macedonia** Bulgariei în nădejdea Bosniei-Hertegovinei, Croației și stie Dunmezeu mai cât îi se punea în perspectivă din teritoriul Austriei și Ungariei. — Îi se cerea din partea Antantei și Greciei, ca să abzică de **Cavala** și ținutul ei pe seama Bulgariei în contul litoralului din Asia mică, ce i-se punea în perspectivă.

Aceste demersuri diplomatice au avut însă darul a înaspri și mai grav relațiile dintre Sârbi și Bulgari, în loc de a le aplană. — Din nevrerea — altcum foarte espicabilă — a Sârbilor, să dea ei din mâinile lor Macedonia cu toți frații lor sârbi dintr'ansa pentru făgăduințe, cari nicicând nu s'ar fi prezentat mai neserioase, cași chiar pe vremea, când armatele țarului retirau disperate dinaintea ostirilor austro-ungare și germane; Bulgarii înțelesesă, că ei numai și numai cu arma vor putea duce la îndeplinire aspirațiunile lor privitoare la Macedonia.

Totasa nici în Grecia n'a putut să producă altceva decât resenz cererea, ca ea să abzică de ținutul mănăs al Cavalei pentru pielea ursului din pădure.

Au mai încercat diplomația Antantei, să atragă și România în blocul plănuir pentru Balcanici. Din motive binecuvântate noi, Românii din Ungaria și Transilvania, n'aveam să ne exprimăm asupra acestor tratative, cari dealtcum nici nu le știm din izvor de toată încrederea, — nici aprobător, nici osânditor, — pentrucă, între împrejurările date, așa ceva n'ar fi lucru cuminte. Ne mărginim simplu cu constatarea, că nici

Populația e un amestec de elemente suevo-romane, castilene și franceze; afară de Portughezii proprii ziși mai sunt Creoli, Negri, Tigani și puținii Ovrei; 4 clase sociale: nobilimea, clerul, cetățenii și țărani. Biserica dominantă e cea rom, cat. cu 3 arhiepiscopi și 11 episcopi; la 1834 s'au cassat toate mănăstirile de călugări, călugărițe mai sunt 1500. Instrucția poporală numără 5464 școale, școale medii sunt 23 licee, institute superioare de învățământ: universitate în (Coimbra), 3 școale de medicină (Lissabona, Porto, Funchal), curs științific superior, academie politehnică (Porto), școală politehnică institut agronomic, academia reg. de științe (Lissabona), 2 academii de arte (Lissabona, Porto); școală militară și de marină (Lissabona).

Agronomia în desvoltare; produce grâu, săcară, orz, ovăs, cucuruz, cartofi. Portugalia are însemnată producție de vin, castane, lămâi și por-

România n'a arătat voie a contribui la formarea noului bloc balcanic, plănuit de Antantă.

Din parte sa, Bulgaria, nu numai că n'a primit nici un ofert al Antantei, ci dimpotrivă, precum au dovedit urmările, ea a intrat în alianță cu Puterile Centrale.

Pe când în Rusia, Anglia, Franța și Sârbia opinia publică se pregătea cu deliciu pentru primirea vestii, că Dardanelele și cu ele Constantinopolul au căzut, în Sudul Ungariei și în Bosnia și Herțegovina curgeau preparative bineîntocmite pentru o nouă ofensivă împotriva Sârbiei. Chiar și Sârbii, abia în preseara acestei acțiuni luară vestea, că iar vor avea să întîmpine ofensivă. Nici cum însă ei nici ideie nu aveau despre dimensiunile acestei ofensive.

Ca inimicul să nu se poată orienta, trupele noastre au pornit mai ici mai colo pe hotare bombardamente încă dela 19 Septemvrie 1915 încoaci. Ofensiva însăși s'a început cu ziua de 7 Octomvrie, fiind comandantul suprem mareșalul **von Mackensen**, iar comandanți de oștiri la Dunăre generalul **von Gallvitz** și la Sava și Drina generalul **Köves**. În campanie luau parte de-alaturea, în amândouă oștirile trupe germane și austro-ungare.

După o canonadă extrem vehementă, care a demoralizat trupele sârbe din Belgrad, armata aliaților a trecut Sava și Dunărea pe la Belgrad în zilele de 7—9 Octomvrie 1915. Tot pe aceea vreme au trecut trupele generalului Köves și în alte puncte râurile Sava și Drina, intrând în Sârbia.

Zile întregi au curs lupte pentru Belgrad. Sârbii se postaseră în întăriturile lor puternice de pe muntele Avala și rezistau cu furia celor osândiți la moarte. Superioritatea mare a artileriei aliaților îi scoase însă din poziții și îi sili să intre în retragere.

Nici în Maciva nu le-a succes Sârbilor, măcarcă dispuneau de întărituri escelente, să reziste focului artileriei grele și asalturilor infanteriei aliaților.

tocale. *Industria* dezvoltată mai ales în ce privește țesăturile de bumbac, lână și mătasă, pielării, porțelan, sticlă și articoli chimicali.

Istorie. Cei mai vechi locuitori ai Portugaliei de azi au fost Lusitanii, țara lor fu cucerită de Romani la 139 a. Hr. și dela 27 a. Hr. prefăcută în provincia romană Lusitania. În secolul IV năvăliră Alânii și Suevii, apoi făcu parte din imperiul Visigoților, dela 711 fu a Arabilor. Regele Castiliei Alfons VI dădu o parte a țării ca feud contelui Henric de Burgund. Acesta si-a luat titlul de conte și domn al Portugaliei. Fiul său Alfons I (1122—85) după învingerea dela Quirique asupra Arabilor (1139) fu proclamat rege, în 1147 luă dela Arabi Lissabona. Unul din urmașii săi, Alfons III († 1279) cuceri în 1253 regatul arab Algarve. La 1383 se stinse linia bărbătească a casei de Burgund cu Ferdinand I. Acestuia îi urmă fiul natural al lui Pedro I, *Joan I.* Acesta cuceri în 1415 Ceuta, apoi începu

Intr'aceea se înaspri situațiunea Sârbiei și din altă parte. **Bulgaria**, care ordonase mobilizarea generală încă în 16 Septemvrie, începu să-și grupeze trupele la hotarele sale de către Sârbia. Nu mai încăpea îndoială, că și dânsa are să intre în acțiune și de-aceea Sârbii fură siliți să contragă o parte însemnată a armatei lor la hotarul bulgar.

Cu ziua de 12 Octomvrie a trecut armata generalului **Gallvitz** Dunărea pe la **Semendria**, iar în 13 Octomvrie au intrat și Bulgarii în acțiune, asaltând **Cneajevatul**.

După devingerea rezistenței principale, care o puneau Sârbii la Sud de Belgrad, armatele aliate începură să înainteze în Sârbia în 4 coloane: una dela **Orșova**, altă peste **Polarovaț** pe linia râului Morava a treia dela Belgrad spre **Craguievaț** și **Dolni-Milanovaț**, iar a patra spre **Vallevo-Ujice-Ciaciac**.

Coloana pornită din Orșova în scurt află contact la Dunăre cu coloana bulgară, care venia spre Nord, apoi se întoarseră amândouă împotriva Sârbilor, cari părăseau acest colț de țară a Clisurei cu mare grabă, ca nu cumva să fie înconjurați.

Sârbii se retrăgeau luptând, însă fără a primi undeva luptă decisivă. În 25 Octomvrie cavaleria armatei **Köuess** intră în **Vallevo**. În 30 Octomvrie se dădu o luptă nouă la **Rudnicul** de tristă memorie, de-astădată însă victorioasă pentru armata austro-ungară.

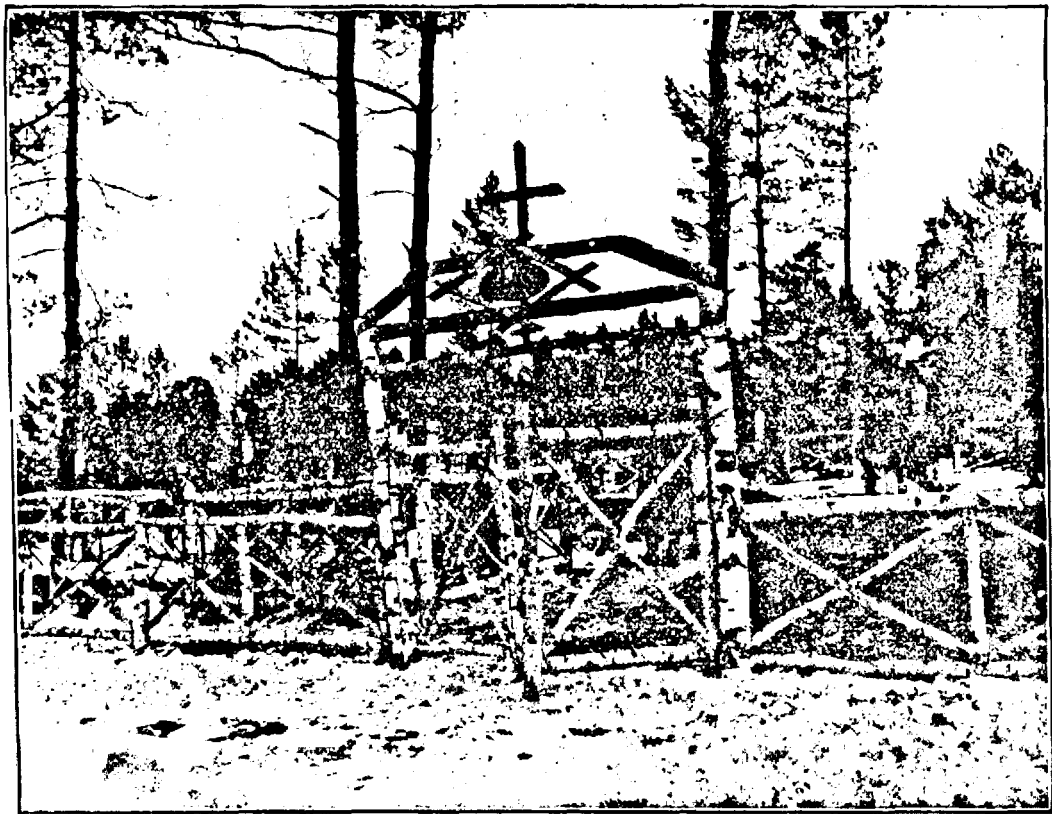
Bulgarii intrară dinspre râul Timoc peste munții **Treșibaba-Planina** împotriva Niș-ului. Armata generalului **Gallwitz** luase direcția spre sudvest și ajunsese între lupte continue în ziua de 2 Noemvrie linia **Ciaciac-Craguievaț**, unde s'a dat iarăși lupte vehemente.

Dela **Craguievaț** încolo, toate sfortările rămășițelor armatei sârbești nu mai erau îndreptate spre alta, decât ca să scape din cursa de impresurare, care îi amenința. Dinspre apus ajunseseră coloane ale armatei **Köuess** până la **Plevje**, dela

expedițiile de descoperire pe la coasta vestică a Africii.

Aceste întreprinderi fură mult sprijinite de către prințul **Henric Marinarul** și se continuă sub regii următori **Eduard** († 1438), **Alfons V** († 1481) și **Ioan II** († 1495). **Bartolomeu Diaz** încunjură la 1486 **Capul Bunei Speranțe**, iar sub **Emanuil I** († 1521) descoperi **Vasco de Gama** calea maritimă la **Estindia**, unde viceregi **Almeide** și **Albuquerque** întemeiază coloniile portugheze.

În anul 1500 **Cabral** luă în posesiune **Brasilia**. În urma politicei clericale a lui **Ioan III** († 1557) regatul decăzu. În anul 1580 se stinse și linia falsă de **Burgund** și regatul ajunsese sub dominațiunea spaniolă ca moștenire a lui **Filip II** după mama sa, sora lui **Ioan III**. Coloniile estindice, afară de orașele **Goa** și **Diu** le luă **Olandezii**. La 1460 poporul ridică pe tronul regal pe ducele **Ioan de Braganza** (**Ioan IV**, † 1656); însă abia la 13 Fe-

„Pace“. Cimitirul eroilor.

sud și răsărit îi amenințau oștirile bulgare, din nord și nord-est îi strâmtorea armata generalului Gallwitz. O singură cale mai aveau liberă, ce peste **Cosovo**, peste „Câmpul Mierlelor” unde a apus înainte cu 4 veacuri steaua țărilor sârbești.

Pe când au ajuns armata sârbească la **Cosovo**, era în călcâi cu armatele urmăritoare. A mai dat o luptă disperată de ariergardă s-apoi s'a pornit retragerea desordonată în munții Albaniei, fără tunuri, fără muniție, fără hrană.

Restul campaniei sârbești, care a dus până la ocuparea întregului teritoriu sârbesc, n'a mai fost — încât privește armata sârbească, ce a mai rămas — războiul, ci adevărată vânătoare.

Sârbii, cari nădăduiau a primi din partea Antantei peste **Salonic** ajutor, armate întregi, s'au înșalat amarnic. Oastea anglo-franceză, care a debarcat în **Salonic**, se aduna mereu și cele câteva zeci de mii ostași, cari stăteau la dispoziție, fură ținuți la hotarul dela **Deiran** de către armata sudică a Bulgarilor. Pe când aduseră cu mari greutate din Anglia și din Franța vre-o 200 mii soldați la **Salonic**, armata sârbă era, biata, pe insula **Corfu**, expatriată.

Paralel cu ofensiva din **Sârbia** a curs și împotriva **Muntenegrului** o ofensivă strașnică. Generalul **Köves** a fost comandantul, care a executat, cu trupele sale ardelenice, această operațiune. După lupte date în jur de **Trebinje** armata **Köves** a pornit atac împotriva **Muntenegrului** pe linia **Plevlje-Ipec**. Se dădeau pe acest sector aspre lupte și muntenegrenii, ajutați și de rămășițe ale armatei sârbești, refugiate în **Munte**negru, opuneau rezistență dârză. Îi ajutau mult munții lor stâncoși și nepenetrabili.

Însă pe vreme ce **Muntenegrinii** își grupaseră toate forțele împotriva atacului, ce venia din **Sandjac**, **Köves** pregăti pe ascuns un asalt din **Cattaro** asupra poziției însemnate a muntelui **Lovcen**. Acest atac, pus la cale cu istetism și ajutor și de tunurile flotei austro-ungare, staționate în **Cattaro**, succese în 3 zile și ca urmare duse la ocuparea capitalei muntenegrine,

bruarie în anul 1668 fu recunoscută independența Portugaliei.

Sub **Iosif I** (1777) încercă **Pombal** să ridice Portugalia prin reforme liberale, restrânse puterea clerului și alungă pe iezuiți în 1759. Sub **Maria I**, fika lui **Iosif**, măritată cu fratele tatălui său, **Pombal** fu dimis și domnia clericală restabilită. După ce **Maria** a neunit (1792) deveni regent fiul ei **Ioan**, care după moartea **Marii** deveni rege la 1816 ca **Ioan VI**. Când **Portugalia** nu voi să intre în blocul continental ordonat de **Napoleon**, acesta îl declară război, curtea fugi în 27 **Noemvrie** în anul 1807 la **Brasilia**. Francezii ocupară **Portugalia** și declară detronată casa de **Braganza**. În urma învingerilor lui **Vellington** și a capitulațiunii **Cintrei** (30 August 1808), Francezii părăsiră **Portugalia** pe care o guvernă generalul englez **Beresford**.

În 23 August anul 1820 erupse în **Porto** o răscoală în contra lui **Beresford**, iar în **Septemvrie** se institui în **Lissabona** un guvern provizor,

Cetinie, și la capitularea Muntenegrului, a cărei istorisire însă o lăsăm pentru un tratat următor.

În Decembrie 1915 trupele anglo-franceze debarcate în Salonic se angajară la luptă cu armata bulgară a generalului Teodorov. S'au dat aspre lupte, cari însă n'au fost norocoase pentru Antantă. Cu ziua de 11 Decembrie ele începură retragerea pe valea râului Vardar, către hotarele Greciei.

Rezultatul acestei campanii norocoase și deastădată îndeosebi binepregătite și artistic conduse, a fost nu numai zdrobirea și ocuparea Sârbiei și a Muntenegrului, ci, încă dela finea lunii Octombrie 1915, restabilirea contractului direct dintre Puterile Centrale și Turcia.

Pentru că aceasta ofensivă a decis și soarta Dardanelor și a Constantinopolului. Din momentul ce Turcii primiră, cu finea lunii Octombrie, peste Sârbia ocupată și peste Bulgaria aliată, muniții și tunuri grele, între atari chiar și de calibru 30¹/₂ — se curmăra deodată toate visările, cari erau legate de căderea grabnică a Bizanțului. De-acî încolo luptele de pe peninsula Galipoli erau din partea Antantei numai pradă zădarnică de vietii și muniții și de aceea Antanta nici că mai desvoltă la Dardarele, din Octombrie încolo, tactica ofensivei febrile de mai nainte, ci intră în defensivă.

Noembrie 1915 — August 1916 pe frontul germano-francez.

Cu luna Noembrie toate armatele intrară în a doua campanie de iarnă.

Se dădeau pretutindeni canonade și ciocniri mai mici, ici-colo asalturi mai însemnate și în decursul iernii, însă toate acestea erau numai lupte locale. Așa în 1 Noembrie la Tahure, în 6 Noembrie la Messiges, în 8 Noembrie la Celles în Vosgi. Însă cu intrarea iernii grele și acestea s'au rărit. Biata ostășime era ocupată cu sine însăși, având a suporta ploi și ger.

Nu mai către finea unei Februarie din anul 1916 a ajuns

Abia acum (în anul 1821) se reîntoarce regele din Brasilia, pentru ca la 23 Septembrie 1822 să joare pe o constituție nouă. În toamna aceluiaș an se desfăcu Brasilia de Portugalia și proclamă împărat al său pe Pedro I. Dom Miguel, al doilea fiu al regelui, sili pe rege să suspende constituția și introduse un regim terorist, care fu suprimat în anul 1824 prin intervenție engleză: Ioan reluă cărma și restitui constituția.

După moartea lui Ioan al VI-lea (1826) infanta Isabella deveni regentă în numele fratelui ei, al împăratului Brasilei Pedro I (ca rege portughal Pedro II). Acesta dete o nouă constituție, iar după aceea abdică dela tron. Dom Miguel proclamat rege în anul 1828 suspendă constituția și încercă să introducă regim absolutistic. Dom Pedro al Brasilei veni cu flota împotriva lui și alungă pe Dom Miguel, așezând pe tron pe soră-sa Maria II. Sub ea au fost continue lupte de partid.

treaba pe acest front a lupte mai grele, putem zice chiar, că la luptele cele mai titanice, ce s'au dat de când e lumea.

Până când statul major comun al Antantei chibzuia, cum să pornească cu întăririle, cari le-a atras pe front în decursul iernii, o ofensivă unitară pe toate fronturile, statul major german a și pornit o nouă ofensivă strașnică, deastădată **împotriva cetății celei mai puternice a francezilor, care e orașul Verdun.** Cu ziua de 26 Februarie 1916 s'au început pe acest sector din partea armatei clironomului german, **Wilhelm**, o bătălie fără seamăn sângeroasă.

Germanii au adunat pe sectorul, care înconjură cetatea Verdun cu forturile sale desinestătătoare dinspre nord și răsărit, puteri enorme și tunuri grele cu miile. După canonade, îndreptate concentric, cari răscoleau fiecare metru patrat de teren și nimiceau toate fortificațiile vrăsmase, ei pornesc trupe de infanterie asupra pozițiilor zdruncinate.

În fața acestor operațiuni și francezii au încercat tot posibilul, pentru a răspinge atacul.

Din 26 Februarie până în August 1916 s'au perondat pe acest sector din amândouă părțile la câte 30—35 divizii (600 până 700 mii soldați), cari au fost mânate în atare foc, cum nici iadul cel mai crâncen nu poate produce. Pas de pas, deși cu mari jertfe, germanii se apropie de centrul cetății Verdun.

În parte pentru a desărcina Verdun-ul greu strâmtorat, dat și pentru a încerca scoaterea forțelor germane de pe teritoriul Franței nordice, s'a pornit cu ziua de 9 Iulie 1916 și pe acest front germano-francez, între Arras și Camblegne, pe ambele maluri a râului Somme o nouă ofensivă anglo-franceză.

O luptă cumplită curge cu săptămânile pe un sector de 50—60 kilometri, în care fiecare pas pat înainte e plătit cu mii de vieți omenesti. Mii de tunuri grele buhuie neconținut, gazuri veninoase, mine, bombe asvârlite din sute de aeroplane, grante de mână, toate mijloacele cele mai rafinate ale războiului

După Maria urmă în anul 1853 pe tron fiul ei minor Pedro al V-lea, iar în 1861, după moartea acestuia, fratele său Ludovic I. În anul 1889 sui tronul Carlos I. Guvernarea lui de risipă înglodă țara în datorii și provocă multe nemulțumiri. El fu în 1909 dimpreună cu fiul său cel mai mare asasinat. Li urmă pe tron fiul cel mai tânăr, care însă fu isgonit și țara se declară republică. Exregele Dom Manuel trăiește în exil.

Tările, cari luptă alaturea monarhiei austro-ungare.

GERMANIA.

Împărăția germană constă din mai multe regate, ducate și orașe libere unite dela 1871 încoace într'o împărăție comună. Sâmburul acestei

modern, puse în aplicare din belsug. La sute mii de vieți se urcă pierderile oștirilor luptătoare...

Ianuarie—August 1916 pe frontul austro-ungar—sârbesc.

Dela începutul anului 1916 încoaci nici că se mai poate vorbi de front **sârbesc**, căci **Sârbia** fu pe întregul ocupată de trupele aliate germane—austro-ungare—bulgare, iar oștirea sârbă, care a scăpat din dezastru, era departe, pe insula **Corfu** în reorganizare, aspru decimată de morburile epidemice și foame.

Însă acest front totuși exista, deși numai sub numirea fictivă de front „sârbesc”, pentru că nici după ocuparea **Sârbiei** și a **Muntenegrului** n'a încetat acest front de luptă.

În sudul **Sârbiei** stau adică la hotare trupe engleze și franceze, iar în **Valona** stă oștire italiană.

După retragerea dela **Doiran** și **Ghevgheli** pe teritor grecesc, cu centrul de operațiune în **Salonic**, — **Englittera** și **Franta** tot mereu au sporit contingentul trupelor lor debarcate la **Salonic**. Comandant al acestor trupe fu numit generalul francez **Serrail**.

Luni de zile au stat aceasta armată de vre-o 4—5 sute-mii ostași pe teritor grecesc în **Salonic** și ținut, creând prin asta o situație internațională unică în felul său.

Grecia era și este Stat neutral și totuși pe teritoriul ei stă o armată străină, care pregătește de acolo atac împotriva Statelor vecine.

Premersese acestei situații ciudate sunt următoarele:

În Septembrie 1915 era în **Grecia** la putere premierul **Venizelos**. Acesta, partizan al Antantei, invită pe Englezi și Francezi împotriva **Bulgarilor**. Însă regele **Constantin** nu a consimțit cu **Venizelos**, ci l-a delăturat din post, numind alt ministeriu compus din bărbați, cari nu simpatizau cu Antanta. Mereu se

împărății este **Prusia**, al cărei rege este totodată și împărat ereditar german. Primul împărat a fost **Wilhelm I**, care a răposat în primăvara anului 1888. Lui i-a urmat pe tron fiul său **Frideric I**, care însă abia 3 luni a supraviețuit pe antecesorul său. Fiul acestuia, **Wilhelm al II-lea** domnește dela 1888 și e născut în anul 1859.

Părțile, din cari constă imperiul german, sunt: ducatul **Anhalt** cu 340 mii locuitori; mareducatul **Baden** cu 2 mil. 200 mii locuitori; **Bavaria**, regat cu 7 milioane locuitori; **Braunschweig** cu 500 mii locuitori; orașul liber **Bremen** cu 300 mil locuitori; **Alsacia-Lorena** provincii luate în 1871 din **Franta**, cu 2 mil. locuitori; orașul liber **Hamburg** cu 1 milion locuitori; mareducatul **Hessen** cu 1 și jum. mil. locuitori; ducatul **Lippe** cu 150 mii locuitori; orașul liber **Lübeck** cu 120 mii locuitori; mareducatul **Mecklenburg-Schwerin** cu 650 mii locuitori; mareducatul **Mecklenburg-Strelitz** cu

iviră de aci încolo frecări între Antantă și noul guvern grecesc, cari culminară în Iunie 1916, când flota anglo-franceză luă Grecia sub blocadă și astfel o expuse mizeriilor foametei. Presionat astfel, regele Constantin fu silit să dimită ministeriul *Sculudis* și să numiască alt ministeriu sub șefia lui *Zaimis*, fu silit să scrie alegeri parlamentare noi și să supună toată chestia politicei esterne votului poporului grec.

Trupele anglo-franceze au stat până cu finea lunii Iunie 1916 în Salonic fără a întreprinde vre-o operațiune mai serioasă. Abia cu începutul lunii Iulie s'au pornit și pe acest front „sârbesc” și pe cel dela *Vatona* canonade și ciocniri de trupe.

Aceste lupte însă numai cu începutul lunii August au luat un caracter mai pronunțat, dând pe față, că Antanta n'a abzis de speranța a recupa Sârbia și a reintroduce pe Carageorgeviciști pe tronul lor pierdut.

Muntenegrul era cu începutul anului 1916 în starea cea mai critică. În zilele de 9—12 Ianuarie trupele noastre au luat muntele *Lovcen*, în ziua următoare au intrat în *Cetinje* și peste 3 zile *Nichita* a trimis împăratului și regelui *Francisc Iosif* o telegramă, în care apelând la marinimositatea învingătorului, cere pace. Muntenegrinii au și depus armele, însă regele lor *Nichita* s'a răzgândit și a fugit cu moștenitorul de tron *Danilo* împreună în Italia și de acolo în Franța, unde petrece și azi ca oaspe — bine păzit.

Noemvrie 1915 — August 1916 pe frontul austro-ungar—rusec. Ofensivă rusească din Ianuarie 1916 eșuată. Altă ofensivă rusească, pornită în 4 Iunie 1916.

Pe acest front, care era din Octomvrie 1915 stabil, începând dela *Riga* până la *Marmărița* românească la hotarul moldovean al României, singur numai pe aripa sudică, la granița dintre Bucovina și Bășarabia s'au dat lupte mai mari în

110 mij locuitori; *Oldenburg*, cu 640 mii locuitori; *Prusia* regat cu 40 mil. locuitori; ducatele *Reuss* cu 900 mii locuitori; *Saxonia*, regat cu 5 milioane locuitori; *Altenburg* ducat cu 220 mii, *Coburg și Gotha* ducat cu 260 mii, *Meiningen* cu 280 mii, *Weimar-Eisenach* cu 420 mii, *Schaumburg*-urile cu totul 300 mii, *Waldeck* cu 65 mii și în fine regatul *Württemberg* cu 1 și jumătate milioane locuitori.

Coloniile imperiului german au estinderea de 3 milioane klm. pătrați cu 16 milioane locuitori.

Armata germană este bazată pe obligamentul general al serviciului militar (în Prusia introdus încă 1814). Fiecare cetățean german este dela vârsta de 17 ani impliniți, până la cea de 45 obligat a servi ca ostaș, 3 ani activ, iar încolo ca rezervist.

Contingentul pentru timp de pace era pe baza legii din 1913: 36.400

decursul iernii 1915—16. Incolo numai câte o surprindere, câte o încăierare de patruli, câte o canonadă scurtă la zi, ori la săptămână.

Pe frontul bucovinean însă în Ianuarie 1916, imediat după sărbătorile Crăciunului, Rușii au pornit **ofensivă**. Timp de două săptămâni curgeau canonade întinse, urmate de asaltări cu infanterie asupra pozițiilor austro-ungare dela **Toporut și Rarance**, însă toate au eșuat. Nu-i vorbă, ni-au pricinuit nouă pierderi, morți și răniți, atât cu obuzele tunurilor grele, cât și în luptele piept la piept, cari se repetau adese, însă pierderile rușilor erau înzecite. Către finea lunii Ianuarie rușii, convinși că nu pot rupe frontul bucovinean, au sistat atacul.

Așa au stat armatele aliate pe acest front răsăritean din Octombrie până cu începutul lunii Iunie din anul 1916 pe o linie fixă, nestrămutată. Peste aripa stângă, dela **Riga** până, la lac, **Narot** comanda maresăul **von Hindenburg**; incoaci spre sud comandau peste partea nordică a **centrului** maresăul prinț **Leopold** de Bavaria, ginerele Împăratului și Regelui nostru, peste cea din mijloc generalul german **von Linsingen**, iar peste cea sudică arhiducele **Iosif Ferdinand**. Aripa dreaptă a frontului nostru oriental, care se estindea peste partea răsăriteană a Galiției, dealungul râului Strypa și Nistru și dealungul graniței bucovinene, era sub comanda duor generali, partea frontului dela Strypa era sub comanda generalului bavarez **contele Bothmer**, iar partea dela Nistru și hotarul Bucovinei era sub comanda generalului **Pflanzer-Baltin**.

În ziua de **4 Iunie 1916** Rușii au pornit cu mari masse de oameni și cu artilerie multă, **ofensivă** împotriva părții sudice a frontului, începând dela mlaștinele Rochitno până la hotarul României, ba câteva regimente rusești au trecut la Marmărița și pe pământul României, voind ca pe acolo să ajungă în spatele oastei austro-ungare, care plan însă n'a reușit, pentrucă România a protestat îndată împotriva acestei călcări a neutralității sale.

ofitieri, 109 mii subofitieri și 661.400 soldați. Pentru caz de războiu Germania putea socoti la 5 milioane ostași instruați. În războiul actual însă însuflețirea și patriotismul german a sporit contingentul luptătorilor prin oferiri voluntare cu multe alte milioane brațe luptătoare.

TURCIA.

Marele imperiu otoman (turcesc) care era oarecândva groaza Europei și se estindea peste **Asia mică**, Siria, Mezopotamia, Egipt, Lybia, (Tripolis), Tunis, Armenia, țările Caucazului, Balcanul întreg, Crimeea, Grecia și chiar și peste șesul Ungariei, — a dat din veacul XVII încoaci spre decadentă treptată. Azi numai Asia-mică cu o parte din Armenia, Siria, Mezopotamia, Palestina și Tracia îi mai aparțin.

Ofensiva aceasta, care din 4 Iunie încoaci curge fără întrerupere, a tins ici-colo rușilor unele succese, deși în proporție cu prada de vieți omenești, ce o fac, foarte moderate. Au răușit să surprindă la **Olica**, în Volhinia, trupele austro-ungare, cari stăteau sub comanda arhiducelui Iosif Ferdinand și să provoace pe linia frontului nostru din Volhinia o încovoare a liniei, luând cetatea **Luț** și încercând să înainteze spre **Covel**. Au răușit apoi, tot prin jertfirea alor zece de mii soldați ruși, trimiși în câte 10—20 rânduri la asalt, în moarte aproape sigură, să sdruncine pozițiile austro-ungare dela **Ocna** din Bucovina și prin asta să provoace retragerea întregii noastre oștiri, ce era în Bucovina, în munții Carpaților pe anumită vreme.

Nu le-a succes însă Rușilor să miște oștirile austro-ungare și germâne, ale gen. contele **Botiner**, cari stăteau la **Strypa** în față cu orașul **Tarnopol**.

Pe când scriem aceste știri lupta din Volhinia, Galiția și Bucovina este pe toată linia în curgere și dă înfățișarea unei bătălii uriașe, care poate că numai cu intrarea ploilor de iarnă se va potoli ori sfârși.

Mai amintim, că dela mijocul lunii Iulie încoaci Rușii dau atacuri și împotriva fronturilor mareșalilor von **Hindenburg** și **Leopold prinț de Bavaria**, însă până-acuma fără nici o izbândă.

Noemvrie 1915 — August 1916 pe fronturile turcești.

Țarul delăturase pe mareducele **Nicolae Nicolaevici** în toamna anului 1915 dela comandamentul suprem al armatelor rusești, cari luptau împotriva Austro-Ungariei și Germaniei și îl trimise de comandant al oștirilor rusești din Caucaz.

Poate că i-a și pus la dispoziție țarul întăriri mai numeroase, fapt este însă, că îndată cu sosirea noului comandant suprem rusesc pe frontul din Caucaz, armata rusească ia ofen-

Domnitor este *Sultanul*, de prezent *Mehmed al V-lea*, care este totodată și *Chalif* al tuturor mohamedanilor.

Turcia europeană are cu capitala imperiului, orașul *Constantinopol* (Stambul, Bizant) la 3 milioane locuitori, dintre cari cade pe capitala însăși 1 milion 200 mii suflete. Turcia asiatică are circa 17—18 milioane locuitori.

Armata turcească se află în reorganizare, introducându-se obligamentul general. Armata activă (nizam), rezerva (ictiat), miliția (redif) și floata (mustafiz) dă modru Turciei să puna în luptă până la 2 milioane ostași.

E drept, că armata turcească nu prea era provăzută cu artilerie și muniție îndestulitoare. Puterile centrale au ajutat-o însă cu toate cele de

sivă strașnică și îi succede, în dricul iernii, să obțină însemnate succese față cu armata turcească de pe acest front. la capitala Armeniei, cetatea Erzerum și la orașul de mare trecut, de pe malul Mării Negre, Trapezunt. Abia prin luna Maiu 1916 răușesc Turcii să oprească în loc aceasta ofensivă rusească, iar din Iunie încoaci ei intră în ofensivă și strâmtoresc mereu armata rusă de pe acest front.

Pe frontul din Mezopotamia au secerat Turcii mari succese. În Martie 1916 trebui să se predea armata engleză din Cut-el-Amara, căzând astfel în captivitate mai mulți generali, la 300 oficeri și 13 mii soldați englezi.

E de semnalat, că pe acest front s'au ivit, venind din Persia și oștiri rusești, cari voiau să ajute pe Englezi, dar au ajuns târziu și bătute de Turci, au trebuit să se retragă.

Oștirea turcească dela frontul mezopotanic o conducea mareșalul von der Goltz-pașa, care însă n'a ajuns ziua victoriei dela Cut-el-Amara, căci a murit cu 11 zile mai înainte în urma unei boale tifoide.

După căderea Cut-el-Amarei și isgonirea forțelor rusești, apărute în Mezopotamia, Turcii a continuat urmărirea restului oastei engleze de la Euftrat.

Frontul dela canalul Suez n'a dat nici în decursul acestui interval și nici până azi ceva evenimente mai însemnate, vrednice de pomenit. Poate, că cu vremea, se vor da și aci mari lupte, dacă cumva n'a pune bunul Dumnezeu cât mai curând capăt acestui războiu nimicitor de lume.

Frontul Dardanelelor a încetat în decursul lunei Decembrie 1915. Trupele engleze și franceze de pe peninsula Gallipoli au fost imbarcată într-o singură noapte în ascuns pe vapoare și transportate la Salonic. Expediția aceasta au încheiat-o englezii și francezii cu un saldo de cel puțin 100 mii vieți omenești ca pierdere din partea lor.

Ipsă și azi Turcia desvoltă o acțiune războinică, care pune în mirare lumea întreagă.

BULGARIA.

Tara bulgărească se estinde în sudul României dealungul malului drept al Dunărei. Ea are litoral la Marea Neagră cu orașele Varna și Burgas și la Marea Egeică cu portul Dedeagaci. Împreună cu teritoriul macedonean și tracic, care i-s'a adaus prin pacea dela București (1913) Bulgaria are estindere de peste 124 mii klm. pătrați cu 5 și jumătate milioane locuitori, între cari sunt la Dunăre și în ținutul Vidin peste 90 mii Români. Bogăția Bulgariei constă nu atât în fertilitatea țelinel, cât în sârguința și priceperea cu care lucră poporul bulgar solul roditor.

Caracterul țării îl dă totala lipsă de feudali. Pământul e numai al

Pod provizoriu făcut în câteva ore:

Noemvrie 1915 — August 1916 pe frontul Italian.

Cu începutul lunii Noemvrie 1915 era pe frontul austro-ungar—italian o pauză scurtă, numai ici și colo conturbată de câte o pușcătură. Pauza aceasta era, pentru că italienii își grupau din nou oștirile, pregătindu-se la o nouă ofensivă.

În 7 Noemvrie s'a început aceasta ofensivă, a cincia și a ținut vreme de 4 săptămâni.

Atăcaseră italienii în 7 Noemvrie la **Doberdo**, în 9 și 10 pe linia Isonzo la **Zagora** în Tirol, la **Col di Lana**, în 12—14 la **Gorlița**, și din 15 Noemvrie încolo până în 4 Decemvrie pe întreg frontul aproape zilnic. Însă fără rezultat.

Între apoi iarna, care mai ales pe vârful munților înalți din Carintia și Tirol este crâncenă.

Cu ivirea primăverii, în decursul căreia nu numai câte un obuz, ci și lăvintele secerau multe vieți de ostași, Antanta mereu provoca pe Italiani, să înceapă din nou ofensivă generală, însă Cadorna abia prin Aprilie s'a putut decide la atacuri mai însemnate. Eșuă însă și aceasta ofensivă.

Cu atât mai surprinzătoare a fost pentru Italiani contra-ofensiva întreprinsă din partea austro-ungară pe frontul dintre Etsch și Brenta a Tirolului cu ziua de 15 Maiu 1916. Armata noastră care lupta pe acest front era condusă de arhiducele-clironom **Carol Francisc Iosif**.

Pe un teren de munți, ce trec peste înălțimea de 2000 metri, eroica noastră armată a înaintat afund pe un teritor italian, a luat cu asalt multe forturi de graniță precum și 2 fortărețe mari italiene, **Arsiero** și **Asiago**. Comandantul nostru suprem a trebuit însă, ca în lunie să sisteze continuarea acestei ofensive, verosimil pentru că erau fronturi mult mai însemnate decât cel italian și folosirea trupelor disponibile pe aceste fronturi era mai de mare valoare, și militară și politică, decât cea pe frontul italian.

Dela finea lunii Iunie 1916 suntem așadar iarăși în ofen-

tărânimet și afară de 2—3 domenii ale statului și ale familiei regale, Bulgaria nu stă de nemiş și de ciocol.

Scoși cu ajutorul României abia la anul 1878 de sub jugul turcesc, Bulgarii s'au dovedit a fi un popor de însemnate calități culturale. Ei înaintază pe toate terenele instrucțiunii publice cu pași giganti.

Istoria. Poporul bulgar apare în Europa prin veacul al V-lea. Ca unul dintre numeroasele triburi scitice; el locuise câțva timp pe țărmul fluviului Volga, dela care se crede a fi luat numirea de Bulgari. De aici ei se lăsară spre Marea Neagră, dar fură supuși de către Avari (550—634).

În anul 635, conduși de **Cubrat**, el scutură jugul avar, ba supuseră multe popoare slave, vecinase, și întemeiară un imperiu. După moartea lui **Cubrat**, acest imperiu fu împărțit între cei 3 fii ai lui. Unul dintre ace-

sivă pe frontul italian. Italienii atacă tot mereu, iar ostașii noștri bravi țin pozițiile lor cu vitejie.

Portugalia, intrată pe hârtie și ea în războiu — împotriva Germaniei.

Mai că era să uităm a face amintire și de mica Portugalie, mai înainte regat cu dinastia Braganza, de vre-o 8 ani republică, care a intrat și ea cu primăvara anului 1916 în războiul mondial. Front de luptă nu susține nicăiri, nici-că a mobilizat, dar ea a trebuit să declare războiul Germanilor, pentru-ca să poată, resp. să aibă drept a pune mâinile pe corăbiile și vapoarele germane, cari erau adăpostite în porturile sale. Nici-că le-a recivrat, biata Portugalie, pe seama sa, ci pe seama protectoarei sale, Anglia, care avea lipsă de acele vre-o 60 vapoare. Austro-Ungariei nu i-a trimis Portugalia încă nici până azi ultimatul: bag-seama n'are vapoare în porturile ei, asta-i.

Lupta pe mare.

Războiul maritim al zilelor noastre se deosebeste tot atât de mult de felul din trecut al luptelor pe Mări, cum diferă și pe uscat lupta de azi, de cea a vremurilor de mai înainte.

Vasele de războiu moderne sunt formale cetăți puternice, plutitoare pe apele Mării. Spre pildă, un vas mare panterat cu plăci groase de oțel, este de 28—30 mii tone, are 8—15 tunuri grele de 28 cm. 15—20 tunuri mijlocii, mitraliere și câte 1000—1200 luptători pe bord. Cheltuială contsruierei și echipărei complete a unui atare vas de războiu costă la 60—80 milioane și chiar peste.

Fiecare Stat, care are flotă maritimă, și-a zidit diferite bastioane moderne. După experiența făcută și după trebuința dată.

știa *Asparuh* (Isperic) se mută cu triburile sale pe ținutul Dunăre și Nistru și Marea Neagră, de unde apoi trecu peste Dunăre în *Moesia*, unde erau de mai înainte îmbulzite seminții slave, cu cari se amestecară, primind dela acelea limba sclavă. În *Moesia* ei fondară imperiul bulgar.

La anul 864 regele bulgar *Boris* primi cu tot poporul bulgar dîmpreună legea creștinească. Însă cu vremea, pe la anul 1000 d. Hr. acest regat fu supus împărăției Bizanțului. Când decăzu vaza și puterea împăraților din Constantinopol, Bulgarii fondară cu Romanii balcanici dîmpreună *împărăția romano-bulgară* în anul 1186 d. Hr. cu capitala *Tirnovu*.

Fondatorii acestui imperiu, frații *Asan* și *Petru* sunt descriși de contemporani ca „*Vlahi*” adică Români, și Papa *Inocențiu al III-lea* îi apostrofează ca fii de „origine romană”. Ei provocară în 1185 împotriva împăratului bizantin *Isac al II-lea* o mare răscoală în munții Balcani (*Hemus*).

Cele mai puternice vase de războiu sunt **culrasatele mari**. Dintre acestea cele mai noi sunt fămoasele **Dreadnought-uri** („Măret”), dintre cari cel dintâi fu construit (1903) în Anglia.

Dreadnought e un vas maritim construit din fer și oțel, de cel puțin 18 mii tone (180.000 măji metrice.) Cel mai mare dreadnought are 30 mii tone. Iuteala e de 22 până la 28 noduri pe oră.

Caracterul vaselor acestora îl dau așezarea și calibrul tunurilor grele. Au pe puntea superioară câte 2—6 turnuri din oțel de 40—60 cm. grosime, în cari sunt adăpostite câte 2—3 tunuri mari.

Aceste tunuri enorme, cari sunt de 45 ori mai lungi ca proiectilul lor (glontul), desvoaltă o putere extraordinară. De pildă, tunul de calibrul 381 milimetri, care se fabrică în Italia, are următoarele caracteristici: greutatea tunului 970 măji metrice, greutatea granatei aruncate cu o iuteală inițială (incepătoare) de 800 metri (în prima secundă) 950 kgr. La depărtare de 6 kilometri acest proiectil tot mai are puterea a străbate prin o cuirasă (placă) de oțel groasă de 46 centimetri.

Fiecare dreadnought posedă mai o seamă de tunuri cu tragere repede.

Ultimele tipuri de dreadnought au primit, din cauza superiorității lor față cu cele zidite mai înainte, numirea de **Super-dreadnought**.

Pe lângă dreadnought-uri fiecare flotă are vase mai mijlocii și mai mici, **circulătoare cuirasate, circulătoare auxiliare, vânătoare de torpiloare**, vase pentru așezarea și altele pentru pescuirea minelor maritime și în fine cete de **torpiloare** și de **submarine**.

Flota cea mai puternică este cea a Angliei, care are peste 60 vase mari de bătaie, și afară de astea peste o sută crucișătoare și sute de torpiloare.

cărela se alăturară și Români din stânga Dunării. Mai întâi îi biruiră ostirile Bizantului și Asan și Petru trebui să se refugieze peste Dunăre. Cu ajutor dela Români de dincoace de Dunăre și dela Cumani, Asan și Petru rămaseră pe urmă totuși învingători.

Si ei și urmașii lor „**Asanizii**” se titlau împărați ai Bulgarilor și Românilor, resp. domni ai Bulgariei și Vlahiei.

În veacul al XIV năvălirea turcească puse capăt și Bulgariei, care ajunsese a fi multe veacuri dearândul, până la anul 1878, un simplu **vilalet turcesc**.

După războiul româno-ruso-turc din anii 1877—78 o parte a Bulgariei fu eliberată, partea dintre Dunăre și creasta Balcanilor, alegându-se principe în persoana prințului **Alexandru de Battenberg**. Cealaltă parte a

Germania, cu toate sfortăriile de mirare, făcute în anii din urmă sub impulsivitatea împăratului Wilhelm, n'a ajuns să aibă mai mult de 25 dreadnoughturi și în proporție și vase auxiliare.

Franta are 22 vase mari și o seamă de încrucișătoare cuirasate.

Italia are vre-o 8 dreadnought-uri, iar

Austro-Ungaria are până acuma 6 dreadnought-uri și o escadră frumoasă de alte vase mai vechi. Torpiloare, submarine și alte vase auxiliare are și Austro-Ungaria în număr proporționat.

Rusia are două flote deschilinite, una pe Marea Neagră și cealaltă pe Marea Baltică. Flota rusească dela Nord e mai tare, are vre-o 9 dreadnoughturi, până-ce cea din Marea Neagră abia 2—3 vase mari.

Lupta pe Mare s'a început cu bombardarea coastelor Algeriei, de către dreadnoughtul german **Goeben** și cuirasatul **Breslau**, cari erau pe vremea erumperii războiului mondial, cu începutul lunii August 1914, pe apele Mării Mediterane. Flota engleză a luat numaidecât în goană aceste 2 vase germane, ele însă au știut să se refugieze la **Constantinopol**.

În ziua de 18 August 1914 a intrat în Marea Adriatică o flotă mare anglo-germână și a luat în goană mica escadră austro-ungară, care bloca țărmul munteneșin.

Cu aceasta ocazie s'a distins mica cuirasată veche **Zenta**, care a intrat în luptă de ariergardă și drept că pe urmă fu scufundată prin focul celor 20 vase mari inimice, cari s'au năpădit asupra ei, însă ea a luptat eroic până în ultima clipită și a avariat greu mai multe vase inimice.

Spre surprinderea lumii întregi, din August 1914 încoaci au început să joace un rol de foarte mare însemnătate în lupta

Bulgariilor rămasă provincie tributară turcească, sub numirea de *Rumelia*. În anul 1885 Bulgarii proclamă unirea acestor principate, fapt care făcu pe regele *Milan* al Sârbiei să-i atace cu războiu, Bulgarii însă nu se lăsară, ci învingeră pe Sârbi la *Slivnița* și *Piro*.

La an însă trebui să abdică *Alexandru I* dela tronul său și Bulgarii alăsară în locu-i pe *Ferdinand* de Coburg, care din anul 1908 a luat titlu de rege, „tar” al Bulgariilor.

Armata bulgară este organizată după model german. Ea numără în vreme de pace la 40 mii ostași, iar în caz de războiu aproape 500 mii combatanți.

Capitala Bulgariilor e orașul *Sofia* cu 110 mii locuitori. Orașe mai de frunte sunt: *Tirnov*, *Varna*, *Rusciuc*, *Filipopol*, *Vidin*, *Burgas*.

maritimă — submarinile. Germania, tare în acest soi de armă, a pus în mișcare torpiloarele sale submarine și în scurt timp ele deveniră spaima Mărilor.

În 22 Septemvrie 1914 submarinul german U. 9. (Unterseeboot 9) scufundă pe coastele olandeze deodată trei crucișătoare engleze, pe „Aboukir”, „Hogues” și „Cressy”. Tot-acest submarin scufundă în 15 Octomvrie 1914 și al patrulea vas englez, pe „Hawke”. Împăratul Wilhelm II distinge pe comandantul aceluia submarin, pe căpitanul de marină **Weddingen** cu cea mai înaltă distincție germană „Pour le Mérite”.

Mari încurcături au provocat și vasele de războiu germane, pe cari le-a surprins eruperea războiului departe de porturile patriei lor, pe apele Oceanelor străine. Aceste vase știind că nu mai au putința a se reîntoarce în Germania, au căutat ca să se mențină pe apele îndepărtate, căuzând cât de mari stricăciuni vrășmașilor prin scufundarea corăbiilor și vapoarelor comerciale ale acestora, cari le veniau în cale.

Isprăvile crucișătoarelor germane „Emden” și „Königsberg” precum și luptele cari le-au dat „Schranhorst”, „Gneisenau”, „Leipzig”, „Nürnberg”, „Karlsruhe” și „Dresden” până-ce flotele engleze și japoneze, cari le urmăreau, n'au izbutit să le nimicească, vor forma pentru vecie o pagină ilustră a istoriei marinei germane.

Număroase vase de războiu și de comerț au căzut în decursul acestui războiu jertfă minelor fixe și plutitoare, așezate de Germani în Mări. Și mai număroase însă torpedelor lansate din submarine.

Astfel au scufundat submarinele: 3 Septemvrie 1914 crucișătorul englez „Pathfinden”, în 13 Septemvrie 1914 cuirasatul german „Hela”; în 31 Octomvrie 1914 cuirasatul englez „Hermens”; în 24 Noemvrie 1914 hyper-(super)-dreadnought-ul englez „Andacious”; în 23 Decemvrie 1914 vasul mare francez „Curie”; în 2 Ianuarie 1915 a scufundat un sub-

Trebuie să constatăm, că poporul bulgar s'a dezvoltat dela eliberarea sa din 1878 încocozi într-o măsură uimitoare. S'a dezvoltat nu numai materialicește, ci și în ale culturii.

Explicarea acestui progres extraordinar o dă faptul, că Bulgaria este o țară de întocmire socială și politică în sensul cel mai strict: democratică.

Poporul de rând, masa mare a țărâniei, are pământ, are ce lucra, are din ce trăi. Hotarul satelor Bulgariei este al țăranilor și nu al proprietarilor mari. Ale lor sunt și pădurile, ale lor și pășunile.

Avându-si asigurată existența, Bulgarul dă și poate da copilul său la școală și de-acolo vine, că Bulgaria, cea abia de 38 ani eliberată, are cu mult mai mic procent de analfabeți (neștiutori de carte) decât noi, ori decât România.

marin austro-ungar, lângă Valona, marele dreadnought francez „Coubert”; tot un submarin austro-ungar scufundă în 27 Aprilie 1915, cuirasatul mare francez „Leon Gambetta”, în ziua de 7 Maiu scufundă un submarin german marele vapor al societății Cunard-Line „Lusitania” când se înneacă în Mare peste 1900 passageri. Din incidentul acesta Statele-Unite-Americane fac caz și trimit Germaniei notă diplomatică, în care protestă și cer despăgubre.

În 9 Iunie 1915 un submarin austro-ungar a scufundat lângă San Giovanni di Medna (Albania) un crucișător mare englez; în 22 Iunie 1915 un submarin german scufundă un cuirasat englez; în 18 Iulie 1915 iarăș un submarin austro-ungar pe cuirasatul italian „Giuseppe Garibaldi”.

În 23 Octomvrie fu scufundat marele crucișător german „Prinz Adalbert” de către un submarin rusesc.

Și mai în fiecare lună a căzut jertfă submarinelor ori minelor câte 1—2 vase mari de războiu.

Numărul vaselor de comerț, scufundate parte prin mine, parte de către submarine se urcă la multe sute de vase, corăbii și bărci.

Afară d pustiirile, cari e-au pricinuit submarinele și minele, mari stricăciuni au provocat și bătăliile navale, luptele pe Mare între flote și escadre ale flotelor.

Dintre acestea cea mai însemnată a fost marea bătălie navală dela Skagerrak, din ziua de 31 Maiu 1916, în care s'au scufundat vre-o 12 vase engleze și 5 vase germane mai mari, afară de o seamă de torpile și vânătoare din fiecare parte.

Oameni lucrători și inimoși, Bulgarii s'au desvoltat în adevărați artiști ai economiei și mai ales ai grădinăritului.

Ei pleacă de cu primăvara în țările Europei, unde-și întocmesc lângă fiecare oraș câte o pepinerie de zarzavaturi, de ardei, ceapă, varză etc. și lucrând din zori de zi până în noapte, ei adună fiecare mii de coroane dela străini, cari le duc apoi acasă.

Am accentuat această vrednicie a Bulgarilor nu din ceva însuflețire deosebită, ce am nutri-o pentru dâșii, ci drept îmbărbătare pentru Românașii noștri, cari cu sutele lucră peste vară pe seama grădinarilor bulgarl, fără ca unul să fi încercat până acuma a întreprinde și el pe conta sa tot acelaș lucru, ce îl lucra și știe să-l lucre pe seama Bulgarului.

Patria.

Tu ești iubirea mea cea sfântă,
Cântarea dulce ce mă 'ncântă.
Tu, fericirea, suferința,
Mândria, lacrima, credința,
Ești cel mai dulce nume sfânt:
Al vieții leagăn și mormânt.
Tu, cerul meu și tihna mea
Și cea mai luminoasă stea.

Emil A. Chiffa.

LUPTĂTORII NOȘTRII
ȘI
JERTFELE NOASTRE.

Românii din Ungaria și Transilvania

— În războiul lumii.

Totdeauna credincios patriei sale și Dinastiei, poporul român din Ungaria și Transilvania deastădată nu pentru prima oară dă dovezi de vitejie osebită.

Pe vremuri, când se purtau războaiele crunte cu Turcii, când își apăra Maria Terezia tronul împotriva vecinilor lacomi ori când se războia împăratul Francisc I cu Napoleon cel mare, totdeauna mare contingent dădeau românii din monarhia habsburgică în armatele, cari au parcurs teritoriul Europei întregi, dela Paris, până la Moscva.

Nu-i petec de pământ în aceasta parte a uscatului pământean, care să nu ascunză în sânul său câte un os de iobag român, căzut în careva luptă pentru cinstea steagului, cărui jurase.

Amintim ca pildă regimentul Moșilor, cel de infanterie c. și r. Nr. 50. Este singurul în întreaga armată austro-ungară, care are decorat steagul său cu medalia de aur a vitejiei și deasupra are la steag și o bandieră scumpă, donată de Imp. și Regina Elisaveta, pe care e scris cu fire de aur:

„Fiți credincioși, ca și părinții vostri”.

În războiul actual steagul acestui regiment, care totdeauna acolo era, unde se dădeau luptele cele mai nemiluite, decorat fu și din partea împăratului Wilhelm al II-lea cu „crucea de fer”.

Așa și celelalte regimente cu contingent covârșitor

Un fort al cetății Ivangorod, dăruit prin submarine.

de Români. Toate au istoria lor strălucită, toate serbează an de an aniversarea unor zile anumite de glorie, în cari regimentul a dat dovadă de o vitejie estuordinară.

În acest războiu regimentele recrutate din ținuturi românești s'au distins iarăși și mare cinste au făcut neamului nostru.

Dintre toate regimentele viteze, cel mai viteaz, regimentul Moșilor e în fruntea tuturor.

Mari lucruri a isprăvit regimentul 2 din comitatul Brașovului, mari fapte a făptuit cel din Sătmar, foarte mari cel din jurul Sibiiului, glorios s'au purtat arădanii, crâncen se luptă bihoreni, falnic pășesc pe urmele părinților lor viteji grănicerii din regimentul 43, eroism a dat pe față Câmpid, eroic luptă bănățenii, neînfrânți și neînvinși. S'au dovedit falnicii granițeri din Bistrița-Năsăud, glorie neperitoare și-a câștigat cei din Unedoara și nici Selajul și Maramurășul n'a rămas îndărăt în ale eroismului strămoșesc, — totuși cei din regimentul 50, Moșii, — trebuie să recunoaștem, — sunt și azi în fruntea tuturor „primi inter pares”, cei dintâi între cei deoseamă.

Ei au avut darul a impune comandamentului nostru suprem într'atâta, ca acesta să se abată dela datina-i, de-a aminti trupele laudate totdeauna numai după numărul regimentului, brigatei ori diviziei, ce s'a distins în luptă, și nicidecum după naționalitatea soldaților. Căci iată cum sună comunicatul oficios al comandamentului suprem din 10 August 1915.

„La 2 Aug. 1915 regimentele românești cari se află în armata lui Woirsch, comandate de generalul Kövess — au răspins pe dușman până în interiorul forturilor Ivangorodului.

În aceste lupte s'a distins cu deosebire regimentul 50 de infanterie, compus în cea mai mare parte din Români, cari în bătăliile trecute și-au dobândit dreptul să poarte chipul monarhului în drapelul lor.

Frontul de sus al cetății Ivangorod a fost apărat de opt forturi puternice. Regimentul 50 și alte trupe au pornit asaltul contra acestor fortificații și cu mare voinicie a distrus toate obstacolele, ținând piept unui foc de artilerie ucigător.

Vitejii români au tăiat gardurile de sârmă, și în spărtu-

rile produse în frontul rusesc au pătruns, luând în fine cu asalt și cea din urmă linie de apărare rusească. Despre actul plin de bravură al acestor trupe este o mărturie prețioasă faptul, că asaltul acesta ne-a costat numai 241 soldați, dintre cari 200 sunt ușor răniți.

Vitejia aceasta dovedită a **Românilor noștri** a fost lăudată de generalii Woirsch și Kövess în două ordine de zi speciale.

Prizonierii ruși istorisesc că era un spectacol minunat cum **Românii noștri** înaintau în focul omorător, întâi cu sânge rece și apoi cu un elan de neînfrânt; cum au luat cu asalt obstacolele rusești, cu același calm, cu aceeași disciplină, ca și cum s'ar fi aflat pe câmpul de manevră".

Vitejește s'a purtat și brigada regimentelor de honvezi, despre care generalissimul armatelor austro-ungare, arhiducele Frideric, a zis următoarele într'un ordin de zi al său:

„Regimentele de honvezi Nr. 21, Nr. 22, Nr. 23 și Nr. 24 au stors prin atitudinea lor admirația tuturor. Cu drept cuvânt ele se pot numi „mândria armatei” și vor servi în vecii vecilor ca pildă nemuritoare tuturor soldaților din împărăție”.

Iată ce a raportat corespondenții biroului de pressă de pe câmpul de război:

Divizia a 38-a de honvezi, din care fac parte actualmente regimentele 21, 22, 23 și 24, mai departe regimentul 5 de honvezi de artilerie și-a luat, în armata Linsingen, o parte însemnată din gloria atacurilor victorioase. Această divizie a cucerit cu asalt înălțimile din jurul orașului Stry și după aceasta a ajuns, în urma unei înaintări de o iuteală de neînchipuit, la Nistru și a fost prima care, trecând pe partea de dincolo a Nistrului, a ocupat înălțimile.

„Renumele și gloria acestei divizii a devenit și între Nemți legendară. Nemții de pildă au numit a 75-a brigadă din aceasta divizie „Brigade-Vorwärts”, iar pe al 23-lea regiment de honvezi „Sturm-regiment”.

„Divizia 38-a a primit acum și din partea generalului Linsingen recunoștința, întrucât acesta a propus divizia a 38-a pentru a fi distinsă din partea Maj Sale”.

Toate aceste regimente mult lăudate, numite de Altele Sa „mândria armatei”, iar de Nemți „Brigade-Vorwärts”, și adică regimentele Nr. 21 din Aiud, 22 din Ibaștabau, 23 din Sibiu și 24 din Brașov, sunt compuse unele peste tot, iar altele în partea cea mai mare din Români.

Merită reproducerea și comunicatul următor al marelui ziar vienez „Neue Freie Presse”:

Ziarele înregistrează numeroase exemple de vitejie și bravură deosebită, prin cari s'au distins la diferite prilejuri soldații de naționalitate română din armata austro-ungară. Se reamintește cu deosebire ordinul de zi al armatei din 1 Sept. 1915, în care se aduc cele mai mari laude corpului XII. de armată, compus în trei părți din patru din Români, fiindcă acest corp s'a ținut atât la atac cât și în apărare timp de 6 zile în mod eroic în fața dușmanului, contribuind astfel la câștigarea victoriei.

Tot atât de glorios s'a purtat în 27 August și regimentul 62, care e compus în cea mai mare parte din Români. Acest reg. avea să atace pe dușman în pădurea spre ost de Dunaioș și să-l scoată din pădure. Regimentul însă n'a putut intra în-
treg în acțiune și astfel porunca primită a fost dusă la îndeplinire de o singură companie într'un mod atât de bravuros, încât Rușii, cari erau la trei batalioane, au părăsit din fața atacului ei cu baioneta, în fugă, pozițiile lor.*

Tot așa și despre regimentul de infanterie Nr. 31, care e un regiment curat românesc, recrutat în mare parte din jurul Sibiiului s'a exprimat generalissimul arhiduce Frideric în următorul chip:

„A fost minunat de frumos, ceeace au făptuit soldații egimentului 31. Din rapoartele, ce mi-au sosit știu, că un singur batalion al acestui regiment, condus de un sublocotenet, a luat cu asalt dela dușman orașul Przedborz din Polonia”.

Un batalion al acestui regiment Nr. 31 lupta în Sârbia. Despre isprăvile ce le-a făcut, scrie biroul presei în următorul fel:

„Prada cea mare în muniții și provizii, ce au făcut trupele austro-ungare în Sârbia la Mitrovița, se datorește atacului eroic al bravilor din regimentul 31 Acesta a înaintat cu un avânt atât de iresistibil împotriva falangei de baionete sârbești, mult mai numeroase, încât Sârbii n'au putut împedea ruperea frontului lor”.

Un oficer din Statul-major scrie în marele ziar vienez „Reichspost”:

„Am fost de față în multe lupte de-ale trupelor noastre, am văzut șarjele husarilor și asalturile infanteriei, dar modul cum a luptat regimentul de honvezi din Deva, compus numai din Români, e mai presus de orice închipuire. Nu se pot des-

crie faptele acestor oameni: ofițerii trebuiau să-i oprească în loc. Soldații români se aruncau asupra dușmanilor ca niște tigrii, nimicindu-i cu baioneta, alții cu patul puștei, câțiva îi striveau cu mâinile. N'as fi crezut că există oameni capabili să desfășure în luptă atâta vitejie și atâta curaj”.

Alteța Sa moștenitorul tronului, arhiducele Carol Francisc Iosif însuși, cu ocazia unei vizite în front, s'a exprimat astfel despre Românașii noștri: „Românii s'au purtat nobil și vitejește”.

Dar chiar și împăratul Wilhelm al Germaniei, marele nostru aliat, a rămas uimit de viteja românească, și iată cum:

Intr'un trenșeu din Polonia regimentul al 50-lea din Alba-Julia ținuse focul 28 zile, zi douăzeci și opt de zile. Împăratul Wilhelm cercetând trupele dela front și dând peste regimentul acesta român, nu voia să creadă la început faptul ce-i părea cu neputință. Convingându-se apoi de adevărul crud, dar măreț chiar și în grozăvia lui, a ordonat numai decât să se schimbe regimentul cu unul altul din rezervele germane aflătoare acolo. Dar mare i-a fost uimirea împăratului când soldații români au cerut să fie trimiși din nou în tranșeele din linia primă.

Un alt caz interesant apoi e și următorul:

Intr'un foc oarecare se dădu o luptă aprigă pentru cucerirea unui pîunct strategic de mare importanță. Trei regimente germane au făcut asalt, dar fură respinse cu mari pierderi. Atunci statul major al corpului de asalt ținu sfat și întrebă pe comandanții de față, că cine se anunță de bunăvoie să facă un nou asalt? Comandantul unui regiment românesc se anunță. Soldații români fac un asalt teribil și în decurs de trei ciasuri, înălțimea fu cucerită! Comandantul trupelor exclamă atunci uimit:

— Diese Rumänen sind schreckliche Leute!! Acești români sunt niște oameni grozavi!!

Tot atât de eroic și storcând admirația tuturor străinilor, s'au purtat și celelalte regimente în parte românești.

Atât cele comune, cât cele din honvezime (miliție) și cele de glotași.

Miile de jertfe, căzute dintre dragii noștri frați și fii, ne țin de ani de zile ochii tuturor plini de lacrimi. Sunt lacrimi ale durerii și totodată și lacrimi, ce falu ni-le stoarce din ochi.

General Ioan Boeriu.

Născut în comuna Mărgineni de lângă Făgăraș, unde se născu și baronul David Ursu de Margina, — Ioan Boeriu e fiu din țărani români. A servit ca oficer în regimentul românesc 33 de infanterie (Arad), apoi fu pus ca locotenent-colonel în fruntea unui detașament foarte expus în Bosnia, unde și-a câștigat mari merite. Imediat a și fost înaintat la rangul de colonel și numit comandant al regimentul 76 de infanterie, pe care l-a condus în acest război. În urma meritelor și a eroismului arătat în luptele, în cari a luat parte, și în cari a fost rănit greu de două gloanțe dușmane, a fost apoi înaintat la rangul de general și pe lângă decorațiile de mai înainte: „Coroana de fer clasa III-a cu decorația de războiu” și „Crucea de cavaler al ordinului Leopoldin cu decorația de războiu”, a fost provocat să competeze la cel mai înalt ordin militar „Maria-Terezia”. Când i-s'a spus să ceară această înaltă decorație, generalul Boeriu a răspuns:

„Mi-am făcut numai datoria. Dar chiar dacă aș fi făcut mai mult decât atât, tot n'aș fi meritat o distincțiune deosebită. Căci e ceva de sine înțeles ca soldatul să pue toate forțele sale, și să le încoarde până la extrem, în serviciul patriei. Dacă mi-s'ar acorda ordinul „Maria Terezia” m'aș bucura numai pentru că s'ar consacra astfel eroismul regimentului meu”.

Iată acum ce scrie un ziar străin despre acest Român, al cărui nume a fost citat ca al unui erou în ordinul de zi al Majestății sale către întreagă puterea armată, cu cuvinte de recunoștință și de laudă:

„Un episod din lupta dela Krasnik. Regimentul de infanterie Nr. 76 din Strigoni, comandant colonelul *Ioan Boeriu*, se afla la 23 August lângă localitatea Polichna spre sud de Krasnik. Regimentul făcea parte din grupa generalul Scharitzer și avea să asigure deuseul corpului de armată dintr'o pădure. Infanteriștii ocupaseră o parte a terenului din fața pădurei, o apăraseră cu îndârjire trecând apoi la atac, care, cu toat perderile grele suferite, a succés perfect. Pe teren au rămas între alții un oficer superior mort și doi greu răniți. Colonelul Boeriu a stat de dimineața până seara în mijlocul liniei de tiraliori.

In 26 August regimentul a luat parte la lupta de noapte dela Rudnik. Colonelul Boeriu comandase cele două batalioane din rezerva brigăzii. Trupele erau istovite în urma luptelor premergătoare și aveau mare nevoie de repaus. Grație măsurilor de apărare luate de colonelul lor, trupele au putut dormi în liniște, la distanță de 500 pași de dușman.

In 28 August a avut loc o nouă luptă de noapte la Pawlow. Regimentul din Strigoni formase ziua avantgarda corpului de armată, se luptase neîntreupt și trebuia noaptea să facă serviciul de avantposturi. Obosiți, cum erau, au fost atacați de dușman. Perderile în ofițeri au fost grozave. Tocmai sosise un batalion de marș, care avea să umplă golurile obvenite în regiment. Dar nu era timp pentru aceasta, căci batalionul a trebuit să între imediat în luptă. Și iarăși puteai vedea pe colonelul Boeriu în fruntea liniei de foc. Nici că-i păsa de ploaia de gloanțe și trăgea din revolver alături de soldații săi. Grație vitejiei sale a succés să păstreze poziția trupelor sale, prin care faptă a făcut armatei un serviciu, care nu se poate prețui îndeajuns”.

† Colonel Anchidim Șioldea.

Eră unul dintre oficerii superiori mai distinși și mai apreciați, iar între și așa puținii oficeri activi, câți li avem noi românii, era un personaj marcant, prin aptitudinile sale și prin talentul său militar chemat să se ridice până la vârmile ierarhiei ostășești ale armatei austro-ungare: fiul de preot român din Mititei, comitatul Bistrița-Năsăud — colonel ANCHIDIM ȘIOLDEA.

A luat parte la toate luptele crâncene din toamna anului 1914, cari s'au dat în Galiția. Neobosit în îndeplinirea datoriei, el era veșnic acolo, unde lupta era mai cumplită, ca să însuflească putere și rezistență în ostașii săi. În bătălia de la Tuchow, 14 Decembrie 1914, colonel Șioldea lupta în primul rând al regimentului său, animând feciorii la rezistență extremă. Fu însă lovit de șrapnelă și grav rănit căzând în mâinile dușmanului. Comandantul rusesc, mișcat de vitejia, ce îi dăduse pe față colonel Șioldea, i-a făcut parte de îngrijire deosebită. Il adăpostiră în orașul Tarnow, unde un medic român băsărăbean și altul polon, ajutați de surori de caritate de la „Crucea Roșie” rusească, alese dintre doamne ale societății înalte rusești, îl îngrijau. Rana era însă foarte grea, osul era zdrobit în țanduri și eroul colonel avea să supoarte suferințe supraomenești.

Când cu ofensiva armatei austro-ungare din 1 Maiu 1915, ajunsă și orașul Tarnow în centrul luptelor uriașe. Pe vremea ce era orașul bombardat de ai noștri, colonel Șioldea, care din pricina grozavelor sale dureri nu era transportabil, fu adăpostit în pivnița spitalului; iar când evacuară Rușii orașul Tarnow, ei trebură să-l lase îndărăt, în grija unei ordonanțe.

Transportat cu multe greutate și între nespuse dureri, ce avea să supoarte, la Budapesta în spitalul Garnizoanei, aci fu din nou operat. Suferințele celor 8 luni de zile slăbiră însă cu desăvârșire pe robustul ostaș și astfel el își dădu în 19 Iunie 1915, a doua zi de la operație, sufletul său vrednic, având etatea de 57 ani.

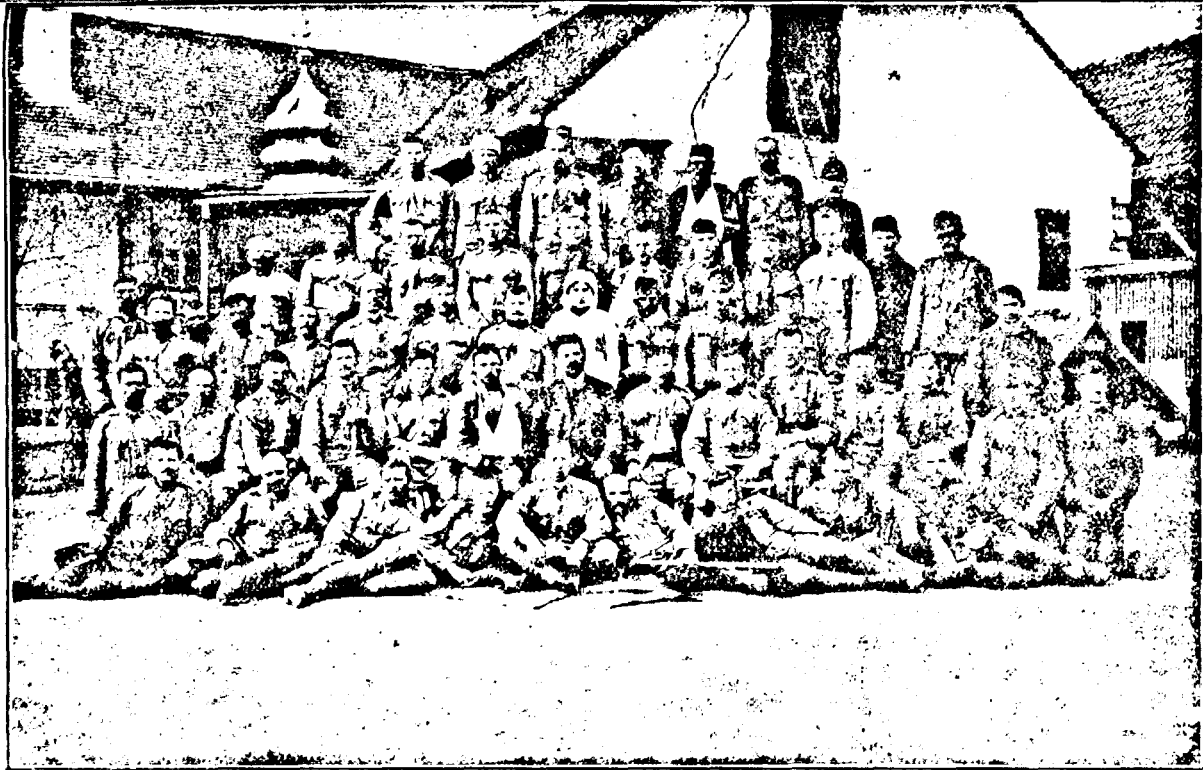
Numele lui înscris este în cartea de aur a armatei noastre și slăvit după merit; revărsa-va glorie asupra neamului, care l-a dat patriei pe: colonel Anchișim Șolden, eroul dela Tuchow.

† Vicecolonel Burdea și ostașii săi.

Coloanele armatei austro-ungare urmăreau ostirea rusească, care se retrăgea luptând. Cu ziua de 22 Iulie 1915 când intrară victorios în *Lemberg*, regimentul de infanterie Nr. 33 (Arad), condus de vicecolonelul *Dem. Burdea*, primi porunca a forma avangarda diviziunii.

În lupte, cari nu se sfârșiau nici ziua nici noaptea, urmarea regimentul pe Ruși. Vreme de 3 zile, fără odihnă, fără somn, fără oprire pe loc. Cu ziua de 25 Iulie batalionul al 2-lea, la care era și vicecolonelul *Burdea*, ajunse în satul *Vodniki*, unde primi dela patrulă raportul, că Rușii sunt la distanță de 8 km. în retragere grăbită. Erau și trupele celelalte ale diviziei sale rămase îndărăt. Asta făcu pe vicecolonelul *Burdea* să se decidă a da batalionului o noapte de reculegere. Se trimiseră patrulile și se postară vedette, iar grosul batalionului luă răpaos.

Avizați poate prin vre-un spion, Rușii veniră peste noapte, înconjurară prin poteci ascunse, neobservați de posturile de veghe, comuna și luându-o dela spate hăvăliră asupra caselor în cari dormeau adăpostiți soldații noștri. Se dădu alarma și toți feciorii se grăbiră spre locul de raliere. Însă casa, în care era vicecolonelul *Burdea*, au împresorat-o Rușii imediat și nu era modru ca bravul oficer superior să poată străbate peste cordon. N'avea lângă sine decât 14 soldați ai săi, cari erau și ei cantonați în aceeaș curte. Puși în fața alternativei: a se da prizonieri, ori a lupta până la ultima suflare, vicecolonelul *Burdea* și Românașii din jurul lui deciseră a lupta. Și au luptat până la ultima lor respirație. Intrăți iar în *Wodniki*, feciorii noștri aflară în curtea casei pe vicecolonelul *Burdea* străpuns de 8 gloanțe și de câteva

Dr. Hâncu în mijlocul răniților din spitalul Sf. George din Blaj.

baionete și cei 14 soldați ai săi toți morți, toți găuriți de mai multe gloanțe. Așa au hotărât ei și nu s'a aflat unul, care să ridice mâna, scăpându-și viața sa pe când soții se jertfiseră...

Vice-colonel Dănilă Popp. (Apărătorul Bucovinei.)

Alătura de vicecol. Victor Rusu, se înalță ca un erou din povești vice-colonelul *Dănilă Popp*, care a avut o mare parte la alungarea Rușilor din Bucovina iar acum de câteva luni la apărarea în contra atacurilor dușmane a acestei țărișoare locuită de frații noștri bucovineni, cari străjuesc mormântul lui Ștefan cel Mare din mănăstirea Putnei.

Vice-colonelul Dănilă Popp este născut în Ardeal. Îndată după izbucnirea războiului a fost trimis în Bucovina. ca prin sfaturile și virtuțile sale ostășești, să alunge cu o zi mai curând pe dușmanul, care cutropise această țeară. De atunci începând și până astăzi el stă neclintit la postul său. Pe viteazul vice-colonel Dănilă Popp, — scrie un corespondent de războiu din Bucovina — îl vezi dacă te apropii de tranșeele cele dintâi, în focul șrapnelor sau într'o căruță țărănească, în care zărești un om uriaș cu o față ascuțită și cu carabina pe spate. Glotașii salută pe uriaș cu strigăte puternice, iar el le răspunde râzând. Acesta e legendarul vice-colonel Popp".

„Puii de lei dela Lugoj“(*).

Faptă supraomenească au făptuit două baterii ale regimentului tunarilor de câmp Nr. 21. — o faptă vrednică de subiectul unei epopee veșnice, care să treacă la veacurile viitoare gloria vitejilor fii ai Lugojului, pentru a li-se aduce mulțumită neperitoare.

Ceata asta de canonieri, răzători de moarte va fi tot-

*) „Unsere Offiziere“ Wien 1915. Manz-sche k. u. k. Hofbuchverhandlung. I. Kohlmarkt 20.

deauna pomenită, de câte ori s'a da înșirarea faptelor celor mai frumoase, săvârșite de neobosita noastră artilerie.

Iată întâmplarea: Cele două baterii, a 2-a și a 4-a s'au fost postat la apus de biserica din Loski-Murowane pe o coastă de deal, de către vrășmași, și erau în asemănare cu celelalte baterii ale noastre de pe întregul front de luptă cu 700 metri mai nainte. Aceasta împrejurare le dădea lor puțința a avea perspectivă deschisă peste toate pozițiile rusești de artilerie, și totodată peste liniile infanteriei inimice, ce amenințator înaintase, și căreia ele îi aduceau, cu șrapnelele lor bine tempirate, amarnice pierderi.

Cât de înfiorător scump trebui să plătească bateriile noastre acest favor al poziției lor. Văzuți dela distanțe mari și din toate părțile, descoperiți dela început, aveau bravii noștri să supoarte o nemaipomenit teribilă lavă de foc și proiectile, aruncată din partea Rușilor asupra-le. Zi de zi le trimiteau aceștia nu mai puțin ca 300 granate, dintre cari 20 până 30 explodau ca lovituri în plin între aceste două baterii. 20—30 granate, cari cu siguranță loviau nemijlocit în ei, aveau să primească pe fiecare zi. Și în acest iad al spaimii și primejdiei de moarte au stat acești bravii canonieri din Lugoș, neclintii vreme de peste două săptămâni.

Pierderile, cari le-am suferit au și fost îngrozitoare. Din mica lor ceată au rămas 15 feciori morți, 16 soldați parte greu, parte mai ușor răniți și ciunțiți, dintre cai 11 omorîți, 13 răniți; dintre tunuri 2 și dintre trăsurile cu muniții 2 fură total distruse. Însă nime dintre ei nu cugeta, nici un singur moment, la aceea, ca să părăsească aceasta poziție mortală. O singură lozincă aveau oficerii și canonierii deopotrivă: Aceasta poziție este cea mai bună și noi avem să stăm aci! Toți acești bărbați deciseși sunt servitorii și îndepălmătorii aceleiaș gândiri eroice.

Ce grozăvenii, nu numai primejdia vieții proprii, ci privirea înfiorătoare a camerazlor uciși, erau de învins în decursul acestor zile teribile! „Am avut să văd ieri doi canonieri, loviți în plin de o granată” — scrie comandantul în

raportul său — , lângă tun zăcea un conglomerat de carne, sânge și postav albastru, un cap și două picioare erau asvârlite lângă alt tun. Tunul cel lovit în plin era înfundat în pământ. Nainte de vre-o câteva zile a spintecat un granat întreg personalul unui tun în bucăți. Altă granată grea a aruncat un cal peste două rânduri de cai între cei din al 3-lea rând, unde rămase mort”.

Așa mergea zi pe zi. Tot la lovituri și mai teribile aveau să fie pregătiți. „Imprejurimea locului, pe care stau bateriile, este formal arată cu proiectile” — scrie comandantul regimentului, — „craterele de explozie ale granatelor grele sunt atât de aproape una de cealaltă, încât abia se află în împrejurime de 200 metri un petec de câteva palmi, care să fie neatins. Coroana arborilor, cari stăteau dinaintea bateriilor și le ascundea întru câtva, este rasă cu desăvârșire”. Și în butul tuturor acestora n’a sistat focul său nici una dintre cele 2 baterii, nici chiar pentru moment, și nici n’a dat pe față un singur soldat dintre cei rămași în vieată dorința a se depărta sub careva pretext de lângă tunul său. Chiar dimpotrivă: mai mulți răniți au pretins, ca să-i bandageze acolo lângă tun și rămaseră după aceea cu credință de fier și pe mai departe lângă tunurile lor.

Când se întâmpla, ca un camarad să fie acoperit de pământul aruncat prin explozie, ce foarte adese se întâmpla, pute săriau alții să-i ajute, grijau pe răniți, acoperiau pe cei răniți, apoi iar se grăbiau să-și ocupe postul lor. Unul dintre canonieri primește chiar în acel moment, când vru să controleze direcția tunului, o vulnerare periculoasă, la grumaz, prin o țandură de șrapnel. El continuă cu controlul, empirică proiectilul, lăsă să se dea focul și numai după ce-șăprăvi lucrul i-a venit în minte să se lase bandajat.

Au fost distinși toți ofițerii și au primit și fiecare dintre canonierii rămași în vieată medalia de argint pentru viață, unii cea de clasa I-ă, alții cea de cl. II-a.

Vicecolonel Victor Rusu.

Multe vitejii s'au mai săvârșit în războiul acesta de bravi noștri soldați. Mai rar însă s'a întâmplat, ca în decurs de 15 luni un soldat de rând să ajungă rangul de vicecolonel.

Mari vitejii trebuie să săvârșească cineva, ca să ajungă în timp atât de scurt la o astfel de cinste, aproape fără păreche în războiul din zilele noastre.

Acest soldat viteaz, cu care ne putem mândri cu drept cuvânt, este dl *Victor Rusu*, asetați vicecolonel în armata țării noastre.

Iată ce scrie despre acest erou român corespondentul de război *Roda-Roda* în foaia din Viena „*Neue Freie Presse*”:

Dupăce izbucni din nou războiul cel groaznic, Rusu intră din nou în armata austro-ungară cu rangul de simplu soldat și primi imediat o misiune deosebită precum și șarja de sergent-major, cel mai înalt rang, ce se poate da între astfel de împrejurări. Înainte de a-și începe activitatea, viteazul Român are o singură cerere, care i-s'a împlinit cu plăcere: anume, ca să-și poată alege singur ofenii, cari aveau să-i fie totul: tovarăși, camarazi, frați, subalterni și fii. Iși alege apoi o sută de soldați români tot unul de unul. Partea cea mai mare din aceștia sunt de origine din comitatul românesc Solnoc-Dobăca. E interesant să amintim aci, că Rusu și-a ales oamenii dintre glotași, oameni cu familie, toți între 36—42 de ani. Alegându-și oamenii se pune apoi pe lucru, purtându-i din exerciții în exerciții dându-le o adevărată creștere militărească.

Astfel acest viteaz comandant ajunsese până acolo, că-și obișnuise oamenii să umble desculți pe la Crăciun, pe un frig de 24 grade, fără să se vâieze câtuși de puțin de frig. În scurt timp apoi ajunge prin puterea și trecerea ce o avea asupra oamenilor săi, să formeze din ei un singur trup, al cărui suflet era dânsul. Intreagă această trupă era o mașină, care se mișca după voința celui care o conducea, era însă o mașină ale cărei părți își îplineau chemarea par'că dela sine, fără să observe, că sunt conduse de energia de fer a comandantului. Căci în detașamentul lui Rusu aproape nu sunt deloc subofițeri. Fiecare lucră pe rizicul propriu, dar fiecare simția fără să știe, gândul și voința comandantului, dintr'o singură privire sau o mișcare a acestuia.

Formându-și astfel oamenii, Rusu începe serja minunatelor sale isprăvuri. În scurt timp ajunge cu adevărat spaima armatei rusești, prin suririle căreia face pustiiri groaznice.

Această bravă ceată a avut cu Rusii douăzeci și șapte de lupte; 21 dintre ele le-a dat prin surprindere atacându-l pe dușman pe neașteptate

și făcând să-și piardă capul. El usura prin aceasta într-o măsură neprețuit de mare operațiunile armatei noastre. Incredințându-se apoi generalii noștri de serviciile enorme, pe cari genialul comandant român le face armatei, i-au mai sporit trupa dându-i și un mic detașament de husari, câteva mitraliere (mașini de pușcat) și vre-o 2—3 tunuri. Trupa se ridicase cu totul la 200 de oameni. Acum încep adevăratele minuni rășboinice. Viteazul comandant începe operațiunile în mare. Rusu cu ai săi nimeria întotdeauna acolo, unde dușmanul nici nu se gândea să-l afle.

Iată câteva din aceste vitejii:

Atăcând odată o armată mai mare rusească, sublocotenentul Rusu cu cei 200 de oameni omoară 449 de soldați ruși și 33 de cai; rănește 734 și face prizonieri 156 de ostasi dușmani. Așară de aceea le răpește Rușilor o întreagă coloană de munitii precum și opt tunuri!

În 28 Decembrie primește Rusu porunca de a usura la Usclesco atacul diviziei Nr. 54 nelinistindu-l pe dușman. Rusu însă s'a hotărât să isprăvească dânsul cu dușmanul, care se compunea din forțe covârșitoare; căci trebuie să se știe, că erau acolo 3—4 batalioane de infanterie, 4 mitraliere, două tunuri și mai multe sotnii (compânii) de cazaci. Atacul prin surprindere a lui Rusu a succes. Dușmanul a suferit pierderi simțitoare și a trebuit să o ia la fugă. Astfel, divizia Nr. 54 n'a mai avut nimic de lucru!

Cu timpul fama celei sublocotenentului Rusu a prins a se lăți tot mai mult între Ruși, luând proporții fantastice. Soldații ruși nu-și puteau deloc explica, cum mica ceată de Români luptă cu atâta hotărâre și dispreț de moarte. În superstitia lor credeau, că viteazul Român dimpreună cu ceata lui, steteau în legătură cu — diavolul. Unde auziau numai, că ar fi Rusu, — fugeau mâncând pământul.

Odată primește viteazul sublocotenent porunca să împrăște garnizoana rusească a orașelului Kotzman. Porunca a fost primită dimineața la 6 ore, iar peste un ceas și jumătate fugeau Rușii, de credeai, că și-au pierdut mințile. Atât de fără veste i-a prins atacul Românilor, că bieții soldați ruși nici nu-și puteau da seama din ce direcție vine acest atac.

Succesele aceste se pot mulțumi numai disciplinei de fer ce există în această ceată, precum și educației militare deosebite, de care și-a împărtășit Rusu oamenii. Căci acești viteji par'că ar fi trăit în continuu în tabără, par'că de copii au fost obișnuiți cu primejdiile morții. Nu era piedecă pe care dânsii să nu îndrăznească a o delătura. Astfel un sergent din această ceată primește ordinul să taie niște îngrădituri de sârmă, pentru a deschide calea spre Ruși. Se părea însă că acest ordin e imposibil de executat, deoarece Rușii, bănuind intenția sublocotenentului trimiteau încontinuu o ploaie de gloante spre acel loc. Sergentului însă nici că-i păsa. El pleacă linistit, taie sârmele și se reîntoarce.

— Ce-ai simțit în ploaia aceea de gloante? îl întreabă tovarășii.

— Zău, nu era chiar lucru de glumă, dar pentru aceea, dacă ar fi lipsă să merg încă odată, nu m'aș da îndărăpt...

Nu ne vom mira deci, că Rușii au pus un prelu de peste o sută mii de coroane pe capul unui astfel de comandant.

† Căpitan Valeriu Moga.

Căpitan Valeriu Moga, originar din Săsciori, lângă Sebeșul-săsesc aparținea de mulți ani regimentului 85 de infanterie și era considerat de colegi și superiori ca unul dintre cei mai bravi și mai buni ofițeri ai armatei comune. La mobilizare o fost trimis în Galiția și la primele ciocniri cu dușmanul a dovedit deosebite aptitudini militare. Compania comandată de dânsul a cucerit repede laurii gloriei pentru regimentul 85. Căpitanul Moga era totdeauna în fruntea feciorilor, și norocul părea a-l favoriza. Din multe lupte a eșit învingător și sănătos. Un glonte însă tot îl nimeri odată și căpitanul viteaz a fost silit să petreacă câteva săptămâni în concediu. Timpul acesta a fost un chin pentru dânsul. Cu rana abia închisă s'a dus din nou între soldații lui iubiți și în scurtă vreme a fost din nou rănit, deastădată mai ușor, încât nici nu a părăsit trupa. Imprejurările au adus însă pentru regimentul 85 zile de onoare, cum rar s'a dat ocaziune altor trupe.

În ziua de 28 Februarie și cele următoare din Martie 1915 regimentul se afla la Baligrod cu destinația să ocupe „cu orice preț” o înălțime de 810 metri. Rușii fortificaseră această poziție cu toate mijloacele tehnice posibile, încât se puteau crede cu tot deptul de neînvinși. Cu un avânt nemai pomenit s'a aruncat companie după companie asupra acestei pozițiuni. Sângele curgea șiroaie, numărul feciorilor scădea în mod îngrozitor. Jertfele aduse pe altarul patriei au avut în sfârșit răsplata dorită.

Ceeace a făcut în aceste lupte căpitanul Valeriu Moga se poate vedea mai bine din cuvintele colonelului său d-l Balling, care într-o scrisoare adresată familiei se exprimă astfel: „...Noi însă am pierdut un prieten și camarad de o rară nobleță sufletească, unul dintre cei mai rari, mai vrednici și mai viteji ofițeri ai regimentului. El a murit moarte de erou pe câmpul de onoare al patriei. Ținuta lui vitejească în fața dușmanului, pilda lui de rară vitejie personală, curagiul și sângele rece cu care știa să însufletească feciorii și tenacitatea cu care urmărea o țintă ce și-o alegea, îi vor asigura pentru vecii vecilor stima și admirația atât a prietenilor cât și a dușmanului. În istoria regimentului numele lui Valeriu Moga va străluci totdeauna între cele dintâi. Numele lui e strâns legat de luptele victorioase ale regimentului avute în 28 Februarie și cele următoare, fiindcă în primul rând lui trebuie să-i multumească regimentul pentru succesele strălucite ce le-a obținut atunci. Meritul acesta va afla cu siguranță și recunoștința preainaltă”.

După aprecierea aceasta venită dela cel mai competent loc vom mai spune numai în puține cuvinte că căpitanul V. Moga a căzut în 10 Martie, străpuns de patruzeci și șase de gloante de pușcă. După ce-și pierduse aproape toți feciorii din companie, fusese înconjurat de Ruși. Un ofițer rus încântat de ținuta lui vitejească, îl provocă să se dea prizonier, dar Moga nu vru să știe nimic de asta. Cu ultimele gloante de revolver mai trimise câțiva Ruși pe cealaltă lume, apoi căzu la pământ străpuns de o baionetă în inimă.

Nenumărați vor fi eroii cari își vor jertfi viața pentru patrie și rege, dar căpitanul Valeriu Moga va fi așezat de istorie în rândul celor dintâi”.

Tari în împlinirea datoriei*).

Căpitanul Iosif Baltezan al regimentului c. și r. Nr.-ul 50, ce poartă numele marelui duce Frideric de Baden, a luat în ziua de 28 August 1914 cu compania sa, urmând poruncii primite dela șeful statului maior al diviziei de infanterie Nr. 35, poziție de apărare la sud de Bzuschowice pe șosea și pe ramificarea aceleia către Jancyn.

Aceasta poziție el o fortifică tehniceste și nu numai că o ținu cu bravii săi soldați în tot decursul bătăliei mari, ce s'a dat peste zi, față cu inimicul numerice preponderant, luptând eroic, — ci deasupra el se alătură, din propria-i inițiativă, trupei de „Landeschütz”. care, pornită din comuna B..... în care avea poziția sa, întreprinse un asalt asupra pozițiilor rusești, și alătura cu acestea asaltând și dânsul cu trupa sa, luă numeroși prizonieri.

După acest asalt pe deplin succes, ascultător poruncii primite, care suna: „Are să păstreze poziția sa până la cel din urmă ostaș viu” el se așază iarăș în poziția sa și o ținu cu mare bravură, fără a se lăsa mișcat de focul puternic al inamicului.

În jurul companiei sale se arătau deja încurcături: alte trupe vecine dădeau îndărăt în fața mulțimii copleșitoare a

*) Din opul „Unsere Nordfront”. editat de arhiva militară din Viena, pag. 12. Wien 1916, Manz-sche Hofbuchhandlung.

Rușilor — însă neclintita putere, cu care acest căpitan și trupa sa nu se lăsau picicun scoși din poziția-le ocupată, dădu putința, ca retragerea coloanelor vecine să fie apărută și făcu, ca înaintarea inamicului, ce venea dinspre sud, să fie cu succes oprită.

Invăimășeala luptei cumplite, ce nu lăsa un singur moment de reculegere, îl'a zăpăcit pe acest bărbat neobosit nicidecât, el nu numai că a știut ținea viteaza sa companie în aspră disciplină, ci merse cu interesarea sa și peste cercul celor supuși nemijlocitei sale îngrijiri: el adună în zorile zilei de 30 August părți resfirate din regimentele 50, 51 și 63 și ajutat de detașamentul cu mitraliere al regimentului său, ocupă marginea sudică a mormintilor, cari erau în depărtare de 200 metri dela șosea, precum și culmile cari formau continuarea acelei linii înspre Apus.

Toate acestea le duse la îndeplinire cu vitejii săi ostași în focul vehement ce venia din partea infanteriei și artileriei inimice, atât din față, cât și din laturi.

În acest iad al obuzelor și gloanțelor el stătea cu feciorii săi neclintit, măcar că și de astădată încă pe la orele 7 din dimineață întăririle, cari veniseră să prelungească aripa dreaptă a poziției sale, iar au trebuit să dea în retragere și rupseră cu ele și plutonul care-l combinase dânsul din răsfirării regimentelor suspomenite.

Cu toate acestea și cu atât mai vârtos au insistat căpitanul Baltezan și vitejii săi să ție poziția lor, și chiar și atunci, când li-se dădu să vadă, că și trupa de „Landesschütz” evacuează comuna B..... El stătea neclintit și din pilda bravurei sale luă și compania lui însuflețire la rezistență fără margini.

Suportară nespuse suferințe, ajunse însă a se vedea, cu detașamentul mitralierelor dimpreună, izolat cu desăvârșire. Acest oficer inimos își păstră însă și acum exemplara sa prezență de spirit și sângele rece: când se convinse pe la oarele 9 și jumătate, că e luat din toate părțile, din față și dela dos în focul întetit de infanterie și artilerie vrășmașă, el luă, începând dela aripa dreaptă, chiar în cel mai potrivit moment măsurile pentru o retragere succesivă, apărută cu

„Cei învingi“.

focul mitralierelor sale, întrerupse lupta și dirijă mișcările trupei sale, cu mare istețime, astfel, că i-a succes să scape feciorii săi din focul următor al artileriei dușmane aproape fără pierderi!

Prin asta el salvă atât pe ai săi, cât și trupa de „Landeschütz” de mari stricăciuni. Pe lângă conștiința înălțătoare a faptului eroic îndeplinit, el și ai săi avură parte și de lauda superiorilor. Comandantul brigadei de infanterie Nr. 69 scrisese: „Rezistarea cu bravură la B..... a fost de mare însemnătate și este o distinsă faptă de arme”.

† Căpitan Ioan Goșa.

Erou între eroi. A fost un ofițer activ distins și a servit la regimentul 33, iar mai pe urmă la cel din Brașov, Nr. 2. Cinci zile după recucerirea Lembergului, lângă Ravaruska, pe când comanda la luptă pe ai săi, a fost lovit în cap de glonte dușmanului. Pierzându-și vederea, s'a chinuit o săptămână în spitalul din Lemberg, lăsat numai în îngrijirea miloasă a străinilor și s'a stins departe de ai săi în 4 Iulie 1915 în vârstă de 29 ani.

Plecat la începutul lui Septemvie ca locotenent, a fost împărțit în **statul major la brigadă**, și a fost distins pentru vitejie și executare conștientoasă și fără greș a planului de luptă cu **medalia de aur, Signum laudis și Crucea militară pentru merite cu decorația de războiu**, iar după cucerirea Lembergului a fost înaintat de **căpitan** și propus pentru o nouă decorare.

Fire modestă, dar mândră de calitățile neamului său, a apărut cu nobilă bărbăție în memoriile înaintate forurilor competente nimbul glorios al soldatului român, când cei nechemăți voiau să-l întunece, și arăta cu durere umană, dar sincer în obiectivitatea lui, că de scăderile neamului său sufer și celelalte popoare. Cele mai senine clipe în lupta înversunată i-au fost, când Germanii, cu cari lupta alături, i-au numit pe soldații lui români **element de prima clasă**,

„Un căpitan de infanterie — comandant al unei baterii“*).

Pentru un fapt cu totul neobișnuit, care nu ar fi aparținut cercului său de activitate, dar care, prin isteța și circumspecta sa ducere la îndeplinire, avu darul să aibă urmări de mare preț militar — fu decorat căpitanul **Cornel Savu** din regimentul al 5-lea de infanterie cu crucea pentru merite militare, clasa a III-a. Căpitanul era împărțit în calitate de ofițer al statului major la brigada 31 de infanterie. În decursul unei lupte crâncene vine la brigadă raportul, că o baterie, care era chiar în înaintare spre inamic, a pierdut în decursul înaintării chiar și ultimul său ofițer, care fu greu rănit pe când călărea înainte. Căpitanul Savu se oferă îndată de comandant al bateriei rămasă fără conducător, pe vremea, pânăce va fi acuirat un ofițer de artilerie. Și numai-decât conduse acest ofițer neumblat în ale armei artileriei toate tunurile încredute lui pe căi grele în linia de foc la locurile cele mai potrivite. El știu să aducă prin focul bine țintit și regulat al tunurilor sale inamicului atari pierderi, în-cât poziția ajunsă a fi stăpânită de ai noștri.

Locotenent Dumitru Stinghe.

Născut în Brașov din o familie fruntașă românească de negustor, locotenentul D. Stinghe e unul dintre cei mai tineri locotenenți activi ai armatei noastre, dar totodată și unul din cei mai viteji și mai distinși.

Iată ce se scrie despre acest distins ofițer:

„...A venit la noi dela infanterie. În caracterul său se unește curajul temerar al ofițerului de infanterie cu cunoștințele temeinice și sângele rece al artileristului. Unii privesc moartea în față, cu inima liniștită și fruntea ridicată, alții cu inima strânsă și plini de tremur: toți însă am privit-o în față. Dar e fără păreche îndrăzneala temerară, cu care Stinghe intră în întreprinderi războinice. Stinghe nu numai odată, ci de câteva ori s'a produs cu astfel de lucruri, despre cari și numai când auzi, îți îngheață sângele în vine. Deoarece simțesti par'că frigurile morții. Voiu descrie câteva episoade din acest continuu joc cu moartea.

*) „Unser Offiziere“ pag. 163.

Iscoadele noastre ne comunică, că în comuna B. își are cartierul un comandament mai mare rusesc. Ofiterii ruși sunt veseli, șampania curge vale, jocul de cărți e în toiu. Ar fi bine, dacă le-am putea strica o leacă veselie, dar cum? Munții înalți cari apără localitatea B. erau în stăpânirea dușmanului. De puscat puteam noi pușca acolo, dar cine s'ar fi încumetat să ia asupra-și observarea efectului bombardării noastre? Nimeni, afară de locotenentul Stinghe. Acesta plecă cu câțiva soldați, umblând aproape numai pe coate și genunchi prin zăpadă groasă de un metru de prin pădurile seculare. Se furisează apoi cu bine printre avantposturile dintâi ale dușmanului. Deodată răsare, ca din pământ, înaintea lor o puternică trupă dușmană, care se postează la 30—40 pași în pădure. Trupa dușmană începu apoi a se desfășura în linie de luptă, pentru ca să-i încunjure pe ai noștri. Mai era încă câțiva vreme pentru a putea scăpa cu fuga, dar Stinghe se hotărăște să țină piept dușmanului. El cu mica lui ceată de oameni în contra unei puteri înzecit mai mare! Lupta e cu totul neegală. Noroc, că un soldat de-al nostru îl observă pe comandantul cetei dușmane, un locotenent rus. Il face deci atent pe Stinghe arătându-i-l. Acum comandantii se observă reciproc. Fiecare își ridică arma la ochi. E un duel pe viață și pe moarte: unul din doi va trebui să rămână pe teren; lucrul acesta îl știu bine amândoi. Locotenentul rus trage cocoșul mai repede, dar revolverul nu-i ia foc. Caută să-l examineze. Dar nu mai are vreme; arma lui Stinghe pocnește sfredelind cu glonțu-i omoritor gâtul dușmanului. Locotenentul rus cade cu mâinile întinse și peste câteva clipe e mort. Soldații săi o rup la fugă. Stinghe se îndreaptă spre camaradul său mort, îi scoate scrisorile și constată cu bucurie, că ofiterul rus purta în buzunar planul întregii linii de apărare rusești și a fortificațiilor lor, fapt, care, firește, poate fi de mare folos statului nostru major.

Un alt caz. Aripa noastră dreaptă trece în ofensivă, noi suntem în centru. Primim porunca: trebuie să sprijinim ofensiva printr'un foc din flanc. Problema e grea, deoarece pe înălțimea din fața noastră circulau patrule rusești iar stafiunea de observare nu ni-o putem așeza decât acolo. Iarș locotenentul Stinghe e acela, care ia asupra-și spionarea terenului. Duce cu sine și telefon; poate va trebui să ne dea mai repede ceva știri de acolo. Înaintează cu o precauțiune de nedescris. În fine află un punct potrivit, de unde i-se deschidea o perspectivă largă asupra aripei noastre drepte. Telefonul începe să sbârâie, bateria dela spate prinde a vărsa foc și bombardarea a avut un efect strălucit. Stinghe dirija mereu granatele pustiitoare. Peste scurt timp însă o patrulă observă mica noastră trupă de observație și începe în contra ei un foc încet, dar bine țintit. Situația era îngrozitoare. Nu era bine să te muți nici înainte, nici înapoi. Pe lângă aceea gloantele văjăiau cobitor în jurul micii noastre cete, care ar fi scăpat cumva totuș, dacă ar fi rupt-o la fugă într-o parte oarecare, la stânga ori la dreapta. Dar atunci ce ar fi făcut bateria? Cine ar mai fi dirijat bombardarea? Trebuia să stea deci aici până la cea din urmă picătură de sânge. Tinta principală a dușmanului era locotenentul Stinghe; în jurul lui văjăia o ploaie de gloante, dar — minune! — nu l'a atins nici unul. Cu toată primejdia de moarte, care îl amenința în fiecare moment, Stinghe a stat de dimineată până seara la post, dând cu un admirabil sânge rece îndrumări și indicații prin telefon celor de dela baterie.

Soldații îl iubesc nespuz, iar cum știu superiorii lui să-l aprecieze serviciile prețioase, o dovedește mai strălucit ca orice faptul, că două două decorații: „Signum laudis” și „Ordinul pentru merite militare cu insignii” cl. III. împodobesc până acum pieptul locotenentului Stinghe și în curând îl va împodobi și ordinul „Coroana de fer” înaintat fiind viteazul locotenent spre decorare și cu acest ordin.

Un comandant de mitraliere*).

În ziua de 7 Noemvrie 1914 avea să iee brigada, căreia aparținea și un batalion din regimentul de infanterie bistrițan Nr. 63, o transformare a grupării sale. Batalionul primise însărcinarea să acopere aceasta transformare și spre acest scop să se înstăpânească asupra culmilor din Nordul comunei R. Dar încă înainte de a fi putut ajunge batalionul culmile, venia în față inimicul cu trupe mult mai numeroase, se așezase cu ele în poziții și nu numai că vărsa foc de infanterie asupra batalionului, ci pusese în funcțiune și trei detașamente de mitraliere ale sale. Poziția batalionului Ott ajunsese a fi foarte critică. Dispunea numai asupra unui singur detașament de mitraliere. Acesta însă nu numai că scăpă batalionul său strâmtorat dela năcaz, ci îi aduse și succes deplin.

Cu iuteala fulgerului înțelese locotenentul **George Rimbaş**, comandantul detașamentului mitralierelor, situația dată și numai decât află o alvie, tăiată de ape, din care era posibil un foc din flanc asupra inimicului. Ii succese să plaseze cu iuteală și neobservat din parte inimică, mitralierele sale în acea alvie. Și îndată începu a trimite, servind el însuș una dintre mitraliere, cu o repeziciune fulminantă, glonte după glonte asupra liniei dușmanului. Culmile fură luate de batalionul său și dușmanul fu respins.

Pânăce se retrase dușmanul în mare disordine, batalionul se săpă cu iuteală în poziția-i cucerită. Aceasta măsură de prevedere s'a dovedit mai târziu ca foarte nimerită, pentru că Rușii. abia că se raliază, primesc întăriri și încearcă din nou să recucerească înălțimile munților. Însă acest atac eșuă amarnic — ajuns chiar până la 20 pași de țintă — în focul frontal al batalionului și mai ales în focul venit din lature, al detașamentului mitralierelor noastre, cari se știură ține și de astădată neobservate de inimic.

Puhoiul rusesc porni îndărăt, lăsând pe urma sa mulți

*) Din opul „Unsere Offiziere” editat de loc.-colonel *Alois Veltzé*, șef de secție în Arhiva c. și r. de războiu, Wien, 1915. Manz-sche Hof-Verlags- und Universitäts-Buchhandlung. I. Kohlmarkt 20.

morți și răniți. Însă Rușii nu se lăsară, ci încercară și pentru a treia oară asaltul, dar locotenentul Rimbaș stătea tot în ripă și secera de acolo pe asaltători, culcându-i la pământ. Și acest asalt se sfârși cu respingere, rămânând batalionul în posesiunea sigură a crestei munților. Rușii erau sătui de asalt.

Vreme de 5 ore — dela 1 până la 6 ore după amiază — a ținut acest vârtej groaznic, din care ieșiră feciorii regimentului 63 victorioși. Iar sub toată vremea aceasta locotenentul Rimbaș a stat în apa ghietoasă până deasupra de genunchii și, amorțit de ger, el servise singur o mitralieră și pușcase din ea nu mai puțin decât 1,1 mil de gloanțe. Împăratul și Regele la distins pe acest ofițer eminent cu crucea meritelor militare clasa III. Este deja a doua distingere, de care avu parte pentru ținuta sa vitejească în față cu inamicul.

D-alaturea soților de arme germani*).

În lupta dela Mokrac stătea în deseară brigada de gardă germană aproape de pozițiile rusești, cari trebuiau să fie luate cu asalt. De alaturea trupei germane, însă despărțită de aceasta prin o mlaștină cam de 800 pași lată, stătea rezerva regimentului Nr. 32.

Pentru ca asaltul, ce avea să se facă de către Germani, să aple pe Ruși în linia lor, cât se poate, zăpăciți: se hotărîse, ca să se facă mai nainte din partea noastră un asalt împotriva flancului lor. Sublocotenentul Victor Precup a primit porunca, ca în acest înțeles să înainteze în fruntea a 2 companii. Tânărul și întreprinzătorul ofițer duse la îndeplinire aceasta misiune cu succes strălucit. Cu toată împotrivirea extrem de aspră a Rușilor, el înaintă într'un elan sigur, ne-rezistibil, până la șanțurile rusești și le luă cu baioneta. Șasezeci Ruși fură capturați și o mitralieră luată. Sublocotenentul Precup a contribuit cu acest fapt al său în mare parte și la aceea. ca asaltul general al Germanilor, care fu întreprins mai târziu, se succeda pe deplin. El fu decorat cu crucea pentru merite militare, clasa III-a.

*) „Unsere Offiziere” pag. 144.

Stindardul salvat.

Era pe sfârșitul unei lupte grele, în care regimentul de infanterie Nr. 37 (Bihor) trebui să se retragă din fața inamicului înzecit mai numărös.

Retragerea se executa între lupte continue, pas de pas. Terenul era prăpăstios și astfel fără perspectivă recerută. Soldații noștri căutau să salveze și pe răniții lor, ca nu cumva să ajungă vreunul în mâinile Sârbilor. Aceasta îngrijire a lor făcu, ca retragerea să decurgă foarte încetinel, ba avu ca urmare și acea întâmplare, că inamicului îi succese să ocolească două companii la Velchi-Gradac și să le deslipească de trupa lor. Se provocă între aceste 2 companii, cari aveau la ele și steagul regimentului și între vrășmașii, cari le înconjuraseră o luptă înverșunată piept la piept.

Locotenentul *Ștefan Crișan* vede stindardul regimentului său în primejdie. El adună în grabă soldați răsfirați și compune două plutoane, sărind cu ele ca să scape steagul. Ii și succede să treacă peste masele sârbești și să ajungă la stegar. Luă apoi cu cei 100 bravi ai săi stindardul în mijlocul lor și își tăiară cale din nou peste cordonul puternic al trupelor sârbești până la regimentul lor, unde dădură steagul în seamă.

Din soldat de rând — locțiitor de oficer.

Bravul soldat român *Vasile Oltean*, din regimentul 33 de infanterie din Arad dela prima mobilizare se află pe câmpul de luptă. În primele săptămâni a fost pe frontul sârb, unde făcea numai servicii de pază, iar dela 22 August n. 1914 se află pe frontul rusesc. La primul atac ce s'a dat în orașelul Komarnov, V. Oltean s'a distins prin ținuta-i vitejească, tot așa și la Stary-Sambor pe dealul Jankow-ului. La Lenina din mai multe companii a strâns soldați și a format o companie nouă. Comandant era în-sus sergentul major Oltean, care cu încă 93 soldați a ținut lupta 4 zile față de jumătate batalion de Ruși, cari încercau cu orice preț să rupă frontul, apoi să treacă pe valea Lenina. Toate încercările Rușilor au rămas zădarnice.

La Zemlénorosz, patrulele trimise pentru eruarea dușmanului nu s'au mai întors. Fu trimis Oltean și încă 3 feciori. Descoperind el frontul dușmanului, s'a întors cu rezultat bun; apoi fu încredințat din partea comandantului de batalion ca să conducă jumătate batalion în direcția frontului rusesc susatins. În acest atac Rușii au avut pierderi enorme. Oltean fu distins din nou.

La Csabaháza, Rușii au surprins pe ai noștri. Sergentul major Oltean și de astădată și-a validat iscusința militară. În scurt timp el a strâns compania și a luat lupta cu Rușii; — a făcut 170 prizonieri. Din acest prilej a fost înaintat la rangul de sergent-major de ștab (Stabsfeldwebel).

La 15 Ianuarie n. 1915 în sătulețul Mihowka Oltean a prins 2 spioni, cari aveau date foarte precise despre puterea artileriei și infanteriei noastre. Pentru acest fapt Oltean a fost lăudat verbal de comandantul batalionului.

La Leuka, Oltean a ținut focul cu sentinelele, de asigurare contra trupelor rușesti, cari ne amenințau. Rezultatul a fost că Rușii s'au retras. Oltean primește din nou lauda comandantului de batalion.

Regimentul 33 de infanterie, trece râul Bug. Rușii primiseră ajutoare și avea teamă, că vor fi respinși și ori că vor cădea prizonieri, ori se vor îneca cu toții în râu. Oltean fără a primi vre-un ordin, prin cea mai groaznică ploaie de granate și srăpele, a bătut pod peste râu, încât a pus în uimire prin înțelepciunea lui pe comandantul regimentului și pe aghiotantul său căpitanul Serb. Oltean a fost lăudat verbal, iar fapta lui a fost eternizată în ordinul de zi din 30 Iulie 1915, din partea comandantului colonel Pfister.

La Zlota-Lipa, Oltean cu un pluton de soldați a intrat în luptă și numai prezenței lui de spirit se atribuie că Rușii au putut fi reținuți până la sosirea ajutoarelor noastre. Din acest prilej Oltean a fost decorat cu medalia de bronz.

După atâtea merite recunoscute și apreciate de superiori Oltean a fost înaintat la rangul de locțiitor de ofițer (Offizierstellvertreter) cel mai înalt rang pe care-l poate ajunge un soldat care își începe cariera dela simplu infanterist.

Caporal Nicolae Cociu.

Un alt erou român: caporal Nicolae Cociu, din Buhani, de pe valea Deznei (com. Arad).

La sunetul goarnelor a plecat și el împreună cu ceilalți oameni, de prin munții și văile, din poenile și luncile noastre atât de scumpe și fermecătoare și a luat-o spre Galiția.

Infanteristul Nicolae Cociu aparținător reg. 33, a fost împărțit la ambulanță și pentru ținuta lui aleasă a fost avansat la corporal. Atacând odată Rușii cu forțe superioare, ai noștri stăteau locului. S'a comandat atac cu baioneta.

Mândru că un brad din munte apare cap. Nicolae Cociu, la un signal dat — între strigăte de „hurra” — prin ploaie de gloanțe sare din tranșeu și îi pornește înainte; ceilalți după el. Se încinge o încăierare înversunată, care se sfârșește cu lungarea Rușilor.

Nicolae Cociu e prezentat apoi comandantului, care, plin de admirație, îl felicită și îl propune totodată spre decorare. La câteva luni primește medalia de argint cl. I. ca o răsplătă înemerită pentru fapta-i eroică.

Neînspăimântat.*)

Mitralierele sunt mai ales luate la țintă; îndatăce s'aude pârăritul lor și vestește amestecul acestor mașini primejdioase în mersul luptei, nici inimicul nu întârzie a le lua în cea mai cumplită grindină de proiectile din puști și tunuri.

Carporalul *Ioan Muntean*, a regimentului de infanterie Nr., 31 ținta cu sânge rece și, mare precizătate focul mitralierei sale, măcarcă granatele inimicului veniau asupra-i cu nemiluita.

O granată, izbi nemijlocit lângă dânsul și puterea teribilă a exploziei îl aruncă și pe el și mitraliera în aer, mai apoi îl îngroapă atât pe dânsul și cei 2 soldați ai lui cât și mitraliera sub masa mare de pământ, ce aruncat din craterul exploziei, căzu iarăș pe loc.

Muntean ieși de sub pătura grea de glij, scoase de sub pământ și mitraliera, ce rămase nevătămată și văzând că cei doi ostași ai săi, cari aveau ai da ajutor în servirea mitralierei, sunt grav răniți, continuă fără zăbavă focul mitralierei, el singur. Bravul corporal, care a dat și de altă dată dovezi de eroism, fu decorat cu medalia de argint pentru vitejie.

Eroul dela Isonzo. — Nicolae Barbu.

În 12 Martie 1916 colonelul Schramm al batalionului de rezervă reg. 61 din Timișoara a decorat în persoană pe soldatul *Nicolae Barbu*, care zace rănit în spitalul din Timișoara, cu *medalia de aur pentru vitejie* făcându-l *totodată și sergent*. Acest viteaz soldat bănățean — precum se spune în ordinul de zi — a sărit într'o luptă groaznică pept la pept, pe frontul de luptă cu Italienii, la Isonzo într'o

*) „Unsere Soldaten” op editat și redactat sub conducerea generalului de infanterie c. și r. Emil de Voynovich, directorul Arhivei de război c. și reg. din Viena, de către loc.-colonelul Alois Veltzé șef de secție al arhivei.

Când dușmanul ne atacă cu gaze axfiziante, ne apărăm dar nu-i cedăm tranșeele.

poziție dușmană și cu bombe de mână a nimicit un detașament vrășmaș de mitraliere, care se afla deja la marginea poziției. Toți oficerii, cari au luat parte la luptă, au recunoscut, *că între eroi Nicolae Barbu a fost cel mai eroic* și e vrednic de acea decorație.

Un ortac credincios.*)

Pilda statorniciei, a vitejiei și a credinței tinde istorisirea unei patrulări, dusă la îndeplinire de un simplu soldat, care se făcu vrednic de cea mai înaltă distincție, care poate să-i cază unui infanterist, de medalia de aur pentru vitejie.

Regimentul c. și r. de infanterie Nr. 31 (com. Sibiiu) stătea în luptă cu Rușii și era așezat în tranșee. Intr'o zi se ivi trebuința a știrici cu siguranță, că oare mai ține vrășmașul ocupate tranșeele sale și dacă da, cât este el de mare la număr. O întreprindere nespus de primejdoasă și grea asta, pentru că patrula avea să înainteze până în nemijlocita apropiere a tranșeeleor vrășmașului, numai astfel putând ea să îndeplinească misiunea sa. Rușii erau atât de atenți, încât chiar și în cazuri, când se ridica din tranșeele noastre un cap pe un singur moment, pușcau cu nemiluita asupra-i; așadar oalea, care avea să o facă patrula, era o odevărată cale a morții.

Comandantul companiei puse în vedere ostașilor săi toate primejdiile acestei întreprinderi, ce se plănuia, apoi provoacă pe aceia, cari voesc să o facă de bunăvoie, să se anunțe. Cu sânge rece și fără să dea unul pe față frică — se anunțară — *toți, întreaga companie*. Astfel trebui ca totuș căpitanul să compună patrulă, alegând în ea cei mai isteți și mai temerari ostași. În ceata lor mică ajunse a fi și infanteristul Vasile Ban, un bărbat modest dar decis, care tot-

*) „Unsere Soldaten”.

deauna, de câteori era vorba de aș pune vieața în cumpăna sorții, era între cei dintâi.

Calea grea fu începută. Până la depărtare de 300 pași se apropiă patrula neobservată din partea vrășmașului. Atuncia se opriră în loc și d'aci se furișă numai infanteristul Vasile Ban înainte spre piedecile cu sârmă ale inamicului. Într'aceea însă observă vrășmașul apariția micii cete și o luă din toate părțile la țintă, acoperindu-o cu adevărată ploaie de gloanțe. Infanteristul Ban, care era mai aproape de dușman era mai mult expus pușcăturilor. Întâi îi rupse glonțul cureaua, însă el o desfăcu cu sânge rece și o puse în traistă.

Gloanțele următoare îi sfârtică ră cămașa și hainele. Bravul infanterist se decise să se ajute așa, cum în atari cazuri să știe apăra un soldat mai bine: el începu să cobească și apoi să-și sape sub sine o groapă, deși solul era înghețat și tare ca ferul. Astfel stătu apoi în ger mare vreme de șase ore, până ce se întunecă. Numai atunci s'a decis el a se reîntoarce și a executat aceasta retragere în focul viu al Rușilor, cari îl pândeau. Dar, dând îndărăt, el află cadavrul unui soț al său, care făcuse parte din patrulă. Ban nu vrea să lase arma căzutului pradă Rușilor, d-aceea el o ia și continuă calea sa. Mai încoaci dă de un alt soț din patrulă, de infanteristul Lazăscu, care zace grav rănit. Asta trebuie salvat, cugetă Ban în sine, ia în spate pe camaradul său leșinat și-l aduce, aspru torturat și el însăș de durerea rănilor sale, în tranșeele regimentului său.

Dar mai zăceau patru soți de ai săi din patrulă morți pe terenul dinaintea tranșeelelor. Asta nu-i dădea liniște eroului Ban. El se duce la comandantul plutonului său și cere ajutor, ca să poată astruca cadavrele soților săi. În grabă

avu la dispoziție 3 viteji și el plecă din nou. Plecă și patrula sanitară și Ban era pretutindeni în frunte repetând de patru ori calea-i periculoasă, pânăce aduse toate cadavrele soților săi. Numai dup-aceea avu vreme să se ocupe cu rănille sale.

Statornicie exemplară.

Un batalion al regimentului c. și r. de infanterie Nr. 63 (Bistrița-Năsăud) a primit în ziua de 23 Octomvrie 1914 porunca să ia poziție pe o înălțime din jurul orașului *Iankov* și să stăruiască a sta acolo până îi va fi asta cu putință.

Rușii contrăgeau mereu întăriri și dădeau din tunuri foc concentric îngrozitor asupra acestei poziții înaintate și astfel soldații noștri, cari stăteau de mai multe zile acolo, ținând zi și noapte piept cu atacul vrășmaș, aveau situație neșpus de grea. Rând pe rând se adunaseră împotriva lor la canonadă baterii rusești, între ele și atari cu tunuri de calibru mare și mai ales campania a 6-a avea teribil de suferit.

Granatele de 15 cm. ale rușilor prefăcuseră întreg împrejurul în pustietate, marginea pădurii fu retezată, arborii stăteau ciupiți de coroana lor și solul era plin de cratere mari, deschise prin obuzele explodate. Vre-o câteva lovituri în plin pricinuiseră în rândurile eroiceii companii mari stricăciuni. Un granat rusesc spulberă o mitralieră a lor în mii de bucăți.

În acest foc satanic, care se întetia din oră în oră, ținură ei poziția lor până în ziua de 29 Octomvrie. Atunci raportă comandantul lor regimentului, că situația le este de nesuportat și la orele 11 a și sosit încuviințarea a se retrage compania la un loc mai scutit. Însă eroii nici acuma nu grăbiră a ceda locul lor, ci stătură acolo până în seară, suportând încă o jumătate de zi ploaia de proiectile inimice. O statornicie de model.

Două săptămâni în spatele frontului rusesc.*)

Războiul modern a ieșit din cadrele romanticismului și deciderea bătăliei o face azi mai mult calculul rece strategic decât temeritatea personală.

Cu toate acestea și campaniile de azi produc adesea episoade grandioase, care nu rămân cu nimic înăpoia aventurilor excitante, extrem primejdioase, ale veacului cavalerilor de odinioară.

În atare situație a ajuns un detașament al regimentului c. și r. Nr. 2 (comitatul Brașov) care fu desfăcut în lupta dela Wicyn de către trupele austro-ungare și se pomeni în mijlocul oștirilor rusești, unde aceasta ceată mică de soldați se știu susține vreme de aproape trei săptămâni.

Mai întâi se adăpostiseră acești bravi, conduși de căpitanul Bayer, într'o pădure mică, însă rușii îi simțiră și căutau să-i prinză. Patru zile a trebuit să lupte viteza ceată, zi și noapte fără întrerupere, ca să alunece dinaintea urmăritorilor, care vânau după dânșii în toate părțile neconținut.

Cercul impresorătorilor mereu să strângea și erau amenințați a cădea în captivitate, când îi succese totuș căpitanului Bayer să rupă linia urmăritorilor ruși și să evadeze cu 38 bravi ai săi în direcția, în care credea a fi trupele austro-ungare.

Erau însă prea departe de trupele noastre și fură siliți de oboseala cumplită să întrerupă calea și să-și caute undeva loc de odihnă pentru câteva ore. Intrară în casa unui țăran. Acesta însă abia aștepta să vază în mâinile sale banii lui Iuda. Comandantul rusesc avizat, bucuros de veste, trimise imediat 300 ostași, ca să-i prinză. Însă căpitanul Bayer cu bravii săi nu aveau de gând să se dea prinși până mai au o singură patroană și chiar o baionetă numai, măcarcă stăteau în față cu putere înzecit mai mare. Ei culcă cu salvele lor binețeluite la pământ rânduri întregi ale urmăritorilor, apoi iau în aplicare patul puștei și baioneta și lucră cu ele astfel,

*) „Unsere Soldaten”.

ca țarul Nicolae al II-lea să poată fi fălos de isprava soldaților regimentului, care purta numele lui. Cei mai mulți dintre Ruși au plătit aceasta încăierare cu viața. Dreptă și dintre eroii cetei căpitanului Bayer au căzut mai mulți inși, dar el totuș a scăpat cu restul detașamentului său și a continuat calea sa pricinuind rușilor încă multe păgubiri. A rupt șapte linii de telefon și a nimicit două automobile militare rusești. De șasesprezece ori au trebuit să treacă viteji prin focul tunurilor rusești pânăce au reușit să ajungă frontul austro-ungar. Cu 15 soldați, 15 eroi, s'a prezentat căpitanul Bayer în 14 Octomvrie 1914 iarăș la regimentul său.

De două ori îngropat în pământ*).

Sofron Bortin, gornistul unui batalion din regimentul de infanterie Nr. 31 ședea liniștit într'o comună și era ocupat cu curățirea trompetei sale, când deodată s'auzi o pocnitură ca de trăsnet. Era o granată, care lovi drept în casa, în care era dânsul și aruncându-i în aer coperișul, o ruină cu desăvârșire. Gornistul ajunsese a fi îngropat de zidurile distruse.

Camarazii săriră cu arșeie și lopeți în ajutorul lui și au și reușit a-l scoate rănit de sub ruine. Trimbița morse pierrei, însă n'a pierit curajul lui.

Cum lovi din nou o altă granată în grajdul, în care erau adăpostiți caii statului major al regimentului și îl aprinse, el sări fără zăbavă ca să scape caii din flacări, măcarcă se espunea în aceeaș oră a fi îngropat pentru a douaora în ruine. I-a și succes asta și numai o parte a șelelor a rămas încă în grajdul, ce ardea. Grinzile și coperișul amenințau cu surpare, și fumul era de nesuportat, însă el intra din nou în grajd. Coperișul se surpă asupra-i, dar el totuș reuși, deși cu greu, amarnic părjolit și cu rane de arsuri, să scape din foc și să îndeplinească propusul său. Are pe pieptu-i necunoscător de frică medalia de argint a vitejei.

*) „Unsere Soldaten”.

Formațiunile armatei austro-ungare, contingentate din ținuturi românești.

Este de interes să știm, că frații și fiil noștri din războiu, mai ales în cari regimente sunt înrolați.

Iată orientarea posibilă.

Români aflăm în parte covârșitoare în:

Regimentele de infanterie ces și reg.

Nr. 2 (comit. Brașov)	Nr. 50 (Moșii)
Nr. 5 (comit. Sătmar)	Nr. 51 (comit. Cojocna)
Nr. 31 (comit. Sibiliu)	Nr. 61 (comit. Timiș)
Nr. 33 (comit. Arad)	Nr. 63 (comit. Bistrița-Năsăud)
Nr. 37 (comit. Bihor)	Nr. 64 (comit. Hunedoara)
Nr. 43 (comit. Caraș-Severin)	Nr. 85 (comit. Maramurăș)

Batalioanele de vânători Nr. 23 (Murăș-Turda) și Nr. 28 (Arad).

Regimentele de husari Nr. 1 (Bihor), Nr. 2 (Brașov), Nr. 3 (Arad) și Nr. 4 (Caraș-Severin).

Regimentele de miliție (honvezime)

Nr. 2 (Arad-Bichiș)	Nr. 21 (Cojocna)
Nr. 4 (Bihor)	Nr. 22 (Murăș-Turda)
Nr. 7 (Timiș)	Nr. 23 (Sibiliu)
Nr. 8 (Caraș-Severin)	Nr. 24 (Brașov)
Nr. 12 (Sătmar)	Nr. 32 (Solnoc-Dobâca);

Regimentele de glotași Nr. 2, 4, 7, 8, 12, 21, 22, 24 și 32, tot din aceleaș circumscripții, și în diferite regimente de tunari.

Jertfele gimnaziului român din Brașov.

Multe școli, și mari și mici, au parte să jelească pe învățătorii și profesorii lor căzuți în războiul acesta. Nici una din școalele noastre din patrie însă, n'a avut până acum atâtea și atât de mari pierderi, ca și gimnaziul românesc din Brașov, în care atâția fii ai neamului românesc s'au adăpat la izvorul științei. *Institutul pedagogic român din Arad a pierdut pe Dr. Avram Sădean*, un profesor talentat și distins sublocotenent, în reg. 8 de honvezi, care a murit moarte de erou în ziua de 18 Octomvrie 1914, lovit de gloanțe de mitralaze. Gimnaziul din Brașov însă a pierdut pe *trei din profesorii săi*, cari toți trei au murit moarte de erou. În timp de pace ei au fost profesori excelenți, iar pe câmpul de luptă viteji străluciți. Iată cari au fost acești trei profesori eroi:

† Dr. Alexandru Bogdan

locotenent reg. de glotași și adjutant de batalion în reg. 24, care, lovit de o granată dușmană pe câmpul de luptă din Galiția, la satul Zumina, a murit moarte de erou în 7/20 Octomvrie 1914, spre marea părere de rău a tuturor cari l-au cunoscut, căci Dr. Alex. Bogdan a fost cu adevărat un bărbat, cum nu avem mulți noi Românii. Încă până era în viață talentatul și distinsul profesor-locotenent a fost recomandat spre a fi decorat cu „Crucea pentru merite militare cl. III cu decorație de războiu”.

A doua jertfă a fost tânărul și simpaticul profesor suplinitor

† Dionisie Nistor,

care ca stegar a murit moarte de erou în fruntea plutonului său, în lupta dela Komarno, în Galiția, la 17 Iunie 1915, în floarea vieții sale, având abia 24 de ani.

Cu Nistor am pierdut un caracter integru, un om muncitor și în care se pusese mari speranțe.

Al treilea care și-a jertfit viața sa pentru patrie a fost profesorul

† Vasile Micula.

locot. ces. și reg. de artilerie în rezervă și comandantul bateriei 2 din reg. de artilerie de câmp Nr. 21. care, după ce un an întreg a înfruntat primejdiile morții, în ziua de 18 August 1915 a fost greu rănit de un șrapnel la mâna dreaptă și la un picior, în munții dinspre Italia, și peste câteva zile a murit.

Pentru elevii săi a fost un adevărat părinte, pentru școală un profesor model, iar pe câmpul de luptă un erou, căci încă în viață fiind, a fost decorat pentru vitejie cu medalia Signum Laudis, iar după moarte a fost a doua oară distins cu „Crucea pentru merite militare cl. III cu decorație de rășboiu” drept recunoștință pentru ținuta vitează în fața dușmanului.

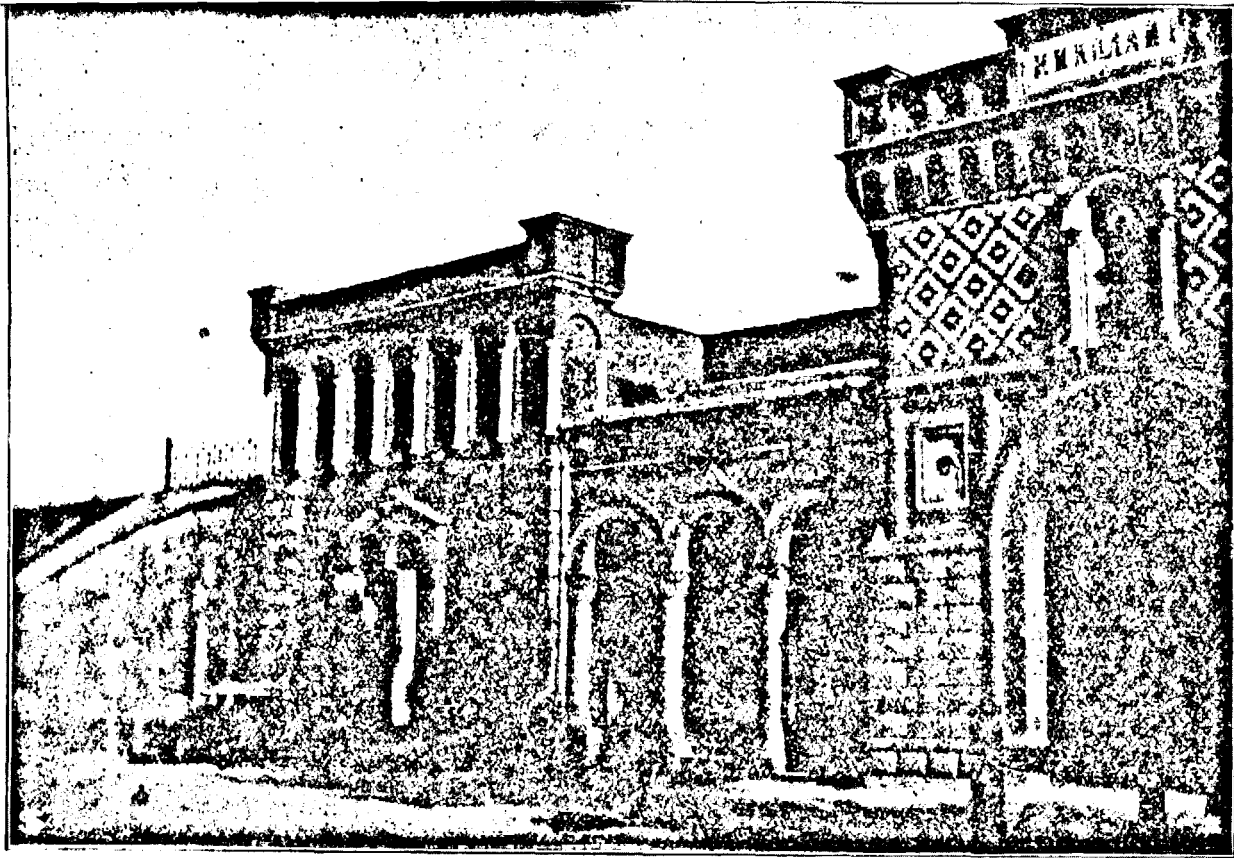
Pentru patrie și tron.

† Subloc. Petru de Mocsonyi,

vlăstar al ilustrei familii române Mocsonyi, sublocotenent la regimentul de dragoni Arhiducele Iosif Nr. 15. a murit moarte de erou la asaltul dela Ierichostary (lângă Lemberg), în 25 Iunie 1915, în al 30-lea an al etății.

† Dimitrie de Herbay,

maior, comandant al unui bat. din regimentul de infanterie Nr. 50, a dispărut după marea luptă din fața Lembergului. Calul lui a fost aflat rătăcind singur, fără stăpân, prin tabără. Cămarazii l-au văzut mai târziu în vârtejul luptei desperate, aruncându-se ca un leu asupra dușmanului și îndemnându-și soldații. S'a bucurat de mare stimă în cercurile oficerești, iar în orașul Brașov a fost unul dintre fruntașii vieții românești.

Portalul „Sf. Nicolae“ din Ivangorod.

† Iustin Hossu

căpitan distins, nepot al fericitului episcop Vasile Hossu, a căzut în 13 Noembrie 1914, lovit de un glonte dușman.

† Alexandru Candrea,

căpitan la reg. 33 din Arad, unul dintre cei mai bravi oficeri români ai armatei noastre, a murit moarte de erou în luptă piept la piept lângă râul Strypa, în 1 Noembrie 1915.

† Căp. Petru Ionescu

al regim. 82 de infanterie, fiu de grănițer din Rusca, greu rănit în Galiția, unde a luptat cu vitejie, a încetat din viață în etate de abia 35 ani.

† Aurel Cărpinișan,

locotenent în regimentul de artilerie 34, rănit greu de un șrapnel pe frontul rusesc, a murit moarte de erou în 1 Nov. 1915 în un spital din Viena, în etate de 23 ani. A fost distins cu „Signum laudis” și cu „Crucea pentru merite”.

† Ioan Lăzăroi,

locotenent la reg. 5 din Eperjes, de origine din Orăștie, a căzut pe câmpul de luptă din Galiția la 9 Septembrie 1914.

† Alin Moțu,

locotenent, în lupta dela Boian având să lupte cu 10 Ruși deodată, a fost desarmat, dar scăpând din brațele dușmanului, și-a pus capăt vieții cu un glonte de revolver, voind mai bine să moară decât să ajungă prizonier.

† Octavian Oancea,

locot. la reg. 41 din Cernăuți, a căzut și el lovit de un glonte. Era fiul Crisului Alb, de naștere din Borosșebis, unde bătrânul său tată este oficiant la pretură. Locotenentul Oancea era un oficer activ de înalte calități și un român verde.

† Locot. Ioan Emilian Aron,

fiul venerabilului director pensionat al școalei primare de fetițe din Brașov Ioan Aron, un oficer activ talentat și distins, mort în etate de 27 ani în 12 Ianuarie 1915 în urma unui morb contras pe câmpul de luptă.

† Dr. Aurel Mărgineanu,

medic-asistent militar, a răposat în etate de 30 ani, în ziua de 1 Aprilie 1915, în urma unei boli ce și-a căpătat-o prin molipsire, îndeplinindu-și datoria.

† Ioan Radulovici,

medic-asistent, a căzut ca erou în 6 Noemvrie, în Galiția.

† Cornel Belei,

sublocot. în batalionul de vânători Nr. 23, de origine din Orăștie, a căzut în lupta dela Pricinivaț (Sârbia) în 19 Sept. 1914, în etate de 21 ani.

† Dr. Fabiu Bontescu,

advocat în Hațeg, cadet în reg. 64 de inf., a căzut pe câmpul de luptă și a fost înmormântat la 24 Oct. n. 1914 în grădina gimnaziului din Chyrow (Galiția). Era un tânăr talentat și mult simpatice.

† Dr. Ștefan Chirilovici,

advocat în Ilia, sublocotenent în reg. 23 de glotași și avansat la rangul de comandant de companie, a murit moarte de erou în 14 Oct. n. 1914, în vârstă de 34 ani, în o luptă sângeroasă de lângă Chyrow.

† Dr. Iuliu Petrovici,

advocat în Lugoj, sublocot. în res. la reg. de artilerie 21. a încetat din viață în urma unui morb contras pe câmpul de luptă din Galiția, în 20 Ianuarie n. 1915, fiind în etate de 34 ani.

† Dr. Ioan Dorca,

sublocot. în reg. 23 de honvezi, pretor în Arad și Sighetul Marmăției și mai pe urmă avocat, a murit moarte de erou la Raraș, în Bucovina.

† Dr. Romul Pap,

advocat în Orăștie, a răposat în un spital din Timișoara, în urma morbului contras în timpul serviciului militar.

† Dr. Iuliu Marcu,

candidat de avocat din Bocșa, a încetat din viață în 22 Nov. n. 1914, în Viena, unde-și făcea datoria de ostaș în arsenalul armatei.

† Dr. Emil Achim,

cand. de adv. sublocot. în reg. 12 de honvezi, a căzut pe câmpul de luptă contra Rușilor lângă Raranțe, la 4 Ianuarie 1916.

† Dr. Aurel Capra,

advocat în Chișineu, cadet în reg. de inf. 33. a căzut în Iunie 1916, pe frontul italian, la Asiago.

† Dr. Iustin Capra,

cand. adv. a căzut pe câmpul de luptă din Galiția la Chyrow. Cu frate-său Aurel dimpreună tineri modești, lucrători și însuflețiți. Fii ai bravului învățător din Șiclău, Ștefan Capra. Eroi deplânși de toți, cari i-au cunoscut.

† Dr. Demetriu Truța,

cand. de avocat, stegar al reg. 50, fiul venerabilului d. Petru Truța, avocat în Arad și fost deputat național al cercului Baia de Criș, a căzut în Iunie 1916 la Asiago.

† Romul Damian,

doctorand în drepturi, fiul protopopului și dep. național Vas. Damian din Brad, voluntar în reg. 64 de infanterie, a căzut ca erou în 3 Dec. n. 1914 pe câmpul de luptă de lângă Cragujevat.

† Aurel Mangluca,

absolvent al școalei de cadeti din Timișoara, stegar, în pragul avansării de sublocotenent, a căzut lovit de un glonte.

† Cadetul în res. Gregoriu Boca,

dela reg. 63 de inf. dirigentul filialei din Caianul mic al institutului de credit și economi „Tibleșana”, a murit moarte de erou, lovit de mitraliere în 8 Septembrie 1914, în lupta dela Grodek (Galiția).

† Vasile Nic. Stoicovici,

fiul învățătorului dela școala primară de băieți din Brașov, un tânăr apreciat, cadet în rezervă în regimentul de inf. 2, a căzut jertfă datoriei sale și a murit moarte de erou în 7 Octomvrie 1914.

† Horațiu Cocle Deac

profesor distins în Gherla, voluntar plutonier în reg. 63 a murit moarte eroică în crâncena luptă care s'a dat la 21 Octomvrie 1914, pe înălțimile munților dela Iancow, fiind în etate de 25 ani.

† Dr. Dionisie Stoica,

dirigentu băncii „Selăgeana”, fost redactor la mai multe ziare și distins ca bun scriitor, încă a căzut pe câmpul de luptă, când se afla în floarea vieții.

† Iuliu Luțai,

dirigentu filialei din Deta a băncii „Timișana”, sublocot. în reg. 61. a căzut în 11 Noemvrie 1914.

† Gregoriu Boca,

dirigentu filialei din Caianul mic al băncii „Tibleşana”, cadet în reg. 63 de inf. a căzut, lovit de mitraliere, pe câmpul de luptă dela Grodek (Galiția) în 8 Sept. 1914, în etate de 28 ani.

† Aurel Feneșan,

funcționar la banca „Lumina” din Turda, a căzut în Galiția, la 25 Octomvrie 1914.

† Clement Hossu,

funcționar la banca „Bihoreanu” din Oradea-mare, a căzut ca stegar în luptele dela Lemberg.

† Dan D. Voina,

fiul fostului protopop al Brasovului Vasile V. Voina, functionar la banca generală română de asigurare din Sibiiu, stegar, a murit moarte de erou în atacul dela 27—28 Oct. 1914, nimerit în piept de un glonte dusman, pe culmea dela Lenina, în Galiția.

† Ioan Petra,

contabil procurist la banca „Drăganul”, sublocot. în reg. de inf. 62. a murit moarte de erou la 9 Oct. 1914 în Romanow (Galiția), fiind în etate de 33 ani.

† Petru Rusu,

functionar la „Victoria”, locotenent, a murit la 10 Septemvrie 1915 în etate de 35 ani.

† Nicolae Pârvu,

secretarul „Cassei de păstrare” din Mercurea, cadet, a căzut pe câmpul de luptă dela nord, în 22 Nov. 1914.

† Ștefan Ardelean,

contabilul magistratului Timișoara, sublocot. în reg. de inf. 31, distins cu crucea de aur pentru vitejie, a căzut lovit de 2 gloante în ziua de 30 August 1915.

† Petru Voina,

functionar la căile ferate din Croația, sublocot. la reg. 63, decorat cu „Signum Laudis”, a murit în urma ranelor grele primite în Polonia rusească.

† Dimitrie Roșca,

functionar la consistorul din Caransebeș, a căzut ca erou la Przemyśl.

† Andrei Popa,

locotenent de glotași, a încetat din viață în Dumbrău, în 10 Februar 1916, în urma unei boli contrase pe câmpul de luptă.

† Maximilian Bendorfean,

învățător în Daneș, îmbolnăvindându-se pe câmpul de luptă din Galitia, a încetat din viață în vârstă de 25 ani, în un spital din Miskolcz.

† Moise Mariș,

învățător în Socodor, a căzut în Galitia în luna Decembrie 1914.

† Iuliu Spineanțu,

învățător în Valea-mare, a căzut în 7 Mai 1915 în luptele din Beschizi.

† S. Stoica,

învățător în Zlagna (Caransebes), a căzut în aceeași zi și în acelaș loc ca și colegul său Spineanțu.

† Nicolae Vasu,

inv. în Arpașul de jos (Făgăraș) s'a reîntors greu bolnav de pe câmpul de războiu din Galitia și în 10 Iunie 1915 a încetat din viață.

† Ștefan Rancu,

inv. în Utvin (Timișoara) îmbolnăvindându-se și el pe câmpul de luptă, a răposat în 26 Sept. 1915 în un spital din Nagy Berezna.

† Ioan Birta,

inv. în Hisiaș, a murit moarte de erou în 15 Noembrie pe câmpul de luptă italian.

† Ioan Negrea,

inv. cadet în rezervă, a căzut în luptele de lângă Strij, în etate de 24 ani.

† Cornel Nica,

stegar, inv. în Valeadeni, a căzut lovit de un glonte aproape de Drohobitz.

† Ioan Pârva,

înv. în Dupăpiatră (Abrud) a căzut ca un erou în 22 August 1915, în luptele mari dela Ivangorod.

† Ilie Căltun,

înv. în Bunea. a murit moarte de erou în 7 Maiu 1915, în luptele crâncene din Beschizi.

† Mihail Dragulescu,

înv. în Bogoltin, sergent în reg. 8 de honvezi, a murit în spitalul militar din Lugoj.

† Visentie Frățilă,

cantor-înv. în Glogovăț, a căzut în Carpați la 5 Martie 1915.

† Petru Mureșan,

a murit în spitalul din Szigetvár, în urma ranelor primite în lupta dela Valievo (Sârbia).

† Ioan Pavel,

fost învățător, cadet în reg. 23 de honvezi, a căzut ca erou în Galiția, în ziua de 14 August 1915.

† Patriciu Pop,

cantor-înv. în Sighetul Silvaniei, a murit moarte de erou în 23 Oct. 1915, pe frontul dela Isonzo (Italia), în vârstă de 29 ani.

† Aurel Jugan,

candidat de înv. din Glodgilesti, plutonier în reg. 23 de honvezi a căzut ca erou în 3 Ianuarie 1915 în luptele dintre Tarnov și Lemberg.

† Sinesle Ioja,

cadet în reg. 33 din Arad, fiul bravului preot din Ravna (valea Deznei), a căzut lovit de un glonte în ziua de 17 Iunie 1915, lângă Grodek, în etate de abia 21 ani.

† Pavel Jichiciu,

voluntar, cadet aspirant în reg. 33 din Arad, lovit de un glonte dum-dum în luptele din jurul Lembergului, a răposat în un spital din Galiția.

† Demetriu Cozma,

vice-notar în Tîr., sublocot. în reg. 22 de honvezi, a murit moarte de erou, în 1 Oct. 1914, în luptele dela Uzsok, în al 31-lea an al vieții.

† Iuliu Ionașiu,

elev al școalei artelor frumoase din Budapesta, aspirant de ofițer, a căzut lovit de un srappel în 14 Martie 1915 în vârstă de 22 ani.

† Marțian G. Pop,

absolvent al cursului academiei superioare comerciale și stud. în drepturi, voluntar la reg. de vânători Nr. 3, a căzut ca erou lângă comuna Pilchow din Galiția la 2 Noemvrie.

† Teodor Roitan,

elev al academiei de pictură din Budapesta, voluntar în reg. 33, a murit moarte de erou.

† Ioan Voșan,

student în medicină, a răposat în urma unei boli, care s'a contras-o pe câmpul de luptă.

† Emil Neagoș,

doctorand în medicină, a murit în prinsoare rusească la 3 Maiu 1915, în etate de 23 ani, în orașul Astrahan.

† Ioan Biro,

student de inginerie anul III, voluntar în reg. 8 de honvezi, a căzut ca erou în 20—22 Decemvrie 1914, în luptele din jurul fortăreței Przemyśl.

† Emil Taus,

culegător-tip., a căzut în luptele din Carpați, în 15 Apr. 1915.

† Emanuil Epescu,

culegător în tipografia „Concordia” din Arad, a murit răpus de un glonte, în 24 Sept. 1915, în luptele dela granița Galiției.

Și câți nu vor mai fi, Doamne, pe cari nu-i știm, și cari au murit în floarea vieții, apărându-și patria.

Apusul soarelui la țărmul Mării Egeice.

Vrednici suntem în una, în alta încă — nu.

Când patria lipsă avu iarăș de brațe tari și inimi neînfricate, cari să alunge pe dușman dela hotare;

când noui jertfe ni-a cerut ea, patria iubită, care singură n'a păcătuț impotriva noastră nicicând; ea, mama ocrotitoare a noastră, care totdeauna aceeaș odihnă veșnică a țins la dulce sânul ei obositelor osăminte ale iobagului, ca cenușei domniei sumețe;

când mult cercata noastră patrie, care atâtea năvăliri barbare întâmpinând, deasupra trebuia să suferă din greu și sub povara nedreptății omeniești, ce s'a încuibat între proprii ei fii

— iarăș întonă gornul vestitor de primejdie:

plecat-ați Voi, floarea și fala neamului nostru viețitor
ca să împliniți cu veche credință sfânta-vă datorie.

Flăcăi veseli, abia logodiți cu mireasa zimbitoare, ce vă era nouă — Vieața;

tineri însuflețiți, în inimi cu dorul fierbinte a lucra din răputeri pentru ridicarea națiunii voastre la trepte mult mai înaintate de cultură, putere, bunăstare, vază și — drepturi;

bărbați în floare, răsbitori între atâtea piedeci,
● în drumul asigurării depline a viitorului familiei frumoase, ce creșteati, și în cel al existenței neamului vostru întreg;

chiar și voi, bunici încărunțiți, încovoiați sub greumântul anilor, ce i-ați petrecut în muncă istovitoare; trecuți peste multe desamăgiri și grele probe:

plecat-ați cu toții la hotare, pentru a cinstei noastre și a țării apărare.

Multe zeci de mii dintre voi nu se vor mai reîntoarce la vatra lor...

Fiul nu-ș va mai pleca capul său la sfânt sânul dulceli sale măicuțe,

nici se va mai răzima pe brațul bunului său tată.

Soțul nu va mai privi în ochii credincioasei sale soții, și împreună cu ea nu se va mai desfăta în vederea dragilor lor copii.

Fratele nu va mai întâlni pe scumpii săi frațiori, nici pe iubitele sale sorioare.

Nepotul nu va mai îndulci zilele bătrâneței cinstiului său tată-moș, nici va mai înveseli inima înduioșatei sale bunice.

Dintre toți cel mai nefericit: tatăl, nenorocosul tată, nu va mai purta pe brațe odoarele vieții sale, nu va mai săruta copilașii săi, vlăstarele gingașe ale familiei datorite lui de bunul Dumnezeu;

nu va mai îngriji și ocroti fășii săi atât de tare și atât de adânc iubiți, crescându-i pe românește: în temerea Domnului și Dumnezeului strămoșilor lor, în dragostea limbei mamei lor, în plăcerea doinelor, în fala portului, în credința părinților și în iubirea tot ce-i românesc,

Nu numai, ci coboritu-s'a în mormântul rece din platuri străine, datu-ș'a sufletul său plin de dorul copiilor săi, tata, cel jertfit la altarul patriei, muncit, deasupra chinurilor groaznice trupești cari l-au răpus, și de usucătoare temeri și amarnice îngrijorări:

nu cumva ORFANII săi, dulcii săi pușori, să ajungă a fi părăsiți de rudenii și uitați de întregul lor neam.

Nu cumva să ajungă ei, nevinovații mititei, jertfele cele mai înfiorătoare ale acestui cumplit războiu:

pieritori de foame, sdrențoși cerșitori pe la ușile altora, ființe rămase fără școală și prin asta fără vleață de om.

Nu cumva să ajungă a fi risipiți în lumea largă, ca frunza trunchiului culcat la pământ de urăgan, care grăbit se vestejește, iar vântul lacom o ia și o duce departe, ca să îngrașe cu ea sol depărtat, țelună străină.

Părinții rămași fără fiu; alții — ca mult compătimitul dascăl din Șiclău, Stefan Capra, fără fii și fără ginere, — suferi-vor și lăcrima-vor neconținut până în clipa ultimei lor respirații. Bocise-va măicuța martiră, geme-va tata cel greu rănit în inimă, plânge-va biata bunică și ofta-va mereu amărîtul tată-moș.

Despoyați deodată, pe neașteptate, de toate nădejdlile vieții lor, de nădejdi, cari singure i-au ținut în lupta energică cu greul vieții, — sărmanii părinți și bunici jeliți:

svârcoli-se-vor pe valurile Mării Desnădejduirei, dintre cari valuri amare ca pelinul, ce ard și ustură ca jarul — numai credința tare, creștinească, și numai supunere neșovăitoare în fața nepătrunsei voințe a Tatălui Ceresc, poate ținde sufletului chinuit de dureri — scăpare la liman.

Suferi-vor, sbate-se-vor îndurerații părinți și bunici. Sfântă e durerea, măreață e suferința lor. Între miresmele, ce mereu se aduc la înfricoșatul Altar al Patriei, pătrunde-va sufletul lor, apropia-se-va de inima lor: împăcarea cu voința cerească. Îndurarea Atotputernicului îi va adumbri, iar credința legii strămoșești alinare le va ținde.

Și din voia Celui de Sus reface-se-vor ei din bătrâni slabi, supti de durere, iarăș în aceleași tulpine neînfrânte, cari din jertfa mare ce au adus patriei, din jertfa, a cărei valoare, lor neprețuită, nime pe lume nu o știe mai adânc resimți, decât dânșii, — câștiga-vor vrednicie, drept și cuțezanță a vesti neamului întreg unica mângăiere, ce vindecă sufletul rănit, convingerea, care pe zi ce trece, tot mai adânc se încuibă în sufletul tuturor, că:

„precum nu-i mântuire fără jertfă, așa nici jertfirea fără răsplată dreaptă nu poate să rămâie”!

Văduva biata, purta-va doliul, poate, peste întreaga ei vleață...

Slabil ei umeri de muiere sarcină mare vor avea să poarte, și numai încordându-ș ea toate puterile sale fizicești și morale o să poată corăspunde îndoită măreței chemări, ce i-a impus nenorocirea suferită, — chemării: a îngriji ea sin-

gură pe copiii săi, a-i crește și fericii numai din puterea ei, înlocuind ea în toate cu brațele-i debile de femei și pe tata cel vânjos, pe soțul, care s'a mutat la strămoși.

Grea luptă va avea de luptat biata văduvă. Însă în răsplată dreaptă străbate-i-va din viitorul îndepărtat în prezentul ei întunecos o rază, vestitoare a cununei luminoase, ce are să încoroneze viața-i posomorită și trudită: neștirbita mulțămire sufletească a-ș ști familia salvată; recunoștința veșnică a copiilor săi; lauda și stima tuturor.

Orfanii însă, sărmanii orfani, pe cari de atâtea luni de zile încoaci îl ține măicuța lor cea palidă ca ceara, bunica tremurândă și vecinii compătimitori cu minciuna că: „acușă vine tata acasă!” —cum vor primi ei înfiorătoarea veste!

Aceste suflete gingașe și nevinovate, cari în fiecare figură de om, ce se apropie din depărtare către sat, cred a zări pe tata, care se reîntoarce acasă, pe adânc doritul tată, care atât de mult le lipsește, — și aleargă în calea lui, ca apoi uluiți să vină a vesti mamei, că s'au înșelat, — acești bieți orfani, crud răniți de nemilosul paloș al sorții: cum și în ce să aile și ei, însușit nefericiții de ei, mângâiere, mântuire, răsplată?...

În lupta cu încercările ursitei — puterea sufletească este scutul bărbatului și al femeii, al tânărului și al bătrânului.

Copiii însă, nenorocoșii orfani, nu au și nu pot avea încă îndemână acest scut. Ei nu știu para, nu pot să se apere, ci lovindu-i, de-a placul îl taie și nimicește apriga spadă a sorții.

Cel-ce nu știe să resimtă pe întregul, nu știe să înțeleagă și aprecieze în deplina ei grozăvenie nespus tragica soartă a orfanilor nevinovați rămași pe urma eroilor noștri;

cel-ce nu încearcă tot, ce-i este în putință, și nu jertfește tot, ce poate jertfi pentru scăparea acestor ființe nevinovate de cumplita mizerie, de foame, de gheț, de peire: n'are

un atare om, — fie el cât de sus pus, — nici suflet, nici Dumnezeu.

Și n'are suflet și Dumnezeu nici acel neam, care nu se îngrijește după acea putință, care i-ar da-o încordarea cea mai întetită a puterilor sale morale și materiale, i-ar da-o opintirea tuturor fiilor săi — dela vladică până la opincă — în scopul adunării acelor mijloace și luării grabnice a acelor măsuri, cari sunt de lipsă: ca nici unul dintre orfanii fraților noștri, cari au căzut în decursul acestui războiu crâncen, să nu rămâie fără îngrijire și creștere cuvenită și mai ales să nu piară ori să se risipească.

Ca neam așteptăm să ardoare, ca patrioți o să pretindem, în caz de lipsă, pe cale constituțională, sus și tare: ca jertfa grea, ce a adus-o poporul nostru pentru patrie și tron, în cumpănă dreaptă să fie pusă.

Cei căzuți au fost ai noștri, frații și fiii noștri. Dar nainte de toate ei au fost tații orfanilor rămași pe urma lor.

Și când noi răsplată și aprețiere dreaptă am cere pentru sângele lor vărsat cu credință neclintită, am cere pentru neamul nostru întreg: fără a se fi îngrijit acest neam de orfanii lor după cuviință —

înși-ne' imorali fiind am cere aplicarea legii moralei dumnezeiești.

Ei, fii și frați ai noștri de pe diferitele fronturi de luptă:

„Dovezi au dat la lume

„Că'n vinele lor curge

„Un sânge de Roman”.

Dovezi au dat cei căzuți cu miile și dovezi dau cei luptători și azi, în al treilea an al acestui cumplit măcel de oameni.

Am fi putut să continuăm fără sfârșit cu istorisirea cazurilor de vitejie extraordinară, de credință fără margini și de stăruință fără seamăn, cari le-au dat pe față și în decursul

acestui războiu cumplit toate trupele constătătoare din Români, iar în cazuri date, singuratici oficeri, suboficeri și soldați de neam românesc.

Incepând cu colonelul, Anchidim Șioldea, căzut jertfă pe urma grelei răniri primite în 14 Decembrie 1914 în lupta dela Tuchow, și continuând pe toate gradele ierarhiei militare cu vicecolonelul Dem. Burdea, căzut în 25 August 1915 la Wodniki,

cu maiorul Dem. Herbai, căzut în August 1914, căpitani ca Valeriu Moga, Ioan Goșa, Petru Ionescu, Iustin Hossu, Alexandru Candrea;

locotenenți, ca Dr. Alexandru Bogdan, valorosul profesor al gimnaziului nostru din Brașov și colegul său Vasile Micula, Ioan E. Aron, Aurel Cărpinișan, Octavian Oancea, Alexandru Moțu, Ioan Lăzăroiu, Andrei Popa și mulți alții;

sublocotenenți ca Petru de Mocsonyi, Dr. Avram Sădean, Dr. Stefan Chirilovici, Dr. Iuliu Petrovici, Dr. Ioan Dorca, Dr. Emil Achim, Stefan Ardelean, Petru Voic, Ioan Radulovici, Petru Belei și zeci alții,

stegari și cadeți ca: Dr. Fabiu Bontescu, Gregoriu Boca, Dionisie Nistor, Vasile N. Stoicovici, Vas. Gavna, Iuliu Marcu. Frații Capra, Horațiu C. Deac, Romul Pop, Iuliu Lutăi, Romul Damian, Aurel Feneșan, Clement Hossu, Dan Voina, Ioan Petra, Petru Rusu, Nic. Pârvu, Dum. Roșca, Maximilian Bendorfean, Moise Mariș, Iuliu Spineanțu, Dr. Demetriu Truția, Nic. Vasu, Ștefan Rancu, Ioan Birta, Ioan Negrea, Cornel Nica, Ioan Pârva, Ilie Călțun, Mihail Dragulescu, Victor Frațilă, Petru Murășan, Ioan Pavel, Patriciu Pop, Aurel Jugan, Sinesie Ioja, Pavel Jichici, Dem. Cosma, Ioan Ionaș, Marțian Pop, Teodor Roitan, Ioan Voisan, Emil Neagoș, Ioan Biro, Emil Tăuș, Emanuil Epescu, Alexandru Bucșa și sute alții,

cu zecile de mii ai ostașilor de rând, „eroi fără nume”, a căror ținută vitejească pururea slăvită are să fie până va mai trăi un român de cinste pe acest pământ:

Înșiră-se înaintea ochilor noștri o coloană uriașă din fill neamului, care a dat lumii oarecândva pe eroul neîntrecut

Iancu Corvinul de Unedioara și pe Pavel Chinezul, iar în veacul trecut pe baronul Urs de Margina, pe generalii Doda și Cerna — o coloană lungă de frați ai noștri, cari cinstea neamului au mărit prin vitejeasca lor ținută și eroica lor moarte.

Diferite regimente de infanterie, honvezime, glotași, artilerie de munte, artilerie ușoară, tunuri de câmp, artilerie grea și obuziere;

batalioane de vânători, zeci de detașamente de pioniri și sapeuri, cari sunteți contingentate din ținuturile românești ale Ungariei și Transilvaniei: —

vărsat-ați în decursul vremii de peste doi ani spre câmpul de luptă mii și mii și iarăși mii și mii de luptători români, cari pretutindeni, pe toate fronturile de bătălii, împlintuși-au datoria lor față cu patria, și pecetluituși-au credința cu scump sângele lor.

Aduna-va, cu sfârșitul acestui războiu înfiorător, fiecare regiment date oficiale amănunțite despre toată ciocnirea, lupta și bătălia, în care a luat parte. Apreciate și eternizate o să fie mii și mii de bravuri ostășești, făptuite de Români.

Dar o să vorbească dela sine numele lor, cel românesc, cum tăcând atât de dulos grăiesc miile de cruci dela căpătâie...

Virtutea ostășească a Românului din Transilvania și Ungaria, recunoscută azi în lumea întreagă, măсорase-va și asemănase-va în ochii dulci urmașilor noștri cu gloria eroilor dela Plevna, Rahova, Smârdan și Vidin și inspira-va poeți ai veacurilor viitoare, subiect veșnic va tinde doinei doinuitoare.

Constatat e, că Românul de dincoaci este de o credință fără sfârșit; că el știe să moară cu zimbet pe buze pentru țara sa, pentru locul de odihnă al strămoșilor săi, oferind

patriei sale, întocmai ca Dorobanțul, totul — pentru puțin, ce are...

Constatat va fi pentru totdeauna că în războiu — vrednici suntem.

Adeverit este, că pentru patrie știm lupta.

Nu e însă constatat pe deplin, că vrednici suntem oare și în lupta veșnică pentru existența noastră proprie.

Nu este încă dovedit că știm oare lupta în pace pentru neam. cum știm lupta în războiu pentru patrie.

Să nu uităm adecă, că nici o vitejie, fie cât de mare și statornică, singură nu poate scăpa un popor de risipire.

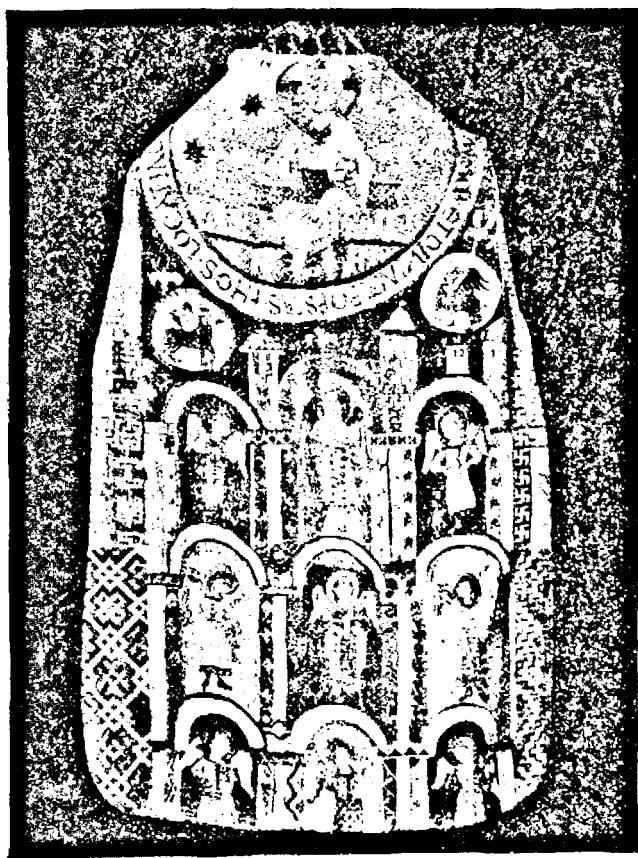
Viteji au fost Dacii, a căror sânge eroic mai curat l-au păstrat în vinele lor și până azi Moșii noștri, eroii fără nume dela Ivangorod, Delatyn, Asiago, Baranovițe și atâtea alte câmpuri de luptă — și totuș au sucombat.

Fără seamă tare și puternic a fost Imperiul Romei și totuș în ruine a căzut și amarnic s'a prăbușit.

Pentru că nu e destul a fi viteaz în luptă. E de lipsă să se știe apăra atât poporul întreg cât și singular fiecare fiu al neamului, nu numai cu arma în mână față cu dușmanul năvălitor, ci și împotriva cutropirei sale de către miile de dușmani ascunși, cari se încuibă neobservați și rod, asemenea carilor, osul tare al neamului întreg, — să se știe apăra împotriva: moleșirii, nepăsării, neînțelegerii, imoralității, lacomiei și ușurinței, cari usucă corpul națiunii și îi pregătesc decadentă, slăbire, poate chiar și peirea.

Faptele mărește săvârșite de eroii noștri pe câmpul de luptă, bravura lor, cinstea cu care s'au acoperit pe sine și la care au ridicat întregul nostru neam, neluat până acumă în seamă după cuviință: pieptul ni-l încălzește, fală ne inspiră.

Ei sunt vrednici! așa glăsuște întreaga lume. Ei, cei

Ornate din 1250.

din luptă — da. Și iată că ni se impune de sine întrebarea: oare vrednici suntem și noi — cei de-acasă?

Vrednicia noastră, a celor de-acasă, are și ea probele sale.

Dar să nu crează cineva, că lacrimând și oftând din pricina mizeriilor, cari ni le-a adus pe cap acest groaznic rășboi — am și documentat acea vrednicie.

Ei sângerează și mor pentru patrie și pentru răsplata dreaptă, ce o nădăduiesc pe seama neamului lor,

noi trebuie să muncim și trăim pentru binele patriei și spre mântuirea, întărirea și fericirea neamului nostru.

Ei își chinue trupurile și își dau sufletele lor nu numai pentru sine însuș, ci și pentru noi, cei de acasă și pentru familiile și avutul nostru,

așadar aspră datorie avem și noi: a ne îngriji de orfanii lor, a munci și a jertfi pentru cei rămași după dâșii.

Prima probă a vredniciei noastre va fi: îngrijirea corăspunzătoare, îngrijirea în deplină măsură de — orfanii eroilor noștri.

Pentru că aceea, ce face în acest interes țara, guvernul, — nu e făcut de noi, și cu cât vom lăsa noi sarcina îngrijirii de orfanii eroilor noștri în grija Statului, cu atât mai cumplită va fi — nevrednicia noastră.

O să-mi facă unul și altul, obiecția că: „făcut-am și facem doar, ce se poate”... Contribuim pentru un orfelinat în Sibiu, pentru altul în Blaj și pentru al treilea, cel a „ununei femeilor române”, care verosimil în Brașov are să se întemeieze”...

Adică-te ne-am apucat de lucru.

Nu-i vorbă, e ceva și asta, însă așa de puțin, încât abia se deosebește de cantitatea, ce o semnăm cu cifra de — nulă,

Ne-am pus la lucru pe românește, ca acela, cari au vreme.

Adunăm deocamdată parale o să constituim după aceea comitete, cari vor escrie concurse pentru plănuirea zidirilor și încaperilor, în cari au să fie adăpostiți orfanii. Vom zidi apol, vom ajusta edificiile după modele apusene și de-acum în 3—4 ani vom începe a recruta orfanii, cari să fie crescuți în acele orfelinăte.

Că în aceste 3 orfelinăte, cari vor consuma cu zidirea însăș sume enorme, abla vre-o câteva sute de orfani o să putem adăposti, pe vreme-ce numărul orfanilor eroilor noștri, cari au lipsă de îngrijire strălnă, s'a urcat până acuma la număr de multe mii;

că aceste multe mii de orfani, a căror cifră pe zi ce trece se mărește, au lipsă de ajutor momentan, fără care pier de foame ori ajung îndepărtați și risipiți:

este o chestie, cu care cei mai mulți dintre ai noștri, începând dela mitropoliți și până la țăranul cel din urmă — nu-și prea sparg capul.

E lucru nevrednic de un neam întreg, ca să facă ceva numai „ut aliquid fecisse videtur”, adecă numai, pentru aparență.

Ar fi lucru și mai nevrednic, să încercăm noi cu toții, un neam întreg de oameni, a ne face neștiutori de aceea, că mii și mii de orfani de ai eroilor noștri au lipsă grabnică, lipsă arzătoare de îngrijire, și să uităm noi, cumcă:

e păcat de moarte al nostru, că noi încă n-ai nu am luat măsurile recerute pentru a-i conscrie conștiincios, a-i ținea în evidență sat de sat, casă de casă, și acolo, unde împrejurările date pretind, a-i lua numaidecât sub scutul și îngrijirea noastră;

e un păcat de moarte, că noi vrem să băgăm bani în

ziduri pânăce n'am adunat nici a sută parte din mijloacele, cari se recer pentru pâne pe seama orfanilor;

este o vină de neiertat, că noi așteptăm, ca alții să adune pe orfanii noștri și să-i crească pe spesele comunelor noastre, ca apoi la ani și noi să mai strângem câțiva dintre cei rămași și așezându-l în palate, să ne lăudăm, că am salvat pe seama neamului nostru orfanii eroilor și am împiedecat, că pe lângă cei căzuți în luptă să fim siliți a număra către cei pierduți și pe — orfanii lor.

Colectările, ce curg pentru orfeline, arată rezultate cu totul modeste.

Dela început ele făceau impresia, că nici inițiatorii și inițiatoarele acestor colecte, nu-s în curat cu trebuințele faptice, cari se prezintă, și nici cu graba mare, ce se impune.

Toată întreprinderea are până azi caracterul unei acțiuni caritative, curat numai de binefacere.

De fapt însă îngrijirea de orfanii noștri este pentru noi românii din Ungaria și Transilvania o datorie națională, o chestie de existență, o salvare de suflete românești.

Multe sunt datoriile noastre cari așteaptă împlinirea, nici una nu este însă așa urgentă, așa de mare și de impetuoașă, ca îngrijirea — pornită nu numai din simț caritativ ci din datorie față cu neamul nostru — de orfanii eroilor noștri.

Dat-a fericitul mitropolit Mețianu 5000 cor. pentru acest scop și lăsat-a peste 150 mil pentru fundațiuni. Atât e însă de covârșitoare pentru întregul nostru neam și pentru siguranța și viitorul bisericilor noastre, ca zecile de mil orfani ai eroilor noștri să fie crescuți de noi, românește, încât citez să afirm, că mai mare binefacere făcea fericitul mitropolit, neamului și bisericii sale intacte, dacă destina cele 150 mil pe seama orfanilor rășbolului și lăsa numai 5000 pentru fundații.

Dat-au cu dărnicie bravii noștri Sălișteni, cei în cele românești totdeauna în frunte. Însă, după cum sunt trebuințele, vor avea chiar și ei să mai revină și să mai jertfească din greu.

Ce să zicem de comune mari, curat românești, cari n'au contribuit nici cu 100 de coroane, pe când în birturile lor s'a consumat în răstimp de un an beătură alcoolică în preț de 15—20 mii coroane?

Ce să zicem despre advocate, cari ofer câte 2 cor. 40 fil. pe lună drept contribuire la mântuirea alor 20—25 mii orfani, între '1—7 ani, rămași după eroii noștri căzuți pe câmpul de luptă, — doar pentru că nu pot mai mult, fiindcă pana de struț s'a scumpit și nu altcum și — toaletele!

Ce să zicem despre noi toți, cei de acasă?

Nu zicem nimic, chiar nimic. Numai vă rugăm, umilit pe cei sus puși, căci așa se cade; vă rugăm insistent pe cei de seama noastră cărturari; și te rugăm pe tine, iubite cetitor al acestor rânduri tipărite: luați-vă cu toții la suflet cauza orfanilor!

Conscrieți în fiecare comună pe orfani.

Constituiți-vă în fiecare comună, în fiecare cerc în comitete de îngrijire și în comitete de patronaj ale orfanilor.

Porniți și continuați zilnic colectări pe seama orfanilor și contribuiți pe acea colectă după întreagă puterea voastră materială.

Grăbiți și grijiți, ca nici unul dintre orfanii eroilor noștri să nu piară și din negrija voastră nici unul singur să nu se piarză.

Jertfiți din avutul și din câștigul vostru, deopotrivă contribuiți la colecta, ce se face sub numirea:

„ORFELINATUL DIN SIBIU”, tot așa pentru colecta:

„ORFELINATUL DIN BLAJ” și nu mai puțin pentru colecta:

„UNIUNEI FEMEILOR ROMÂNE”; și jertfind pre-tindeți, ca acei bani să fie întrebuințați NUMAI DECÂT pentru salvarea orfanilor eroilor noștri.

Lucrați, jertfiți, grijiți cu toții, pentrucă pânăce n'am făcut tot ce se cuvine, tot ce trebuie să facem pentru orfanii eroilor noștri căzuți, — cu drept se zice și se va zice despre noi, cei de acasă, că:

Nu ne-am arătat încă — a fi vrednici.

Toiagul păstoririi sufletelor îl aveți încrezut pe sfințiile mâni ale Înalt Preasfinților Voastre: Părinți Mitropoliți și Episcopi.

Datoria îngrijirii de sufletele eparhiilor Vă apasă: Prea-venerate Consistoare și Mărite Capitluri.

Grija turmei din parohia sa trebuie s'o aibă cu credință — fiecare preot român.

Rostitu-l-s'a fiecăruia la vremea sa sentența, anticipată din încredere, ce suna: „Vrednic este!”

Suflete nevinovate ale turmelor cuvântătoare, încredințate Sî. Voastre spre îngrijire, sunt amenințate a pieri, ori a se risipi. Nu unul, nu două, ci mii, chiar zeci de mii.

Și mântuirea lor depinde în primul rând dela munca și jertfa ce Pastorii au să desvoalte, dacă într'adevăr — sunt vrednici!

Iar Tu, popor românesc, cutrierat până în adâncul sufletului de prăpastia, ce s'a deschis în vederea ochilor tăi, ridică-te la înțelegerea trebuinței a salva a mântui Tu prin jertfă și trudă pe orfanii fiilor Tăi căzuți în luptă, —

„crescându-i pe românește: în temerea
Dumnezeului strămoșilor, în dragostea
limbei maicei lor, în credința părinților
și în iubirea a tot ce-i românesc”.

Vrednici sunt ai noștri în a se jertfi, dar fi-vom oare noi, cei de-acasă, cler și mireni, vrednici să salvăm comoara primejduită, rămasă în grija noastră, ca scump lăsământ: pe orfanii eroilor noștri?!

Dr. Ioan Suciu.

Ilustrii noștri răposați.

Voința Cerească ni-a lipsit în decursul anului 1916 de ilustri bărbați, a căror trecere la viața cea veșnică a provocat mari sguđuri între rândurile noastre.

† Mitropolit Ioan Meșianu.

În ziua de 3 Februarie n. 1916 a încetat din viață Părintele Arhiepiscop al Transilvaniei și Mitropolit al Românilor ortodocși din Ungaria și Transilvania, Înalt Preasfințitul Domn **Ioan Meșianu**, în vârsta de 88 ani.

Fiu al comitatului Făgăraș, Ioan Meșianu luase parte, ca preot și mai târziu protopop, la toate mișcările naționale din anii 1850—65 ale partidului național. În anul 1874 el fu ales vicar episcopesc la Oradea, iar în anul următor episcop al Aradului.

Vreme de aproape un pătrar de veac a păstorit Ioan Meșianu eparhia arădană. N'a fost omul concepțiilor mari, dar era un lucrător neobosit, care în felul său propriu administrând dieceza sa, aduna mereu mijloace și pentru înzestrarea ei cu așezăminte folositoare. **Alumneul și Seminarul** din Arad sunt în mare parte creațiunea episcopului Ioan Meșianu. Tot el a fondat și **tipografia diecezană** din Arad.

Ales în 1898 la înaltul post de Mitropolit al Românilor ortodocși, Ioan Meșianu a dezvoltat și în arhidieceză mare activitate administrativă. Dintre creațiunile sale din acest răstimp, amintim **catedrala** din Sibiu, impunătoare și în ființa ei de azi, măcarcă cele 2 turnuri nepotrivite cu timbrul ei arhitectonic, reduc cu mult valoarea artistică a acestei clădiri prețioase.

Nu aparținem firilor slugarnice, cari slăvesc în fiecare Arhieru pe „marele”, pe „neîntrecutul”. Dar voim să respectăm mormântul proaspăt al adormitului în Domnul și astfel rezervăm pe seama istoricului vremilor noastre aprețierea dreaptă a vieții mitropolitului Ioan Meșianu, cu toate părțile sale luminoase și cu toate scăderile sale omenești.

† Episcop Vasile Hossu.

În preșeara anului nou 1916 a răposat în Budapesta, unde stătea pentru îngrijirea sănătății sale, episcopul greco-catolic român al Gherlei, Înalt Preasfințitul Domn *Dr. Vasile Hossu*.

Era un bărbat de mare cultură și ajuns în curând episcop al Lugojului, el a dat pe față mari aptitudini arhieresti. Trecut înainte de 3 ani în fruntea diecesei Gherlei fu primit cu multă bucurie și e de netăgăduit, cumcă el por-nise o viață nouă, viuă, în aceasta eparhie românească.

Soartea nu i-a dat să poată duce la îndeplinire planurile sale, el muri în floarea vieții, repus de boală de inimă.

† Directorul Virgil Onițiu.

S'a mutat dela noi blândul și bunul Virgil Onițiu, directorul marelui gimnaziu român gr.-or. din Brașov, în vârstă de 51 ani.

Era un scriitor ales și un dascăl luminat, iar elevilor săi un adevărat părinte.

„Masa studenților români din Brașov”, la care sunt provăzuți zilnic cu mâncare elevii oei săraci, este monumentul care va vesti pentru veci numele și meritele lui Virgil Onițiu.

† Canonicul Ioan M. Moldovan.

La Blaj s'a stâns ca o luminare în noaptea zilei de 23 Sept. 1915 veneratul canonic *Ioan Micu Moldovan* în al 83-lea an al etății și al 56-lea al preoției sale binecuvântate. A fost un mare luminător și binefăcător al neamului și al bisericei sale, căreia i-a lăsat întreaga avere în sumă de *un milion coroane*.

Deși biserica și neamul l-a ridicat la cele mai înalte posturi alegându-l președinte al „Asociațiunei pentru literatură și cultura poporului român” și membru al „Academiei române”, canonicul Moldovan a rămas până la sfârșitul vieții sale de-o rară modestie.

COSTEA.

Vinea Costea din războiu,
Și vin cu el alții doi.

Fată arsă, trupul supt,
Straiul colbuit și rupt.

Dar de multă voie bună
Sună codrii și răsună.

Cel mai tânăr chiotea:
„Alelei, puicuța mea!

De m'aș mai vedea acasă,
Mire eu și tu mireasă!”

Cel mai vârstnic dintre ei:
„Dragi bujori, copiii mei!

Știu, că-mi ies mereu în drum
Doar mă văd acum-acum!”

Doi cântau, cel mai vuia;
Costea, el tăcea, tăcea,

„Alelei tu Costeo, frate
„Spune-ne ce gând te bate?”

„Măi fătați, nu-mi aflu rost;
Vesel eu ca voi am fost.

Mă gândiam la maica, biata,
Eu în foc, sub cruce tata —

Și de-odat' așa din drum
M'a prins jalea nu-stiu-cum!

Voie rea să nu vă facă:
Mi-a venit, dar o să-mi treacă!”

Cei doi cântă, codru sună,
Și tustrei merg împreună.

Când ajung la moara-nouă,
Calea lor se face 'n două

Doi pe râu în jos s'au dus,
Costea, el pe râu în sus.

Singur și pustiu ce-i malul!
Și 'ndemna cu vorbe calul:

„Sboară, murgule, cu mine!
Sboară, că să sbor îmi vine!

Tinăr ești de patru ierni,
Câmp ai larg să mi te-așterni!

Nu te-opri, fărtate drag,
Până la măicuța 'n prag!”

Și cu murgul cum vorbea,
Murgul treaz înțelegea.

Gândul fulgeră cu sborul,
Dar mai fulger sboară dorul.

Sboară calul rândunel —
Costea tot cu jalea 'n el.

Când a fost pe la răstoace,
Ochiul stâng a prins să-i joace.

În sat Costea când intra,
Cucuvaia 'n turn cânta,

Iar când a bătut la poartă,
Mă-sa 'n casă caldă-moartă!

Cât a plâns cu ochi merei
Așteptând copilul ei!

Și n'a fost nici mângăiată
De-al vedea măcar odată! —

Și prin noapte 'n capul gol,
Costea 'n mijloc de ocol.

Să-și mai stingă 'n vânt afară
Capul foc și gândul pară.

El sub tunetul de tun
S'a bătut ca un nebun.

Par'că de-și iuția el pașii,
Mai curând periau vrășmașii.

Și-l mâna un singur gând,
Să se 'ntoarcă mai curând.

Și la ce? Pustiu și ghiată!
Mă-sa-l mai ținea 'n vieată.

Când era sub plumbi și fum
Numai ea! Și-acum — acum?

De-ar începe iarăși toiu,
Ah, de-acum de-ar fi războiul!

G. Coșbuc.

Turnul bisericii din Ivangorod.
(Pe turn au pus ramuri verzi și fân ca să-l acopere dinaintea vederii dușmanului.)

IMIȘIANA

INSTITUT DE CREDIT
ȘI ECONOMII

— IN TIMIȘOARA. —

Capital de acții: 2,000.000 K

Fond de rezervă: 280.000 K

Depuneri spre fructificare 4,500.000 K

Primește depuneri spre fructificare,
acordă împrumuturi cambiale, împrumuturi hipotecare,
împrumuturi de lombard, prevede afaceri de încasare.

Are de vândut în Cireș (Cserestemes com. Carașului) o moșie de 540 jughere și altă moșie în comuna Toager (com. Torontalului) de 836 jughere.

SOMEȘANA

INSTITUT DE CREDIT ȘI ECONOMII
SOCIETATE PE ACȚII ÎN DÉS.

Capital societar 400.000 C.

Fond de rezervă 230.000 C.

Acordă împrumuturi hipotecari, pe cambii cu garanți, pe afecte lombardabile. Primește depuneri spre fructificare pe lângă celea mai avantajoase condițiuni. Replătirile se fac prompt și fără de considerarea la ordinațiunile de moratoriu. Execută orice afaceri de bancă. ♦ Direcțiunea.

GIRO-CONTO LA BANCA AUSTRO-UNGARĂ. CHEQUE-
CONTO Nr. 15896 LA CASSA DE PASTRARE POSTALĂ
UNGARĂ. ♦♦♦♦♦♦♦♦ S'A ÎNFIINȚAT ÎN ANUL 1890

Fondată la 1887.

„VICTORIA“

INSTITUT DE CREDIT ȘI ECONOMII, SOCIETATE PE ACȚII.

Centrala: ARAD, Calea arhiducului Iosif nr. 1 și 2

::: (Casa proprie) vis-à-vis cu casa orașului. :::

Filiiale: CHIȘINEU, (Kisjenő) Casa proprie. ȘIRIA,

(Világos) și BOROȘINEU (Borosjenő) Casa proprie.

Capital de acții: Cor. 2.500.000. Fonduri de rezervă:

C 2,350.000 Depuneri spre fructificare: Cor. 22.000.000.

::: Circulația anuală: 350,000.000. :::

DIRECȚIUNEA: Mihail Veliciu, președinte; R. Ciorogariu, v.-președinte; Dr. Nicolae Cioclan, P. Truția, T. Vățianu, Dr. A. Demian, Axente Secula, Dr. Ștefan C. Pop și Sava Raicu, director executiv.

COMITETUL DE SUPRAVEGHIERE: Dr. Sever Isora-nic, Dr. Cornel Ardelean, Dr. Ioan Németh, Procopiu Givulescu și Dr. George Vessa.

FUNCȚIONĂRII INSTITUTULUI: a) La centrală: Sava Raicu, dir. exec.; George Popovici, casar; Ilie Papp, șef-contabil; Ioan Moldovan, șef-licvidator; Petru Vasilon, Eugen Popoviciu, Mihail Popoviciu, Virgil Antonescu, Alexandru Anciu, I. Brut Păcurariu, Nicolae Poparadu, Ion Tani, Silviu Hulber, Vasile Avram, Dimitrie Stefanoviciu, Nicolae Moldovan, Teodor Guiu, Eugen Ciorogariu și George Papp, funcționari; Adrian Lazar, Constantin Tămășdan, Coriolan Lupșa, Eugen Mladin, Dimitrie Criste, practicant.

Vasile Papp, jurisconzult; Traian Pacu, cancelist; Cornel Minisan, Ion Martin, Agatia Țiapoș și Lucia Pinter, scriitori. Oheorghe Lucaciu, Pavel Iapa și Vidu Andreica, servitori.

a) La filiala Chișineu: George Adam, șef de birou; Augustin Boțoc, casar; Petru Ungurean, funcționari; Ioan Hentiu și Lazar Onu practicanți, Ioan Putca servitor.

c) La filiala Șiria: Atanasie Popoviciu, șef de birou; Romul Bogoieviciu, casar; Oheorghe Stan, funcționar; Dimitrie Crișan și Ilie Moldovan, practicanți; George Debeleac, servitor.

d) La filiala Boroșineu: Ioan S. Halmágyan, șef de birou; I. Suciu, casar; Petru Oprean, funcționar; Dimitrie Apătean, George Ponta, Nicolae Ardelean și Mircea Ciorogariu, practicanți; Nicolae Batrina, servitor.

CENSORI: Ioan Ardelean, Iuliu Bodea, Ioan Bogdan, Dr. Teodor Burdan, Vasiliu Ciorogariu, Petru I. Comșa, Zaharie Cuparescu, Pavel Dirlea, Pavel Dobreu, Ioan Georgia, Cornel D. Grozda, Iuliu de Herbay, Dr. Iacob Hotărân, Filip Leza, Mihail Lucuta, Teodor Magos, Teodor Memete, Dr. Emil Monția, Teodosiu Moțiu, Romul Motorca, Demetriu Muscan, Ignatie Pavloviciu, Dumitru Popovici, George Purcariu, Dimitrie Raicu, Nicolae Rocsin, Ocasim Serb, George Sida, Iancu Ștefănuțiu, Dr. Marius Sturza, Ilie Urs, Petru Vancu Nicolae Zigre.

Institutul primește depuneri de bani spre fructificare dela 1 cor. în sus și plătește deponenților cele mai favorabile interese. După toate depunerile contribuțiunea o solveste Institutul separat. Depunerile se pot face și ridica și prin poștă.

Acordează: credite personale pe lângă cambiu, credite cambiale cu acoperire ipotecară, credite ipotecare și avansuri pe efecte publice (lombard).

Informațiuni mai deaproape se dau de dreptul la Institut, sau la cercere și în scris.

DIRECȚIUNEA